

DICCIONARI DEL NOU HUMANISME

Nota dels traductors

L'origen dels mots s'ha traduït d'acord a la bibliografia etimològica catalana.

Les abreviatures emprades són: *angl.* anglès, *fr.* francès, *gr.* grec, *germ.* germànic, *ll.* llatí, *deriv.* derivat(s), *cpt.* compost.

Equip de traducció Parc Òdena. Maig 2017.

A

ACCIÓ

(Del ll. *actio*, -onis 'facultat d'obrar').

En el camp de les relacions humanes, tota manifestació d'intenció o expressió d'interès capaç d'influir en una situació donada. Per exemple, **acció** social (vaga, protesta pública, declaració pels mitjans informatius), **acció** política (participació en eleccions, manifestació política, negociacions, intervenció en el parlament), **acció** diplomàtica, **acció** militar, etc.

Algunes postures diametralment no anul·len la gamma enorme de possibilitats que es poden presentar davant l'**acció** en general. Els anarquistes absolutitzen el paper de l'**acció** directa. Pel contrari, els budistes s'inclinen a sobreestimar l'actitud passiva.

En la vida personal s'observa un conjunt d'accions més o menys codificades a les quals s'anomena "conducta" o "comportament". La *psicologia humanista* (*) descobreix en la *imatge* (*) la direcció de la consciència cap al món i l'entén com una activitat intencional, de cap manera com a passivitat, simple reflex, o deformació de la percepció.

El **Nou Humanisme** postula: 1. el reconeixement de la llibertat d'**acció**, dins d'un camp de condicions situacionals i de responsabilitats davant d'un mateix i davant d'altres persones; 2. l'apreciació de fins i formes de l'**acció** d'acord amb la seva correspondència amb els valors de l'humanisme.

De conformitat amb els postulats anteriors, s'acostuma a parlar de coherència o incoherència en l'**acció**.

ACTITUD ANTIHUMANISTA

No es tracta d'una posició doctrinària, sinó d'un comportament que és, pràcticament, la imatge invertida de l'*actitud humanista* (*). No es refereix tampoc a situacions particulars ni a la comissió puntual d'actes reprovables des del punt de vista de l'ètica humanista. En definitiva: l'**actitud antihumanista** és una forma personal d'emplaçament en el món, una forma de relació "objectivant" caracteritzada per la negació de la intenció i la llibertat d'altres éssers humans.

ACTITUD HUMANISTA

L'**actitud humanista** ja estava present abans que s'encunyessin mots com "humanisme", "humanista" i d'altres del gènere. Pel que fa a l'actitud esmentada, és una posició comuna dels humanistes de les diferents cultures: 1. la ubicació de l'ésser humà com a valor i preocupació central; 2. l'afirmació de la igualtat de tots els éssers humans; 3. el reconeixement de la diversitat personal i cultural; 4. la tendència al desenvolupament del

coneixement per damunt de tot allò acceptat o imposat com a veritat absoluta; 5. l'afirmació de la llibertat d'idees i creences i 6. el repudi de la violència.

L'**actitud humanista**, fora de qualsevol plantejament teòric, pot ser entesa com una "sensibilitat", com un emplaçament enfront del món humà en què es reconeix la intenció i la llibertat en d'altres, i en el qual s'assumeixen compromisos de lluita no-violenta contra la discriminació i la violència. *Moment humanista* (*).

ADAPTACIÓ

(D'adaptar i aquest del ll. *adaptare*).

Propietat dels éssers vius que els permet subsistir quan varien les condicions del medi. Acord d'una estructura amb el seu medi. Sense entrar en la discussió sobre els significats d'"estructura" (*) i "medi" (*) i únicament com a menció direm que: 1. S'anomena **adaptació** creixent el desenvolupament d'una estructura en interacció amb el seu medi. 2. En l'**adaptació** estable una estructura pot romandre més o menys invariable, però tendeix a desestructurar-se per modificació del medi. 3. En l'**adaptació** decreixent, l'estructura tendeix a l'aïllament del seu medi i, correlativament, augmenta la diferenciació dels seus factors interns. 4. En el cas de la inadaptació, poden observar-se dues variants: a) la situació de l'**adaptació** decreixent per aïllament o descomposició del medi i b) la situació de superació d'un medi que resulta insuficient per mantenir relacions d'interacció. Tota **adaptació** creixent porta a la modificació progressiva de l'estructura i el seu medi i, en aquest sentit, comporta la *superació d'allò que és vell per allò que és nou* (*). Per acabar, en un sistema tancat es produeix la desarticulació d'estructura i medi.

En termes generals, el **Nou Humanisme** propicia conductes personals i socials d'**adaptació** creixent, alhora que qüestiona el conformisme o la inadaptació.

ADMINISTRACIÓ

(Del ll. *administratio,-onis* deriv. de *administrare* 'dirigir els qui presten algun servei').

Gestió, direcció. Activitat professional que tendeix a establir els objectius i mitjans de la seva realització, a precisar l'organització de sistemes, a elaborar l'estratègia del desenvolupament i a executar la gestió del personal.

Es distingeixen: l'**administració** directa, de comandament, i la indirecta, mitjançant estímuls i càstigs. A més, s'observen tres estils: democràtic, amb la participació del col·lectiu; autoritari, amb el comandament unipersonal; i liberal, que admet compromisos i suavitza la rigidesa en l'execució de les decisions. Aquests mètodes s'apliquen amb diferents combinacions en diferents sistemes. Els mètodes de gestió de les forces armades, de les empreses, dels centres docents, de les organitzacions socials, són diferents per la naturalesa

de cadascuna d'aquestes institucions. En diferents situacions i èpoques, els mètodes de direcció tampoc no poden ser iguals.

Cap estat no pot funcionar sense l'aparell administratiu. Qualsevol grup o institució necessita la gestió, l'elaboració dels objectius i els mitjans, la mobilització dels seus efectius per aconseguir-los, la manifestació de la voluntat col·lectiva, etc. Sense la direcció, el sistema perd orientació. Els quadres administratius han d'estar formats amb procediments democràtics, però la seva capacitació exigeix l'especialització, l'ensenyament en centres docents corresponents i la comprensió i pràctiques d'activitats socials.

AGRESSIÓ

(Del ll. *aggressio,-onis*. L'ús de l'adjectiu "agressiu" per referir-se a dinàmic, actiu i emprenedor és un anglicisme).

Acció i efecte d'agredir, acte contrari al dret de l'altre. Atac armat d'una nació contra una altra en violació del dret internacional.

L'**agressió** no sols s'expressa en forma d'acció física, sinó també amb paraules, gestos o actituds (**agressió** moral). L'**agressió** és prendre la iniciativa en tota acció de *violència* (*).

ALIENACIÓ

(Del ll. *alienatio,-onis*).

Tergiversació de l'equilibri dels factors de l'activitat individual i social a favor de la cosificació dels valors i en detriment d'altres intangibles psicològics que fan al desenvolupament de l'ésser humà.

La paraula "alienació" presa de Hegel en la seva *Fenomenologia de l'Esperit*, també pot ser traduïda com desposseïció, allunyament o pertorbació. L'**alienació** apareix en aquest autor encarnant una "consciència infeliç", una "consciència de si com a naturalesa dividida". Aquest filòsof considera que la consciència es pot experimentar com separada de la realitat a la qual pertany, la qual cosa dona un registre d'"esquinçament" de la consciència amb si mateixa. La popularització d'aquesta idea va créixer en prendre-la Feurbach en el seu aspecte "natural-social" i va influir en la interpretació que en va fer Marx en els *Manuscrits econòmics i filosòfics* de 1844.

Amb el desenvolupament de l'Estat i la complicació de l'organització de la vida social, l'individu és, cada vegada més, aixafat pel *socium*, sobretot per l'autoritat i el poder aliens i sacrifica la seva pròpia llibertat i el seu propi interès. Però a mesura que evoluciona la societat civil, s'amplia la capa dels ciutadans que participen de diferents formes en els assumptes socials i estatals, en la presa de decisions i en la gestió social, fins arribar a la *propietat del treballador* (*), de les fonts i dels mitjans de producció. Els marcs inicialment

estrets de la democràcia s'amplien i inclouen la majoria de població adulta, tot i que aquesta democràcia tingui, fins avui, caràcter més o menys formal. Els estrangers i els apàtrides, inicialment privats dels drets civils, cobren certs drets establerts nacionalment i internacionalment. D'altra banda, el desenvolupament de la tècnica subordina cada vegada més l'ésser humà a l'acció de la màquina, canvia el seu ritme de vida i constreny moltes de les seves funcions orgàniques. El progrés en l'esfera científicotècnica assegura a les persones el domini de les forces naturals cada vegada amb més amplitud, cosa que els dona una mobilitat inusitada en l'espai i accelera el "*tempo*" social, alhora que realitza comunicacions més variades, obre la sortida al cosmos i els permet crear mitjans artificials d'habitació que corresponguin a les seves necessitats. Tanmateix, tots aquests avenços han generat perills nous i han col·locat sota amenaça l'existència de la vida a la Terra. El desenvolupament de la cultura i sobretot del corrent informatiu en general, testimonia el progrés intel·lectual, però alhora mostra el creixement del control subjectiu sobre l'existència individual i la subordina a impulsos i pensaments aliens. En l'esfera de la cultura i de l'art, l'ésser humà passa cap a la creació d'un món nou amb propietats no existents en la naturalesa. La diversitat ha crescut molt, però junt amb l'ampliació dels marcs humans de la cultura es revela una tendència perillosa cap a la uniformitat, cosa que pot portar a l'embús de la civilització com a sistema tancat.

La divisió creixent del treball, l'ampliació del mercat, l'augment de la tecnologia i les comunicacions es corresponen amb la desestructuració general de les antigues formes institucionals i modes de relació social, i posen en evidència canvis també en el comportament col·lectiu i personal que desequilibren l'*adaptació* (*) creixent a les situacions noves. D'una banda, la inèrcia social d'institucions i formes de relació obsoletes no brinden suport per transitar pel moment de canvi que s'està evidenciant; de l'altra, les exigències de progrés no mostren una direcció clara del desenvolupament. Aquesta situació s'experimenta com una de les tantes alienacions que estan colpejant les portes de la civilització. Aquestes pertorbacions s'expressen en agressivitat creixent, neurosi, suïcidi, etc. Succeeix la conversió en fetitxes dels mecanismes socials i tecnològics en detriment de les relacions interpersonals pròpiament humanes i en perjudici de la perfecció espiritual i moral dels éssers humans. El poder, la cultura, la vida espiritual es concentren en mans d'élits reduïdes i, com a conseqüència d'això, els individus resten en situació depenent a causa de la seva separació dels béns i valors vitals. La personalitat es converteix en objecte de manipulació i explotació, l'aïllament i la solitud creixen, i cada persona se sent més innecessària, abandonada i sense forces. Tot això obre possibilitats de manipulació de la consciència i de la conducta dels pobles.

El **Nou Humanisme** veu en l'**alienació** no tant un problema econòmic com existencial, vital i moral, per això planteja com a objectiu la disminució del nivell d'alienació com a estat perillós que deforma la personalitat. La crisi de la civilització contemporània és engendrada en gran part per la hipertròfia d'alteració i violència, per un costat, i la cerca dels camins de

la seva superació, per l'altre. La humanitat aspira a assegurar el progrés en els nous camins sense l'ampliació de l'**alienació**. El futur no estarà privat d'elements d'alienació, però l'ésser humà pot actuar d'una manera conscient en una direcció determinada sobre el *socium* i sobre si mateix, per harmonitzar factors externs i interns de la seva vida. En aquest sentit, el **Nou Humanisme** representa un gran moviment contra el perill de l'**alienació** creixent.

ALTRUISME

(Del fr. *altruisme*).

Cura i complaença en el bé aliè, fins i tot a costa del propi, i per motius purament humans. Es tracta del servei al benestar dels altres, de la disposició al sacrifici dels interessos personals a favor del benefici dels altres.

Aquesta paraula fou introduïda en el llenguatge científic i filosòfic per Comte i la va utilitzar per constituir la doctrina moral del Positivisme. En l'experiència de l'**altruisme** Comte va veure, a més, un criteri d'experiència capaç d'oposar-se a l'egoisme quotidià i també a l'egoisme com a factor de progrés, defensat pel Liberalisme. L'**altruisme**, així com la *solidaritat* (*) i la *reciprocitat* (*), són propis de l'ètica humanista, perquè aquestes actituds contribueixen al progrés del gènere humà, a la solució favorable i justa dels conflictes interpersonals i socials.

AMOR

(Del ll. *amor, -oris*).

Afecte que mou a cercar un bé veritable o imaginari i desitjar la seva possessió. La paraula **amor** té sentits diversos, però representa una inclinació cap a algú o cap a alguna cosa. Es considera com una espècie d'**amor** la cura amb què es treballa una obra delectant-s'hi. D'altra banda, així es designa la passió dels sexes i la relació amb la persona estimada.

Quant a l'**amor** propi se li concedeix un sentit positiu quan és interpretat com afany de millorar la pròpia actuació i un sentit negatiu com a estimació immoderada d'un mateix.

Els humanistes consideren l'**amor** com una força psicològica fonamental que assegura l'ajuda mútua i la *solidaritat* (*) entre els éssers humans per sobre de les fronteres establertes entre els grups socials i els estats.

ANARQUISME

Corrent politicosocial que té com a principi fonamental la negació de l'Estat, el qual es considera com un òrgan de violència. En general, l'**anarquisme** nega també la propietat privada i la religió i els assenyala com a factors que atempten contra la llibertat absoluta de l'ésser humà.

Des del punt de vista teòric, l'**anarquisme** és eclèctic i admet les propostes més violentes, fins i tot l'anarcoindividualisme d'Stirner, l'anarcocomunisme de Kropotkin i l'anarcosindicalisme, fortament influenciat per l'anterior.

L'anarcosindicalisme nega entitat a la lluita política i al paper dirigent del partit en el moviment obrer i atribueix el màxim signe revolucionari al sindicat anarquista.

Bakunin sosté que el nou ordre naixerà espontàniament de l'anarquia, tesi que confronta amb la de Proudhon que concep la nova societat com una organització d'intercanvi de serveis i mutualisme, en què no falta la cooperativa ni el principi d'*autogestió* (*).

Alguns especialistes han vist en Nietzsche un **anarquisme** axiològic, i en Tolstoi i Gandhi expressions pràctiques de l'**anarquisme** ètic, socialista i no-violent.

ANTI HUMANISME

Tota posició pràctica i/o teòrica que tendeix a sostenir un esquema de poder basat en els antivalors de *discriminació* (*) i *violència* (*).

ANTI HUMANISME FILOSÒFIC

Els pensadors existencialistes, basats en la descripció que van fer els estudiosos del segle XIX, van acceptar que l'humanisme era una filosofia, cosa que va donar peu als seus oponents a cimentar l'**antihumanisme filosòfic**. Aquests detractors van sortir particularment de les files de l'estructuralisme i del marxisme conservador. Per descomptat, Nietzsche ja havia establert algunes premisses que van ser utilitzades posteriorment per Lévi-Strauss i Foucault. La crítica de Heidegger a l'humanisme s'inscriu també en l'**antihumanisme filosòfic**.

Dins del marxisme, Althusser propicià la teoria dels "dos Marx": el jove, encara "ideòleg", i el madur, veritablement "científic". Les conseqüències que el filòsof francès va derivar d'aquesta dicotomia són les següents: "Tot pensament que reconduïx a Marx per instaurar, d'una forma o d'una altra, una antropologia o un humanisme filosòfic, 'teòricament' només seria pols. Però pràcticament aixecaria un monument d'ideologia premarxista que pesaria de manera greu sobre la història real i que podria arrossegar-la fins a un cul-de-sac... Una (eventual) política marxista de la ideologia humanista, és a dir, una actitud política enfront a l'humanisme (política que pot ser el rebuig o la crítica, l'ús o el suport, el desenvolupament o la renovació de les formes actuals de la ideologia humanista en el camp 'eticopolític'), només és possible amb la condició absoluta de ser fundada sobre la filosofia marxista, la premissa de la qual és l'antihumanisme teòric".

Habitualment l'**antihumanisme filosòfic** formula la seva crítica a l'Humanisme basant-se en un cientisme rígid. El **Nou Humanisme** accepta nombroses crítiques que es llancen contra l'Humanisme tradicional, però propicia la revisió no tan sols de la idea d'"ésser

humà" (*), pròpia del segle XIX, sinó també la idea de "*Ciència*" (*), corresponent a aquella època.

ATEISME

(D'ateu i aquest del ll. *atheus*, deriv. del gr. *a* 'no, sense' i *theos* 'déu').

Al peu de la lletra, negació de la divinitat. Conseqüentment, rebuig de la religió i negació de qualsevol tipus de força sobrenatural i desconeguda. Generalment, l'**ateisme** no accepta els paisatges proposats per les religions, com inferns i paradisos, ni tampoc l'existència d'entitats psíquiques independents del cos, com àngels, esperits, etc.

L'**ateisme** admet diverses creences sobre l'origen i el funcionament de la naturalesa, però en tots els casos exclou la participació d'una intel·ligència o raó, o logos, en el desenvolupament de l'Univers.

Hi ha un **ateisme** teòric basat en judicis corresponents a l'estat en què es troba el desenvolupament de la ciència en un moment determinat; també hi ha un **ateisme** empíric que no exigeix desenvolupaments ni justificacions teòriques. Hi ha un **ateisme** sincer i un **ateisme** aparent.

En el transcurs del progrés de la humanitat, i en diferents cultures, la religió i l'**ateisme** es desenvoluparen paral·lelament. També els fidels de cadascuna d'aquestes postures van ser perseguits i massacrats per l'altre bàndol.

L'**ateisme**, com qualsevol fe, ha de ser protegit, com també han de ser-ho els drets a la seva publicitat i ensenyança sense sotmetiment a cap requeriment uniformant i comú per a tothom.

Els partidaris del **Nou Humanisme** són aptes per mantenir diàlegs amistosos amb les diferents formes d'**ateisme** i amb les confessions i organismes d'inspiració religiosa, ja siguin institucions socials, partits, sindicats, etc., amb l'objectiu d'actuar de forma conjunta i solidària a favor de l'ésser humà i del progrés social, de la llibertat i de la pau.

AUTOGESTIÓ

(D'auto- i gestió del ll. *gestio,-onis*. Auto, forma prefixada del gr. *autós* 'mateix', usada per significar 'propi, per ell mateix').

Autoadministració, autogovern.

Dins del sistema polític democràtic aquest terme s'aplica als òrgans territorials d'elecció popular a nivell comunal i municipal, i també a les autoritats electives de les societats cooperatives i als òrgans electes de les organitzacions socials democràtiques.

L'**autogestió** és un ideal dels sistemes anarquistes i d'alguns corrents socialistes, moviments juvenils de protesta, feministes, ecologistes, etc.

Els humanistes contemporanis donen suport als esforços dels moviments populars a nivell de barris, centres docents, clubs, etc. per tal d'organitzar-se democràticament segons el principi d'**autogestió**, que s'entén com una varietat de la democràcia directa i participativa. Els humanistes tracten de col·laborar amb els ciutadans en la utilització dels seus drets civils i constitucionals a fi d'ampliar els marcs de la democràcia i constituir òrgans de poder local o municipal, present com la base el principi d'**autogestió**, com expressió democràtica de la seva voluntat, de la cultura de consens i no-violència, de solidaritat humana.

AUTORITARISME

(D'autoritat i aquest del ll. *auctoritas,-atis*).

1. Fe i obediència irracionals respecte a la personalitat, institució o grup social que són considerats com a font d'autoritat. 2. Règim polític antidemocràtic basat en el poder il·limitat d'una persona, una institució o un grup social que es manté mitjançant la manipulació i la violència. 3. Una de les formes del dogmatisme que considera l'autoritat com a única o suprema font de la saviesa o de l'ètica.

El **Nou Humanisme** condemna totes les formes i manifestacions de l'**autoritarisme** per incompatibles amb la llibertat de les persones i assenyalava el camí i els mètodes de lluita per substituir-lo mitjançant la democratització i la modernització de la societat.

B

BÉ SOCIAL

Benestar. Objecte i mesura del progrés de la societat. També es refereix a l'autoorganització, la igualtat i la prosperitat dels ciutadans, a l'amplitud dels seus drets i llibertats.

El **bé social** és índex del nivell material i espiritual del desenvolupament de la societat, d'una banda, i objectiu permanent cap a un estat millor, per l'altra. Els principals índexs del **bé social** són: el nivell d'ingressos *per càpita*; les condicions reals de vida (alimentació, habitatge, vestit); el grau de desenvolupament dels drets democràtics de la persona; la llibertat de consciència i les garanties socials de satisfacció de les necessitats vitals en matèria de treball, medicina, educació i seguretat social.

Per al **Nou Humanisme**, el **bé social** és una de les categories principals i dinàmiques mitjançant les quals es tracta d'harmonitzar el bé individual i el bé conjunt.

BURGESIA

(De burgès i aquest de burg, deriv. del baix ll. *burgus* i aquest del germ. comú *bürgs* 'ciutat petita, fortificació').

Classe dominant de la societat capitalista, propietària dels principals mitjans de producció en la indústria, l'economia, l'esfera financera i el transport. La **burgesia** moderna també posseeix la terra (terratinents burgesos) i el subsòl. La **burgesia** acumula la seva riquesa i, en conseqüència el poder, per explotar el treball assalariat dels obrers i empleats.

Hi ha diferents capes de la **burgesia**: gran, mitjana i petita. La més àmplia és la capa de petits empresaris i comerciants. La capa superior, dels milionaris, és poc nombrosa però posseeix una potència industrial-financera enorme i el poder de l'Estat freqüentment se subordina als seus interessos: dirigeix la seva política interna i externa i imposa la seva voluntat a tota la societat. En l'escala internacional, la gran **burgesia** de diferents països forma corporacions i bancs internacionals que divideixen el món en zones d'influència.

En el seu moment, la **burgesia** va interpretar un paper progressiu en la història (Revolució anglesa, Gran Revolució Francesa, Guerra per la Independència dels EUA, reformes dels segles XIX-XX). Avui, només la petita i parcialment la mitjana **burgesia** són capaces d'intervenir des de posicions democràtiques i progressistes. En el moment actual, la gran **burgesia** accelera el procés d'informatització, el desenvolupament de noves tecnologies i, en general, la *globalització* (*). No obstant això, actua com a fre en el camí de la humanització de la vida social i distorsiona la direcció de la llibertat individual i col·lectiva alhora que sermoneja idees de violència, exclusivisme i discriminació.

El **Nou Humanisme** intervé a fi que la **burgèsia** sigui controlada per la societat mitjançant la introducció d'impostos proporcionals a la propietat i la riquesa, i per aconseguir el desenvolupament d'una legislació antimonopolista.

BUROCRÀCIA

(Del fr. *bureaucratie* 'domini pels empleats públics en un país').

Capa particular de funcionaris professionals que serveixen a l'Estat i, com a conseqüència, particip directa de l'administració de la societat. En principi, l'Estat no pot funcionar sense aquest aparell. La corporació dels funcionaris-administradors, en general, no s'ocupa d'organitzar la prosperitat social, sinó de defensar els interessos dels grups dominants i en primer lloc els propis, però fent com si es preocupés dels interessos socials de tots els ciutadans.

La **burocràcia** s'oposa a la democràcia real, la substitueix pel poder dels empleats de l'aparell de governació (cancelleries, ministeris, oficines) i dels funcionaris (prefectes, administradors). El poder actual no pot existir sense **burocràcia**, ja que aquesta posseeix la informació, l'experiència d'administració i els instruments legals. El funcionari identifica la societat civil amb l'Estat, o amb la corporació en què treballa.

El perill principal que representa la **burocràcia** consisteix en el monopoli dels funcionaris sobre la ideologia, els mitjans de comunicació, la cultura i la tecnologia, per la seva aspiració a manipular la societat en pro dels interessos dels grups, partits, o sectors dominants.

La **burocràcia** té una estructura jeràrquica i a excepció dels alts funcionaris, pertany a la classe mitjana. L'administració és una funció molt important de la política i per això la **burocràcia** política juga arreu un paper principal i sovint imposa la seva voluntat als governs. La **burocràcia** contribueix a l'alienació de l'Estat respecte de la societat civil, en interposar-s'hi. La **burocràcia** és intèrpret particular de les funcions del poder. En principi, està lliure de tota orientació moral, posa per sobre de tot l'Estat, el ministeri, la corporació i sotmet la societat al poder formal i a la seva voluntat professional. En alguns casos, els funcionaris administratius públics juguen el paper de nova classe política, que realment participa en l'administració de l'Estat, la propietat, la producció i les relacions socials.

El principal instrument de la lluita contra la **burocràcia** és el desenvolupament de la democràcia directa, el control del poble sobre el poder, la participació dels ciutadans en totes les esferes i en tots els nivells d'administració i el desenvolupament de la "glasnost" (transparència i comunicació pública pels mitjans de difusió de les activitats dels funcionaris).

C

CAPES MITJANES

(Particularitat de la figura de *capa social* incorporada per la Sociologia).

Categoria sociològica que designa una part important de l'estructura social de la societat moderna i de la societat en transició del tradicionalisme al modernisme. Abasta els sectors situats entre les capes superiors i inferiors en la piràmide social i contribueix a l'estabilitat social.

L'estructura interna de les **capes mitjanes** és bastant contradictòria. El seu sector més dinàmic i modern el formen les capes que es desenvolupen amb el progrés científicotècnic i informatiu (petits empresaris de tallers industrials, agropecuaris, comercials i de serveis, assalariats qualificats, professionals, etc.).

Un altre sector està format per les **capes mitjanes** heretades de la societat industrial (obrers especialitzats, empleats, grangers, etc.). Una part important de les **capes mitjanes** la formen els empleats públics (mestres d'escoles i altres centres d'ensenyament, personal mèdic assalariat, funcionaris no executius, etc.). Existeixen **capes mitjanes** heretades de la societat tradicional (artesans, mestres, propietaris de petits comerços, transport, centres de serveis, pagesos, etc.).

En els països modernitzats les **capes mitjanes** formen l'esquelet de la societat civil, asseguren el seu desenvolupament democràtic i l'estabilitat social i política i contribueixen al consens nacional. Aquestes capes són forces més actives, més dinàmiques, més obertes a les innovacions.

En les societats en transició el paper de les **capes mitjanes** és contradictori i la seva conducta social i política no pot ser caracteritzada com a homogènia. Mentre els seus sectors més moderns (i, per cert, menys nombrosos) manifesten dinamisme i tendències democràtiques en moltes situacions, els sectors tradicionals són portadors de la propensió cap al fonamentalisme i el radicalisme tant de dreta com d'esquerra.

En els períodes de crisi, les **capes mitjanes** tradicionals poden formar la base social per a les tendències autocràtiques i fins i tot totalitàries, i acariciar la mentalitat corporativista, xovinista (*xovinisme* [*]) i estatista. La seva conducta correspon al model del clientelisme. Però en aquest cas es tracta de les **capes mitjanes** empobrides i desclassades, arruïnades, que adquireixen experiència personal en la pràctica de la violència en les forces armades i agrupacions paramilitars. Aquesta conducta és conseqüència de la participació en guerres de rampinya, aventures colonialistes, guerres civils i conflictes interètnics i interconfessionals. Paral·lelament, les **capes mitjanes** són alhora les més disposades a assimilar les tradicions humanistes i repudiar la violència i la injustícia en totes les seves manifestacions.

En qualsevol situació, la conducta de les **capes mitjanes** no està predeterminada fatalment

per la seva condició social, sinó que és resultat de les opcions personals i de la correlació de forces polítiques i ideològiques.

CAPITALISME

La sociologia dels segles XIX i XX qualifica així el règim econòmicosocial que té com a força motriu l'acreciment del capital.

Diferents escoles sociològiques donen diferent interpretació al contingut i al paper històric d'aquest règim. Els sociòlegs positivistes troben aquests règims no només en els temps moderns, sinó també en l'antiguitat i en l'Edat Mitjana. Els marxistes veuen en el **capitalisme** una "formació socioeconòmica", una etapa necessària i inevitable en l'evolució històrica universal. Els sociòlegs neoliberals consideren aquest règim com la fi de la història universal. Aquests enfocaments pateixen de reduccionisme econòmic i limiten la crisi de la societat contemporània a la crisi d'un règim socioeconòmic determinat (sigui "capitalista" o "socialista"). El règim econòmicosocial és part d'una estructura social molt més complexa del sistema sociocultural històric concret.

La base econòmica del **capitalisme** és la propietat privada sobre els mitjans de producció i l'explotació del treball assalariat. Les classes principals són la *burgèsia* (*) i el proletariat (la classe obrera), tot i que aquestes dues han sofert canvis forts en la seva composició.

El **Nou Humanisme** critica fortament l'amoralisme i el caràcter explotador d'aquest règim. Els humanistes defensen els interessos dels treballadors i lluiten també contra la tendència del **capitalisme** actual, responsable de generar desocupació i marginació creixent en sectors amplis de la societat i en vastes regions del món.

CARITAT

(Del ll. *caritas, -atis* 'amor, estimació', deriv. de *carus, -a, -um* 'estimat').

Per a alguns corrents filosòfics i religiosos és sinònim de "compassió". Diferent a *tolerància* (*).

Qualitat moral que practica l'amor actiu dirigit a tots els éssers necessitats, abans que res els éssers humans. Comprèn el sentir el dolor de l'altre com a dolor propi i la intenció de prestar l'ajuda i la cooperació corresponents. És part del fonament ètic de totes les religions universals. La **caritat** permet superar hostilitats i intoleràncies tribals i estamentals o classistes. Exigeix la superació de l'hàbit de dividir els éssers humans entre propers i aliens. Aquesta característica és pròpia de la personalitat humanista.

Diferents activitats de l'*humanitarisme* (*) també estan mogudes per sentiments de **caritat**.

CASTA

(D'origen incert, potser del germ. gòtic *kasts* 'grup d'animals, niada'; també deriv. del ll. *castus, -a, -um* 'pur', quan s'aplicà als grups socials de l'Índia).

Estament social i religió en les societats despòtiques de l'Orient antic i de l'Amèrica precolombina (castes de sacerdots, guerrers, agricultors, artesans, etc.). En general, les castes es divideixen en superiors i inferiors. La posició de cada ésser humà és determinada per l'herència que passa de pares a fills i es prohibeix tota mobilitat entre estaments.

Els residus del règim de **casta** sobreviuen fins ara en alguns estats de l'Índia, en el Japó i en alguns altres països asiàtics. El govern de l'Índia va concedir facilitats als representants de les castes inferiors en l'accés als centres d'ensenyament, al treball i a la terra, per tal d'assegurar la seva integració en la societat i esborrar aquests residus.

CENTRE MUNDIAL D'ESTUDIS HUMANISTES

Per resolució del *Fòrum Humanista* (*), es va disposar la creació del **Centre Mundial d'Estudis Humanistes**. Aquesta organització d'estudi i investigació de les ciències socials (especialment: Historiologia, Història de les cultures, Economia, Filosofia, Antropologia, Politologia i Psicosociologia) es va constituir formalment a Moscou el 24/11/93. Es tracta d'una agrupació no governamental i voluntària amb orientació pròpia del **Nou Humanisme**. Sovint fa publicacions i realitza conferències i simposis multidisciplinaris. El Centre té la intenció de realitzar estudis i aportacions que contribueixin a humanitzar la ciència i la tecnologia i emfatitza en els problemes de l'educació. Tot i que a l'origen va ser constituïda majoritàriament per acadèmics, tendeix a donar participació a públics cada vegada més amplis.

CENTRES DE COMUNICACIÓ HUMANISTA

Locals humanistes (de barri o veïnals) destinats a concentrar les activitats de les organitzacions de base i dels diferents *fronts d'acció* (*). Abans de la seva habilitació se sol engegar un òrgan mínim de difusió capaç de fer arribar propostes i convocatòries puntuals a la base social.

CENTRES DE LES CULTURES

Organitzacions humanistes destinades a coordinar accions en defensa de les minories ètniques i culturals en un país donat. Treballen principalment amb els immigrants i refugiats i hi col·laboren en la defensa dels seus interessos; els proporcionen assessoria legal i mèdica; apelen als organismes estatals del cas i posen de manifest les seves demandes a

fi d'esclarir l'opinió pública nacional i internacional respecte dels atropellaments als seus drets humans. Freqüentment, treballen en col·laboració amb els *Clubs humanistes* (*) radicats en el punt d'origen d'aquestes minories que s'han vist forçades a emigrar dels seus països.

CENTRISME

Determinat corrent polític o ideològic més o menys equidistant dels "extrems" o de les posicions més radicalitzades. El **centrisme**, com a regla, prefereix el camí del compromís, l'estovament del conflicte, la pacificació. Freqüentment, s'acusa el **centrisme** de pèrdua de principis, blanesa i covardia. En realitat, aquest corrent sempre juga un paper important i n'ocupa un d'especial entre els corrents de "dreta" i "esquerra". Dins dels límits de diferents partits i corrents poden existir grups centristes o moderats que es troben entre diferents flancs. En la majoria dels casos, per al **centrisme** són pròpies les orientacions tradicionals de no confrontació i diàleg. En casos particulars, el centrisme pot jugar un paper reaccionari.

CIÈNCIA

(Del ll. *scientia*, -ae 'coneixement', deriv. de *sciens*, -ntis 'el qui sap').

Activitat cognoscitiva i investigadora que obté coneixements raonats. Subjectes d'aquesta activitat són els científics.

L'àrea de la **ciència** abasta elements d'aquesta activitat que són els coneixements, l'aparell conceptual, els mètodes d'investigació i el sistema d'informació rigorós. Inclou també les seves publicacions, instruments i institucions científiques i centres d'ensenyament superior.

Tradicionalment es distingeixen, per l'objecte d'estudi, les ciències exactes (matemàtiques, lògica, etc.); naturals, que s'ocupen de l'estudi de la naturalesa (animal, vegetal i mineral) i humanitats, que estudien les lletres i les arts.

Alguns elements dels coneixements i mètodes científics s'acumulaven en l'antiguitat (particularment a Egipte, Mesopotàmia, Índia, Xina, Amèrica precolombina, Grècia, Roma, Bizanci) i en l'Edat Mitjana. Però en l'edat moderna, a partir del segle XVII, amb l'anomenada revolució científica i sobre la base experimental i el mètode inductiu, la **ciència** se separa de la teologia, es converteix en una branca autònoma d'activitat i trenca amb el mètode escolàstic. Al segle XX, juntament amb la diferenciació de les disciplines científiques, adquireixen summa importància els processos d'integració, els estudis interdisciplinaris, sistematològics i la modelació.

Òbviament, la **ciència** és històrica i progressa d'acord amb el procés social. Aquest fet, sovint desatès, indueix a molts errors d'apreciació. És sabut que la **ciència** d'una època és rectificada o contradita pels nous coneixements, per això no es pot parlar amb rigor d'una

ciència definitiva com si estigués assentada per sempre en els seus grans principis i en les seves conclusions. En aquest sentit, és més prudent parlar de l'“estat actual de les ciències”. Atesos aquests i altres problemes, l'Epistemologia realitza un estudi crític del desenvolupament, mètodes i resultats de les ciències.

La **ciència** està cridada a servir l'ésser humà, el seu desenvolupament, l'harmonia entre ell i la naturalesa. Per desgràcia, fins ara molts coneixements científics s'utilitzen més per a la destrucció que per a la creació. Les altes tecnologies (*tècnica* [*]), per regla general, es concentren en el complex militar-industrial; les ciències socials, lluny de contribuir a la humanització de la vida, al perfeccionament moral i a la solidaritat humana, són aprofitades per manipular la consciència social i la conducta de les masses i per enfortir el poder oligàrquic i les institucions burocràtiques.

Mentrestant, tota la cultura, educació, socialització de la personalitat i progrés social depenen del nivell de desenvolupament de la **ciència** i, a la llarga, de la seva orientació humanista o antihumanista.

CLASSE

Grups, més o menys considerables, de persones que es diferencien uns dels altres per la seva relació respecte dels mitjans de producció (uns els posseeixen: burgesia, terratinents, banquers; d'altres no tenen res excepte la seva força laboral: obrers, empleats, peons); que ocupen diferents posicions en el sistema de la divisió del treball (uns dirigeixen i organitzen, d'altres produeixen i compleixen les ordres); que tenen diferents formes d'ingrés (guany, renda sobre terres, salari) i diferents volums d'ingrés (rics, mitjans, pobres); amb diferents formes d'interacció amb el poder i l'Estat (classes dominants i classes explotades). Les classes es diferencien també pel seu nivell d'educació i cultura, però aquestes diferències són secundàries. La societat es divideix no només en classes sinó també en diferents capes, estrats i grups. La classe obrera, la pagesia i les capes mitjanes són, ara per ara, les més nombroses al món. La gran burgesia, els terratinents, són més rics. La gent no sempre és capaç de valorar adequadament el seu estatus social i s'inclina cap a la seva sobrevaloració. Així, molts obrers es consideren a si mateixos com a “classe mitjana”.

Els marxistes van considerar que la classe obrera era la més revolucionària i progressista. La història del moviment obrer internacional va ser molt rica en combats revolucionaris fogosos i grans vagues. En l'actualitat, la lluita de classes ha superat les antigues formes de radicalisme i ha adquirit caràcter de lluita més o menys pacífica. Ara, la idea d'acord social i de compromís domina sobre la idea de revolució i confrontació oberta de classes.

En el moment actual, els objectius principals de la relació entre classes són: noves maneres de distribució de la propietat, del poder, de canvi de l'estatus social i del nivell de vida.

CLUBS HUMANISTES

Organitzacions descentralitzades, no formals ni partidistes, en les quals es desenvolupa la discussió i es perfeccionen les propostes del **Nou Humanisme** en camps específics fixats pels interessos dels seus membres. El primer club va ser fundat a Moscou el 27/05/91. Els **clubs humanistes** solen adherir al *Document del Moviment Humanista* (*). Els **clubs humanistes** sovint estableixen relacions molt actives entre ells.

COALICIÓ

1. Aliança política o militar de dos o més estats contra l'enemic comú (entesa en els anys de la Primera Guerra Mundial; **coalició** antihitleriana en els anys de la Segona Guerra Mundial); 2. Acord d'accions en comú dels partits o dels homes públics.

La política de **coalició** produeix avantatges per a cada participant. Amb freqüència es fonamenta prenent com a base el compromís i les concessions mútues, però pot tenir també desavantatges seriosos si una de les forces pretén l'hegemonia sobre el conjunt.

La **coalició** pot ser una unió oficialment formada per diversos individus, agrupacions polítiques o estats, contra d'altres, per aconseguir un objectiu comú. Els membres de la **coalició** conserven la seva autonomia i actuen tenint en compte la coincidència dels seus interessos. Es forma basant-se en el compromís mutu i té un caràcter temporal. Amb l'assoliment de l'objectiu o amb el canvi de les circumstàncies, la **coalició** deixa d'existir, es descompon. En altres casos, la **coalició** condueix a la fusió orgànica dels seus membres.

La **coalició** d'estats pot tenir caràcter econòmic, polític, militar, o agrupar diversos aspectes: ser bilateral, subregional, regional o internacional. Així, l'ONU (Organització de les Nacions Unides) va néixer com una **coalició** d'estats que lluitaven contra el feixisme durant la Segona Guerra Mundial. L'OEA (Organització d'Estats Americans) es va formar com una **coalició** per atallar el perill d'una agressió extracontinental.

COL·LECTIVISME

(De col·lectiu i aquest del ll. *collectivus*, -a, -um 'recollit').

Pertanyent o relatiu a qualsevol agrupació d'individus. Doctrina, sistema social i moviment polític els ideals dels quals són la comunitat de béns i serveis i que pretenen transferir a l'Estat la distribució de la riquesa.

Es tracta d'un moviment molt contradictori, que va contribuir al sorgiment dels corrents socialista, comunista, anarquista i alguns nacionalistes. Parteix de la contraposició d'allò que és social a allò que és individual i concedeix la prioritat al col·lectiu. Aquest dilema presenta dificultats perquè la societat no pot ser reduïda a un organisme biològic o a una espècie, i l'ésser humà a un individu animal. Però el **col·lectivisme** representava històricament una

reacció contra l'individualisme exacerbat. L'experiència històrica ha testificat la inconsistència teòrica i pràctica dels postulats del **col·lectivisme** i de l'individualisme; ha demostrat les seves limitacions i conseqüències negatives quan s'opta a favor d'un dels pols d'aquest dilema. En realitat, els interessos de l'ésser humà com a personalitat no són ni poden ser antagònics pel que fa a les necessitats del progrés social. El desenvolupament integral de la persona, de les seves capacitats, és una condició inalienable de l'avanç de la societat. Per contra, quan l'ésser humà es redueix a la condició d'engranatge d'un col·lectiu, a la llarga s'arriba a la mort d'una civilització.

El **col·lectivisme** parteix de principis morals i sentiments de solidaritat entre persones en el treball, en la vida comuna, en la lluita política, en la cultura. És contrari a l'individualisme i l'egoisme. Les tradicions del **col·lectivisme** determinen molt l'acció de la persona cap a la societat, cap a altres persones, també orienten la conducta social i contribueixen a la formació de valors humanistes determinats (ajuda mútua, respecte mutu, solidaritat). En alguns casos el reconeixement de la prioritat dels interessos col·lectius i més àmpliament socials (inclosos els estatals) pot servir a l'aixafament de la llibertat de la persona, dels seus interessos existencials i de les seves necessitats. Aquesta situació és característica de les societats totalitàries. En principi, les tradicions del **col·lectivisme** són el fonament real de la convivència humana, de la humanització de la vida personal i social. No hi ha humanisme sense **col·lectivisme**, encara que no tota manifestació del **col·lectivisme** té caràcter humanista veritable.

El **Nou Humanisme** entén l'essència del **col·lectivisme** real com a conscient i sincera solidaritat entre persones lliures i organitzacions que expressen els seus interessos vitals.

COLONIALISME

(De colònia i aquest del ll. *colonia*, -ae deriv. de *colonus*, -a, -um 'pagès, conreador').

Doctrina que tendeix a legitimar la dominació política i econòmica d'un territori o d'una nació pel govern d'un Estat estranger. Sol denominar-se així al procés iniciat el segle XV amb la conquesta, assentament i explotació, per part d'Europa, de territoris a Amèrica, Orient i Àfrica. Espanya, Portugal, Anglaterra, França i els Països baixos van començar les activitats colonials. Des de 1880 i fins a principis del segle XX, la cerca de nous mercats i matèries primeres va provocar el ressorgiment del **colonialisme** amb el repartiment d'Àfrica entre les grans potències europees, sobretot Anglaterra i França (*Neocolonialisme i Imperialisme* [*]).

COMUNISME

Sistema social en què la propietat és possessió comuna de tot el poble d'acord al principi de: "De cadascú segons la seva capacitat, a cadascú segons la seva necessitat". Durant

bona part del segle XIX, **comunisme** va ser sinònim de socialisme, però després del *Manifest comunista* de 1848 i d'altres obres de Karl Marx i Friedrich Engels, es van anar separant aquests termes. En la teoria de Marx, el *socialisme* (*) representa una etapa a la qual succeirà la societat comunista. El *marxisme* (*) interpretat com a *marxisme leninisme* (*) implica una forta distinció entre partits socialistes i comunistes.

COMUNITAT PER AL DESENVOLUPAMENT HUMÀ

Organització social i cultural del **Nou Humanisme** fundada per Silo (*Siloisme* [*]). Va sorgir a Argentina i Xile en èpoques de les dictadures militars. Va començar a organitzar-se en la dècada dels setanta, però els seus primers documents van ser publicats el 08/01/81. La seva prèdica no-violenta, antidiscriminatòria i antiautoritària li va valer nombroses persecucions. Els seus membres van ser expulsats dels seus treballs, empresonats i desterrats, per pertànyer-hi. La institució recorda l'assassinat d'alguns dels seus militants a mans de bandes paramilitars entre les quals hi havia la nefasta "Triple A" (Associació Anticomunista Argentina). Després de nombroses fustigacions i detencions, el seu fundador va sofrir diversos atemptats, entre ells el del 12/08/81. Molts simpatitzants d'aquest corrent es van exiliar en països europeus i allà van començar la tasca de regeneració de les seves activitats. La persecució contra diverses organitzacions del **Nou Humanisme** no s'ha extingit, però havent variat el context social ja ningú pot avui continuar amb les acusacions de "guerrillerisme" i "subversió" que es llançaven contra elles en dècades passades. Els sectors més reaccionaris de la dreta i els fonamentalistes de les confessions religioses es limiten a la difamació i utilitzen la manipulació d'alguns òrgans de difusió alhora que procuren censurar i treure de circulació els escrits, declaracions i documents d'aquest corrent. (*Centres de comunicació humanista; Centre mundial d'estudis humanistes; Centres de les cultures; Clubs humanistes; Fòrum humanista; Internacional humanista i Moviment humanista* [*]).

CONFORMISME

(Del ll. *conformis*, -e cpt. de *cum* 'amb' i *forma* 'forma').

1. Tret característic de la conducta social d'acceptació acrítica de l'ordre existent i de la ideologia, valors i normes dominants. 2. Característica psicològica d'un individu que se subordina a la pressió del grup i s'adapta a les opinions de la majoria. Incapacitat d'elaborar una posició pròpia i de prendre alguna decisió independentment.

Per descomptat, per a la *burocràcia* (*) de l'Estat la conducta social de **conformisme** té importància principal perquè enforteix el seu poder i obre el camí a la manipulació.

Per al **Nou Humanisme** una formació adequada de la personalitat suposa la superació del conformisme, l'educació per enfrontar opcions per compte propi més enllà dels prejudicis

que predominen en la societat contemporània.

CONSCIÈNCIA SOCIAL

(Del ll. *conscientia*, -ae 'coneixement', deriv. de *conscire* 'tenir coneixement').

És l'esfera psicosocial de la vida i del procés històric que inclou idees morals, religioses, jurídiques, econòmiques, polítiques, estètiques, art, ciències, intencions socials, costums, tradicions, etc. La **consciència social** va de la mà dels processos de comunicació interindividual, que sorgeixen en el desenvolupament de la interacció i les influències recíproques entre els éssers humans.

En la seva àmplia estructura es destaca el nivell generacional (*generacions* [*]) i l'acció dels grans grups socials i dels microgrups. La **consciència social** té una relació complexa amb la cultura i adquireix característiques tribals, locals, nacionals, regionals i internacionals. La seva expressió es diferencia en les estructures verticals i horitzontals. Les formes de **consciència social** abasten la moral, la religió, l'art, la ciència, la filosofia, la consciència jurídica i política. Un dels casos d'expressió de la **consciència social** és l'opinió social o pública.

L'*actitud humanista* (*) és una forma històrica de la **consciència social** que es va desenvolupant en diferents cultures i que es manifesta amb claredat en un *moment humanista* (*) determinat.

CONSENS

(Del ll. *consensus*, -us 'consentiment', deriv. de *consentire* 'estar d'acord').

Acceptació unànime de totes les persones que componen una corporació o grup. Contracte format per l'acord de les parts. Aquesta coincidència d'opinions entorn d'algun problema d'interès mutu permet establir una acció comuna.

És necessari un o altre grau de **consens** respecte de les apreciacions i les accions per a qualsevol forma de relació social. En sentit ampli el **consens** representa el nivell d'harmonia i solidaritat conscient; la superació dels conflictes, les divergències i l'enemistat. El **consens** és també un mètode per tal d'aconseguir l'objectiu, és un compromís, un acord, un desig de comprensió mútua i una minimització de les contradiccions entre les parts.

En la sociologia positivista el **consens** va ser interpretat com a solidaritat concebuda racionalment.

El principi del **consens** o de la unanimitat s'utilitza àmpliament en l'activitat parlamentària i en la pràctica diplomàtica. La realització del principi del **consens** fa inútil el procediment de votació i imposició de l'opinió de la majoria que ignora els punts de vista de la minoria. En aquest sentit el procediment del **consens** enforteix la solidaritat humana perquè pren en

consideració l'experiència i els interessos legítims de tots i no d'una part de la societat.

No existeix **consens** ple i absolut, així com no és possible l'assimilació i identificació de tots els interessos en joc. Qualsevol **consens** és relatiu i amb freqüència de curta durada. El **consens** per majoria formal, és capaç de discriminar els interessos de la minoria.

El principi del **consens** és un mètode per evitar les votacions, esgotar la discussió per resoldre desacords i afermar així l'esperit de cooperació dins d'un grup. No hi ha procés social que no inclogui diferents formes i nivells de **consens**. Com més ric i consistent sigui el **consens**, més harmònic serà el desenvolupament social. En el món actual, precisament l'orientació humanista pot ser la forma més sana de **consens** social.

CONSERVADORISME

(De conservador i aquest del ll. *conservator, -oris* 'que guarda i conserva').

Doctrina política dels partidaris de mantenir i continuar el règim existent, convertint en fetitxe les tradicions i el passat i renunciant a qualsevol canvi en les relacions econòmiques i socials. Defensa dels fonaments existents, entre ells formes reaccionàries i antiquades. Com a regla, aquesta línia és pròpia de l'elit dominant que no vol perdre el seu poder i riquesa, ni els privilegis conquerits. Amb freqüència els conservadors intervenen amb la bandera de la defensa de l'ordre i l'estabilitat. Històricament, els conservadors i els liberals van lluitar entre si durant molts anys pel poder, encara que amb freqüència els liberals també van ocupar posicions de **conservadorisme** quan altres forces van amenaçar el seu domini.

El **conservadorisme** va néixer com un moviment aristocràtic i fins i tot clerical per salvar els privilegis feudals en èpoques de la revolució burgesa i expressar els interessos dels grans terratinents i els seus clients. Per això al principi s'oposà al liberalisme i defensà tradicions, privilegis i propietats de l'església, sobretot catòlica, però després també de l'església anglicana, cristiana, oriental, etc. Va ser enemic acèrrim de la independència dels EUA, d'Amèrica Llatina i de Grècia. Després de la gran Revolució Francesa, es va oposar a les revolucions espanyola, portuguesa, napolitana i de la unificació d'Itàlia (*Risorgimento*). La història política d'Europa i Amèrica del segle XIX va ser envaïda per lluites entre conservadors i liberals. Al segle XX, sobretot en la seva segona meitat, aquest antagonisme es dilueix quan els oponents assimilen gradualment els valors i conceptes els uns dels altres i quan el moviment conservador clàssic desapareix de l'escena política de la majoria dels estats americans i europeus.

CONSUMISME

(De consumir i aquest del ll. *consumere* 'esgotar' 'gastar').

Despesa d'aquelles coses que es destrueixen amb l'ús. Sovint es parla de "societat de consum" assenyalant el fet que es dona en les societats industrials avançades en les quals

les necessitats primàries són satisfetes en la major part de la població i on una publicitat intensa proposa nous béns de consum que inciten a una despesa contínua. Es tracta d'un tret molt marcat que mostra la incapacitat de la societat per mobilitzar-se per intangibles i valors que fan a la construcció de béns de desenvolupament de la personalitat i la cultura. El **consumisme** porta a la societat a un encallament sense sortida, a la catàstrofe demogràfica i ecològica. En la gènesi d'aquesta orientació es troben les tradicions de l'hedonisme i l'eudemonisme (del gr. *eudaimon*: cerca de goig, riquesa, coses). El **consumisme**, enemic de tota espiritualitat, posa en primer lloc no l'ésser humà sinó els diners, les coses, el luxe, la satisfacció dels capricis, la moda, etc.

L'elit dominant fa propaganda per tots els mitjans i implanta el culte al **consumisme**, embullant la gent amb els fils del mercat, del crèdit, dels jocs de borsa, i baixant el nivell dels seus interessos i necessitats fins a cosificar-les. Per descomptat, cada persona vol viure en abundància i tenir totes les coses i productes necessaris, però els seus interessos són incommensurablement més amplis i alts que el simple **consumisme**, que l'esclavitud respecte de les coses.

Malauradament, el **consumisme** va conquerir i segueix conquerint la voluntat de masses enormes de gent. Oposar-se a aquesta tendència perillosa és difícil però necessari. El **Nou Humanisme** situa la seva tasca en la lluita contra el **consumisme**. L'ésser humà no és consumidor sinó creador (*alienació* [*]).

CONTRACTE SOCIAL

Segons els clàssics de la Il·lustració europea el **contracte social**, és a dir, el pacte entre els ciutadans, és l'única font del dret, del poder i de l'Estat. El sistema democràtic parteix de la concepció del **contracte social**, segons el qual als drets dels ciutadans corresponen obligacions civils simètriques. Aquesta concepció considera el sistema polític com a cert equilibri de poders.

Idea sobre el sorgiment de l'Estat prenent com a base el contracte conscient entre els éssers humans en contraposició a l'època de l'anarquia i la barbàrie, de "la guerra de tots contra tots". Segons aquesta concepció, els homes van limitar conscientment la seva llibertat a favor de l'Estat per garantir la seva seguretat i ordre. Aquesta idea la va desenvolupar més completament el filòsof J. J. Rousseau, qui considerava que el **contracte social** podria protegir els drets de tots.

El **contracte social** es concep també com una espècie d'enteniment entre diferents classes socials, com a cooperació entre els ciutadans i l'Estat, amb l'objecte d'excloure vagues, guerres civils i altres formes de conflictes violents.

COOPERACIÓ

(Del ll. tardà *cooperatio*, *-onis* 'acció i efecte de treballar plegats').

1. Relacions que es formen en el procés de l'activitat conjunta i on s'estimulen i multipliquen els resultats de les accions comunes. Suposa interessos i objectius compartits i reconeixement dels mitjans idonis per tal de realitzar-los en l'activitat pràctica. En aquest sentit forma part essencial de l'activitat social i política del **Nou Humanisme**. Comprèn l'intercanvi d'experiència i iniciativa personal dels copartícips de l'acció mancomunada. 2. Formes de la producció i propietat col·lectives (grupals).

El moviment social conegut com a cooperativisme utilitza un mètode d'acció econòmica mitjançant el qual persones que tenen interessos comuns constitueixen una empresa en què els drets a la gestió són iguals per a tots i els guanys assolits són repartits entre els associats. La idea de convertir aquest mètode d'acció en sistema social (com una xarxa complexa de cooperatives de producció, circulació de béns i consum) va ser rellevant en la segona meitat del segle XIX i primera meitat del segle XX. La seva influència es va sentir especialment en els països anglosaxons en la petita indústria i l'agricultura i en menor grau en l'esfera de serveis. Els projectes de transformar tota la societat basant-se en la propietat cooperativa (socialisme cooperatiu) van ser deformats per certes pràctiques mitjançant les quals moltes d'aquestes organitzacions (que requerien de crèdit i de certes exempcions impositives) van ser regulades de tal manera que van acabar convertides en societats anònimes. En altres casos, la regulació de l'Estat les va convertir en simples apèndixs d'una política regimentada. D'altra banda, la tendència general del desenvolupament científic i tècnic va contribuir a minvar l'eficàcia d'aquest sistema de gestió i repartiment d'utilitats. No obstant això, l'activitat cooperativa és molt gran en molts països i existeixen casos de cooperatives d'activitat complexa de summa eficàcia, com ho demostra el cas de Mondragón a Espanya. En el moment actual, no s'ha de subestimar la importància de les cooperatives en la vida social i, d'acord amb els nous temps, existeix una revaloració d'aquest esquema adaptat a l'aplicació de noves tecnologies.

CORPORATIVISME

Corrent ideològic que considera la corporació (associació de persones d'una professió o branca d'activitat) com a fonament de la societat, i el règim corporatiu com el sistema ideal.

La forma més precisa d'implantació del sistema corporatiu d'organització de la societat es donà en la Itàlia feixista, en el Portugal de Salazar i en el Brasil de Vargas (Estado Novo, de 1937 a 1945). En aquest sistema, les corporacions d'interessos (industrials, comerciants, banquers, agricultors, etc.) tenien la seva representació oficial en les cambres atès el deteriorament de la representativitat parlamentària pròpia de les democràcies. El control

ideològic i polític sobre les corporacions tendia a transformar-les en instrument del poder totalitari.

El **Nou Humanisme** veu en el **corporativisme** un perill per a la dignitat i les llibertats de la persona, perquè en aquest sistema es tracta de substituir els drets humans pels interessos corporatius, i dissoldre les persones en la corporació com si aquesta fos un ens sobrehumà.

COSMOPOLITISME

(Deriv. de cosmopolita, del fr. *cosmopolite*, i aquest, del gr. *kosmopolites*, cpt. de *kosmos* 'món' i *polites* 'ciudadà').

Corrent ideològic que considera l'ésser humà com a ciudadà del món. Va sorgir durant la Revolució Francesa de 1789 i d'alguna manera va ser una reacció a la formació de l'Estat nacional i, posteriorment, a les guerres de rampinya napoleòniques. Es va tractar, doncs, d'una posició crítica al *xovinisme* (*) oficial.

A Rússia (des de 1936-37 i fins a la Perestroika), el **cosmopolitisme** va ser considerat com una actitud oposada als interessos de l'Estat. L'acusació de ser partidari del **cosmopolitisme** era pretext per a les repressions polítiques més cruels, i encobria l'antisemitisme de la política oficial de l'URSS. Els defensors dels drets humans van ser declarats cosmopolites i la Carta de l'ONU considerada com un document subversiu. L'humanisme expressava sempre, i ho segueix expressant en el **Nou Humanisme**, la seva simpatia per la idea de la superació de tot tipus de fronteres entre els éssers humans, per la idea del món un i divers alhora.

Cosmopolitisme és oposat a patriotisme i nacionalisme. Amb freqüència es confon el **cosmopolitisme** amb l'*internacionalisme* (*). La diferència entre ells és que el primer permet minimitzar les tradicions i valors nacionals en profit d'algunes tasques planetàries, mentre que el segon cerca el camí cap a la seva harmonia i combinació. El primer, en gran mesura, reflecteix els interessos de la burgesia mundial; el segon, parteix de la prioritat de la unitat dels interessos dels oprimits a escala mundial, contra l'*imperialisme* (*) i el dictat de les superpotències.

En les condicions actuals, el **cosmopolitisme** ha de ser orientat cap a l'assoliment del consens internacional per a la resolució dels problemes globals: fam, salut, desarmament, ecologia i demografia.

CREENÇA

Estructura d'ideació antepredicativa sobre la qual s'assenten altres estructures que apareixen com a "racionals". La **creença** determina el camp, la perspectiva que es tria per desenvolupar una idea o un sistema d'idees. En el cas del diàleg, àdhuc el més racional, les

parts que dialoguen donen per suposades proposicions no demostrades i amb les quals es compta sense discussió. En aquest cas es parla de "predialogals". La **creença** determina tant els usos i costums com l'organització del llenguatge, o la il·lusió d'un món que es pren com a "real", però que s'observa des dels limitats paràmetres fixats per una perspectiva històrica. Aquesta perspectiva sol ser excloent d'altres.

El sistema de creences es va modificant a mesura que canvia el "nivell" històric de les *generacions* (*), amb la qual cosa també es modifica la perspectiva, el "des d'on" es pot o es vol observar el món (personal, social, científic, històric, etc.). Aquest canvi de perspectiva és el que permet el sorgiment de noves idees. Les idees recents s'assenten en el nou nivell històric i estableixen copresentment nous antepredicatus, noves proposicions que ja no es discuteixen i que donen lloc a noves creences. A tall d'exemple podem considerar el que ha succeït a Occident fins fa poc temps: afirmar que un coneixement era "científic" resultava suficient per sostenir una posició i desqualificar l'oposada per "acientífica" (*ciència* [*]). Algunes generacions es van enredar en aquesta discussió fins que es va començar a discutir la **creença** en què es basaven els artificis científics. Quan es va comprendre que tota teoria científica era, bàsicament, una construcció d'aproximació a la realitat i no la realitat mateixa, la perspectiva científica va començar a canviar. Però aquest canvi va donar lloc, al seu torn, al sorgiment de corrents neoirracionalistes.

CRÍTICA

(Del ll. *criticus*, -a, -um 'que judica' i aquest del gr. *kritike* 'art de jutjar').

Mètode d'anàlisi i d'apreciació de la realitat, de l'activitat social i individual, que permet establir correspondència o divorci entre les intencions i les accions; les promeses i el seu compliment; les paraules i els fets; la teoria i la pràctica.

La capacitat de l'individu d'enjudiciar amb esperit crític l'ambient en què actua i de sotmetre a l'anàlisi crítica la seva pròpia experiència i la seva pròpia conducta és una condició indispensable de la formació de la pròpia personalitat, i un element essencial de l'educació. El grau d'extensió de l'actitud **crítica** i autocrítica en la societat caracteritza la seva força o decrepitud, la seva capacitat o incapacitat per al perfeccionament i desenvolupament. La **crítica** és premissa de tota innovació i forma part de la força motriu del desenvolupament i del progrés científicotècnic, artístic i social.

El mètode crític facilita la comprensió dels errors comesos i la seva superació i ajuda a entendre l'essència de les crisis en el desenvolupament de la personalitat i de la societat.

Però aquest mètode no pot ser absolutitzat, ja que si es porta a l'extrem permet descarregar la responsabilitat dels errors propis sobre els altres i sobre tota la societat. D'altra banda, l'absolutització de l'autocrítica pot destruir la dignitat d'una persona i sumir-la en la culpa.

El **Nou Humanisme** aprecia en alt grau la pràctica de la **crítica** tant en la vida quotidiana

com en l'activitat sociopolítica, artística i teòrica, i la considera com a un dels pilars de la llibertat. En l'actual societat de masses, la **crítica** expressada en els mitjans de comunicació social és de particular importància.

CULTURA POLÍTICA

És aquella part integrant de la cultura cívica (civisme) que regula les relacions polítiques entre els ciutadans, les agrupacions polítiques i les institucions estatals i supranacionals, àdhuc internacionals.

En les societats diferenciades cada estrat social posseeix certes particularitats de **cultura política** pròpies, però alhora existeixen normes i institucions comunes a tots que garanteixen una relativa estabilitat sociopolítica i impedeixen la dissolució social. La **cultura política** de l'Estat es fixa en les normes i institucions jurídiques corresponents a l'esfera política, incloent la constitució, les lleis polítiques i altres documents. La **cultura política** inclou també tradicions i costums que es transmeten en grup i fins i tot des del nivell familiar.

D

DARWINISME SOCIAL

Escola sociològica de finals del segle XIX que va estendre les idees del naturalista anglès Charles Darwin sobre l'evolució de les espècies mitjançant la selecció natural a l'evolució social de la humanitat, confont la biologia amb la sociologia. L'absolutització de la tesi sobre la lluita per l'existència i la seva extensió a la vida social condueix a la negació d'una altra tendència del desenvolupament de la natura: la solidaritat dins de l'espècie i l'ajuda mútua. El **darwinisme social** s'entrellaça amb l'escola antropològica racial, estimula l'agressivitat en la conducta de l'ésser humà i el transforma de germà en enemic i rival dels seus semblants.

El **darwinisme social** és un cas típic d'*antihumanisme* (*), ja que divideix artificialment el gènere humà, atia els uns contra els altres i justifica les guerres fratricides i l'opressió.

DEMAGÒGIA

(Del gr. *demagogos* 'que condueix el poble', cpt. de *demos* 'poble' i *ago* 'jo condueixo').

Mètode d'agitar els ciutadans mitjançant promeses falses i la tergiversació dels fets per aconseguir objectius tèrbols. Òbviament, el **Nou Humanisme** condemna l'ús de la **demagògia** com a procediment de mobilització social.

DEMOCRÀCIA

(Del ll. tardà *democratia*, -ae i aquest del gr. *demokratia* 'govern del poble' cpt. de *demos* 'poble' i *kratia* 'jo governo').

Doctrina política favorable a la intervenció del poble en el govern. Forma d'estat que reconeix en el poble l'única font de poder, assegura l'elecció dels seus òrgans administratius nacionals, regionals o locals per votació popular i estableix el control públic de la gestió estatal.

La representativitat, la independència entre poders i el respecte a les minories constitueixen els pilars de la **democràcia**. Quan algun d'ells o tots fallen, ens trobem fora de la **democràcia** real per caure en mans de la **democràcia** formal. S'han intentat diferents combinacions per eludir aquest problema: des de la **democràcia** representativa adoptada per Occident, a la "dirigida" d'alguns països asiàtics en la dècada dels 60. També s'ha pretès que algunes formes de corporativisme, en oposició a les democràcies liberals, siguin les exponents idònies i "naturals" de la **democràcia**. Finalment, en algunes dictadures burocràtiques s'ha emprat la designació de "**democràcia** popular" per fer notar l'exercici de la **democràcia** real. En realitat, aquest exercici comença en la base social i és a partir d'allí

d'on ha de sorgir el poder del poble. Des dels municipis i les comunes, el principi de la **democràcia** real, plebiscitària i directa, ha de generar una nova pràctica política. La **democràcia** directa suposa la participació personal dels ciutadans en la presa de totes les decisions sobre la vida de la comunitat.

La **democràcia** indirecta es realitza a través dels representants electes pels ciutadans, en els quals deleguen els seus poders per un període determinat. Com a forma d'organització de l'Estat la **democràcia** es desenvolupa històricament, els seus continguts es perfeccionen, es diversifiquen; la seva estructura es fa més profunda i complexa, i els ciutadans adquireixen drets cada vegada més igualitaris.

En l'Estat democràtic modern, és obligatòria la divisió dels poders (legislatiu, executiu, judicial, de control, etc.); el sufragi és universal, per vot secret i directe, i s'exerceix el control públic sobre l'escrutini. Funciona el sistema pluripartidista. Existeix llibertat d'expressió. L'estat és laic i separat de les esglésies.

La base de la **democràcia** rau en l'existència d'una societat civil forta i ben diversificada que limita l'Estat i en controla el funcionament. Malgrat tot això, la **democràcia** moderna té un caràcter formal perquè la **democràcia** no funciona en la producció. La riquesa social està concentrada en poques mans que exerceixen una forta influència en els assumptes vitals tant nacionals com internacionals i no existeix sistema de contrapès o fiscalització real del seu poder econòmic i informatiu. A això es deu la crisi de la **democràcia** moderna que es manifesta en la indiferència política creixent per part de les poblacions, en l'absentisme electoral, en l'augment del terrorisme i de la criminalitat, en la burocratització cada vegada més evident de l'Estat. Totes aquestes són manifestacions de l'alienació que soscava les bases mateixes de la **democràcia**. Si prenem en consideració que la majoria absoluta de la població mundial ni tan sols gaudeix d'aquests béns en part formals de la **democràcia** moderna, el quadre resulta encara més trist. Tanmateix, en les últimes dècades els marcs de la democràcia s'han ampliat considerablement a escala mundial, amb la liquidació del colonialisme i la condemna mundial del racisme i del feixisme.

Els marcs de la **democràcia** s'han reduït en l'esfera de la producció, degut als canvis tecnològics, a la grandària i tipus d'empresa i a la decadència gradual dels moviments sindical i cooperatiu. La urbanització i concentració de gran part de les poblacions en les megalòpolis han reduït els marcs de la **democràcia** a nivell comunal. Però s'ha ampliat la **democràcia** com a conseqüència del desenvolupament, en tipus i nombre, d'associacions de persones unides per interessos particulars (artístics, esportius, confessionals, educatius, ambientals, culturals, etc.). Amb el progrés de la societat informatitzada i de tecnologia de comunicacions avançada, les possibilitats del desenvolupament de la **democràcia** augmenten encara més. La integració regional, continental i global, amb el desenvolupament d'organismes supranacionals, ha augmentat la **democràcia** a nivell internacional i ha enfortit el moviment federalista de maneres diferents. El desenvolupament

d'organitzacions no governamentals a nivell internacional també fa que prenguin força els principis democràtics.

El **Nou Humanisme** fa la seva aportació al procés de la democratització en tots els nivells, però destaca la necessitat del desenvolupament de la **democràcia** en la base social i contribueix a l'edició de publicacions de barri i municipals, fundació d'emissores locals de ràdio i TV, desenvolupament de les comunicacions en xarxa informàtica, etc. Els humanistes estan convençuts que els destins de la **democràcia** depenen de la formació de la personalitat del ciutadà en l'esperit democràtic, del seu desenvolupament integral i harmònic i de la creació de condicions propícies per a la realització de les seves capacitats creadores i el seu perfeccionament, de l'elevació de la seva cultura general i cívica. Cal enfortir i estendre els brots de la cultura democràtica en l'esfera de la producció i emprar els assoliments democràtics en la vida política de tots els nivells.

DEMOCRÀCIA CRISTIANA

Corrent ideològic i polític de finals del segle XIX i del segle XX. Va sorgir en el si del catolicisme arran de la famosa encíclica del Papa Lleó XIII, de 1893. Però a començaments del segle XX la jerarquia eclesiàstica va preferir emprar el terme "social-cristianisme".

Només en el curs de la lluita contra el feixisme, especialment durant i després de la Segona Guerra Mundial, la Santa Seu va donar el vistiplau a l'ús oficial del terme "**democràcia cristiana**", cosa que permeté als seus adeptes unir-se políticament i formar els partits democratacristians en molts països d'Europa i Amèrica Llatina, i després en alguns països d'Àfrica i Àsia. Aquests partits s'agruparen en els anys 50 en la Internacional de partits democratacristians. Molts d'aquests partits arribaren al poder a Alemanya, Itàlia, Xile, Costa Rica, Panamà, Veneçuela i altres països d'Europa i Amèrica. El col·lapse del partit democratacristià a Itàlia a inicis dels anys 90 va aguditzar considerablement la crisi del moviment democratacristià. La base teòrica de la **democràcia cristiana** té com a suport la doctrina social de l'Església Catòlica i l'ecumenisme, que permet al moviment estendre la seva influència també a aquells sectors de la població que són fidels al protestantisme en les seves diferents manifestacions. L'obra del filòsof neotomista francès J. Maritain va exercir una gran influència sobre les concepcions polítiques de la **democràcia cristiana**, sobretot amb la seva doctrina de l'humanisme integral (*humanisme cristià* [*]).

DEMOCRÀCIA REVOLUCIONÀRIA

Aquest terme fou introduït en el llenguatge polític internacional en els anys 60 del nostre segle, quan en diversos estats joves d'Àsia i Àfrica, sorgits de les ruïnes del sistema colonial, els dirigents de moviments d'alliberament nacional, en la seva ala més radical, arribaren al poder per la via de la lluita armada. Generalment, proclamaren la via no capitalista de

desenvolupament dels seus països i utilitzaren la "guerra freda" entre els dos blocs mundials per negociar amb ambdós al seu propi favor. Alguns passaren obertament al bloc soviètic o preferiren adherir-se al maoisme. Altres formaren part del moviment dels no-alineats. En general, els principis democràtics i els drets humans foren rebutjats per aquests líders que establiren règims autocràtics cruels, com demostren els exemples de Somàlia, Etiòpia, Birmània, Iemen del Sud, etc. L'absolutització de la revolució i l'ús predilecte de la violència com a mètode de govern van buidar el substantiu del seu contingut i l'ompliren amb l'adjectiu, entenent com "revolució" la lluita armada.

Amb el final de la "guerra freda", aquest terme va perdre la seva raó de ser i ja no s'utilitza en l'actualitat.

DEPENDÈNCIA

(De dependent, del ll. *dependens,-ntis*, participi present de *dependere*, deriv. de *pendere* 'penjar, pesar').

Subjecció, subordinació, sistema de relacions de domini dictat per un subjecte respecte d'un altre, per una potència forta sobre un país dèbil, per la metròpoli sobre una colònia. És un sistema de subordinació econòmica, política, sociocultural, psicològica d'una persona, grup, Estat, poble, a una altra persona, grup, Estat. Com a norma, el més feble es troba en **dependència** del més fort.

La **dependència** pot tenir origen històric natural i artificial (imposat): el primer, pare i fill; el segon, metròpoli i colònia, Estat desenvolupat i subdesenvolupat. La **dependència** és el resultat de la dominació i la violència d'un sobre l'altre.

El problema de la **dependència** és un dels principals en la vida dels estats llatinoamericans, on des de fa segles continua la lluita per la veritable independència econòmica i política i per la sobirania nacional-estatal.

En la família patriarcal, la **dependència** es manifesta en les relacions de superioritat de l'home respecte de la dona, del major d'edat respecte del menor, etc.

En l'actualitat, les relacions de **dependència** dels països més dèbils respecte a les grans potències no es reconeixen jurídicament i fins i tot es condemnen moralment i des del punt de vista jurídic per la comunitat mundial, però existeixen de fet, encara que tots els estats membres de l'ONU són reconeguts com a independents. Malgrat això, es conserva el control financer, econòmic, militar i fins i tot administratiu (en algunes esferes) per part de les exmetròpolis.

El **Nou Humanisme** brega per la superació de la **dependència** i la consolidació de la sobirania, per les relacions de bon veïnatge, la igualtat de tots els pobles i l'observació de les normes internacionals universalment reconegudes. Es pronuncia contra totes les formes

de la **dependència** en les relacions entre els éssers humans, pobles i nacions, alhora que lluita per la igualtat de drets, la llibertat i la solidaritat.

DESESTRUCTURACIÓ

Descomposició d'una *estructura* (*) en la qual es discontinua la tendència del procés que li va donar origen. En un sistema tancat, la desarticulació d'estructura i medi es correlacionen en una combinatòria sense *superació d'allò que és vell per allò que és nou* (*).

DESHUMANITZACIÓ

Procés en què es contrau la llibertat humana. En la relació interpersonal la **deshumanització** es caracteritza per la negació de la subjectivitat lliure de l'altre i, per tant, per la seva cosificació pràctica. Una mirada deshumanitzadora despulla altres éssers humans de la seva essència de llibertat i posa de relleu certes característiques secundàries que passen a ser substantives (sexe, raça, origen, ocupació, etc.). La mirada deshumanitzadora tendeix a diferenciar en lloc de complementar, moguda per la intenció de naturalitzar l'altre. Existeix també un naturalisme històric mitjançant el qual s'interpreten els processos humans per determinismes que pretenen ser consagrats per la *ciència* (*) del moment. La geopolítica, el *darwinisme social* (*) i, en gran part, el *marxisme leninisme* (*) ortodox s'inscriuen en el determinisme deshumanitzador.

En un llarg període de l'Edat Mitjana (temps en què l'Església concentrava el poder religiós, polític i econòmic) es va discutir si les dones tenien ànima. Una cosa semblant succeí amb els nadius d'Amèrica en èpoques de la Conquesta i es va decidir que aquells pobladors eren "naturals", no estrictament éssers humans. Més endavant, i potser com a romanent d'aquestes concepcions, s'ha seguit reduint la personalitat humana a simples funcions de l'activitat o situació social en què es troben les persones i sempre destacant la relació de subordinació o dependència. El **Nou Humanisme** recomana emprar amb molta cura certes designacions perquè poden implicar una reducció deshumanitzadora ("pacient", respecte del metge; "adolescent", com algú incomplet; "contribuent", com a ciutadà definit per la seva aportació a l'Estat, etc.).

La **deshumanització** com a procés social correspon a moments històrics antihumanistes (*moment humanista* [*]) en què l'*alienació* (*) col·lectiva envaeix totes les activitats humanes.

DESOCUPACIÓ

(D'ocupar, del ll. *occupare* 'apoderar-se de').

Manca d'ocupació, ociositat involuntària. És un fenomen social propi de totes les societats i cultures, amb molt poques excepcions, provocat per calamitats naturals o socials. Una part de la població apta per a la feina no troba la manera d'obtenir ocupació socialment necessària i rebre la seva part del producte social, per assegurar la seva subsistència i la dels seus familiars no capaços per al treball. Aquesta situació injusta sorgeix quan l'ésser humà no té accés als mitjans de producció i no pot adquirir per compte propi els coneixements i les habilitats que li permetin realitzar les seves capacitats. En la societat agropecuària emergeix com a resultat del monopoli dels propietaris sobre la terra laborable, pastures, bestiar i fonts d'aigua. En la societat industrial succeeix amb les anomenades crisis de sobreproducció.

En els estats democràtics amb legislació laboral avançada existeixen serveis de registre i fons socials de desocupació, la funció dels quals és pagar una assegurança mentre els desocupats cerquen feina. També hi ha institucions de recapacitació que permeten adquirir una nova professió o ofici per tal de treballar. Aquestes mesures estatals i pràctiques sindicals contra la **desocupació** alleugen la situació dels desocupats, però no poden acabar amb el flagell que representa.

A més de les formes de **desocupació** plena, n'existeixen altres de **desocupació** parcial que es donen quan els treballadors no poden tenir una jornada completa, o se'ls atorga vacances perllongades amb pagaments efímers. En molts casos, les empreses esquiven la legislació laboral i contracten mà d'obra per períodes curts per tal d'evitar el pagament d'indemnització, i així violen els drets dels desocupats. Hi ha altres formes de **desocupació** latent, sobretot en el camp, on no hi ha registres ni fons d'atur. La subocupació és un altre cas en què es troba el treballador que efectua tasques diverses i espaiades, o bé realitza un comerç d'articles en què és ajudat en la pràctica per la solidaritat pública.

La **desocupació** abasta entre el 3% i el 10% de la població econòmicament activa en els països desenvolupats i entre el 10% i el 50% en els països en vies de desenvolupament, on constitueix el mal social principal i la font essencial de pobresa. En les files dels desocupats (en el sentit modern de la paraula) no s'inclouen les capes marginals de la població i les persones no aptes per al treball.

DESPOTISME

(De dèspota, del gr. *despotikos* "amo" 'senyor absolut').

Autoritat absoluta i arbitrària. Règim social i polític sorgit en l'antic Orient i més tard a l'Amèrica precolombina. El seu fonament és la redistribució centralitzada de la renda socioeconòmica produïda per les comunitats agràries i gremis d'artesans, i que ha estat apropiada per l'estat. Al mateix temps, els sistemes despòtics practiquen el saqueig i l'esclavització dels pobles veïns. Per això l'imperi despòtic no pot subsistir sense l'expansió territorial contínua. La seva base social és el sistema de castes que reproduïx el

despotisme, encadena l'ésser humà a una determinada casta i assegura l'immobilisme social. En la part espiritual, el **despotisme** està vinculat amb la deïficació de la persona del dèspota, i es relaciona amb l'equilibri i els cicles dels fenòmens naturals, amb la idea que la història reproduïx el moviment de la natura (dia, nit, estacions, fluxos i refluxos, etc.)

Aquest fenomen es verifica també en l'Edat Mitjana (imperi mongol) i en temps recents (els imperis d'Stalin, Mao i Hitler, que tenien trets despòtics significatius, sobretot en el sistema de treball forçat i en el poder personal omnímode).

L'estil despòtic de direcció i gestió administrativa es practica actualment en alguns estats d'Àsia i Àfrica, on l'arbitrarietat del cap i la violència respecte als súbdits, el menyspreu cap a la vida i la dignitat humanes són les regles de l'organització estatal. Exemples d'això són Tadjikistan i Turkmenistan.

DICTADURA

(Del ll. *dictatura*, -ae deriv. de *dictare* 'dictar una ordre').

Poder absolut, règim polític que és producte de la violència armada i que practica el terror, l'arbitrarietat i la violència directa com a mètode principal de la gestió administrativa estatal; és el poder que es basa en la violència directa i no està limitat per la llei.

Aquest model polític que sorgí en la Grècia i la Roma antigues, es reproduïx en l'Edat Mitjana i en els temps moderns fins ara. L'URSS i altres estats anomenats socialistes es proclamaren oficialment "dictadures del proletariat", encara que es tractava de règims oligàrquics dictatorials de la nomenclatura (direcció) del Partit Comunista, que tenia en les seves mans un poder omnímode.

En diversos països d'Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina s'instauraren dictadures militars que utilitzaren l'anticomunisme com a pretext per implantar règims oligàrquics, reprimir el moviment social i destruir, mitjançant el terror, les organitzacions democràtiques. La majoria d'aquestes dictadures fou esborrada per l'auge democràtic posterior.

El **Nou Humanisme** condemna des del punt de vista ètic, jurídic i polític qualsevol forma de **dictadura** perquè atempta contra la dignitat i la seguretat humanes; perquè viola els drets humans; pel seu culte a la violència i la seva pràctica terrorista; i perquè col·loca interessos grupals, sovint corporatius, per damunt de l'ésser humà com a tal.

DIGNITAT

(Del ll. *dignitas*, -atis i aquesta de *dignus*, -a, -um 'mereixedor').

1. Valor moral, reconeixement del valor de tot ésser humà com a personalitat, per si mateix i per la societat a la qual pertany. 2. Càrrec o ocupació honorífica i d'autoritat.

La **dignitat** és una forma d'autoconsciència i de control de la pròpia personalitat que permet a l'ésser humà comprendre la responsabilitat respecte a si mateix i a la societat, i a la societat reconèixer en la pràctica els drets de la personalitat i formular-li exigències.

El **Nou Humanisme** afirma la **dignitat** de la personalitat com un alt valor ètic en les relacions interpersonals, en l'activitat pràctica quotidiana i en l'acció sociopolítica. Amb això l'humanisme enalteix la persona i ajuda a lluitar contra la humiliació dels ciutadans en la vida quotidiana i sociopolítica de la societat actual.

DIPLOMÀCIA

(Del ll. *diplomaticus*, -a, -um 'relatiu als diplomes').

Ciència i art de les relacions interestatals; cos i carrera diplomàtiques; sistema d'institucions estatals encarregades de realitzar negociacions amb altres estats i organitzacions governamentals internacionals, regionals i subregionals.

Sota aquest terme s'entén també el conjunt de mètodes i procediments de negociacions interestatals, amb l'objecte d'arribar a compromisos i acords internacionals bilaterals o multilaterals.

DISCRIMINACIÓ

(Del ll. *discriminatio*, -onis, 'diferenciació injusta').

Designa un tipus de tracte d'inferioritat pel que fa a drets i consideració social de les persones, organitzacions i estats, per la seva raça, ètnia, sexe, edat, cultura, religió, ideologia, segons els casos. Privació premeditada o limitació dels drets i avantatges. Una de les formes de la **discriminació** política és la restricció dels drets per elegir o ser electe.

La **discriminació** és una acció manifesta o larvada de diferenciació d'un individu o un grup humà prenent com a base la negació de les seves intencions i llibertats. Això s'efectua sempre en contrast amb l'afirmació d'especials atributs, virtuts o valors que el discriminador s'atribueix a si mateix. Aquesta manera de fer es correlaciona amb una "mirada" (amb una sensibilitat o amb una ideologia) que objectiva la realitat humana.

El **Nou Humanisme** condemna la **discriminació** en totes les seves manifestacions i crida a desemmascarar-la públicament en cada cas.

DOCUMENT DEL NOU HUMANISME

També anomenat *Document del Moviment Humanista* o *Document Humanista* (*Humanista*, *document* [*]).

DOGMATISME

(Derivat del ll. *dogma,-atis*, i aquest, del gr. *dogma* 'opinió, decret').

Manera de pensar que accepta determinades opinions, doctrines, normes, com a postulats o principis incondicionals, vàlids en qualsevol situació i adoptats sense crítica i sense judici racional. Tanca el camí a l'adquisició de nous coneixements i a la introducció d'innovacions. És propi de la consciència religiosa estreta que justifica el tradicionalisme i el conservadorisme. La lluita contra el **dogmatisme** facilita el desenvolupament lliure de la ciència i la divulgació dels coneixements sobre la natura i la societat.

El **dogmatisme** va ser, i segueix sent, un fre al progrés espiritual i social, que al cap i a la fi condueix a la cosificació d'una cultura, al seu aïllament i a la seva *desestructuració* (*).

L'humanisme es va formar històricament en el combat implacable amb el **dogmatisme** medieval, practicant i introduint innovacions culturals. L'esperit universalista, obert i creador del **Nou Humanisme** segueix actualment la lluita contra tot **dogmatisme** que limita artificialment les capacitats creatives de l'ésser humà.

E

ECOLOGIA

Devem a Lamarck i a Treviranus les bases i el nom d'aquella nova ciència que va començar a anomenar-se "Biologia" a partir de 1802. D'altra banda, l'antiga Història Natural fou remodelada per Haeckel el 1869 i començà a formar part de la Biologia sota la denominació d'**ecologia**. Aquesta branca del saber va tendir a observar la relació entre els organismes i el medi en què viuen. L'**ecologia** avui estudia les adaptacions de les espècies segons les necessitats d'energia, nutrició i reproducció. En termes didàctics es divideix en **ecologia** vegetal, animal i humana. En termes generals, l'**ecologia** s'interessa per l'adaptació de les espècies i pels factors que les afecten (sòls, climes i altres espècies).

Un dels temes fonamentals de l'**ecologia** és el referit als ecosistemes (conjunt d'éssers vius i no vius relacionats entre si i lligats a un mateix medi). Els ecosistemes són sistemes termodinàmicament oberts que reben energia de l'exterior i la transmeten als ecosistemes veïns. El seu estudi es fonamenta en la teoria de sistemes i la cibernètica i assimila l'ecosistema a un conjunt d'elements biòtics (espècies) i abiòtics en constant interacció.

Actualment, l'interès ecològic ha ultrapassat els claustres acadèmics i ha arribat a franges àmplies de la població. Els excessos de les empreses contaminants (agents de tot tipus de desequilibri en agredir la flora i la fauna, en vessar productes tòxics i deixalles no biodegradables, en manipular centrals nuclears com a font d'energia, en desfermar la pol·lució ambiental i la pluja àcida) han estat degudament comprovats. A això se suma el creixement de les macrociutats, l'empobriment del rendiment del camp tractat irracionalment amb abonaments químics i pesticides, la desertització d'àmplies zones, etc. Tot això constitueix un focus de preocupació per a aquells que s'interessen per conservar la flora, la fauna i el clima en un ambient equilibrat que garanteixi la supervivència humana. Aquesta tendència a destacar les dificultats ecològiques progressives que viuen les societats d'avui, i que s'ha anomenat genèricament *ecologisme* (*), significa un important avenç en la presa de consciència de les poblacions respecte d'un dels problemes més greus del moment. Tot i que no existeixi entre els mentors de l'ecologisme una interpretació homogènia del deteriorament ambiental ni dels mètodes que cal seguir per superar aquesta situació perillosa, en poc temps ha anat creixent una sensibilitat col·lectiva que ha portat a prendre algunes mesures legals contra les activitats antiecològiques. Per descomptat, això no es podrà resoldre plenament fins que no s'incloguin aquestes activitats entre els crims contra l'ésser humà. D'altra banda, encara que es pot avançar en aquesta direcció, cal comprendre que aquest sistema inhumà en què vivim avui, porta en el seu desenvolupament la seva pròpia descomposició i la de tot allò de què s'apodera. La necessitat d'un canvi radical en l'esquema de poder i en l'organització de les societats es fa patent davant del desastre ecològic creixent.

ECOLOGISME

Extensió i generalització dels conceptes de l'ecologia transferits al terreny de la realitat social. Sorgit en la dècada del 60, a partir dels moviments a favor de la protecció de la natura i del medi ambient, l'**ecologisme** va suposar la presa de consciència de la ruptura entre l'ésser humà i el seu medi natural, ruptura provocada per la civilització industrial que contamina, destrueix una part dels recursos no renovables i posa en perill la pròpia supervivència de l'espècie. L'**ecologisme** preconitza la recerca urgent de formes de desenvolupament equilibrades amb la natura, basades en la utilització d'energies renovables i no contaminants. La seva aplicació només serà factible mitjançant la màxima descentralització dels centres de decisió i l'aplicació de mesures autogestionàries a fi que cada individu se senti plenament responsable del seu avenir.

ECONOMIA

(Del ll. *oeconomia*, -ae i aquest, del gr. *oikonomia* 'administració domèstica', deriv. de *oikonomos* 'administrador, intendent', cpt. d'*oikos* 'casa' i *nemo* 'administrar, distribuir').

Sistema de relacions de producció, distribució i serveis, i de les empreses corresponents, des del nivell familiar fins a l'internacional. Branca corresponent de la ciència que estudia aquestes relacions i el sistema econòmic en general. Habitualment es parla d'**economia** domèstica o privada i d'**economia** pública per ressaltar l'extensió del fet econòmic; d'**economia** rural o urbana per assenyalar el medi en què s'efectuen les operacions productives; d'**economia** concertada per destacar el sistema econòmic intermedi entre l'**economia** liberal (que suposa l'absència d'intervenció de l'Estat) i l'**economia** dirigida o planificada (d'ingerència estatal màxima). Així, també s'esmenta una **economia** d'escala en què els guanys d'una empresa s'accentuen mitjançant la reducció dels costos mitjans de producció a través d'un augment de les seves dimensions; d'**economia** externa referida a la realitzada per empreses fora del seu propi esforç i que són el resultat d'un entorn econòmic favorable i fins i tot d'economies rudimentàries, submergides i pròsperes segons el tall interpretatiu que es faci del fenomen productiu.

El **Nou Humanisme** presenta en cada situació concreta un esquema econòmic en què les relacions de producció, intercanvi i consum estan reglades per la *propietat del treballador* (*) i els interessos de la major part de la població. Aquesta proposta tendeix a la humanització de l'**economia** partint de la concepció instrumental dels factors econòmics al servei de l'ésser humà. La humanització de l'**economia** propugnada pel **Nou Humanisme** s'enfronta radicalment amb tots els esquemes d'arrel economicista basats en reduccionismes interpretatius que fan de l'individu, de la societat i del fet polític, epifenòmens o simples reflexos de les condicions econòmiques o macroeconòmiques. El

plantejament d'humanització de l'**economia** està plasmat en les seves línies més generals en el *Document del Nou Humanisme (Humanista, document [*])*.

EDUCACIÓ

(Del ll. *educatio, -onis* 'acció de desenvolupar les facultats físiques, intel·lectuals i morals')

Sistema de transmissió i extensió de coneixements, habilitats i normes de conducta i comunicació social que inclou les teories corresponents (ciència pedagògica) i les institucions d'ensenyament. Es divideix en **educació** preescolar, escolar, mitjana, especial tècnica, superior, per a adults, **educació** especialitzada (per a sordmuts, per a cecs, etc.), **educació** a distància, autoeducació i altres branques. Es distingeix entre **educació** estatal, municipal, privada i d'associacions.

L'**educació** és preparació de l'individu per a la cultura, per al treball, per fer ciència, moral, art. L'**educació** és la font més important i tradicional de la socialització de les persones perquè contribueix a la formació de la seva ideologia, cultura, moral, orientacions de vida i treball.

Se sol parlar d'**educació** en, al menys, dos sentits diferents: un que fa referència a la transmissió de dades i coneixements de l'educador a l'educand i, en aquest sentit, les noves tecnologies d'informació tendeixen a suplantat progressivament la tasca de l'educador; i un altre en què l'**educació** és concebuda com una preparació, una adequació de l'educand al món en què viu. Aquest "món" es refereix tant a les coses físicament considerades, com als intangibles tals com els valors i les relacions humanes. L'**educació**, en aquest segon sentit, pretén habilitar diferents modes de comprensió, punts de vista, perspectives diferents per comprendre tant les realitats dels objectes materials i culturals, com les de la pròpia interioritat. Una **educació** que es limita cada vegada més a la transmissió de dades objectives és un factor important de "buidament" de subjectivitat i de sentit de les accions humanes. Aquest tipus d'**educació** exigeix reformes profundes. El problema de l'**educació** és, sens dubte, un dels més urgents del món d'avui.

L'**educació** massiva mitjançant la utilització de les noves tecnologies electròniques obre un camp immens de possibilitats al desenvolupament del coneixement col·lectiu. Cal advertir, però, que la difusió del coneixement (per neutre o científic que es pretengui) porta incorporada la ideologia dominant que és observable, amb més evidència, en el camp de les ciències humanes (Filosofia, Història, Psicologia, Sociologia, Dret, Economia, etc.). D'altra banda, això ha succeït i succeeix amb qualsevol mètode d'educació, independentment de la tecnologia utilitzada.

A *Humanitzar la Terra*, Silo escriu: "1... educar és, bàsicament, habilitar les noves generacions en l'exercici d'una visió no ingènua de la realitat, de manera que la seva mirada tingui en compte el món no com una suposada realitat objectiva en si mateixa, sinó com

l'objecte de transformació al qual aplica l'ésser humà la seva acció. No estic parlant en aquest moment de la informació sobre el món, sinó de l'exercici intel·lectual d'una particular visió sense prejudicis sobre els paisatges (*paisatge extern* [*]) i d'una pràctica atenta sobre la pròpia mirada. Una educació elemental ha de tenir en compte l'exercici del pensar coherent. En aquest cas no s'està parlant de coneixement estricte, sinó de contacte amb els propis registres del pensar. 2. En segon lloc, l'educació hauria de comptar amb l'estímul de la captació i el desenvolupament emotiu. Per això, l'exercici de la representació per una part i el de l'expressió per l'altra. Així mateix la perícia en el maneig de l'harmonia i el ritme haurien de ser considerats a l'hora de planificar una educació integral. El que s'ha comentat, però, no té per objecte la instrumentació de procediments amb la pretensió de "produir" talents artístics, sinó amb la intenció que els individus prenguin contacte emotiu amb ells mateixos i amb altres, sense els trastorns a què indueix una educació de la separabilitat i la inhibició. 3. En tercer lloc, caldria tenir en compte una pràctica que posés en joc tots els recursos corporals de manera harmònica, i aquesta disciplina s'assembla més a una gimnàstica realitzada amb art que a l'esport, ja que aquest no forma integralment sinó de manera unilateral. Perquè aquí es tracta de prendre contacte amb el propi cos i de governar-lo amb soltesa. Per això, l'esport no hauria de ser considerat com una activitat formativa, però el seu foment seria important tenint com a base la disciplina esmentada. 4. Fins aquí he parlat de l'educació entenent-la des del punt de vista de les activitats formatives, però cal considerar, d'altra banda, l'ensenyament i l'aprenentatge de la informació que es relaciona amb el coneixement, amb la incorporació de dades a través de l'estudi i de la pràctica com a forma d'estudi".

EFFECTE DEMOSTRACIÓ

En el **Nou Humanisme** s'empra per assenyalar un esdeveniment social capaç d'actuar exemplarment en punts contigus o fins i tot molt allunyats. En aquest darrer cas, les comunicacions cada dia més ràpides i nombroses contribueixen a escurçar distàncies, per la qual cosa l'**efecte demostració** tendeix a ser més freqüent. D'altra banda, la similitud de situacions estructurals en un sistema que es mundialitza, fa que l'**efecte demostració** s'"importi" i "exporti" amb més facilitat. La importància d'aquest fenomen radica en el fet de mostrar la possibilitat de la incorporació d'un esdeveniment en àmbits més amplis que aquells en què va tenir origen. Aquest és un cas d'influència "feble" que segueix un recorregut invers al dels corrents "forts" que s'imposen a les cultures o als medis socials cada vegada més dependents. El fenomen de les influències recíproques entre medis distants és avui observable en activitats diferents. Cal tenir en compte que cap formació social o cultural no roman passiva, sinó que actua amb l'**efecte demostració** a petita o gran escala i que aquest es modifica en caure dins d'un nou àmbit. La sèrie d'efectes

demonstratius que pot generar la diversitat cultural enriqueix, sense dubte, l'actual procés de *mundialització* (*).

EL TEMA MÉS IMPORTANT

Expressió freqüent en el **Nou Humanisme** que fa esment a la situació personal enfront la vida. Aquest tema consisteix en saber si es vol viure i en quines condicions fer-ho. (*Ubicació personal* [*]).

ELECCIÓ

1. Acció d'elegir; nomenament per sufragi o votació; procediment democràtic essencial per inaugurar una institució, un càrrec públic, o per formar òrgans de poder mitjançant la delegació de poders per part de cada ciutadà o membre de l'associació corresponent. Existeixen diferents sistemes electorals, per exemple, el de representació proporcional que es fa efectiva quan en cada circumscripció electoral guanya el candidat que obté la majoria absoluta o relativa de vots. Les eleccions poden ser generals o limitades pels censos corresponents; secretes o per votació oberta i fins a l'aclamació; directes o indirectes. En l'escrutini han de participar els representants oficials de les forces que presenten els seus candidats i també observadors neutrals.

2. Decisió que es realitza entre dues o més opcions. La possibilitat d'**elecció** revela el grau de *llibertat* (*) en les accions humanes. Per al **Nou Humanisme** tota **elecció** es dona sempre entre condicions i per això cal parlar de llibertat en situació i no en termes abstractes. El fet d'eludir o postergar l'**elecció** és també **elecció**.

ELIT

La capa més selecta i distingida de líders informals que es destaca dins de cada grup social o corporació, i que elabora i difon valors ètics, estètics, etc. i normes de comportament social dins del seu grup.

Hi ha diverses teories que donen diferents definicions d'aquest fenomen, de la seva naturalesa, estatus social i paper en la societat (des de les interpretacions biològiques, que no veuen diferència essencial entre elits naturals i socials, fins a mecanicistes, sistematològiques i culturalistes).

EMANCIPACIÓ

(Del ll. *emancipatio,-onis*, 'acció de deixar lliure').

Procés i objectiu de l'alliberament de l'estat de subjecció. Recuperació de la llibertat, sobirania, autonomia i independència.

En les relacions socials es tracta de l'**emancipació** dels grups o capes oprimides (servents, esclaus, dones, homosexuals, minories ètniques o religioses, etc.)

En les relacions internacionals es tracta de l'alliberament dels països colonials i oprimits, de la proclamació de la seva independència i de la igualtat de drets amb d'altres estats.

Es poden distingir diferents formes d'**emancipació**: espiritual, cultural, política, econòmica, etc.

La lluita per l'**emancipació** admet formes violentes i no-violentes. Els humanistes opten per les segones. La recerca de diverses possibilitats per eliminar tots els factors d'opressió de manera que l'ésser humà pugui desenvolupar la seva llibertat, les seves qualitats i forces creadores, és l'objectiu principal de l'activitat del **Nou Humanisme**.

EMPRESA-SOCIETAT

A Empresa i societat, bases d'una economia humanista, en diversos articles i seminaris, J. L. Montero de Burgos exposa la posició humanista oposada al concepte de *propietat* (*) sobre les coses. La propietat sobre les coses (en aquest cas, l'empresa) ha donat *poder* (*) sobre les persones. Si ho invertim, el poder de les persones ha de donar propietat a l'accés de la renda de l'empresa i en cap cas no ha d'exercitar-se sobre les persones. Però d'on neix aquest poder? Aquest poder està donat pel risc tant del capital com del treball, per tant ningú no pot ser amo de l'empresa sinó que s'ha de tenir poder sobre ella d'acord amb la tinença de la gestió, de la decisió.

El poder està vinculat a "l'empresari que posa els diners", al propietari de l'empresa o, si es vol, al propietari de la terra. Darrerament apareixen tendències a desplaçar aquest poder a un quadre d'executius. Però si aquest quadre d'executius no satisfà el capital en el compte de resultats, corre un risc seriós que el capital el substitueixi per un altre equip més d'acord amb el seu fi, que no és altre que el benefici. El poder segueix estant en el capital. Encara més, atès que l'empresa moderna està concebuda dinàmicament, el seu desenvolupament i la seva capacitat de competir estan lligades al finançament, que no sempre pot assolir per si mateixa. La tendència actual de l'evolució del poder, incidentalment en mans de la tècnica de gerència, es cap al poder financer, cap al poder dels diners, ja que d'ells depèn el futur de l'empresa. Un banc pot enfonsar una empresa pròspera negant-li un crèdit. I pot fer-ho perquè no ha de retre comptes a ningú d'aquesta decisió. Heus aquí el que se'n podria dir, emprant un símil astronòmic, "el gran atractor" del poder. A aquest poder creixent dels diners s'uneix la pèrdua constant del poder del treball. En general, els treballadors han pressionat en la direcció de millorar les seves retribucions i condicions laborals i els empresaris en la direcció de retornar beneficis cap a l'empresa, bé per a la seva expansió i/o enfortiment, bé per assignar beneficis al capital. Però en l'actualitat, en aquesta confrontació i per part dels treballadors cada vegada es dona més importància a la permanència dels llocs de treball. D'altra banda, la tecnologia multiplica la producció i

necessita cada vegada menys treballadors. A més, els canvis continus del mercat requereixen adaptacions ràpides, de manera que els empresaris pressionen per eliminar traves en el comiat. Per la seva banda, la renovació industrial i comercial contrau moltes empreses que acaben per fer fallida i deixen els seus treballadors a l'atur. També està influïnt l'augment monstruós de les activitats especulatives. Les activitats especulatives no produeixen cap bé a la societat. Són possibles a causa del poder exclusiu del capital en les empreses. L'especulació consisteix, ja se sap, en comprar béns (accions, empreses, terrenys, moneda, productes) per vendre'ls després per un preu més gran, i beneficiar-se amb la diferència entre el preu de compra i el de venda, però sense que el bé en qüestió pateixi cap canvi útil a la societat. Només es transforma el seu preu. Quan l'objecte d'especulació és la moneda nacional, veiem el propi Estat emprant un fons, que és de tots els ciutadans, i que es reparteixen els especuladors.

Si s'accepta que les coses no poden ser fonts de poder sobre les persones, el poder empresarial tal i com avui es concep perd el seu fonament. Per tant cal trobar una altra base del poder que permeti la lliure creació d'empreses. Això concorda amb l'apartat I del *Document Humanista (Humanista, document [*])*, on el poder es fonamenta en el risc. En aquest cas, en el risc empresarial dels membres de l'empresa. Podem, doncs, preguntar-nos sobre aquests riscos:

L'inversor corre risc. Pot perdre tot el capital invertit, o al menys una part. Té doncs dret de decisió, dret de gestió en l'empresa per aquesta situació humana de risc, no perquè el capital li doni poder. D'una altra manera, si la inversió no correués risc de perdre's, el seu aportador no tindria base per reivindicar poder de gestió. El seu risc real fonamenta el seu poder.

Hi ha risc per al treballador. Aquest perd el seu lloc de treball si l'empresa fa fallida. I no es pot minimitzar aquest risc. Quan el treballador perd la seva col·locació, perd la seva estabilitat laboral. Ha de buscar un nou lloc de treball. Perd també la seva estabilitat econòmica, ja que l'assegurança d'atur, quan existeix, ni cobreix tots els ingressos anteriors, ni els garanteix per sempre. Perd la seva estabilitat social, perquè les relacions socials es deterioren en aquestes circumstàncies. Perd la seva estabilitat moral, perquè deixa de fer un treball útil a la societat i que justifica les seves pagues. La seva pròpia dignitat humana l'impel·leix a no ser un paràsit social i, si accepta passivament aquesta situació, es fa realitat el risc d'envilir-se que comporta estar aturat. Per tant, el treballador perd si fracassa l'empresa. El treballador corre també risc empresarial i té, per tant, dret de gestió per si mateix, per la seva pròpia situació humana, i sense necessitat de comprar parts socials per justificar el seu poder.

Tot el que s'acaba de dir no és intranscendent des del punt de vista conceptual. Significa "posar a l'inrevés" l'esquema raonador de la propietat, que actualment és: "Propietat (de coses), per tant poder (sobre persones)". Si el poder es basa en el risc, s'inverteix l'anterior

esquema i passa a ser: "Poder, per tant propietat". És a dir, poder (vinculat al risc empresarial), per tant propietat de coses (és a dir, accés a la propietat de la renda de l'empresa i no al poder sobre persones).

Actualment hi ha tres alternatives empresarials. 1. El capitalisme, basat en l'empresa privada, i amb una estructura biològica que es nodreix en l'actualitat del neoliberalisme. Requereix una economia de mercat, de la qual forma part el treball, i preconitza acumulacions del capital que han d'estar, en la seva major part, en mans d'uns pocs: els rics. El sindicat és lliure. 2. El socialisme, basat en la propietat estatal dels mitjans de producció. S'estructura ideològicament a partir del marxisme. Preconitza una economia planificada, controlada per l'aparell estatal; elimina el mercat de treball que se supleix amb mesures burocràtiques i només admet les acumulacions de capital que fa un sol: l'Estat. En teoria, aquest plantejament seria un primer pas per desenvolupar l'autogestió empresarial, que és allò coherent amb els principis del socialisme. El sindicat és únic i controlat per l'aparell estatal. 3. El cooperativisme, que preconitza la cooperació en l'empresa, que s'adapta tant a àmbits capitalistes com socialistes, però que no té ideologia socioeconòmica pròpia. No té solució satisfactòria per als treballadors que no siguin copropietaris i no disposa, en general, de modes d'acumulació de capital que siguin eficaços: les empreses han d'acudir normalment a crèdits "tous", propiciats indirectament per l'Estat i concedits de fet per empreses, bancàries o no, afins a l'aparell oficial. No hi ha un sindicalisme específic.

També està a la vista la socialdemocràcia, que és un compromís de la postura socialista amb la capitalista. Però les socialdemocràcies existents no són aplicables als països en vies de desenvolupament ja que necessiten un sindicalisme estable, ni són humanament acceptables en requerir l'existència d'una classe social poderosa que acumuli capital.

Si contempen el problema social des d'una perspectiva biològica, sembla lògic assumir que l'apropiació de recursos per part de l'ésser humà ha de ser coherent tant amb la natura com amb la seva pròpia condició específica. Tots els éssers vius s'apropien de recursos per desenvolupar els seus fenòmens vitals mitjançant apropiacions de dos tipus: unes podrien anomenar-se "privades" o individuals, però també n'hi ha de "comunes", com podria ser un formiguer. Fins i tot dins d'una comunitat biològica poden coexistir ambdós tipus. Però, la natura, a més d'aquest tipus d'apropiació, ha establert també el que Montero de Burgos anomena "apropiació genèrica". Mitjançant aquesta "apropiació genèrica" tots els recursos estan potencialment disponibles per a qualsevol tipus de vida i forma d'apropiació, privada o comuna; formes que queden així subordinades a un nivell superior d'apropiació i obertes, per tant, a una redistribució dels recursos, que permet la perduració de la vida. L'home, per la seva banda, ha racionalitzat ambdues apropiacions i les ha convertit en propietats privades o comunes, respectivament. Però no ha creat la propietat genèrica, que abraçaria ambdues, els donaria flexibilitat i, per descomptat, els trauria aquesta espècie de permanència que tenen les dues abans comentades. En definitiva, els béns de la terra no

són ni propietat privada dels qui hi accedeixen, ni propietat comuna de la humanitat. És a dir: tots els éssers humans han de tenir propietat en totes les coses. Un exemple paradigmàtic de la propietat genèrica és l'aire, que no és, per descomptat, propietat privada de ningú però, ni tan sols, és propietat comuna de la humanitat. Tots els altres éssers vius que el necessiten han de tenir accés a l'aire, i l'home no pot apropiarse d'una cosa que no li pertany en exclusiva, sinó que està oberta a tots i cada un dels homes, a tots i cada un dels éssers vius, en funció de les seves necessitats de respirar. L'aire és propietat genèrica dels éssers vius. Vegem ara quin tipus li correspon a aquesta propietat tan peculiar que és el cos humà. Evidentment, es pot afirmar que el cos humà no es propietat comuna de la humanitat ni, encara menys, d'un Estat. La tendència subjectiva inicial és cap a la propietat privada del subjecte d'aquest cos. Però, en realitat, i segons la propietat genèrica, jo no sóc propietari del meu cos, sinó que tinc, per raons d'afecció òbvies, el dret de decidir sobre el meu cos, és a dir, tinc el dret de gestió del meu cos, al menys en principi. Suposem, per aclarir aquest punt, que jo em trobo amb una persona ferida o accidentada que no es pot valdre per si mateixa. Si no hi ha ningú més, aquest ferit necessita que el meu cos l'ajudi a sortir d'aquesta situació. Per raó de necessitat, el ferit activa la propietat genèrica al seu favor, i assumeix el dret de gestió del meu cos. Per descomptat, jo em puc negar a que el meu cos l'ajudi, però en aquest cas, li robo, li nego quelcom que li correspon. Si, pel contrari, decideixo ajudar-lo i el trasllado, per exemple, a un hospital, un cop allà, i satisfeta la seva necessitat, jo recupero el dret de gestió sobre el meu cos. El cos humà no és altra cosa que un bé més de propietat genèrica dels éssers humans i sobre el qual té prevalença el subjecte d'aquest cos. Realment, és una propietat compartida amb les persones a les quals l'activitat del meu cos afecta (la meua família) tot i que normalment la seva gestió sigui minoritària. Per resoldre aquest mateix i suposat problema amb la propietat privada, cal introduir una obligació, moral o jurídica, aliena a la propietat. Pel contrari, la propietat genèrica té la virtut per si mateixa de donar solució satisfactòria al suposat cas que es comenta.

Certament, la Naturalesa no instrumenta l'accés als recursos mitjançant el procés raonador vigent en la normativa dels humans: propietat, doncs poder, sinó la contrària: poder, doncs propietat. Aquest poder, en els nivells inferiors a l'home, és la força física, en sentit ampli. Força, doncs propietat, és l'instrument que la Naturalesa està emprant constantment i contínuament en la lluita per la vida. Aquesta força és la que manté l'apropiació, que decau quan decau la força. En el cas de l'home, aquesta força ha de ser força no natural sinó humana, i la dialèctica serà força humana, doncs propietat. Això vol dir: a) Necessitat, doncs propietat, de manera que tota carència humana trobi satisfacció; b) Treball, doncs propietat, de manera que el treball sigui la manera normal per la qual l'home accedeixi als recursos; c) Risc, doncs propietat, de manera que qui corre un risc tingui, no sols el poder necessari per contrarestar-lo sinó l'estímul adequat perquè l'assumeixi, si això és el que convé a la societat. Aquest plantejament és coherent, en l'**empresa-societat**, amb una

manera d'entendre el poder que, com a font de recursos, queda vinculat al valor humà de risc empresarial.

ESCLAVITUD

(Del gr. bizantí *sklavos* 'esclau' 'esclau').

Institució mil·lenària de la dependència absoluta d'un ésser humà (esclau) respecte a altre o altres (esclavistes). L'esclau és considerat com una cosa, un instrument viu, que pot ser comprat, venut, heretat, etc.

Inicialment els presoners de guerra i les dones i nens de les tribus vençudes eren convertits pels vencedors en els seus esclaus. Després, amb el desenvolupament de les relacions mercantils, els creditors començaren a convertir en esclaus els deutors, els seus veïns i els parents empobrits.

Sorgiren així grans mercats d'esclaus, que treballaven no només en les tasques domèstiques, sinó també en l'agricultura, la mineria, l'artesania, com a remers dels vaixells, gladiadors en els espectacles, etc. Els fills dels esclaus també eren considerats esclaus. L'**esclavitud** i el comerç dels esclaus passaren a ser una branca molt pròspera de l'economia. Una part dels esclaus pertanyia a l'Estat, per exemple els ilotes a Esparta. Els esclaus s'aixecaven freqüentment contra els seus opressors. Són famoses les guerres que desfermaren els esclaus en la Roma Antiga els anys 135, 105-102 i 73-71 abans de la nostra era. El cap d'aquesta última fou el cèlebre Espàrtac.

A Haití, Toussaint Louverture encapçalà la insurrecció dels esclaus contra els esclavistes francesos, entre 1796 i 1802, insurrecció que es va coronar amb la independència de l'illa.

La productivitat del treball dels esclaus fou sempre bastant baixa en comparació amb el treball lliure, però es compensava amb el preu molt baix dels esclaus obtinguts en innombrables guerres i operacions pirates (la tracta d'esclaus era una de les fonts més importants de les finances dels imperis romà, anglès, holandès, portuguès, espanyol, etc.).

L'**esclavitud** fou abolida a Europa com a resultat de la Revolució Francesa de 1789; després a l'Amèrica llatina en el curs de les guerres d'independència; el 1833 a l'Índia britànica; el 1848 en les colònies franceses; el 1865 als Estats Units; el 1870 a Paraguai; el 1888 a Brasil.

Tanmateix, Hitler, Stalin i Mao feren ressorgir l'**esclavitud** en els seus imperis respectius en forma de camps de concentració i amb l'ús massiu del treball forçat.

Les supervivències de l'**esclavitud** es mantenen fins ara en diversos països africans, asiàtics, en alguns estats antillans, centreamericans i en algunes repúbliques formades després del col·lapse de l'URSS, ressorgint de vegades en formes disfressades. L'**esclavitud** contradiu la consciència jurídica i moral de la humanitat d'avui, la qual cosa es reflecteix en els documents de l'ONU.

L'humanisme sempre va condemnar i segueix condemnant l'**esclavitud** com a institució oprobiosa, contrària a la llibertat i la dignitat de l'ésser humà.

ESPAI

(Del ll. *spatium*, -ii 'camp per córrer').

Continent de tots els objectes sensibles que coexisteixen; part d'aquest continent que ocupa cada objecte; capacitat d'un terreny, lloc o indret.

És un dels conceptes més generals que caracteritzen l'univers. El seu contingut varia en diferents cultures i s'enriqueix amb el progrés científicotècnic. Diferents escoles filosòfiques li donen interpretacions dissemblants i fins i tot contràries.

En el camp sociocultural i polític, absolutitzar l'**espai** ha contribuït a la seva sobreestimació en l'estratègia militar i en la geografia política moderna, sobretot després de la fundació de la pretesa ciència coneguda com "Geopolítica". La seva utilització pels ideòlegs del feixisme, racisme i etnocentrisme va contribuir a la justificació d'actes d'agressió i colonització de països febles, a la pràctica del genocidi i de la utilització del desarrelament, translació i rotació massiva de les poblacions sotmeses. Aquest fet d'absolutitzar l'**espai** es troba en la base de la doctrina agressiva de la seguretat nacional i de l'expansionisme dels imperis moderns, adornada amb la concepció falsa de "l'espai vital".

En realitat el progrés científicotècnic i el sistema de mesures demogràfiques permeten, com demostra l'exemple del Japó de la postguerra, assegurar el desenvolupament del país sense eixamplar el seu territori. Aquestes possibilitats augmenten amb el creixement de la integració regional i internacional.

ÉSSER HUMÀ

La referència de l'**ésser humà** en situació és el propi cos. En el cos es relaciona el seu moment subjectiu amb l'objectivitat i pel cos es pot comprendre com a "interioritat" o "exterioritat" segons la direcció que doni a la seva intenció, a la seva "mirada". Enfront de l'**ésser humà** es troba tot allò que no és ell i que no respon a les seves intencions. Així, el món en general i altres cossos humans, dels quals el cos propi té abast i registra la seva acció, posen les condicions en què es constitueix l'**ésser humà**. Aquests condicionants també es presenten com a possibles a futur i en la relació futura amb el propi cos. D'aquesta manera, la situació present pot ser entesa com a modificable en el futur. El món és experimentat com extern al cos, però el cos també és vist com a part del món, ja que hi actua i en rep la seva acció. La corporeïtat també és quelcom que canvia i, en aquest sentit, és una configuració temporal, una història vivent llançada cap a l'acció, cap a la possibilitat futura. Per a la consciència humana, el cos esdevé pròtesi de la intenció, respon a la intenció, en sentit temporal i en sentit espacial. Temporalment, en tant que pot actualitzar

en el futur el que és possible de la intenció; espacialment, en tant que representació i imatge de la intenció.

En aquest succeir, els objectes són ampliacions de les possibilitats corporals i els cossos aliens apareixen com a multiplicacions d'aquestes possibilitats, atès que són governats per intencions que es reconeixen similars a aquelles que manegen el propi cos. Però, per què necessitaria l'**ésser humà** transformar el món i transformar-se a si mateix? Per la situació de finitud i manca temporal en què es troba i que registra, d'acord amb diversos condicionaments, com el dolor (físic) i el sofriment (mental). Així, la superació del dolor no és tan sols una resposta animal, sinó una configuració temporal en la qual preval el futur i que es converteix en un impuls fonamental de la vida, encara que no es trobi en situació d'urgència en un instant donat. Per això, a part de la resposta immediata, reflexa i natural, la resposta diferida i la construcció per evitar el dolor venen impulsades pel sofriment davant del perill i són re-presentades com a possibilitats futures, o moments actuals en què el dolor es troba present en d'altres éssers humans. La superació del dolor apareix, doncs, com un projecte bàsic que guia l'acció. És aquesta intenció la que ha possibilitat la comunicació entre cossos i intencions diverses en allò que anomenem la "constitució social". La constitució social és tan històrica com la vida humana, és configurant de la vida humana. La seva transformació és contínua, però d'una manera diferent a la de la naturalesa. En la naturalesa els canvis no esdevenen gràcies a intencions. La naturalesa es presenta com un "recurs" per superar el dolor i el sofriment i com un "perill" per a la constitució humana, per això el destí de la mateixa naturalesa és ser humanitzada, intencionada. I el cos, en tant que naturalesa, en tant que perill i limitació, porta el mateix disseny: ser intencionalment transformat, no només en posició sinó en disponibilitat motriu; no només en exterioritat sinó en interioritat; no només en confrontació sinó en adaptació.

En una conferència de divulgació donada el 23 de maig de 1991, Silo explicà les seves idees més generals sobre l'**ésser humà** de la següent manera: "... Quan m'observo, no des del punt de vista fisiològic sinó existencial, em trobo posat en un món donat, no construït ni triat per mi. Em trobo en situació respecte a fenòmens que, començant pel meu propi cos, són ineludibles. El cos com a constituent fonamental de la meua existència és, a més, un fenomen homogeni amb el món natural en el qual actua i sobre el qual actua el món. Però la naturalitat del cos té per a mi diferències importants amb la resta dels fenòmens: 1. el registre immediat que en posseeixo; 2. el registre que mitjançant ell tinc dels fenòmens externs i 3. la disponibilitat d'alguna de les seves operacions gràcies a la meua intenció immediata. Però succeeix que el món se'm presenta no solament com un conglomerat d'objectes naturals, sinó com una articulació d'altres éssers humans i d'objectes i signes produïts o modificats per ells. La intenció que adverteixo en mi apareix com un element interpretatiu fonamental del comportament dels altres i així com constitueix el món social per comprensió d'intencions, són constituït per ell. Per descomptat, estem parlant d'intencions que es manifesten en l'acció corporal. És gràcies a les expressions corporals o a

la percepció de la situació en què es troba l'altre, que puc comprendre els seus significats, la seva intenció. D'altra banda, els objectes naturals i humans se m'apareixen com a plaents o dolorosos i tracto de situar-m'hi enfront modificant la meva situació.

D'aquesta manera, no estic tancat al món natural i dels altres éssers humans sinó que, precisament, la meva característica és l'"obertura'. La meva consciència s'ha configurat intersubjectivament: usa codis de raonament, models emotius, esquemes d'acció que registro com a 'meus', però que també reconec en d'altres. I, per descomptat, el meu cos està obert al món atès que el percebo i sobre ell actuo. El món natural, a diferència de l'humà, se m'apareix sense intenció. Per descomptat, puc imaginar que les pedres, les plantes i els estels posseeixen intenció, però no veig com arribar a un diàleg efectiu amb elles. Àdhuc els animals en els quals de vegades capto l'espurna de la intel·ligència, se m'apareixen impenetrables i en lenta modificació des de dins de la seva naturalesa. Veig societats d'insectes totalment estructurades, mamífers superiors que usen rudiments tècnics, però repetint els seus codis en lenta modificació genètica, com si fossin sempre els primers representants de les seves espècies respectives. I quan comprovo les virtuts dels vegetals i els animals modificats i domesticats per l'**ésser humà**, observo la seva intenció obrint-se pas i humanitzant el món.

M'és insuficient la definició de l'**ésser humà** per la seva sociabilitat ja que això no fa a la distinció amb nombroses espècies; tampoc la seva força de treball no és allò característic, comparada amb la d'animals més poderosos; ni tan sols el llenguatge el defineix en la seva essència, perquè sabem de codis i formes de comunicació entre diversos animals. En canvi, en trobar-se cada nou **ésser humà** amb un món modificat per altres i ser constituït per aquest món intencionat, descobreixo la seva capacitat d'acumulació i incorporació a allò que és temporal; descobreixo la seva dimensió historicosocial, no simplement social. Vistes així les coses, puc intentar una definició dient: l'**ésser humà** 'és l'ésser històric, el mode d'acció social del qual transforma la seva pròpia naturalesa'. Si admeto això, hauré d'acceptar que aquest ésser pot transformar intencionalment la seva constitució física. I així està succeint. Va començar amb la utilització d'instruments que col·locats davant del seu cos com a 'pròtesis' externes li van permetre allargar la seva mà, perfeccionar els seus sentits i augmentar la seva força i qualitat de treball. Naturalment no estava dotat per als medis líquid i aeri i, no obstant això, va crear condicions per desplaçar-s'hi, fins a començar a emigrar del seu medi natural, el planeta Terra. Avui, a més, s'està internant en el seu propi cos canviant els seus òrgans; intervenint en la seva química cerebral; fecundant in vitro i manipulant els seus gens. Si amb la idea de 'naturalesa' s'ha volgut assenyalar allò que és permanent, tal idea és avui inadequada fins i tot si se la vol aplicar a allò més objectal de l'**ésser humà**, és a dir, al seu cos. I pel que fa a una 'moral natural', a un 'dret natural' o a institucions 'naturals' trobem, oposadament, que en aquests camps tot és historicosocial i res no existeix allà per naturalesa..."

I després de negar la suposada "naturalesa humana", conclou amb una discussió breu entorn a la "passivitat" de la consciència: "Contigua a la concepció de la naturalesa humana ha estat operant una altra que ens ha parlat de la passivitat de la consciència. Aquesta ideologia va considerar l'home com una entitat que obrava en resposta als estímuls del món natural. El que va començar en bast sensualisme, a poc a poc va ser desplaçat per corrents historicistes que van conservar en el seu si la mateixa idea entorn de la passivitat. I tot i que van privilegiar l'activitat i la transformació del món per sobre la interpretació dels seus fets, van concebre aquesta activitat com a resultant de condicions externes a la consciència. Però aquells antics prejudicis entorn de la naturalesa humana i de la passivitat de la consciència avui s'imposen, transformats en neoevolucionisme, amb criteris tals com la selecció natural que s'estableix en la lluita per la supervivència del més apte. Tal concepció zoològica, en la seva versió més recent, en ser trasplantada al món humà tractarà de superar les anteriors dialèctiques de races o de classes amb una dialèctica establerta segons lleis econòmiques 'naturals' que autoregulen tota l'activitat social. Així, una vegada més, **l'ésser humà** concret queda submergit i objectivitzat.

Hem esmentat les concepcions que per explicar **l'ésser humà** comencen des de generalitats teòriques i sostenen l'existència d'una naturalesa humana i d'una consciència passiva. En sentit oposat, nosaltres sostenim la necessitat d'arrencar des de la particularitat humana; sostenim el fenomen historicosocial i no natural de **l'ésser humà** i també afirmem l'activitat de la seva consciència transformadora del món, d'acord amb la seva intenció. Vam veure la seva vida en situació i el seu cos com a objecte natural percebut immediatament i sotmès també immediatament a nombrosos dictats de la seva intenció. Per tant s'imposen les següents preguntes: com és que la consciència és activa, és a dir, com és que pot intencionar sobre el cos i a través d'ell transformar el món? En segon lloc, com és que la constitució humana és historicosocial? Aquestes preguntes han de ser respostes des de l'existència particular per no recaure en generalitats teòriques des de les quals es deriva després un sistema d'interpretació. D'aquesta manera, per respondre a la primera pregunta caldrà aprehendre amb evidència immediata com és que la intenció actua sobre el cos i, per respondre a la segona, caldrà partir de l'evidència de la temporalitat i de la intersubjectivitat en **l'ésser humà** i no de lleis generals de la Història i de la societat."

Precisament, Silo desenvolupa aquests dos temes en les seves *Contribucions al pensament*. La intenció actuant sobre el cos a través de la imatge constituirà el nucli de les explicacions de la seva *Psicologia de la imatge*. Posteriorment, escometrà el problema de la temporalitat en les seves *Discussions historiològiques*.

ESTAT

(Del ll. *status*, -us 'posició').

Instrument bàsic del poder polític. Les seves característiques principals són: 1. Monopoli de la violència, que es delega en diferents organitzacions armades; 2. Exacció impositiva; 3. Burocràcia, és a dir, conjunt de funcionaris dels òrgans de l'**Estat**; 4. Territorialitat, en la qual l'**Estat** exerceix el seu poder; 5. Capacitat d'intervenció en nom de la totalitat dels ciutadans que es consideren súbdits. Freqüentment, s'ha confós l'**Estat** amb el poble o la societat civil. En general, tots els estatismes tendeixen a no establir aquesta distinció.

Es pot veure l'**Estat** com la institució fonamental del sistema polític i de l'organització política, que realitza l'estructura de la societat. És una formació social complexa. Elements estructurals fonamentals de l'**Estat** són: institucions legislatives, òrgans executius, sistema judicial, instàncies de control, forces armades. Cada **Estat** modern té la seva constitució i símbols d'identitat. És l'aparell de la gestió social. D'altra banda, és una associació que se situa en un territori determinat i abasta tots els membres d'una societat donada. El tret característic de l'**Estat** és la seva sobirania, és a dir, el monopoli per representar tota la societat. L'**Estat** nacional tendeix a extingir-se en el procés d'integració regional i internacional i a cedir les seves funcions a organismes supranacionals.

Amb el desenvolupament de la societat i el perfeccionament de la seva estructura, l'esfera de l'**Estat** va cedint espai a la societat civil, que assumeix gradualment algunes de les seves funcions.

Els tipus d'estats i les seves relacions amb la societat civil i altres estats depenen del tipus de civilització a la qual pertanyen. Els estats es diferencien per les formes de govern (monarquia, república, tirania, etc.), l'estructuració de les institucions del poder polític (estat unitari, federal, confederal) i el règim polític (presidencial, parlamentari, autoritari, totalitari, etc.). L'**Estat** té funcions externes i internes. La societat civil assumeix algunes de les funcions internes de l'**Estat** i després comença a complir funcions externes compartint-les amb ell.

Com tota institució, l'**Estat** no és una estructura natural sinó històrica que varia d'acord amb el moment i l'etapa del desenvolupament de la societat. En el moment actual, l'**Estat** nacional va perdent la seva sobirania a favor del paraestat supranacional depenent del poder financer internacional.

Els humanistes condemnen la violència per part de l'**Estat** i adopten una posició històricament precisa pel que fa a la política de l'**Estat** concret. L'actitud política dels humanistes davant de l'**Estat** depèn de l'essència social de la política i dels mètodes de la seva realització.

ESTIL DE VIDA

(Del ll. *stilus*, -us 'estaca; tija; punxó d'escriure; manera d'escriure').

Conjunt històric dels trets de comunicació i del sistema d'imatges i mètodes de la creació artística propis d'una personalitat o grup de persones, que representa gustos, hàbits,

maneres de conducta i que reflecteix particularitats del seu món intern a través de les formes externes de l'existència humana. Depèn, en gran mesura, dels valors culturals, de les característiques sociopsicològiques i de les tradicions històriques de la família, el grup social, l'ètnia i la religió en què s'ha format una persona. Està vinculat amb la forma de vida que manifesten les normes i estereotips de conducta i consciència dels grans grups humans i fins i tot generacions senceres i civilitzacions. L'**estil de vida** inclou també els aspectes ètics i estètics corresponents. Les formes més humanes de l'autorealització i l'autoeducació s'encarnen en l'**estil de vida** i revelen el grau de llibertat i d'integritat d'una persona.

L'**estil de vida** humanista es destaca pel respecte a la diversitat, drets, opinions i interessos dels altres, pel rebuig a la violència i l'explotació, per la intenció de mantenir relacions harmòniques amb la natura i la societat, per l'afany d'aprofundir els seus coneixements i ampliar i perfeccionar les seves habilitats.

ESTRATIFICACIÓ SOCIAL

1. Conformació i relació de les generacions que integren una societat. Un dels instruments d'estudi utilitzat en aquesta determinació és la piràmide de població. 2. Conformació i relació de les col·lectivitats culturals integrants d'una societat. 3. Conformació de la societat segons un tall en capes donat per l'aplicació laboral, els ingressos i la relació de dependència. Aquest tipus de determinació de l'**estratificació social** admet nombroses variants. Històricament podem dir que en èpoques del predomini de les activitats extractives bàsiques (camp, mineria i pesca), l'**estratificació social** corresponent mostrava una base àmplia de treballadors dedicats a aquestes tasques. Després de la revolució industrial va anar variant la conformació de la base i de les capes emergents d'aquest procés. El desenvolupament de les indústries secundàries i terciàries i el creixement de les àrees de serveis van modificar correlativament l'**estratificació social** i la forma de vida de les poblacions. L'èxode rural, el creixement urbà i l'augment desequilibrat de la població regional i mundial són factors que avui incideixen en la tendència a la formació de modes nous i veloços d'**estratificació social**. Ocorre també el desplaçament d'importants sectors laborals per acció de la tecnologia de producció i per la migració massiva des d'àrees menys afavorides cap a altres en què augmenta, al seu torn, la recessió i la desocupació. Els canvis actuals en l'**estratificació social** porten a l'aïllament de capes que anteriorment es relacionaven solidàriament, alhora que creix la *discriminació* (*) com a fenomen psicosocial.

ESTRUCTURA

Aquest vocable pot ser definit de manera molt àmplia i també restringida. Una sèrie de nombres atzarosos és, de totes maneres, una "sèrie"; o sigui, una **estructura** entesa en sentit ampli. Únicament no seria **estructura** allò definitivament amorf, que equival a dir: "el que no té **estructura** no és una **estructura**". Però aquesta formulació és vàcua. En el

sentit explicat per Husserl, els elements d'un tot no són compresos com a parts del mateix sinó com a membres i així, el conjunt o grup és un tot i no una "suma". Els membres d'un conjunt donat estan correlacionats de manera que són no independents uns respecte d'altres i es compenetren mútuament. Això marca una diferència important amb la concepció atomista i el seu mètode d'anàlisi, en el que fa a l'estudi d'una **estructura**. Quan Husserl estableix que en l'**estructura** de la percepció o de la representació, el "color" és no independent de l'"extensió" està assenyalant que una separació atomista entre ambdós termes trenca, precisament, l'essència real de la percepció o la representació. Així, a la consciència en general se l'ha de veure com una **estructura** que es modifica en la seva posició-en-el-món i en la qual qualsevol dels seus membres està relacionat amb altres de manera inseparable en aquest canvi de posició. Aquesta descripció és vàlida per a la comprensió de diverses estructures com la historicitat o la societat humana.

Pel que fa a la relació entre una **estructura** i el seu medi (que, al seu torn, s'ha de considerar com **estructura**, per exemple el medi biòtic), se la sol designar com a "sistema" (per exemple sistema ecològic). En general, en un sistema les estructures s'hi interrelacionen com a membres. Quan es parla de l'ésser-humà-en-el-món s'està esmentant un sistema d'estructures no independents i, en aquest cas, no es pot considerar l'ésser *humà* (*) en si, sinó més aviat en "obertura" cap al món i, al seu torn, el "món" només es pot captar amb significat amb relació a l'ésser humà.

ESTRUCTURALISME

Tendència filosòfica que va sorgir en la dècada dels 60, especialment a França. Es tracta d'un "estil de pensar" que reuneix autors molt diferents que s'expressen en els camps més diversos de les ciències humanes, com ara l'antropologia (C. Lévi-Strauss), la crítica literària (R. Barthes), el psicoanàlisi freudià (J. Lacan), la investigació historiogràfica (M. Foucault), o en corrents filosòfics específics com el marxisme (L. Althusser).

Aquests estudiosos rebutgen les idees de subjectivisme, historicisme i humanisme, que són el nucli central de les interpretacions de la fenomenologia i l'existencialisme. Utilitzant un mètode en contrast net amb els fenomenòlegs, els "estructuralistes" tendeixen a estudiar l'ésser humà des de fora, com a qualsevol fenomen natural, "com s'estudien les formigues" (dirà Lévi-Strauss) i no des de dins, com s'estudien els continguts de consciència. Amb aquest enfocament, que imita els procediments de les ciències físiques, tracten d'elaborar estratègies d'investigació capaces de dilucidar les relacions sistemàtiques i constants que hi ha en el comportament humà, individual i col·lectiu, i a les quals donen el nom d'"estructures". No són relacions evidents, sinó que es tracta de relacions profundes que, en gran part, no es perceben conscientment i que limiten i constreixen l'acció humana. La investigació estructuralista tendeix a fer ressaltar l'"inconscient" i els condicionaments en comptes de la consciència o la llibertat humana.

El concepte d'*estructura* (*) i el seu mètode inherent arriben a l'**estructuralisme** no directament des de les ciències logicomatemàtiques ni de la psicologia (escola de la Gestalt) que ja es trobaven operant des de feia molt de temps. L'**estructuralisme** obté els seus instruments d'anàlisi de la lingüística. De fet, un punt de referència comú als diferents desenvolupaments de l'**estructuralisme** ha estat sempre l'obra de F. Saussure, *Curs de lingüística general* (1915) que, a més de constituir una aportació decisiva per a la fundació de la lingüística moderna, introdueix l'ús del "mètode estructural" en el camp dels fenòmens lingüístics.

La visió de l'**estructuralisme** hauria experimentat grans progressos en aprofundir l'estudi dels camps de "presència" i "copresència" en els quals Husserl troba aquesta característica de la consciència que la fa inferir més del que percep o entén. En aquesta copresència aprofundeix el raciovitalisme per comprendre l'estructura d'ideació que anomena *creença* (*), sobre la qual s'assenten les idees i la raó. De cap manera el sistema de creences està relacionat amb un suposat "inconscient". Té les seves lleis, la seva dinàmica, i es desplaça històricament transformat per les *generacions* (*) en el seu canvi de *paisatge* (*). Les creences apareixen llavors com el "sòl" en què se suporten i del que es nodreixen aquestes altres estructures d'ideació anomenades "idees".

EVOLUCIÓ

(Del ll. *evolutio*, *-onis*, 'acció de desenrotllar').

L'**evolució** abasta una suma de canvis orientats a la complexificació creixent, encara que aquest procés s'estén a un període més o menys prolongat.

En la ciència biològica la doctrina evolucionista pretén explicar els fenòmens naturals per transformacions successives d'una sola realitat primària, material, sotmesa a moviment perpetu, en virtut de la qual passa d'allò simple i homogeni a allò compost i heterogeni. Això, però, presenta problemes teòrics seriosos, ja que algunes cosmologies (i les seves postures biològiques derivades) tracten de provar que des d'un punt original tot es va transformant fins a perdre energia i ordre. Però en els últims anys i després de l'estudi de les estructures dissipatives (degut sobretot a Prigogine), el concepte d'**evolució** ha estat radicalment modificat i ha alterat tant les velles concepcions com les més recents recolzades en el simple principi entròpic. A la llum d'aquests canvis conceptuals ha de ser revisada no només la idea d'**evolució**, sinó també (per exemple, en el camp de les ciències socials) la de *revolució* (*) que implica ruptures o discontinuïtats en un procés evolutiu.

EXÈRCIT

(Del ll. *exercitus*, *-us*, 'cos de gent entrenada').

Conjunt de les forces militars d'un estat, especialment les terrestres.

És una de les institucions armades de l'Estat que contribueix a la realització de la seva funció externa de defensa. Tanmateix, l'Estat empra l'**exèrcit** no sols per a la defensa del seu país, sinó per agredir i sotmetre altres països i pobles, és a dir, per a la seva expansió. Però això és considerat com a infracció de les normes del dret internacional (*agressió* [*]).

Un altre ús indegut de l'**exèrcit** consisteix en implicar-lo en la solució armada de conflictes interns. Existeixen estats que no tenen exèrcits i compleixen les seves funcions de defensa amb altres mètodes.

En alguns països, l'**exèrcit** és professional i actua com una corporació, els seus membres són contractats i el seus deures i drets estan especificats per contracte concertat amb l'Estat. En altres països existeix servei militar obligatori per als ciutadans de determinades edats. També existeixen sistemes mixtos.

El **Nou Humanisme** condemna l'ús de la violència en totes les seves formes, inclosa la força armada. Per a la realització d'aquest principi, però, es requereixen condicions externes i internes corresponents per tal d'excloure la violència de la vida quotidiana i de la seva pràctica social tan nacional com internacional. Mentrestant, per avançar en aquesta direcció cal anar limitant l'ús de l'**exèrcit**. Democratitzar el seu funcionament i les seves relacions amb la societat civil, posar-lo sota el control públic, discutir en els mitjans de comunicació la seva vida interna i les seves relacions, el pressupost militar i la doctrina militar de l'Estat. Des del punt de vista humanista és inadmissible qualsevol intervenció de l'**exèrcit** en la vida política, i els militars en servei actiu no poden tenir dret electoral, ni fer declaracions públiques sobre la política estatal. Aquest dret l'adquireixen en passar al retir com a ciutadans comuns.

EXISTENCIALISME

(Del ll. *existentialis, -is*).

És un dels sistemes filosòfics i culturals més influents; una tendència particular de la concepció humanista que té per objectiu l'anàlisi i la descripció del sentit i la contradicció de la vida humana. Des del punt de vista de l'**existencialisme**, l'individu no és una part mecànica d'un tot únic (*generació, classe, socium*), sinó allò íntegre per si mateix.

En la filosofia de l'**existencialisme** es defineixen nombroses tendències, entre elles la religiosa i l'atea. Les uneix una problemàtica comuna, però cadascuna té el seu propi enfocament de l'enteniment de la vida. A la primera s'atorga primacia a la relació de l'home amb Déu. La tendència atea considera l'individu com a únic déu. No obstant això, aquestes concepcions s'influeixen mútuament, manifesten la mateixa preocupació per les penes de l'home, proclamen els mateixos principis ètics i experimenten les mateixes decepcions pel que fa a tot allò absurd i privat de sentit que hi ha a la vida. L'esperit de pessimisme, i de vegades de desesperació, caracteritza totes les tendències del moviment existencialista.

Un dels precursors de la doctrina existencialista és Sören Kierkegaard (1813-1855), filòsof i

teòleg danès, que va analitzar detalladament i profundament trets de l'existència de l'home com ara l'aflicció, la por, l'amor, la culpa, el bé i el mal, la mort, la consciència, l'espant, etc. L'espant permanent que pateix un individu és fruit del sentiment d'abandó en espera de la mort inevitable. La fe sincera és l'única cosa que permet a l'individu viure la seva vida conscientment. Aquesta línia del pensador protestant la prossegueix Nikolai Berdiaev (1874-1948), filòsof ortodox rus, fundador de l'així anomenat "nou cristianisme". Segons ell, l'existència de l'individu es fonamenta en la llibertat, mentre que el sentit de la vida es fonamenta "en el naixement de Déu en l'individu i de l'individu en Déu". Existeix només l'individu, mentre tota la resta "hi ha" però no existeix, ja que no té consciència de la seva existència, tan sols s'adapta a les condicions objectives. En aquest **existencialisme** es topen tres factors: la llibertat, la predestinació divina i la responsabilitat i energia personal d'un ésser que sap pensar, sentir i produir. L'individu sempre s'ha de renovar, és a dir, ha d'arribar a ser cada vegada més humà.

Karl Jaspers (1883-1969) va entendre aquest problema a la seva manera en oferir separar el "temps axial" de la història i concentrar l'atenció en aspectes continus que hi ha a la vida (malaltia, mort, sofriment) que determinen el sentit principal de la existència. Segons Jaspers, tot ésser ha de buscar la seva individualitat en la vida present.

En la filosofia i literatura espanyoles fou Miguel de Unamuno (1864-1936) qui va desenvolupar la concepció existencialista. Va atribuir significat especial a la idea de "quixotisme", segons la qual l'home lliura una lluita permanent (igual que *Don Quixot*) per un ideal irreal. Cada existència concreta comprèn xocs de categories corrents i sublims de pragmatisme i lucidesa espiritual.

Per a molts existencialistes, una altra font d'aquesta doctrina, a part de Kierkegaard, està representada per Friedrich Nietzsche (1844-1900).

Així com els marxistes van fer ús del mètode dialèctic de Hegel, els existencialistes més recents utilitzen per a les seves descripcions el rigorós mètode fenomenològic de Husserl. Martin Heidegger (1889-1976) i Jean Paul Sartre (1905-1980) són altres pensadors que han contribuït considerablement al desenvolupament de l'**existencialisme**. També pot ser considerat en aquest corrent José Ortega i Gasset (1883-1955), tot i que la seva línia de pensament raciovitalista escapa en molts punts d'alguns supòsits bàsics de l'**existencialisme**.

Independentment de la diversitat que caracteritza l'enfocament existencialista de les situacions de la vida humana, aquesta concepció se singularitza també per la sensibilitat envers tots els problemes de l'existència individual, així com per la confiança en les forces creadores personals. L'afirmació de molts existencialistes: "L'existència vol dir l'ésser humà, l'ésser humà vol dir l'existència" es correspon completament amb la concepció del **Nou Humanisme**.

F

FAMÍLIA

(Del ll. *familia*, -ae 'conjunt de criats i esclaus d'una casa', deriv. de *famulus*, -a, -um 'criat').

Grup d'individus que tenen alguna condició comuna domèstica o nuclear.

En Botànica i Zoologia amb el terme **família** es designa un grup taxonòmic constituït per diversos gèneres naturals que posseeixen un gran nombre de caràcters comuns. En Matemàtica es tracta del conjunt d'elements que, al seu torn, són conjunts.

La **família** censal (llar) és una unitat complexa de naturalesa econòmica i social. En general es designa així el conjunt de persones que conviuen en el mateix habitatge i fan els seus àpats en comú. La **família** unipersonal està constituïda per un ciutadà que viu sol; la **família** nombrosa és aquella que té quatre o més fills menors de 18 anys o majors incapacitats per al treball. Aquesta categoria varia segons la legislació de cada país, d'acord amb el grau de protecció i seguretat familiar que considera, entre d'altres casos, les mares soles que tenen fills menors d'edat.

La **família** desenvolupa un paper decisiu en la formació de la personalitat i la seva socialització. És una institució històrica subjecta a canvis i les seves característiques són diferents en les diverses cultures.

En els darrers anys la **família** ha experimentat mutacions vertiginoses degudes, en gran mesura, a l'amuntegament urbà. Les famílies nombroses han hagut de reduir-se a causa de la limitació espacial dels habitatges de propietat horitzontal. La incorporació progressiva de la dona al món del treball fora de casa també ha deixat sentir els seus efectes. En general, a mesura que augmenta el nivell de vida de les poblacions la **família** tendeix a reduir-se i, inversament, s'observa un creixement explosiu en les famílies dels països pobres. D'altra banda, neixen noves conformacions substituïdes de la **família** tradicional, encara que sigui en la tenença dels nens durant períodes curts, com el cas de les guarderies i llars d'infants. Tant l'adopció com els avançaments de la inseminació artificial introdueixen variants en el concepte de **família** tradicional lligada per vincles de consanguinitat. Un altre cas és el de la **família** formada per parets homosexuals i fills adoptius.

El **Nou Humanisme** adverteix sobre la necessitat urgent, en els països pobres, de reduir la taxa de naixements i millorar les condicions de vida de les famílies; fa seves les iniciatives legislatives tendents a la defensa dels drets de la mare i dels infants i propicia la creació de clubs interfamiliars adequats a l'educació integral preescolar.

FE

(Del ll. *fides*, -ei 'crèdit, confiança').

Creença (*) no basada en arguments racionals. Assentiment que es dona a les paraules per l'autoritat de qui les diu o per la fama pública; seguretat, asseveració que una cosa és certa. És una característica de la consciència individual i social.

També es considera **fe** l'estat psicològic del subjecte, que s'expressa en idees i imatges i que serveix d'estímul i orientació en l'activitat pràctica.

Es distingeixen diferents teories de la **fe**: emocionals (que l'interpreten com una emoció), sensuals-intel·lectuals (**fe** com un fenomen de l'intel·lecte) i voluntaristes (**fe** com atribut de la voluntat). Una esfera especial de la **fe** és la religiosa.

El **Nou Humanisme** distingeix entre la **fe** fanàtica (que s'expressa destructivament), la ingènua (que fa perillar alguns interessos vitals) i la que serveix a l'obertura del futur i als objectius constructius de la vida.

FEIXISME

Concepció política nacionalista, autoritària, anticomunista i enemiga de la democràcia liberal. Va adoptar el seu nom de l'al·legoria romana de l'autoritat estatal: un feix de vares (*fascio*) en torn d'una destal. Aquesta ideologia i organització política fou creada per Benito Mussolini a Itàlia el 1919. Afirmava que no era capitalista ni socialista, sinó que propugnava un Estat corporativista. Fou model per a Alemanya (nazisme), Espanya (falangisme) i el Japó. Al Regne Unit es va fundar la Unió Britànica de Feixistes i a França la *Croix de Feu*. Juntament amb el *nacionalsocialisme* (*) constitueix l'exponent antihumanista més radical. El **feixisme** nega els drets humans i condueix a la degradació de la personalitat.

El **feixisme** aspirava a establir, mitjançant la guerra, el nou ordre mundial, l'Estat feixista mil·lenari. D'aquesta manera fou el responsable principal del desencadenament de la Segona Guerra Mundial, que va costar més de cinquanta milions de vides humanes oficialment reconegudes.

El règim feixista és tirànic, cabdillista i rígidament jeràrquic. El seu principi és "el cap sempre te raó" i el deure de cadascú és obeir-lo incondicionalment. És un règim totalitari, que nega la democràcia i estableix el monopoli del partit feixista, que concentra en les seves mans la plenitud del poder econòmic, polític i ideològic. El sistema feixista és militarista per excel·lència i converteix tots els habitants d'un país en soldats que acompleixen la voluntat del cabdill. Per al **feixisme** l'Estat nacional està per damunt de tot. Es tracta d'un règim repressiu que no admet cap oposició ni dissidència.

La ideologia feixista és eclèctica i contradictòria. Agrupa idees autoexcloents i barreja elements de socialisme, nacionalisme, paganisme, elitisme, igualitarisme i militarisme. Absolutitza la violència com a mètode de gestió social i política.

El **feixisme** promovia el model de la mobilització social instantània per executar "l'objectiu nacional". Atès que el **feixisme** va utilitzar la subversió i la violència com a mètodes

principals d'acció política, a més de formes clandestines d'organització, els seus partits van ser posats fora de la llei després de la Segona Guerra Mundial. Això va obligar els feixistes a crear organitzacions neofeixistes, que neguen la seva procedència feixista, però que utilitzen els seus mètodes i idees, modernitzant-les i encobrint-les com a moviments nacionalistes xenòfobs. Aquestes agrupacions cobren especial força a Itàlia, Alemanya, França i Àustria.

El **Nou Humanisme** considera que el perill feixista exigeix la realització de reformes urgents per tal de resoldre els problemes de la joventut desocupada, els petits propietaris arruïnats, els professionals i empleats públics sense feina, els jubilats empobrits i altres grups marginals. En el procés de la integració europea i americana cal tenir en compte la situació de les identitats nacionals, de les minories ètniques i culturals, per impedir el sorgiment de conflictes interètnics i interconfessionals; és important prestar cooperació econòmica i social als països menys desenvolupats per tal de disminuir els corrents migratoris cap a indrets més desenvolupats. Aquestes mesures poden reduir la base social dels moviments neofeixistes i ampliar els marcs de la democràcia.

FEMINISME

(*Qüestió femenina* [*]).

FEUDALISME

(De feudal i aquest del ll. *feudalis, -is*).

Donació territorial que rebia un vassall del senyor a canvi del seu servei militar. Aquesta institució va existir a Europa des de finals de l'època carolíngia fins a finals de l'Edat Mitjana; al principi (a l'Imperi Romà) en la forma de colonat, forma embrionària del feu. Els marxistes van estendre massa el contingut d'aquest terme, en considerar-lo una formació socioeconòmica universal que, segons ells, predominava arreu del món des de la ruïna de l'esclavisme fins a l'adveniment del capitalisme (entre els segles V i XVIII). La historiografia contemporània no reconeix l'existència del règim feudal en el món iberoamericà, excepte a alguns llocs de Catalunya, Navarra i Aragó, on fou imposat pels reis francs a la Marca Hispànica. El règim feudal tenia com a base socioeconòmica la servitud de la gleba, que va desaparèixer a la Península Ibèrica cap al segle XIII. Les relacions de vassallatge només abastaven la noblesa i l'alt clergat. Fora d'aquestes relacions es trobaven els camperols servents i el tercer estament (els habitants de les viles i ciutats, personalment lliures, agrupats en corporacions d'artesans i mercaders: els gremis). El règim feudal es caracteritzava per les guerres interminables entre els feus, que arruïnaven amplis territoris. Els estats feudals eren molt fràgils i poc duradors. Els feus passaven freqüentment d'un senyor a un altre, cosa que provocava la disgregació de regnes, comtats i principats. En aquell temps l'Església Catòlica va acomplir un paper centrípet, atès que pretenia exercir

suprema autoritat moral i, de vegades, política. L'Església, en aquest rol, va organitzar les creuades contra els infidels i va agrupar la noblesa de diferents països.

El **feudalisme** va generar un moviment cultural caracteritzat per l'ordre jeràrquic molt rigorós, igual que el règim social. La vida espiritual era determinada per l'escolasticisme i subordinada a l'Església Catòlica. Contra aquell règim es van aixecar molts corrents de camperols i artesans oprimits que van ser qualificats com a heretges per l'Església oficial i reprimits cruelment mitjançant les creuades.

L'existència del **feudalisme** a l'Orient no es confirma pels documents històrics i pot ser considerat com una modernització del procés històric, una manifestació de l'eurocentrisme. Marx i els marxistes occidentals van tractar d'interpretar els fenòmens socials de l'Orient en termes de l'anomenat "mode de producció asiàtic". Els orientalistes soviètics heterodoxos utilitzaven per això el terme "formació primària", que abastava relacions pròpies de la barbàrie, l'esclavitud, el feudalisme, és a dir, la coacció extraeconòmica necessària per a l'apropiació violenta del plusproducte i la seva posterior redistribució a favor de les castes i "classes" (estaments) privilegiades. Però aquesta interpretació del procés històric de la majoria de la població del món també peca de reduccionisme econòmic i subestimació de l'especificitat cultural i diversitat de la història universal.

L'humanisme, des del seu sorgiment, es pronuncia en contra de reduir la vida humana a la prioritat de tal o qual factor aïllat; a favor del reconeixement de la integritat de l'ésser humà en totes les seves manifestacions i en pro de la unitat essencial humana i la seva diversitat cultural. Per això el **Nou Humanisme** no accepta esquemes apriorístics universals que passen per alt l'especificitat cultural de diversos pobles i alhora rebutja l'enfoc positivista que impedeix d'analitzar els aspectes convergents de cultures diferents.

El **Nou Humanisme** considera que no existeixen les anomenades "lleis de bronze" que obliguen les persones a subordinar-se a cegues als seus efectes. Els éssers humans fem la nostra història pel nostre compte, en correspondència amb les circumstàncies del moment, disposem de la llibertat d'opció entre diversos models o variants i tenim responsabilitat personal pels nostres actes. El **feudalisme** fou una d'aquestes variants històriques que en gran part depengué de l'opció dels pobles europeus a favor del cristianisme occidental, que va predeterminar particularitats de la societat feudal a l'Europa occidental.

FILANTROPIA

En el seu origen, amor al gènere humà. En la pràctica, ja en el segle XVIII començaren a sorgir diverses associacions de filantrops. Les societats filantròpiques es desenvoluparen en tractar de pal·liar situacions de misèria molt puntuals i després van anar prenent un caràcter progressiu de solidaritat, de vegades internacional. Actualment, moltes organitzacions humanitàries reconeixen la **filantropia** com l'actitud personal primària que aplega els seus membres.

FÒRUM HUMANISTA

Encontre obert del **Nou Humanisme** del qual participen organitzacions i individus per intercanviar aportacions i experiències basant-se en interessos, generalment formalitzats en les àrees següents: 1. Salut; 2. Educació; 3. Drets humans; 4. Antidiscriminació; 5. Ètnies i cultures; 6. Ciència i tecnologia; 7. Ecologia; 8. Art i expressions populars; 9. Religiositat; 10. Agrupacions socials de base; 11. Partits polítics; 12. Moviments alternatius; 13. Economies alternatives.

Convocat per *La Comunitat per al Desenvolupament Humà* (*) el primer **Fòrum Humanista** es va realitzar a Moscou els dies 7 i 8 d'octubre de 1993; el segon a Ciutat de Mèxic els dies 7, 8 i 9 de gener de 1994, i el tercer a Santiago de Xile els dies 7 i 8 de gener de 1995.

FRATERNITAT

(Del ll. *fraternitas, -atis*).

Es tracta de l'amor de germans que uneix tots els membres de la família humana. L'amor fratern és la tendència de l'ésser humà a unir-se solidàriament amb els altres basant-se en compartir una mateixa dignitat humana.

Entre els antics grecs sota el concepte *phratría* s'entenia una subdivisió de la tribu que tenia sacrificis i ritus propis. Durant l'Edat Mitjana per **fraternitat** s'entengué un tractament especial que es donaren reis i emperadors i també alts jerarques eclesiàstics. En aquest sentit, el terme s'usa fins ara entre els religiosos.

Durant la Revolució Francesa, la consigna de **fraternitat** juntament amb llibertat i igualtat es va convertir en un principi de l'organització social del règim republicà. La sobirania que abans encarnava el monarca va passar al poble, que exigia tractament especial, amb ritus corresponents, com l'encarnació de la **fraternitat**.

Aquest terme es va anar desplaçant amb el temps, cap a l'ús més freqüent de *solidaritat* (*) i en aquest empetitiment progressiu, que denota la tendència individualista actual, es comença a usar el de "reciprocitat" gairebé com a condició mínima de la relació humana. Malgrat tot, el **Nou Humanisme** considera la **fraternitat** com expressió de l'amor universal que uneix tots els éssers humans. En aquest sentit la **fraternitat** s'estén no només als membres d'una tribu, una classe, casta o un altre grup social, sinó a tots els éssers humans independentment de la seva raça, condició social o religiosa.

FRONT D'ACCIÓ

Organització de lluita que aglutina membres d'un sector social prenent com a base la defensa dels seus interessos. Actualment, les organitzacions en la base social poden

desenvolupar-se gràcies a l'ampliació de diferents **fronts d'acció** considerats com a "diversitats convergents" en el seu objectiu per produir canvis progressius o canvis per *efecte demostració* (*), en l'esquema de poder vigent. En aquest sentit, l'organització laboral no pot mantenir-se en els límits que els proposa el gremialisme o el sindicalisme, amb el seu allunyament de la base i la seva progressiva tendència cupular. Les agrupacions laborals de base, constituïdes en **fronts d'acció** autònoms i multienllaçats amb d'altres fronts, constitueixen una nova forma d'organització i acció d'acord amb el procés de *desestructuració* (*) i descentralització que es verifica avui en tots els camps.

G

GANDHISME

Doctrina i moviment social. El seu fundador i líder fou el pensador i polític indi Mohandas Karamchand Gandhi, més conegut com a Mahatma Gandhi (1869-1948). El 1893 organitzà a l'Àfrica del Sud una campanya dels indis contra la legislació discriminatòria mitjançant la resistència passiva. El 1919 emprengué a l'Índia, aleshores una colònia anglesa, un moviment massiu contra el colonialisme mitjançant la no cooperació i el boicot a les mercaderies angleses. Usà com a instruments polítics el dejuni i la desobediència civil i el rebuig de la violència per principi.

En la doctrina filosòfica i social de Mahatma Gandhi, que es bastant heterogènia, observem elements progressistes i formes socials patriarcals, superades pel procés històric.

GENERACIONS

A mesura que es desenvolupa la producció social creix l'horitzó humà, però la continuïtat d'aquest procés no està garantida per la simple existència d'objectes socials. Per al **Nou Humanisme** la continuïtat ve donada per les **generacions** humanes que interactuen i es transformen en el procés de producció. Aquestes **generacions** que permeten continuïtat i desenvolupament són estructures dinàmiques, *són el temps social en moviment* sense el qual una societat cauria en un estat natural i perdria la seva condició de societat històrica com va passar en la *desestructuració* (*) dels imperis de l'antiguitat.

Les guerres han estat factors decisius en la "naturalització" de les societats en destruir la continuïtat per reducció violenta de la generació jove. Dins d'un mateix horitzó temporal, en un mateix *moment històric* (*), concorren aquells que són contemporanis i, per tant, coexisteixen, però ho fan des d'un *païsatge de formació* (*) propi en raó de les seves diferències d'edat amb altres **generacions**. Aquest fet marca la distància enorme en la perspectiva que sostenen les **generacions**. Aquestes, encara que ocupin el mateix escenari històric, ho fan des d'un "nivell" de situació i d'experiència divers. D'altra banda, succeeix que en tot moment històric coexisteixen **generacions** de nivell temporal diferent, de retenció i protensió distinta i que, per tant, configuren situacions diferents. El cos i el comportament de nens i ancians delaten, per a les **generacions** actives, una presència de la qual es ve i cap a la qual es va i, alhora, per als extrems d'aquesta triple relació, ubicacions de temporalitat també extremes. Però això no s'atura mai perquè mentre les **generacions** actives envelleixen i els ancians moren, els nens van transformant-se i comencen a ocupar posicions actives. Mentrestant, nous naixements reconstitueixen contínuament la societat. Quan, per abstracció, es "deté" el fluir incessant, es pot parlar d'un "moment històric" en què tots els membres emplaçats en el mateix escenari social

poden ser considerats contemporanis, vivents d'un mateix temps (pel que fa a la datació). Però aquests membres observen una qualitat no homogènia de coetanis (pel que fa a la seva temporalitat interna i a la seva experiència). Les **generacions** més contigües tracten d'ocupar l'activitat central (el present social), d'acord amb els seus interessos particulars, i s'estableix una dialèctica amb les **generacions** en el poder en què es verifica la *superació d'allò vell per allò nou* (*).

El tema de les **generacions** ha estat tractat per alguns autors entre els quals destaquen Dromel, Lorenz, Petersen, Wechsler, Pinder, Drerup, Mannheim i, per descomptat, Ortega i Gasset.

GESTIÓ

(Administració [*])

GRUP SOCIAL

Comunitat integrada per persones amb vincles més o menys estrets de professió, interessos, treball, religió, etc.

Dins del **grup social** es forma espontàniament un sistema determinat de rols i estatuts, es destaquen els líders i es formen la disciplina i la ideologia grupals.

En la comunitat criminal el grup s'aglutina per la participació conjunta en actes delictius i actua com una banda armada, com a porció de gent vinculada per compromisos i per necessitats mútues, però també per factors psicològics comuns com la por, l'odi, l'aspiració de venjança, etc.

En el món religiós es destaquen els grups en forma de congregacions eclesiàstiques i ordes monàstics.

Actualment, en tot el món actuen els grups juvenils, femenins, les agrupacions veïnals, etc. Això demostra que el **grup social** pot ser considerat com la forma més estable i senzilla d'autoorganització, de manifestació del sentiment de solidaritat i ajuda mútua.

El grup és el nivell primari i bàsic de la socialització de la personalitat en la societat atomitzada i deshumanitzada. Els sociòlegs distingeixen diferents tipus de grups socials: 1. Grans (tribu, classe, nació); 2. Petits (família, comunitat veïnal, grups d'amics i d'altres grups primaris); 3. Nominals (aula a l'escola, públic en el teatre); 4. Institucionalitzats (brigada d'obrers, orde religiós, fracció del parlament, corporació de banquers, escamot de soldats); 5. Referencials (es tracta de la determinació del caràcter i lloc de l'individu en la societat i del seu sistema de valors utilitzant, per exemple, l'enquesta a un grup d'obrers. Això permet revelar les característiques d'una professió o de la fàbrica, sense preguntar a tots els obrers d'aquesta professió o fàbrica).

Tots els sistemes totalitaris i corporatius absolutitzen la força de la psicologia i disciplina grupals que aixafen l'intel·lecte i la intenció personals. Així, el feixisme italià i l'alemany començaren la seva activitat amb la creació de petits grups paramilitars de joves.

El grup pot tenir tant un paper positiu com negatiu. En un cas mobilitza la gent, enalteix el seu esperit, humanitza la seva consciència i enforteix la seva energia (societats democràtiques de base, moviments juvenils i femenins, clubs humanistes, etc.). En altres casos el grup aixafa la personalitat (grups mafiosos, moviments feixistes, racistes, fonamentalistes). El problema consisteix en canalitzar aquestes agrupacions en favor dels interessos de l'ésser humà com a personalitat lliure i raonable, i apel·lar a llurs sentiments elevats, en lloc d'explotar els comportaments irracionals i destructius.

GUERRA

(Del germ. occidental *werra* 'discòrdia, baralla').

Lluita oberta i armada entre tribus, clans, estats, grans grups socials, religiosos o ètnics; forma superior de la violència. La història universal ha enregistrat més de 2.500 guerres, entre elles dues guerres mundials. En la Primera Guerra Mundial van morir més de 20 milions d'habitants; en la segona més de 50 milions.

Les guerres es realitzen per redistribuir, mitjançant la violència armada, els béns socials. Els arrabassa a uns i els lliura a d'altres. Abans, aquest interès egoista no només no s'amagava sinó que es demostrava obertament. En els temps moderns aquest interès s'encobreix amb motius religiosos, geopolítics, etc. (defensa de conviccions religioses, accés a indrets sagrats, sortida al mar, restabliment dels drets de minories ètniques, "neteges ètniques" dels territoris i molts altres pretextes).

En principi és possible evitar la transformació de diferents conflictes en guerres, però en la societat contemporània existeixen forces socials poderoses interessades en les guerres, com ara el complex militar-industrial, agrupacions xovinistes i nacionalistes, grups mafiosos, etc. La venda d'armament és el negoci més lucratiu que realitzen els EUA, França, Anglaterra, Rússia, Xina i d'altres potències.

Les esperances que la Lliga de les Nacions, després de la Primera Guerra Mundial, i l'ONU, després de la segona, col·locarien barreres per tal d'impedir esclats bèl·lics, foren defraudades. Conflictes armats sotraguen avui dia els Balcans, l'Orient Mitjà, l'Àfrica; les repúbliques formades després del col·lapse de l'URSS. No obstant això, la humanitat ha elaborat certs principis i procediments jurídics internacionals per tal de castigar el crim de la guerra i els criminals de guerra. Els Tribunals internacionals de Nuremberg i de Tòquio han establert en aquest sentit un precedent de gran envergadura que ara continua el Tribunal Internacional de L'Haia, recolzat en la carta de l'ONU.

Encara que avui dia el moviment antibèl·lic no té les dimensions que tingué anteriorment, aquest fenomen no s'ha apagat i segueix desenvolupant-se. L'humanisme tracta de fer l'aportació necessària per a la reanimació del moviment antibèl·lic, per apaivagar els conflictes regionals i locals a l'ex-Iugoslàvia, Afganistan, Tadjikistan, Txetxènia i d'altres indrets del Caucas; a Ruanda i Burundi, a Guatemala i Chiapas (Mèxic); a Cambodja i Timor oriental.

GUERRA CIVIL

Lluita armada entre bàndols d'un mateix país, que sorgeix com a producte de la seva crisi deguda a conflictes irreconciliables: polítics, socials, interètnics, interconfessionals, etc. Es tracta de la varietat més cruel i abominable de les guerres, que imposa els sacrificis més grans a la població indefensa: dones, nens, ancians, malalts, invàlids. La **guerra civil** és també desastrosa en el sentit ecològic, pel volum de les destruccions. És conseqüència de l'escissió de la societat en bàndols contraposats i de la temptativa de resoldre contradiccions agudes mitjançant la violència imposada a tota la societat per minories armades. En molts casos és difícil distingir la **guerra civil** de la revolució, quan aquesta última es realitza en la forma de lluita armada i s'acompanya amb el terror massiu. La **guerra civil** és sagnant i condueix a grans pèrdues entre la població. Moltes vegades és provocada per la intervenció estrangera en els assumptes interns d'un altre país.

En l'actualitat s'observen guerres civils a Cambodja, Sudan, Iraq, Somàlia i Tadjikistan.

Els humanistes manifesten la seva posició contrària a les guerres civils i a favor d'una resolució dels conflictes interns dins de cada país mitjançant negociacions i compromisos que tinguin en compte els interessos legítims de les parts bel·ligerants i evitin amb això el vessament de sang i les calamitats públiques.

GUERRA FREDA

Confrontació militar i ideològica entre l'URSS i els seus satèl·lits, per una banda, i el bloc encapçalat pels EUA, per l'altra, des de la finalització de la Segona Guerra Mundial fins a l'anul·lació del Tractat de Varsòvia i el col·lapse de l'URSS. La **guerra freda** amb la seva cursa armamentista era considerada com una preparació d'ambdós blocs per a una eventual tercera guerra mundial i per a l'afebliment de les posicions de l'adversari, sobretot en el tercer món. Es manifestava en la militarització de l'economia i la política; en la guerra psicològica i la pressió diplomàtica; en conflictes continus i guerres locals, tals com les invasions soviètiques a Hongria el 1956, a Txecoslovàquia el 1968, a l'Afganistan el 1979; en la crisi del Carib del 1961; en les intervencions nord-americanes a Amèrica Central; en la intervenció anglofrancesa a Egipte el 1956, etc.

Al cap i a la fi, la **guerra freda** trencà l'economia de l'URSS i va contribuir al seu col·lapse, però alhora va afeblir l'economia dels EUA i portà a la crisi moral de la societat occidental agreujant, a més, la situació ecològica mundial i provocant d'altres desastres globals.

A mitjans dels anys 90 s'observen els fenòmens de reincidència d'alguns aspectes polítics i psicològics de la **guerra freda** en els conflictes regionals dels Balcans, a l'Orient Llunyà i a algunes zones de la CEI. Tot això exigeix la intensificació del moviment antibèl·lic. Els humanistes condemnen la mentalitat de la **guerra freda** i els conflictes bèl·lics disfressats com a "conflictes locals".

H

HISTORIOLOGIA

Ciència de la interpretació històrica. La **historiologia** estableix les condicions prèvies en què es dona tota interpretació del fet temporal. Es tracta, doncs, d'una construcció prèvia necessària per arribar als "fets mateixos". Un dels punts més importants és la comprensió de la "interferència" que efectua l'observador en l'objecte estudiat. En la **historiologia** es revisa la noció de temporalitat i el *paisatge de formació* (*) en què l'historiador s'assenta per compondre la perspectiva des d'on observa o descriu. Un dels problemes de la **historiologia** apareix quan es comprèn que la descripció del paisatge dels historiadors també es fa des d'una perspectiva. Aquest metapaisatge permet, tanmateix, establir comparacions entre elements homogeneïtzats, mentre se'ls fa pertànyer a una mateixa categoria que no es dona per suposada sinó que s'ha fixat per endavant.

HUMANISME

1. Pràctica i/o teoria del *Nou Humanisme* (*). 2. Tota posició que sosté els valors definits per l'*actitud humanista* (*). 3. Tota activitat pràctica de compromís amb els valors definits per l'*actitud humanista* (*). 4. Qualsevol doctrina que proclama la solidaritat i la llibertat d'elecció de l'ésser humà pot ser anomenada "un" **humanisme**

HUMANISME ANTROPOCÈNTRIC

Com a tal es considera la postura que es basa en la ubicació central de l'ésser humà que, en general, exclou tot plantejament teista. D'altra banda, l'**humanisme antropocèntric** rebutja el domini d'un ésser humà per un altre, i desplaça la seva acció cap al control de la naturalesa, definida com el mitjà sobre el qual s'ha d'exercir un poder il·limitat. El *Nou Humanisme* (*) es diferencia perquè parteix de la posició central de l'ésser humà, però no descarta les postures teistes. D'altra banda, considera la naturalesa no com a mitjà passiu sinó com a força que actua en interacció amb el fenomen humà. Per tant, l'impuls per a les millores individuals i socials ha de tenir en compte l'impacte humà sobre la naturalesa, cosa que no només imposa limitacions morals, sinó que ha de reflectir-se en el sistema legal i en la planificació ecològica.

HUMANISME CRISTIÀ

És un cas d'*humanisme filosòfic* (*).

Passem a donar la interpretació de S. Puledra a *Interpretacions de l'Humanisme* (en l'apartat *L'Humanisme cristià*). Segons aquest autor, la interpretació del Cristianisme en

clau humanista s'ha d'enquadrar en el procés general de revisió i adaptació de les doctrines cristianes al món modern, respecte al qual l'Església havia adoptat durant segles una posició de rebuig o de condemna oberta. Comunament es considera que el viratge de l'Església comença a partir de l'encíclica *Rerum Novarum* de Lleó XIII (1891). Amb aquesta encíclica l'Església tractà d'atorgar-se una doctrina social que pogués contraposar-se al liberalisme i al socialisme. L'Església va autoritzar la formació de partits de masses d'inspiració cristiana i es va tornar a proposar com a portadora d'una visió del món i d'una ètica capaces de donar resposta a les necessitats més profundes de l'home modern. És en aquest intent on s'enquadra l'**humanisme cristià** del qual J. Maritain es pot considerar l'iniciador. Aquest havia estat, primer, alumne de Bergson i després s'adherí al socialisme revolucionari. Insatisfet d'ambdues filosofies, l'any 1906 es convertí al Catolicisme. Fou un dels exponents més notables de l'anomenada neoescolàstica o neotomisme. És a dir, d'aquest corrent de pensament catòlic modern que es remunta directament a Sant Tomàs d'Aquino i, a través d'ell, a Aristòtil, el pensament del qual Sant Tomàs havia adaptat als dogmes cristians. La de Maritain és, llavors, una posició cultural que es contraposa radicalment a la tendència més general del pensament modern del Renaixement en endavant. En efecte, fou precisament contra l'escolàstica tomista (l'expressió més típica del pensament medieval) que s'havien llançat els humanistes del Renaixement. D'aquesta manera, Maritain fa un salt cap enrere, més enllà del Renaixement. I això ho fa perquè és precisament en l'humanisme renaixentista on descobreix els gèrmens que han portat a la crisi i a l'esquerdament de la societat actual. Amb això ell no pretén explícitament revalorar l'Edat mitjana i la visió cristiana lligada a aquell període, sinó reprendre el fil d'una evolució històrica del Cristianisme i del seu perfeccionament en la societat que, segons la seva visió, han estat compromesos pel pensament modern, laic i secular. En el seu llibre *Humanisme Integral*, Maritain examina l'evolució del pensament modern des de la crisi de la Cristiandat medieval fins a l'individualisme burgès del segle XIX i el totalitarisme del segle XX. En aquesta evolució ell veu la tragèdia de l'humanisme "antropocèntric" (així l'anomena), que es desenvolupa a partir del Renaixement. Aquest humanisme que ha portat a una progressiva descristianització d'occident és una metafísica de la "llibertat sense la gràcia". Heus aquí les etapes d'aquesta decadència progressiva: "Pel que fa a l'home, es pot notar que durant el primer període de l'època moderna, sobretot amb Descartes i després amb Rousseau i Kant, el racionalisme havia construït una imatge de la personalitat de l'home supèrbia i esplèndida, indestructible, gelosa de la seva immanència i autonomia i, finalment, bona per essència". Però aquesta supèrbia racionalista ha generat ella mateixa la seva pròpia destrucció en eliminar primer tots els valors tradicionals i transcendents i després, amb l'idealisme, fins i tot la noció de la realitat objectiva. Primer Darwin i després Freud assestaren els cops mortals a la visió optimista i progressista de l'humanisme antropocèntric. Amb Darwin l'home descobreix que no existeix discontinuïtat biològica entre ell i el mico. Però no només això: entre ell i el mico ni tan sols existeix una veritable

distinció metafísica, és a dir, no hi ha un canvi d'essència, un veritable salt en qualitat. Amb Freud, l'home descobreix que les seves motivacions més profundes estan dictades en realitat per la libido sexual i l'instint de mort. Al final d'aquest procés dialèctic destructiu, ja s'han obert les portes als totalitarismes moderns. Maritain conclou: "Després de totes les dissociacions i els dualismes de l'època humanista antropocèntrica... assistim a una dispersió i una descomposició definitives. El que no impedeix a l'ésser humà reivindicar més que mai la pròpia sobirania, però ja mai més per a la persona individual. Aquesta ja no sap on és i només es veu dissociada i descomposta. Ja està madura per abdicar a favor de l'home col·lectiu, d'aquella gran figura històrica de la humanitat de la qual Hegel ha fet una teologia i que, per a ell, consistia en l'Estat amb la seva perfecta estructura jurídica, i que amb Marx consistirà en la societat comunista amb el seu dinamisme immanent". Maritain contraposa l'humanisme antropocèntric, l'evolució del qual ha descrit així, a un **humanisme cristià**, que ell defineix com "integral" o "teocèntric". Heus aquí com s'expressa: "Som així portats a distingir dos tipus d'humanisme: un *humanisme teocèntric* (*), o veritablement cristià, i un *humanisme antropocèntric* (*) del qual són responsables l'esperit del Renaixement i el de la Reforma... El primer tipus d'humanisme reconeix que Déu és el centre de l'home, implica el concepte cristià de l'home pecador i redimit, i el concepte cristià de la gràcia i la llibertat. El segon creu que l'home mateix és el centre del món, i per tant de totes les coses, i implica un concepte naturalista de l'home i de la llibertat... S'entén per què l'humanisme antropocèntric mereix el nom d'humanisme inhumà i que la seva dialèctica hagi de ser considerada la tragèdia de l'humanisme". A l'humanisme teocèntric, Maritain li confia la tasca de reconstruir un món orgànic que reconduïxi la societat profana sota la guia dels valors cristians. La interpretació cristiana que Maritain donà de l'humanisme fou acollida de manera entusiasta en alguns sectors de l'Església i entre diversos grups laics. D'altra banda, inspirà nombrosos moviments catòlics compromesos amb l'acció social i la vida política i resultà ser una arma ideològica sobretot contra el marxisme. Però aquesta interpretació també va rebre crítiques demolidores en àmbits filosòfics no confessionals. En primer lloc, s'observà que la tendència racionalista que apareix en la filosofia postrenaixentista i que Maritain denuncia en Descartes, Kant i Hegel, es pot fer remuntar a l' Escolàstica tardana i fins i tot al pensament de Sant Tomàs. Aquesta tendència, que portarà a la crisi i a la derrota de la raó, no és un producte de l'humanisme renaixentista, sinó més aviat del tomisme. Per a aquests crítics, Maritain acomplí amb una obra colossal de mistificació i de camuflatge, gairebé un joc de prestidigitació filosòfica, en atribuir al Renaixement una responsabilitat històrica que, per contra, pertany al pensament cristià medieval tardà. La filosofia cartesiana que es troba en la base del pensament modern, en el seu racionalisme es reconnecta molt més amb Sant Tomàs que amb el neoplatonisme i l'hermetisme místic del Renaixement. Les arrels de la "Supèrbia de la Raó" de la filosofia moderna s'han de buscar, per tant, en la pretensió del tomisme de construir una teologia intel·lectualista i abstracta. En segon lloc, la crisi dels valors i el buit existencial al qual ha

arribat el pensament europeu amb Darwin, Nietzsche i Freud no és una conseqüència de l'humanisme renaixentista sinó que, ben al contrari, deriva de la persistència de concepcions cristianes medievals dins de la societat moderna. La tendència al dualisme i al dogmatisme, el sentiment de culpa, el rebuig del cos i el sexe, la desvaloració de la dona, el terror a la mort i a l'infern, són tots ells residus del cristianisme medieval, que encara després del Renaixement han influït fortament en el pensament occidental i determinaren, amb la Reforma i la Contrareforma, l'àmbit sociocultural en el qual el pensament modern s'ha desenvolupat. L'esquizofrènia del món actual, la "dialèctica destructiva" d'Occident (sobre la qual Maritain insisteix) deriva, segons aquests crítics, de la coexistència dels valors humans i antihumans, i ha de ser explicada com l'intent dolorós per alliberar-se d'aquesta pugna interna.

HUMANISME EMPÍRIC

Tot humanisme que es dona en la pràctica, sense pressupòsits històrics o filosòfics. L'**humanisme empíric** és el cas clar i quotidià en què s'exercita l'*actitud humanista* (*).

HUMANISME EXISTENCIALISTA

És un cas d'*humanisme filosòfic* (*).

Immediatament després de la Segona Guerra Mundial, el panorama cultural francès es veu dominat per la figura de Sartre i pel corrent de pensament, l'*existencialisme* (*), que ell contribuï a difondre a través de la seva obra com a filòsof i novel·lista i a través del seu "*engagement*" o compromís polític i cultural. La formació filosòfica de Sartre es duu a terme als anys trenta a Alemanya i és influenciada sobretot per l'escola fenomenològica de Husserl i de Heidegger. En el nou clima polític de postguerra i en la confrontació amb el marxisme i l'humanisme cristià, Sartre s'esforçà per elaborar els aspectes ètic-polítics del seu existencialisme, requalificant-lo com a doctrina humanista, fundada sobre el compromís i l'assumpció de responsabilitats històriques i activa en la denúncia de totes les formes d'opressió i alienació. És aleshores, amb aquesta intenció, que Sartre va escriure l'any 1946 *L'existencialisme és un humanisme*. Aquest assaig fou una versió modificada lleument del text de la conferència que, sobre el mateix tema, va donar en el Club Maintenant a París.

Sartre presenta i defensa de la següent manera la tesi que l'existencialisme és un humanisme: "Molts es meravellaran que aquí es parli d'humanisme. Veurem en quin sentit l'entendem. En tot cas, d'inici podem dir que entenem com existencialisme una doctrina que fa possible la vida humana i que, d'altra banda, declara que tota veritat i tota acció impliquen tant un mitjà com una subjectivitat humana. El nostre punt de partida és, en efecte, la subjectivitat de l'individu, i això per raons estrictament filosòfiques... No pot haver, en principi, altra veritat que aquesta: jo penso, per tant sóc. Aquesta és la veritat absoluta

de la consciència que s'aprehèn a si mateixa. Tota teoria que consideri l'home fora del moment en què s'assoleix a si mateix és, abans de res, una teoria que suprimeix la veritat, perquè fora del "*cogito*" cartesià tots els objectes són només probables i una doctrina de probabilitats que no estigui sostinguda per una veritat s'enfonsa en el no-res. Per descriure allò probable és precís posseir allò veritable. Llavors, per tal que existeixi una veritat qualsevol, cal una veritat absoluta; i aquesta és simple, fàcil d'assolir, pot ser entesa per tothom i consisteix en aprehendre's a si mateix sense intermediaris. A més, aquesta teoria és l'única que dona una dignitat a l'home, és l'única que no en fa un 'objecte'. Però, a diferència d'allò que passa en la filosofia cartesiana, per a Sartre el "jo penso" reenvia directament cap al món, cap als altres; la consciència en la seva intencionalitat és sempre consciència de quelcom. Continua Sartre: "D'aquesta manera l'home que s'aprehèn a si mateix directament amb el '*cogito*' descobreix també tots els altres, i els descobreix com a condició de la seva pròpia existència. S'adona que no pot ser res... si els altres no el reconeixen com a quelcom. Per obtenir una veritat qualsevol sobre mi mateix em cal passar a través de l'altre. L'altre és tan indispensable per a la meua existència, com per al coneixement que jo tinc de mi. En aquestes condicions el descobriment de la meua intimitat em revela al mateix temps l'altre com una llibertat posada enfront meu, la qual pensa i vol només per a mi o en contra meu. Així descobrim immediatament un món que anomenarem la intersubjectivitat, i és en aquest món que l'home decideix sobre allò que ell és i sobre allò que els altres són". Després d'aquesta premissa metodològica, Sartre passa a definir allò que és l'home per a l'existencialisme. Tots els existencialistes de diferent extracció, cristiana o atea, fins i tot Heidegger, hi concorden: en l'ésser humà l'existència precedeix l'essència. Per aclarir aquest punt, Sartre utilitza el següent exemple: "Quan es considera un objecte fabricat, com per exemple un llibre o un tallapapers, se sap que tal objecte és obra d'un artesà que s'ha inspirat en un concepte. L'artesà s'ha referit al concepte de tallapapers i, al mateix temps, a una tècnica de producció preliminar que és part del concepte mateix i que en el fons és una recepta. Per tant el tallapapers és, d'una banda, un objecte que es fabrica d'una determinada manera i, d'altra banda, quelcom que té una utilitat ben definida... Llavors direm, pel que fa al tallapapers, que la seva essència (és a dir, el conjunt dels coneixements tècnics i de les qualitats que permeten la seva fabricació i la seva definició) precedeix la seva existència... En la religió cristiana, sobre la qual s'ha format el pensament europeu, el déu creador és concebut com a summe artesà que crea l'home inspirant-se en una determinada concepció, l'essència de l'home, tal com l'artesà comú crea el tallapapers... En el segle XVIII, la filosofia atea ha eliminat la noció de Déu, però no la idea que l'essència de l'home precedeix la seva existència. Segons tal concepció 'aquesta naturalesa', o sigui el concepte d'home, es troba en tots els homes, cosa que significa que cada home és un exemple particular d'un concepte universal: l'home... Però l'existencialisme ateu que jo represento" -prosegueix Sartre- "és més coherent. Si Déu existeix, almenys hi ha un ésser en el qual l'existència precedeix l'essència, un ésser que existeix abans de ser definit per

cap altre concepte. Però en el cas de l'existencialisme ateu aquest ésser és l'home o, com diu Heidegger, la realitat humana. Què significa en aquest cas que l'existència precedeix l'essència? Significa sobretot que l'home existeix, es troba, sorgeix en el món, i que després es defineix. L'home segons la concepció existencialista, si no és definible és perquè, d'antuvi, no és res. Serà només després, i serà com s'haurà fet". I més endavant Sartre precisa: "L'home no és altra cosa que allò que es fa. Aquest és el primer principi de l'existencialisme. I és, també, allò que s'anomena la subjectivitat que se'ns retreu amb aquest mateix terme. Però què volem dir nosaltres amb això, sinó que l'home té una dignitat més gran que la pedra i la taula? Primerament nosaltres volem dir que l'home existeix, és a dir que és en primer lloc allò que es llança cap a un avenir i allò que té consciència de projectar-se cap a l'avenir. Al començament l'home és un projecte que es viu a si mateix subjectivament... res no existeix abans d'aquest projecte... l'home, abans de res, serà tot allò que haurà projectat ser".

Així, per a Sartre, es tracta de deduir coherentment totes les conseqüències possibles del fet que Déu no existeix. En l'existència l'home construeix la seva essència, en un primer moment com a projecte i després mitjançant les seves accions. Però en aquest procés d'autoconstrucció l'home no disposa de regles morals que el guiïn. Referint-se a un dels inspiradors de l'existencialisme, Dostoievski, Sartre diu: "Dostoievski ha escrit: 'Si Déu no existeix, tot està permès'. Heus aquí el punt de partida de l'existencialisme. Però... si Déu no existeix no trobarem davant nostre valors o ordres que puguin legitimar la nostra conducta. Així, no tenim darrere nostre ni davant nostre, en el lluminós regne dels valors, justificacions o excuses. Estem sols, sense excuses. Situació que crec poder caracteritzar tot dient que l'home està condemnat a ser lliure. Condemnat, perquè no s'ha creat a si mateix, i tanmateix lliure, perquè un cop llançat al món és responsable de tot allò que fa. L'home, sense suport ni ajut, està condemnat en tot moment a inventar l'home... Quan diem que l'home s'elegeix, entenem que cadascun de nosaltres s'elegeix, però amb això també volem dir que cadascun de nosaltres, en elegir-se, elegix per tots els homes. Efectivament, no existeix ni tan sols un dels nostres actes que, en crear l'home que volem ser, no creï al mateix temps una imatge de l'home que nosaltres jutgem que ha de ser. Escollir això enlloc d'allò altre és afirmar al mateix temps el valor de la nostra elecció, ja que mai no podem escollir el mal; allò que escollim és sempre el bé, res no pot ser bo per a nosaltres sense ser-ho per a tots".

Sobre aquestes bases Sartre construeix la seva ètica de la llibertat: "...quan en un pla de total autenticitat jo he reconegut que l'home és un ésser en el qual l'essència està precedida per l'existència, que és un ésser lliure el qual només pot voler, en circumstàncies diverses, la pròpia llibertat, he reconegut al mateix temps que jo només puc voler la llibertat dels altres". L'ètica de Sartre no es fonamenta sobre l'objecte escollit, sinó sobre l'autenticitat de l'elecció. L'acció no és necessàriament gratuïta, absurda o infundada. Efectivament, és possible donar un judici moral encara que no existeixi una moral definitiva i cadascú sigui

lliure de construir la pròpia moral en la situació en què viu, escollint entre les possibilitats diverses que se li ofereixen. Aquest judici moral es basa en el reconeixement de la llibertat (pròpia i dels altres) i de la mala fe. Veiem com ho explica Sartre: "Es pot jutjar un home dient que està en mala fe. Si hem definit la condició de l'home com a lliure elecció, sense excuses i sense ajut, qui es refugii darrere de l'excusa de les seves passions, qui inventi un determinisme, és un home de mala fe. Però es pot replicar: I si jo vull estar en mala fe? Responc: No hi ha cap raó per a que vostè no ho estigui. Però jo afirmo que vostè està en mala fe i que l'actitud d'estricta coherència és l'actitud de bona fe. I a més, puc donar un judici moral".

En quin sentit l'existencialisme arriba a ser un humanisme? "L'home està constantment fora de si mateix; només projectant-se i perdent-se fora de si fa existir l'home i, d'altra banda, només perseguint finalitats transcendents pot existir. L'home, sent aquesta superació, es troba en el centre d'aquesta superació. No hi ha altre univers que un univers humà, l'univers de la subjectivitat humana. Aquesta connexió entre la transcendència com a constitutiva de l'home (no en el sentit que es dona a la paraula quan es diu que Déu és transcendent, sinó en el sentit d'anar més enllà) i la intersubjectivitat (en el sentit que l'home no està tancat en si mateix, sinó que sempre està present en un univers humà) és allò que nosaltres anomenem humanisme existencialista. Humanisme, perquè li fem recordar a l'home que ell és l'únic legislador i que ell decidirà sobre si mateix, i perquè nosaltres mostrem que no en el tornar-se cap a si mateix sinó cercant sempre fora de si un objectiu (que és aquell alliberament, aquella actuació particular) l'home es realitzarà precisament com a humà".

Sartre va admetre que l'antítesi entre llibertat absoluta i mala fe també absoluta li havia estat suggerida pel clima de la guerra, en què no semblava possible cap altra alternativa que aquella entre "ser amb" i "ser contra". Després de la guerra arribà l'experiència veritable, la de la societat, és a dir, l'experiència d'una realitat complexa sense antítesis clares o alternatives simples on existia una relació ambigua entre situació donada i iniciativa lliure, entre elecció i condicionament. En l'entrevista donada a la *New Left Review* el 1969, Sartre arriba a donar la següent definició de llibertat: "La llibertat és aquell petit moviment que fa d'un ésser social completament condicionat una persona que no es limita a reexterioritzar en la seva totalitat el condicionament que ha patit". Malgrat aquesta definició reductora de la llibertat, Sartre no renuncia a alguns temes fonamentals de la seva filosofia precedent. La llibertat continua essent el centre de la seva problemàtica. El 1974, sis anys abans de morir, en les converses publicades sota el nom de *Rebel·lar-se és just*, afirma que l'home pot ser alienat i cosificat precisament perquè és lliure, perquè no és una cosa, ni tan sols una cosa particularment complexa. Els homes mai coincideixen integralment amb el seus factors de condicionament; si fos així, de fet ni tan sols es podria parlar dels seus condicionaments. Un robot mai no podria ser oprimat. Les alienacions reenvien a la llibertat.

HUMANISME FILOSÒFIC

Postura sustentada per nombrosos exponents de *l'Existencialisme* (*) i per representants de diferents corrents historicistes. També ha tingut lloc el sorgiment d'algunes ideologies confuses basades en la suposada "naturalesa humana". Aquests naturalistes, en general, accepten la definició de l'ésser humà com un "animal racional" i, per tant, l'ubiquen del costat d'una "*animalitas*" evolucionada amb la qual cosa no determinen les diferències estructurals entre l'ésser humà i l'animal, sinó que anoten les diferències de complexitat que es desenvolupen en una mateixa estructura. No és fàcil comprendre com aquests naturalistes o neonaturalistes poden considerar-se a si mateixos com a "humanistes".

HUMANISME HISTÒRIC

En el món acadèmic occidental se sol anomenar "humanisme" al procés de transformació de la cultura que comença a Itàlia, particularment a Florència, entre finals del 1300 i principis del 1400 i conclou en el Renaixement amb la seva expansió per tota Europa. Aquest corrent aparegué lligat a les "*humanae litterae*" (que eren els escrits referits a les coses humanes), en contraposició a les "*divinae litterae*" (que posaven l'accent en les coses divines). Aquest és un dels motius pels quals s'anomenen "humanistes" els seus representants. Des d'aquesta interpretació l'humanisme és, en el seu origen, un fenomen literari amb una tendència clara a reprendre les aportacions de la cultura grecollatina, ofegades per la visió cristiana medieval. S'ha d'anotar que el sorgiment d'aquest fenomen no es degué simplement a la modificació endògena dels factors econòmics, socials i polítics de la societat occidental, sinó que aquesta també va rebre influències transformadores d'altres ambients i civilitzacions. El contacte intens amb les cultures àrab i jueva, el comerç amb les cultures de l'Extrem Orient i l'ampliació de l'horitzó geogràfic van formar part d'un context que incentivà la preocupació per allò genèricament humà i pels descobriments de les coses humanes.

HUMANISME HISTÒRIC, desenvolupament de l'

Cent anys després de Petrarca (1304-1374), va existir un coneixement dels clàssics deu vegades més gran que al llarg de tot el període anterior de mil anys. Petrarca cercà en els còdexs antics per tractar de corregir una memòria deformada i amb això inicià una tendència de reconstrucció del passat i un nou punt de vista del fluir de la història, aleshores encallat per l'immobilisme de l'època. Un altre dels primers humanistes, Manetti, en la seva obra *De dignitate et excellentia hominis* (La dignitat i excel·lència dels homes), reivindicà l'ésser humà contra el "*Contemptu mundi*", el menyspreu del món, predicat pel monjo Lotario (posteriorment Papa, conegut com a Inocenci III). A partir d'aleshores, Lorenzo Valla, en el seu *De voluptate* (El plaer), atacà el concepte ètic del dolor, vigent en la

societat del seu temps. I així, mentre esdevenia el canvi econòmic i es modificaven les estructures socials, els humanistes conscienciaven aquell procés i generaven un allau de produccions en què es va anar perfilant aquest corrent que sobrepassà l'àmbit d'allò cultural i que va acabar qüestionant les estructures del poder en mans de l'Església i del Monarca. És sabut que molts temes implantats pels humanistes van seguir endavant i van acabar inspirant els enciclopedistes i els revolucionaris del segle XVIII. Però, després de les revolucions americana i francesa va començar una declinació en què *l'actitud humanista* (*) restà submergida. L'idealisme crític, l'idealisme absolut i el romanticisme, inspiradors aleshores de filosofies polítiques absolutistes, van deixar enrere l'ésser humà com a valor central per convertir-lo en epifenomen d'altres potències.

HUMANISME HISTÒRIC, situació de l'

El món europeu medieval prehumanista era un ambient tancat des del punt de vista temporal i físic, que tendia a negar la importància del contacte que, de fet, es donava amb altres cultures. La història, des del punt de vista medieval, és la història del pecat i de la redempció; el coneixement d'altres civilitzacions no il·luminades per la gràcia de Déu no revesteix gran interès. El futur simplement prepara l'Apocalipsi i el judici de Déu. La terra és immòbil i es troba en el centre de l'univers, seguint la concepció ptolemaica. Tot està envoltat pels estels fixes i les esferes planetàries giren animades per potències angèliques. Aquest sistema acaba a l'empiri, seu de Déu, motor immòbil que tot ho mou. L'organització social es correspon amb aquesta visió: una estructura jeràrquica i hereditària diferencia els nobles dels servents. En el vèrtex de la piràmide hi ha el Papa i l'Emperador, de vegades aliats, de vegades en pugna per la preeminència jeràrquica. El règim econòmic medieval, al menys fins al segle XI, és un sistema econòmic tancat, fundat en el consum del producte en el lloc de producció. La circulació monetària és escassa. El comerç és difícil i lent. Europa és una potència continental tancada perquè el mar, com a via de trànsit, està en mans de bizantins i àrabs. Però, els viatges de Marc Polo i el seu contacte amb les cultures i la tecnologia de l'Extrem Orient; els centres d'ensenyament d'Espanya, des d'on els mestres jueus, àrabs i cristians irradien coneixement; la recerca de noves rutes comercials que eludeixin la barrera del conflicte bizantí-musulmà; la formació d'una capa mercantil cada dia més activa; el creixement d'una burgesia ciutadana cada vegada més poderosa i el desenvolupament d'institucions polítiques més eficients, com ara els senyorius d'Itàlia, van marcant un canvi profund en l'atmosfera social, i aquest desenvolupament admet nombrosos avenços i retrocessos fins que la nova actitud es fa conscient.

HUMANISME MARXISTA

És un cas d'*humanisme filosòfic* (*). L'**humanisme marxista** es desenvolupa especialment els anys posteriors a la Segona Guerra Mundial per obra d'un grup de filòsofs. Els expositors

més representatius van ser: Ernst Bloch a Alemanya, Adam Shaff a Polònia, Roger Garaudy a França, Rodolfo Mondolfo a Itàlia i Erich Fromm i Herbert Marcuse als Estats Units. Aquests autors van tractar de recuperar i desenvolupar l'aspecte humanista que, segons la seva interpretació, constituïa l'essència mateixa del marxisme. Anteriorment, Engels en la seva famosa carta a Bloch (1880) havia subratllat que el marxisme havia estat mal entès i que havia estat una equivocació veure un determinisme absolut i unilateral de les forces productives sobre la consciència i les superestructures. La consciència, explicava, reacciona aleshores sobre l'estructura i es necessària per a la comprensió revolucionària de les mutacions de l'estructura i de la contradicció entre les forces productives i les relacions socials.

Els marxistes humanistes van destacar la importància dels texts de la joventut de Marx, sobretot dels *Manuscrits economicofilosòfics* de 1844, de la *Ideologia alemanya* i de la *Crítica del dret de Hegel*, i altres de la maduresa com els de les *Teories de la plusvàlua*. Aquests filòsofs es van esforçar en reinterpretar el pensament de Marx en una clau que no fos estrictament economicista i materialista (*Materialisme* [*]). Així van donar èmfasi més que als escrits de la maduresa de Marx, com ara *El capital*, a les obres juvenils just descobertes en la dècada dels 30. Van destacar aquell passatge dels *Manuscrits* en què Marx diu: "...l'home no és només un ésser natural; és també un ésser natural humà, és a dir, un ésser que és per a si, i després un ésser que pertany a l'espècie humana. Com a tal, ell ha de realitzar-se i confirmar-se tant en el seu ésser com en el seu saber. Per això els objectes humans no són els objectes naturals com es presenten de manera immediata... la naturalesa, presa en abstracte, en si, fixada en la seva separació de l'home, és una nul·litat per a l'home". Marx diu, en l'inici de l'exposició de la seva antropologia en els *Manuscrits*: "Veiem aquí com el naturalisme o humanisme conduït al propi terme, es distingeix tant de l'idealisme com del materialisme, i és al mateix temps la veritat que uneix ambdós".

Mondolfo explica que: "En realitat, si examinem sense prejudicis el materialisme històric, tal com ens diuen els texts de Marx i Engels, hem de reconèixer que no es tracta d'un materialisme sinó d'un veritable humanisme, que col·loca en el centre de cada consideració i discussió el concepte de l'home. És un humanisme realista (*Reale humanismus*), tal i com el van anomenar els mateixos creadors, i que tracta de considerar l'home en la seva realitat efectiva i concreta. Tracta de comprendre la seva existència en la història i de comprendre la història com una realitat produïda per l'home mitjançant la seva activitat, el seu treball i la seva acció social, durant els segles en què es va desenvolupant el procés de formació i de transformació del medi en què l'home viu, i en què, simultàniament com a efecte i causa de tota l'evolució històrica, l'home mateix es va desenvolupant. En aquest sentit trobem que el materialisme històric no es pot confondre amb una filosofia materialista" (*Antihumanisme filosòfic i Marxisme leninisme* [*]).

HUMANISME NOU (Neohumanisme)

(*Nou Humanisme* [*]).

HUMANISME PRERENAIXENTISTA

Alguns autors han donat aquesta designació a l'humanisme històric occidental que comença a desenvolupar-se des de mitjans del segle XI. Entre els exponents d'aquest corrent es poden incloure els poetes goliards i les escoles de les catedrals franceses del segle XII. Nombrosos especialistes han destacat que ja en l'**humanisme prerenaixentista** apareix una imatge nova de l'ésser humà i de la personalitat humana. Se la construeix i se l'expressa mitjançant l'acció i és en aquest sentit que es dona especial importància a la voluntat sobre la intel·ligència especulativa. D'altra banda, emergeix una nova actitud davant la naturalesa. Ja no és una simple creació de Déu i una vall de llàgrimes per als mortals, sinó el medi de l'ésser humà i, en alguns casos, la seu i el cos de Déu. Per últim, aquest nou emplaçament davant l'univers físic enforteix l'estudi dels diferents aspectes del món material i tendeix a explicar-lo com un conjunt de forces immanents que no requereixen de conceptes teològics per a la seva comprensió. Això ja mostra una orientació clara cap a l'experimentació i una tendència al domini de les lleis naturals. El món és ara el regne de l'home i l'home ha de dominar-lo mitjançant el coneixement de les ciències.

HUMANISME TEOCÈNTRIC

És una posició anomenada així per la similitud amb algunes propostes d'altres humanismes, però que parteix sempre de la idea de la divinitat. *L'humanisme cristià* (*) és un cas d'**humanisme teocèntric**. Es poden observar manifestacions d'**humanisme teocèntric** en les cultures més diverses.

HUMANISME UNIVERSALISTA

També anomenat *Nou Humanisme* (*). Es caracteritza per destacar l'*actitud humanista* (*). Aquesta actitud no és una filosofia sinó una perspectiva, una sensibilitat i una manera de viure la relació amb els altres éssers humans. L'**humanisme universalista** sosté que en totes les cultures, en el seu millor *moment* (*) de creativitat, l'actitud humanista impregna l'ambient social. Així, es repudia la discriminació, les guerres i, en general, la violència. La llibertat d'idees i creences pren fort impuls, la qual cosa incentiva alhora la investigació i la creativitat en ciència, art i altres expressions socials. En tot cas, l'**humanisme universalista** no proposa un diàleg abstracte ni institucional entre cultures, sinó l'acord en punts bàsics i la mútua col·laboració entre representants de diferents cultures, basant-se en "moments" humanistes simètrics (*Moment humanista* [*]). L'ideari general de l'**humanisme**

universalista està plasmat en el *Document del Moviment Humanista* (*Humanista, document* [*]).

HUMANISTA

1. En sentit ampli, s'anomena així qui sosté una *actitud humanista* (*). 2. En sentit restringit, s'anomena així tota persona que participa de l'activitat del *Moviment Humanista* (*).

HUMANISTA, document o Document del Nou Humanisme

Fou presentat davant la *Segona Internacional Humanista* (*) i el *Primer Fòrum Humanista* (*) els dies 7 i 8 d'octubre de 1993 a Moscou. Constitueix l'ideari del *Nou Humanisme* (*). Està dividit en una introducció i sis paràgrafs que són: 1. El capital mundial; 2. La democràcia formal i la democràcia real; 3. La posició humanista; 4. De l'humanisme ingenu a l'humanisme conscient; 5. El camp antihumanista i 6. Els fronts d'acció humanista.

El text complet del *Document*, segueix a continuació:

“Els humanistes són dones i homes d'aquest segle, d'aquesta època. Reconeixen els antecedents de l'humanisme històric i s'inspiren en les aportacions de les diferents cultures, no només d'aquelles que en aquest moment ocupen un lloc central. Són, a més, homes i dones que deixen enrere aquest segle i aquest mil·lenni i es projecten a un nou món. Els humanistes senten que la seva història és molt llarga i que el seu futur és encara més estès. Pensen en l'avenir i lluiten per superar la crisi general del present. Són optimistes, creuen en la llibertat i en el progrés social. Els humanistes són internacionalistes, aspiren a una nació humana universal. Comprenen globalment el món en què viuen i actuen en el seu medi immediat. No desitgen un món uniforme sinó múltiple: múltiple en les ètnies, llengües i costums, múltiple en les localitats, les regions i les autonomies, múltiple en les idees i les aspiracions, múltiple en les creences, l'ateisme i la religiositat, múltiple en el treball, múltiple en la creativitat. Els humanistes no volen amos, no volen dirigents ni caps, ni se senten representants ni caps de ningú. Els humanistes no volen un Estat centralitzat ni un Paraestat que el reemplaci. Els humanistes no volen exèrcits policials, ni bandes armades que els substitueixin. Però, entre les aspiracions humanistes i les realitats del món d'avui, s'ha aixecat un mur. Ha arribat doncs, l'hora d'enderrocar-lo. Per fer-ho és necessària la unió de tots els humanistes del món.

I. EL CAPITAL MUNDIAL

Heus aquí la gran veritat universal: el diner ho és tot. El diner és govern, és llei, és poder. És, bàsicament, subsistència. Però, a més, és l'art, és la filosofia i és la religió. Res no es fa sense diners, res no es pot sense diners. No hi ha relacions personals sense diners. No hi ha intimitat sense diners i fins i tot la soledat reposada depèn dels diners.

Però la relació amb aquesta "veritat universal" és contradictòria. Les majories no volen aquest estat de coses. Estem, doncs, davant la tirania del diner. Una tirania que no és abstracta perquè té nom, representants, executors i procediments indubtables.

Avui no es tracta d'economies feudals, ni d'indústries nacionals, ni tan sols d'interessos de grups regionals. Avui es tracta que aquells supervivents històrics acomodin la seva parcel·la als dictats del capital financer internacional. Un capital especulador que es va concentrant mundialment. D'aquesta manera, fins i tot l'Estat nacional requereix per sobreviure del crèdit i del préstec. Tots capten la inversió i donen garanties perquè la banca es faci càrrec de les decisions finals. S'acosta un temps en què les mateixes companyies, així com els camps i les ciutats, seran propietat indiscutible de la banca. S'acosta el temps del Paraestat, un temps en què l'antic ordre ha de ser aniquilat.

Alhora, la vella solidaritat s'evapora. En definitiva, es tracta de la desintegració del teixit social i de l'adveniment de milions d'éssers humans desconnectats i indiferents entre si malgrat les penúries generals. El gran capital domina no només l'objectivitat gràcies al control dels mitjans de comunicació i d'informació. En aquestes condicions, pot disposar a gust dels recursos materials i socials, convertir en irrecuperable la natura i descartar progressivament l'ésser humà. Per fer-ho compta amb la tecnologia suficient. I, així com ha buidat les empreses i els estats, ha buidat la Ciència de sentit, i l'ha convertit en tecnologia per a la misèria, la destrucció i la desocupació.

Els humanistes no necessiten insistir en argumentacions quan emfasitzen que avui el món està en condicions tecnològiques suficients per solucionar, en un termini curt, els problemes de vastes regions pel que fa a plena ocupació, alimentació, salubritat, habitatge i instrucció. Si aquesta possibilitat no es realitza és, senzillament, perquè l'especulació monstruosa del gran capital ho està impedit.

El gran capital ja ha esgotat l'etapa de l'economia de mercat i comença a disciplinar la societat per afrontar el caos que ell mateix ha produït. Davant d'aquesta irracionalitat, no s'aixequen dialècticament les veus de la raó sinó els més obscurs racismes, fonamentalismes i fanatismes. I si és que aquest neoirracionalisme liderarà regions i col·lectivitats, el marge d'acció per a les forces progressistes queda dia a dia reduït. D'altra banda milions de treballadors ja han pres consciència tant de les irrealitats del centralisme estatista com de les falsedats de la democràcia capitalista. Tant és així que els obrers s'alcen contra les seves cúpules gremials corruptes, de la mateixa manera que els pobles qüestionen els partits i els governs. Però cal donar una orientació a aquests fenòmens que d'una altra manera s'estancaran en una espontaneïtat sense progrés. És necessari discutir en el si del poble els temes fonamentals dels factors de la producció.

Per als humanistes existeixen com a factors de la producció, el treball i el capital i estan de més l'especulació i la usura. En l'actual situació, els humanistes lluiten perquè l'absurda relació que ha existit entre aquests dos factors sigui totalment transformada. Fins ara s'ha

imposat que els guanys siguin per al capital i el salari per al treballador i s'ha justificat aquest desequilibri amb el "risc" que assumeix la inversió... com si tot treballador no arriqués el seu present i el seu futur en la inestabilitat de la desocupació i la crisi. Però, a més, està en joc la gestió i la decisió en el maneig de l'empresa. El guany no destinat a la reinversió en l'empresa, no dirigit a la seva expansió o diversificació, deriva cap a l'especulació financera. El guany que no crea fonts de treball noves deriva cap a l'especulació financera. Per tant, la lluita dels treballadors ha de dirigir-se a obligar el capital al seu màxim rendiment productiu. Però això no podrà implementar-se a menys que la gestió i direcció siguin compartides. D'altra banda, com es podria evitar l'acomiadament massiu, el tancament i el buidament empresarial? Perquè el gran mal rau en la subinversió, en la fallida fraudulenta, l'endeutament forçat i la fuga de capital, no en els guanys que es puguin obtenir com a conseqüència de l'augment en la productivitat. I, si s'insistís en la confiscació dels mitjans de producció per part dels treballadors, seguint els ensenyaments del segle XIX, s'hauria de tenir en compte també el fracàs recent del socialisme real.

Quant a l'objecció que enquadrar el capital, així com està enquadrat el treball, produeix la seva fuga a punts i àrees més profitoses, cal aclarir que això no passarà gaire temps més ja que la irracionalitat de l'esquema actual el porta a la seva saturació i a la crisi mundial. Aquesta objecció, a part del reconeixement d'una immoralitat radical, desconeix el procés històric de la transferència del capital cap a la banca, i d'això resulta que el propi empresari es va convertint en empleat sense decisió dins d'una cadena en la qual aparenta autonomia. D'altra banda, a mesura que s'aguditzí el procés recessiu, el mateix empresari començarà a considerar aquests punts.

Els humanistes senten la necessitat d'actuar no només en el camp laboral sinó també en el camp polític, per impedir que l'Estat sigui instrument del capital financer mundial, per aconseguir que la relació entre els factors de la producció sigui justa i per tornar a la societat la seva autonomia arrabassada.

II. LA DEMOCRÀCIA FORMAL I LA DEMOCRÀCIA REAL

L'edifici de la democràcia s'ha anat derruïnt greument en esquarterar-se les seves bases principals: la independència entre poders, la representativitat i el respecte a les minories. La teòrica independència entre poders és un contrasentit. Només cal rastrejar en la pràctica l'origen i composició de cadascun per comprovar les íntimes relacions que els lliguen. No podria ser d'una altra manera. Tots formen part d'un mateix sistema. De manera que les freqüents crisis d'avenç d'uns sobre altres, de superposició de funcions, de corrupció i irregularitats es corresponen amb la situació global, econòmica i política d'un país donat.

Quant a la representativitat, des de l'època de l'extensió del sufragi universal es va pensar que existia un sol acte entre l'elecció i la conclusió del mandat dels representants del poble. Però a mesura que el temps ha anat transcorrent s'ha vist clarament que existeix un primer acte mitjançant el qual molts escullen uns pocs i un segon acte en què aquests pocs

traeixen els molts, perquè representen interessos aliens al mandat que han rebut. Aquest mal ja s'incuba en els partits polítics reduïts a cúpules separades de les necessitats del poble. Ja, en la màquina partidària, els grans interessos financen candidats i dicten les polítiques que aquests haurien de seguir. Tot això evidencia una profunda crisi en el concepte i la implementació de la representativitat.

Els humanistes lluiten per transformar la pràctica de la representativitat i donen la importància més gran a la consulta popular, el plebiscit i l'elecció directa dels candidats. Perquè en nombrosos països encara hi ha lleis que subordinen candidats independents a partits polítics, o bé subterfugis i limitacions econòmiques per presentar-se davant la voluntat de la societat. Tota constitució o llei que s'oposi a la capacitat plena del ciutadà d'escollir i ser escollit es burla d'arrel de la democràcia real que es troba per sobre de tota regulació jurídica. I, si es tracta d'igualtat d'oportunitats, els mitjans de difusió han de posar-se al servei de la població en el període electoral en què els candidats exposen les seves propostes i així atorgar a tots, exactament, les mateixes oportunitats. D'altra banda, han d'imposar-se lleis de responsabilitat política mitjançant les quals tot aquell que no compleixi allò que ha promès als seus electors s'arrisqui al desafur, a la destitució o al judici polític. Perquè l'altre expedient que actualment se sosté, mitjançant el qual els individus o els partits que no compleixin patiran el càstig de les urnes en l'elecció futura, no interromp en absolut el segon acte de traïció als representats. Quant a la consulta directa sobre els temes d'urgència, cada dia existeixen més possibilitats per a la seva implementació tecnològica. No és el cas prioritzar les enquestes i els sondejos manipulats, sinó que es tracta de facilitar la participació i el vot directe a través de mitjans electrònics i informàtics avançats.

En una democràcia real ha de donar-se a les minories les garanties que mereix la seva representativitat però, a més, ha d'extremar-se tota mesura que afavoreixi en la pràctica la seva inserció i el seu desenvolupament. Avui, les minories, assetjades per la xenofòbia i la discriminació, demanen amb angoixa el seu reconeixement i, en aquest sentit, és responsabilitat dels humanistes elevar aquest tema al nivell de les discussions més importants i encapçalar la lluita arreu fins a vèncer els neofeixismes oberts o encoberts. En definitiva, lluitar pels drets de les minories és lluitar pels drets de tots els éssers humans.

Però succeeix també en el conglomerat d'un país que províncies senceres, regions o autonomies, pateixen la mateixa discriminació que les minories degut a la compulsió de l'Estat centralitzat, avui instrument insensible en mans del gran capital. I això s'haurà d'acabar quan s'impulsi una organització federativa en la qual el poder polític real torni a mans de les entitats històriques i culturals esmentades. En definitiva, anteposar els temes del capital i el treball, els temes de la democràcia real i els objectius de la descentralització de l'aparell estatal és encaminar la lluita política cap a la creació d'un nou tipus de societat;

una societat flexible i en canvi constant d'acord amb les necessitats dinàmiques dels pobles, avui per avui asfixiats per la dependència.

III. LA POSICIÓ HUMANISTA

L'acció dels humanistes no s'inspira en teories fantasioses sobre Déu, la Natura, la Societat o la Història. Parteix de les necessitats de la vida que consisteixen en allunyar el dolor i apropar el plaer. Però la vida humana afegeix a les necessitats la seva previsió a futur que es basa en la experiència passada i en la intenció de millorar la situació actual. La seva experiència no és simple producte de seleccions o acumulacions naturals i fisiològiques, com succeeix en totes les espècies, sinó que són experiència social i experiència personal llançades a superar el dolor actual i a evitar-lo a futur. El seu treball, acumulat en produccions socials, passa i es transforma de generació en generació en lluita contínua per millorar les condicions naturals, fins i tot les del propi cos. Per això, s'ha de definir l'ésser humà com històric i amb un mode d'acció social capaç de transformar el món i la seva pròpia naturalesa. I cada vegada que un individu o un grup humà s'imposa violentament a d'altres, aconsegueix detenir la història i convertir les seves víctimes en objectes "naturals". La naturalesa no té intencions, així és que en negar la llibertat i les intencions d'altres, se'ls converteix en objectes naturals, en objectes d'ús.

El progrés de la humanitat, en lent ascens, necessita transformar la natura i la societat i eliminar la violenta apropiació animal d'uns éssers humans per altres. Quan això esdevingui, es passarà de la prehistòria a una plena història humana. Mentrestant, no es pot partir d'un altre valor central que el de l'ésser humà, ple en les seves realitzacions i en la seva llibertat. Per això els humanistes proclamen: "Res per sobre de l'ésser humà i cap ésser humà per sota d'un altre". Si es posa com a valor central Déu, l'Estat, el Diner o qualsevol altra entitat, se subordina l'ésser humà i es creen condicions per al seu ulterior control o sacrifici. Els humanistes tenen clar aquest punt. Els humanistes són ateus o creients, però no parteixen del seu ateisme o de la seva fe per fonamentar la seva visió del món i la seva acció. Parteixen de l'ésser humà i de les seves necessitats immediates. I, si en la seva lluita per un món millor, creuen descobrir una intenció que mou la Història en direcció progressiva, posen aquesta fe o aquest descobriment al servei de l'ésser humà.

Els humanistes plantegen el problema de fons: saber si es vol viure i decidir en quines condicions fer-ho.

Totes les formes de violència, física, econòmica, racial, religiosa, sexual i ideològica, per les quals s'ha travat el progrés humà, repugnen als humanistes. Tota forma de discriminació manifesta o larvada és un motiu de denúncia per als humanistes.

Els humanistes no són violents, però sobretot no són covards ni temen enfrontar la violència perquè la seva acció té sentit. Els humanistes connecten la seva vida personal amb la seva vida social. No plantegen falses antinòmies i aquí radica la seva coherència.

Així està traçada la línia divisòria entre l'Humanisme i l'Antihumanisme. L'Humanisme anteposa la qüestió del treball enfront del gran capital, la qüestió de la democràcia real enfront de la democràcia formal, la qüestió de la descentralització enfront de la centralització, la qüestió de l'antidiscriminació enfront de la discriminació, la qüestió de la llibertat enfront de l'opressió, la qüestió del sentit de la vida enfront de la resignació, la complicitat i l'absurd.

L'Humanisme posseeix l'única ètica valedora del moment actual perquè es basa en la llibertat d'elecció. De la mateixa manera, distingeix entre l'error i la mala fe, entre l'errat i el traïdor, perquè creu en la intenció i la llibertat.

IV. DE L'HUMANISME INGENU A L'HUMANISME CONSCIENT

És en la base social, en els llocs de feina i habitatge dels treballadors on l'Humanisme ha de convertir la simple protesta en força conscient orientada a la transformació de les estructures econòmiques.

Quant als membres combatius de les organitzacions gremials i als membres de partits polítics progressistes, la seva lluita es farà coherent en la mesura que tendeixin a transformar les cúpules de les organitzacions en què estan inscrits, i donin a les seves col·lectivitats una orientació que posi en primer lloc, i per sobre de reivindicacions immediatistes, els plantejaments de fons que propicia l'Humanisme.

Vastes capes d'estudiants i docents, normalment sensibles a la injustícia, aniran fent conscient la seva voluntat de canvi en la mesura que els afecti la crisi general del sistema. I, per cert, la gent de premsa en contacte amb la tragèdia quotidiana es troba avui en condicions d'actuar en direcció humanista, de la mateixa manera que sectors de la intel·lectualitat amb una producció en contradicció amb les pautes que promou aquest sistema inhumà.

Són nombroses les postures que, tenint per base el fet del sofriment humà, inviten a l'acció desinteressada a favor dels desposseïts o els discriminats. Associacions, grups voluntaris i sectors importants de la població es mobilitzen, en ocasions, i fan la seva aportació positiva. Sens dubte que una de les seves contribucions consisteix en generar denúncies sobre aquests problemes. Malgrat tot, aquests grups no plantegen la seva acció en termes de transformació de les estructures que donen lloc a aquests mals. Aquestes postures s'inscriuen en l'Humanitarisme més que en l'Humanisme conscient. En aquestes postures ja es troben protestes i accions puntuals susceptibles de ser aprofundides i esteses.

V. EL CAMP ANTIHUMANISTA

A mesura que les forces que mobilitza el gran capital asfixien els pobles, sorgeixen postures incoherents que comencen a enfortir-se en explotar aquest malestar i canalitzar-lo cap a falsos culpables. En la base d'aquests neofeixismes hi ha una negació profunda dels valors humans. També, en certs corrents ecologistes desviadors s'aposta en primer terme per la

natura en lloc de l'ésser humà. Ja no prediquen que el desastre ecològic és desastre justament perquè posa en perill la humanitat, sinó perquè l'ésser humà ha atemptat contra la natura. Segons algun d'aquests corrents, l'ésser humà està contaminat i per això contamina la natura. Per a ells seria millor que la medicina no hagués tingut èxit en el combat amb les malalties ni en allargar la vida. "La Terra primer", criden històricament i recorden les proclames del nazisme. D'aquí a la discriminació de cultures que contaminen, d'estrangers que embruten i pol·lueixen, només hi ha un pas. Aquests corrents s'inscriuen també en l'Antihumanisme perquè en el fons menyspreen l'ésser humà. Els seus mentors es menyspreen a si mateixos i reflecteixen les tendències nihilistes i suïcides a la moda.

Una franja important de gent perceptiva també adhereix a l'ecologisme perquè entén la gravetat del problema que denuncia. Però si aquest ecologisme pren el caràcter humanista que correspon, orientarà la lluita cap als promotors de la catàstrofe, és a dir el gran capital i la cadena d'indústries i empreses destructives, cosines germanes del complex militar-industrial. Abans de preocupar-se per les foques, s'ocuparà de la fam, de l'amuntegament, la mortinatalitat, les malalties i els dèficits sanitaris i d'hàbitat arreu del món. I destacarà la desocupació, l'explotació, el racisme, la discriminació i la intolerància en un món tecnològicament avançat; món que, d'altra banda, està creant els desequilibris ecològics en nom del seu creixement irracional.

No cal estendre's massa en la consideració de les dretes com a instruments polítics de l'Antihumanisme. La seva mala fe arriba a nivells tan alts que, periòdicament, s'anuncien com a representants de l'"Humanisme". En aquesta direcció, no ha faltat tampoc l'astuta clerigalla que ha pretès teoritzar basant-se en un ridícul "Humanisme Teocèntric" (?). Aquesta gent, inventora de guerres religioses i inquisicions, aquesta gent que va ser el botxí dels pares històrics de l'humanisme occidental s'ha arroгат les virtuts de les seves víctimes i ha arribat a més a "perdonar les desviacions" d'aquells humanistes històrics. Tan enorme és la mala fe i el bandolerisme en l'apropiació de les paraules, que els representants de l'Antihumanisme han intentat cobrir-se amb el nom d'"humanistes".

Seria impossible fer inventari dels recursos, instruments, formes i expressions de què disposa l'Antihumanisme. En tot cas, aclarir sobre les seves tendències més solapades contribuirà a que molts humanistes espontanis o ingenus, revisin les seves concepcions i el significat de la seva pràctica social.

VI. ELS FRONTS D'ACCIÓ HUMANISTA

L'Humanisme organitza fronts d'acció en el camp laboral, d'habitatge, gremial, polític i cultural amb la intenció d'anar assumint el caràcter de moviment social. En procedir així, crea condicions d'inserció per a les diferents forces, grups i individus progressistes sense que perdin la seva identitat ni les seves característiques particulars. L'objectiu d'aquest

moviment consisteix en promoure la unió de forces capaces d'influir creixentment sobre vastes capes de la població i orientar la transformació social amb la seva acció.

Els humanistes no son ingenus, ni s'enllepoleixen amb declaracions pròpies d'èpoques romàntiques. En aquest sentit, no consideren les seves propostes com l'expressió més avançada de la consciència social, ni pensen en la seva organització en termes indiscutibles. Els humanistes no fingeixen ser representants de les majories. En tot cas, actuen d'acord amb el seu parer més just i apunten a les transformacions que creuen més adequades i possibles en aquest moment que els toca viure”.

HUMANISTA I, manifest (*Humanist Manifesto I*)

Publicat el 1933 amb la signatura de 34 autors coneguts, entre els que figurava Dewey. Es tracta d'un escrit de fort to naturalista. Tant en aquest manifest com en el posterior *Humanist Manifesto II*, s'insisteix en la llibertat individual i el sosteniment del règim polític democràtic.

HUMANISTA II, manifest (*Humanist Manifesto II*)

Publicat el 1974, amb la signatura de nombrosos autors com ara Skinner, Monod i Sàkharov. C. Lamont, que subscriu aquest escrit, és l'autor que serveix de nexa entre el *Manifesto I* i el *II*. El manifest que ens ocupa és de fort accent socioliberal. Destaca la necessitat d'una planificació econòmica i ecològica que no comprometi les llibertats individuals, entre les quals cal destacar el dret al suïcidi, l'avortament i la pràctica de l'eutanàsia.

HUMANISTA, paraules afins

La paraula "*umanista*", que va designar un cert tipus d'estudiós, just es va començar a utilitzar a Itàlia el 1538. En aquest punt s'ha de remetre a les observacions d'A. Campana en el seu article *The Origin of the Word "Humanist"*, publicat el 1946. Els primers humanistes no es reconeixien a si mateixos sota aquesta designació que, en canvi, agafarà cos molt més endavant. Paraules afins com "*humanistische*" (humanístic), d'acord amb els estudis de Walter Rüegg, es comencen a utilitzar el 1784 i "*humanismus*" (humanisme) es comença a difondre a partir dels treballs de Niethammer el 1808. És a mitjans del segle passat, quan el terme "humanisme" circula en gairebé totes les llengües. Estem parlant, doncs, de designacions recents i d'interpretacions de fenòmens que segurament van ser viscuts pels seus protagonistes d'una manera molt diferent de com els considerà la historiologia o la història de la cultura del segle passat.

HUMANITARISME

Activitat pràctica mitjançant la qual es tracta de solucionar problemes puntuals d'individus o de conjunts humans. L'**humanitarisme** no pretén modificar les estructures de poder, però molt freqüentment ha portat a la conformació d'estils de vida molt valuosos des del punt de vista del compromís amb les necessitats immediates de l'ésser humà. Totes les accions de solidaritat són, en major o menor grau, casos d'**humanitarisme** (*Altruisme i Filantropia* [*]).

HUMANITAT

(Del ll. *humanitas, -atis* 'qualitat d'humà').

Sensibilitat, compassió de les desgràcies dels nostres semblants; benignitat, mansuetud, afabilitat. També corpulència, grassor.

En un sentit ampli, abraça totes les generacions de l'Homo sapiens en el passat i en el present. D'aquesta manera la història de la **Humanitat** té aproximadament d'uns 200.000 a 300.000 anys, però els neoantrops van aparèixer visiblement fa 60.000 anys a l'Àfrica i 40.000 anys a la península d'Àrabia. En un sentit estricte, la **Humanitat** té en compte totes les generacions presents, és a dir, aproximadament 6.400.000.000 persones que habiten la nostra Terra.

La noció de la **Humanitat** va sorgir simultàniament en les antigues civilitzacions d'Europa, Àsia i Àfrica, ara fa de 9.000 a 7.000 anys, i es manifestà en les religions mundials. Però només des dels segles XV-XVI aquest concepte de la **Humanitat** present, com el conjunt de tots els éssers humans que habiten el globus terraqüi, es converteix en patrimoni de la ciència i pràctica de les relacions internacionals. No obstant això, només després de la Segona Guerra Mundial, amb la creació de l'ONU, que proclama la prioritat dels drets humans, la pràctica de la discriminació de diferents grups humans és condemnada oficialment per la comunitat internacional, malgrat que no està encara erradicada.

I

IDEALISME

Freqüentment es fa referència al platonisme i al neoplatonisme com a filosofies idealistes, però com des del punt de vista de la teoria dels universals aquests filòsofs són considerats "realistes", per afirmar que les idees són "reals", el terme **idealisme** aplicat a aquests corrents pot ser motiu de confusió. Per tant, és preferible parlar de l'**idealisme** modern en termes filosòfics referits a l'aspecte gnoseològic i metafísic. En general, aquests filòsofs prenen com a punt de partida de la seva reflexió no l'entorn del món ("exterior") sinó el "jo", o la "consciència" i precisament perquè el "jo" és ideador, és representatiu, el mot **idealisme** resulta justificat. Des del punt de vista gnoseològic la pregunta bàsica és "com es poden conèixer les coses?", i des del punt de vista metafísic "ésser" significa "ser donat en la consciència". L'**idealisme** resulta doncs una manera d'entendre l'ésser. Això no significa que l'**idealisme** pretengui reduir l'ésser o la realitat a la consciència o al subjecte.

El mot **idealisme** també sol utilitzar-se en relació amb els ideals i llavors es designa com a "idealista" tot aquell que suposa que les accions humanes s'han de regir pels ideals (siguin o no realitzables). Així, al terme **idealisme** se li donen connotacions ètiques i/o polítiques. En aquest sentit, freqüentment aquesta actitud s'oposa a la del realisme entenent aquesta darrera posició com la de suposar com el més important les "realitats", els fets, percebuts sense tenir en compte la perspectiva des d'on se'ls aprecia.

També s'entén com **idealisme** un enfocament particular de la vida social, que nega el paper decisiu dels factors econòmics i tecnològics, i explica tots els fets per les característiques subjectives de les poblacions. D'aquesta manera, els idealistes rebutgen l'influx de regularitats en el desenvolupament de la civilització. Quant a això, l'escola humanista aprecia el poder enorme del factor subjectiu, i té en alta estima les concepcions i mites de la vida de la gent, però també veu en aquestes formacions de la consciència l'acció de les condicions de la vida social.

Sovint s'ha establert una divisió grollera entre **idealisme** i *materialisme* (*), atès que en cada postura alguns dels seus representants tenen importants punts d'intersecció amb els de l'altra. A nivell informatiu no acadèmic existeix una gran confusió entre termes com ara "idealisme" i "subjectivisme", "materialisme" i "objectivisme". Diferents corrents ideològics han modificat sistemàticament l'abast i els significats d'aquestes paraules amb la intenció de desqualificar posicions contràries, però això ha acabat per desfavorir tots els bàndols. Avui, acusar algú d'"idealista" o "materialista" no té més conseqüències, ni té valor de qualificatiu pejoratiu. Simplement aquestes paraules, fora dels cercles especialitzats, han perdut el seu significat estricte.

IGUALTAT

(D'igual i aquest del ll. *aequus, -a, -um* 'planer, uniforme, igual').

Principi que reconeix a tots els ciutadans capacitats per als mateixos drets.

Els éssers humans no poden ser iguals perquè cadascun és una personalitat única en el seu gènere i no pot repetir-se en la història, és insubstituïble. Però en l'activitat econòmica l'executor i el dirigent són substituïbles pel que fa a les seves funcions tecnològiques, rols socials, etc. Aquesta alienació de l'ésser humà crea la il·lusió de la **igualtat** universal.

Sobre aquesta base sorgeix l'igualitarisme. Històricament s'han format dues concepcions fonamentals de l'igualitarisme: com **igualtat** de les possibilitats i com **igualtat** dels resultats. És molt important el problema de la relació entre l'aportació de l'individu i la seva remuneració, de les capacitats i necessitats, de la mesura de redistribució dels ingressos. L'enfocament socialdemòcrata tracta de fonamentar i realitzar diverses formes de compromís entre ambdues concepcions de l'igualitarisme.

Els comunistes afirmen la **igualtat** de les persones quant a la propietat sobre els mitjans de producció, i neguen la propietat privada per ser la causa de l'alienació i explotació. Els conservadors rebutgen la **igualtat** dels resultats com a violació dels principis de llibertat i naturalesa humanes, com a pràctica viciosa que soscava l'eficàcia del funcionament del sistema social.

El **Nou Humanisme** admet la **igualtat** social dels ciutadans davant la llei i de les nacions quant als seus drets internacionals com ho estableix la carta de l'ONU, però no accepta l'igualitarisme com a doctrina social i política. Alhora, el **Nou Humanisme** condemna l'enfocament neoconservador que tracta de preservar els privilegis de l'aristocràcia dels diners i d'un grup minúscul d'estats en eliminar els grups socials més necessitats i els països en desenvolupament.

IL·LUSTRACIÓ

(Del ll. *illustratio, -onis* 'il·luminació').

Es tracta de la **il·lustració** de l'enteniment amb la llum intel·lectual. En la història universal, aquest nom, època de la **Il·lustració** o Segle de les Llums, va sorgir al segle XVIII. El començament d'aquest corrent de pensament que dona prioritat al coneixement científic i a la raó humana, el marquen les obres de Baruch de Spinoza, René Descartes, John Locke, Isaac Newton, Gottfried Wilhelm Leibniz i d'altres pensadors dels segles XVII-XVIII. Aquests poden ser considerats com a precursors de la **Il·lustració** que elaboraven sistemes universals, mentre que els pensadors enciclopedistes concedien prioritat al coneixement empíric i historicista.

Però el símbol de l'època és l'enciclopedisme, que va saber imprimir el segell il·lustrador a la societat universal i col·locar el coneixement científic, el racionalisme i l'empirisme en el lloc de força motriu del progrés social. Les idees del bé, de la justícia, de la solidaritat humana, fecundades pel coneixement científic, podrien, segons els pensadors de la **Il·lustració**, canviar qualitativament l'esser humà i tota la societat, i contribuir a la humanització de la vida.

Diderot presentà la idea sobre la unitat del bé i la bellesa. Voltaire descarregà la seva crítica punyent sobre la institució de l'Església. Montesquieu fonamentà el principi de la separació dels poders. Condillac formà l'escola sensualista i fonamentà el paper de l'anàlisi en el coneixement científic. Rousseau elaborà la doctrina del "contracte social". Schiller desplegà el seu humanisme romàntic. Goethe prestà atenció especial a la combinació dels aspectes naturals i socials en cada ésser humà.

L'extensió dels coneixements científics enciclopèdics, l'entrellaçament dels enfocaments religiosos i ateïstes en l'anàlisi dels fenòmens de la vida, l'aspiració a l'harmonia i la prosperitat, la consolidació dels principis de la justícia i la solidaritat desbrossaren el terreny per a la instauració dels temps moderns. Aquest nou ordre social resultà ser no tan harmònic ni humanista com somiaven els pensadors de la **Il·lustració**, però significà un pas gegantí en el desenvolupament de la civilització.

El principal mèrit històric del Segle de les Llums, igual que el del Renaixement, consisteix en la renovació de l'humanisme com a ideologia social, mode de vida i base ètica. Tot això té un significat imperible per a la civilització universal.

IMMIGRACIÓ

(D'immigrar i aquesta del ll. *immigrare* 'penetrar, introduir-se').

Acte d'arribar a un país per viure-hi. Aquesta acció s'emprèn amb objectius privats (reunificació de les famílies), econòmics (cerca de treball, d'un sou decorós, etc.), polítics (fugida de les persecucions polítiques per salvar la vida, la dignitat personal, per tenir la possibilitat d'escriure i publicar obres, continuar l'activitat artística, periodística, etc.).

Gran part dels immigrants busquen refugi de les guerres civils, el genocidi, les persecucions religioses, les "neteges" ètniques, etc.

La **immigració** es divideix en legal, quan els immigrants arriben a un país donat amb tots els requisits legals que estableix la seva legislació; i **immigració** il·legal, quan els immigrants són indocumentats i infringeixen les normes d'entrada.

En l'actualitat els corrents migratoris des del Sud pobre fins al Nord ric tenen una enorme dimensió i això reflecteix la dinàmica del mercat mundial del treball, perquè els immigrants, sobretot els il·legals, reben salaris irrisoris. A Europa i als EUA els immigrants pateixen les conseqüències de la discriminació.

La **immigració** té conseqüències econòmiques, socials, polítiques, religioses i psicològiques; condueix a l'augment de la tensió social i a conats de racisme, xenofòbia i feixisme, que són aprofitats per les oligarquies dominants per realitzar l'ofensiva contra les garanties socials, les llibertats públiques, etc.

La política humanista destaca la preocupació pels drets humans, com són els drets dels immigrants, per realitzar la tasca de la humanització del desenvolupament social i disminuir els aspectes negatius dels processos d'integració regional que estimula les migracions de la població.

IMPERIALISME

S'entén **imperialisme** com la política d'un Estat que tendeix a posar poblacions alienes, i d'altres estats, sota la seva dependència política, econòmica o militar. En aquest sentit, l'annexió política és el cas més clar d'**imperialisme**.

Cap al 1880 començà un període consistent en l'adquisició de colònies a l'Àfrica per part d'algunes potències europees, i a l'Extrem Orient per part del Japó. Aquesta etapa encara es pot qualificar de *neocolonialisme* (*). Alemanya, Itàlia i Japó no van aconseguir obtenir colònies fins a inicis del segle XX per raó de les seves unificacions o industrialitzacions tardanes i, amb la pràctica neocolonial, es llançaren a les guerres de conquesta i annexió. Allà començà l'**imperialisme** contemporani. Acabada la Segona Guerra Mundial, van emergir superpotències de signe globalitzador que dueren endavant pràctiques imperialistes d'annexió, intervenció militar i domini polític i econòmic, com ara els casos de l'**imperialisme** capitalista nord-americà i del imperialisme social estalinista. Actualment, l'**imperialisme** nord-americà segueix desenvolupant-se tot i que, en la seva conformació política interna, els EUA encara mantenen el republicanisme i la democràcia formal, cosa que impedeix qualificar-lo d'"imperi" en sentit estructural. A partir del segle XV, els anomenats "imperis" han estat en realitat conformacions de metròpolis que desenvoluparen activitats colonials més o menys extenses (*colonialisme* [*]).

INDIVIDUALISME

(D'individual i aquesta d'individu del ll. *individuus*, -a, -um 'indivisible').

És una posició moral que absolutitza la prioritat de l'interès personal, privat, respecte de l'interès interpersonal, col·lectiu o social. L'aspecte positiu d'aquesta orientació consisteix en l'afirmació de la llibertat individual. L'aspecte negatiu es manifesta en l'egoisme i el menyspreu pels interessos dels altres. No obstant això, l'**individualisme** absolutitza allò biològic en l'ésser humà, en detriment d'allò espiritual i social; passa per alt o subestima la diferència entre els conceptes "individu" i "personalitat". L'oposició entre l'interès personal i l'interès social no és insoluble donat que aquests interessos coincideixen en allò essencial,

perquè l'interès social només es realitza mitjançant l'activitat dels éssers humans concrets i no mitjançant ens sobrehumans.

En la filosofia, l'**individualisme** desenvolupa una línia que va des de Protàgores fins a l'hedonisme i l'epicureisme. Durant el Renaixement, l'**individualisme** desenvolupà en general un paper progressista que expressava l'aspiració de l'alliberament de l'ésser humà de les cadenes feudals. L'extremisme individualista trobà el seu ressò en les doctrines anarquistes de Stirner i Bakunin.

INICIATIVA

(De iniciatiu,-iva i aquest deriv. del ll. *initiatu*s,-a,-um de *initiare* 'iniciar').

Manifestació de l'activitat social de l'ésser humà quan pren pel seu compte alguna decisió que suposa la seva participació personal en tal o tal esfera de la vida social.

En l'aspecte moral la **iniciativa** es caracteritza per la disposició d'una persona que voluntàriament assumeix una responsabilitat més gran que l'exigida pels hàbits del seu ambient. La **iniciativa** destaca el predomini de la inclinació cap a la conducta innovadora en l'estructura sociopsicològica de l'individu, la presència de certa predisposició al lideratge.

Aquest tipus de conducta mostra en quin grau la societat crea les premisses necessàries per a la llibertat de l'ésser humà, si manté el dinamisme social necessari per al seu desenvolupament, o s'estanca i assenjala amb això que tal societat s'apropa als límits del col·lapse.

L'humanisme s'esforça per cultivar aquesta valuosa qualitat social en el major nombre possible de persones i per crear les premisses psicològiques, socials i polítiques indispensables.

INNOVACIÓ

Acció i efecte de mudar o alterar les coses i idees o imatges, en introduir-hi novetats. Procés de la introducció de nous productes i tecnologies en el sistema econòmic, que canvien considerablement la seva capacitat i li atorguen qualitat superior. Aquest procés té diverses fases: invenció tècnica, ús pràctic aïllat i ús general, sobre la base de l'admissió del seu efecte econòmic i la seva demanda efectiva.

Les innovacions no només provoquen canvis tecnològics, sinó que condueixen a canvis de l'estructura econòmica i social. Determinen el començament dels processos de modernització de la societat i creen les premisses per sortir de les crisis del moment.

INTENCIÓ

És un concepte complex que reflecteix la unitat i interacció de diferents processos que predeterminen una o altra conducta pràctica de l'ésser humà. La **intenció** agrupa en si mateixa una cadena d'esdeveniments: 1. Enjudiciament intuïtiu o racional d'un desig com a aspiració d'algun objectiu; 2. Formulació per a un mateix i per als altres del sentit d'aquest objectiu; 3. Elecció dels mitjans per a la seva consecució; 4. Acció pràctica per a la seva realització. D'aquesta manera podem concebre una **intenció** com a un determinat fonament, força, energia de qualsevol obra creadora de l'ésser humà, inclosa la creació de la seva pròpia vida. Sense **intenció** no hi ha existència.

Més rigorosament, la **intenció** ha estat definida des de Brentano en endavant com la característica fonamental de la consciència. Ja amb l'arribada i el desenvolupament del mètode fenomenològic de Husserl i l'aportació dels corrents de l'Existència (*Existencialisme* [*]), la intencionalitat apareix com allò substantiu de tot fenomen humà.

INTERNACIONAL HUMANISTA

Convergència de diferents partits humanistes nacionals en una organització sense poder resolutiu pel que fa a les tàctiques de cadascun dels seus membres. La primera **Internacional Humanista** se celebrà a Florència el 07/01/89. En aquesta oportunitat s'aprovaren les *tesis* (*) doctrinals, la declaració de principis, les bases d'acció política i els estatuts. A més, es va adherir a la Declaració Universal de Drets Humans aprovada per l'ONU el 1948. La segona **Internacional Humanista** es portà a terme a Moscou el 08/10/93, on es va presentar el *Document Humanista* (*Humanista, document* [*]) com a ideari de l'Humanisme Internacional.

INTERNACIONALISME

L'**internacionalisme** i les doctrines internacionalistes admeten diferències importants entre si, de vegades amb posicions en lluita irreconciliable, tal es el cas de la concepció de l'imperialisme internacionalista (globalització) i la concepció del Nou Humanisme internacionalista (*mundialització* [*]).

Des de l'antiguitat, els imperis han sacrificat les realitats locals i regionals en nom de l'**internacionalisme**. A Occident, el Sacre Imperi Romà Germànic oposava una concepció més àmplia a les restes del feudalisme, concepció que pot assenyalar-se com de signe "internacionalista". Posteriorment, i sobretot a partir de les revolucions americana i francesa, va prendre cos la idea de l'Estat nacional basat en un territori definit, una llengua i una certa homogeneïtat cultural, idea d'Estat que al seu torn va sotmetre les realitats de les seves regions internes i les seves localitats. Més endavant, nombrosos corrents socialistes fonamentaren el seu **internacionalisme** en la cooperació del proletariat, independentment de la seva pertinença nacional.

El **Nou Humanisme** és internacionalista a condició que es respecti la diversitat de cultures i regions. Recolza el seu **internacionalisme**, precisament, en la “convergència de la diversitat, cap a una nació humana universal”. El **Nou Humanisme** propicia la creació de federacions regionals i d’una confederació mundial basada en un sistema de democràcia real.

L’**internacionalisme** és una postura oposada a la del *nacionalisme* (*). Destaca una realitat determinant més gran que la de l’Estat nacional, realitat en la qual les societats acaben experimentant i comprenent l’existència d’un sistema global opressiu que ha de ser modificat. A mesura que l’**internacionalisme** imperialista avança i enderroca l’Estat nacional van creixent la desigualtat, la discriminació i l’explotació; però també en aquesta concentració de poder imperialista es verifica el creixement del desordre que portarà al caos general. Els internacionalistes, en aquesta emergència, identifiquen els seus interessos amb els de tota la humanitat que pateix els efectes d’un mateix sistema globalitzat.

J

JERARQUIA

(Del ll. *hierarchia*, -ae i aquest del grec *hierarkhia* cpt. de 'sagrat' i 'jo mano').

Ordre o graus de persones i coses; cadascun dels nuclis o grups constituïts en tot escalafó.

La informàtica entén per **jerarquia** la prioritat que pot donar-se a qualsevol element, dada o instrucció d'un programa, abans d'efectuar qualsevol procés informàtic.

JESUÏTISME

Doctrina, sistema i principis religiosos, polítics i socials dels jesuïtes o atribuïts a ells; pràctica de la dissimulació com a sistema de vida.

La companyia de Jesús, orde religiós fundat per Ignasi de Loyola el 1534 com a instrument de la Contrareforma, fou suprimit per Clement XIV el 1773 (i es va mantenir pel vistiplau dels emperadors de Rússia i la Xina en les seves possessions). Pius VII el va restablir el 1814 i va ser estimulat per la Santa Aliança. Els jesuïtes exercien un paper molt important en l'educació pública i en l'activitat política secreta; confonien moltes vegades l'obra missionera de l'Església amb la realització de les missions secretes de la diplomàcia i la policia secreta de les potències catòliques. Als segles XIX i XX van tractar de presentar-se davant l'opinió pública dels països catòlics com els capdavaners de la lluita contra el modernisme dins del catolicisme i a fora contra la maçoneria. Per complir les missions secretes utilitzaven vestit civil i fingien ser partidaris dels seus enemics per penetrar en les seves files. Aquesta "flexibilitat" moral i la propensió a fer carrera política donaven peu per acusar els jesuïtes d'hipocresia i falsedat. El personatge literari de la comèdia de Molière, Tartuf, és l'arquetip de la perversitat i la corrupció dissimulades hipòcritament i considerades com a personificació del **jesuïtisme**.

Generalment s'atribueix als jesuïtes la tesi, molt dubtosa des del punt de vista moral, que un fi noble pot justificar l'ús de mitjans baixos i indignes. No obstant això, aquesta imatge de la Companyia de Jesús és unilateral i, per tant, injusta i es deu en gran part a la propaganda tendenciosa dels seus adversaris que s'aprofiten de certs procediments, costums i tradicions de l'Orde que contradiuen les normes habitualment admeses en la comunicació social, en la consciència comuna.

Els noms del conegut humanista cristià brasiler Antonio de Viera i del filòsof i científic Teilhard de Chardin, sotmesos a les repressions per la jerarquia eclesiàstica, testifiquen, inversament a la idea generalitzada, l'alta qualitat d'alguns membres d'aquest orde.

JOC

(Del ll. *iocus*, -i 'folga, diversió').

Acció recreativa sense un objectiu d'utilitat, que dona satisfacció fisiològica des de la infantesa de l'ésser humà i desenvolupa capacitats en modelar conductes en situacions desconegudes. Ja en les espècies animals, el **joc** permet transmetre experiència dels espècimens adults als joves i realitzar l'aprenentatge individual en grup. Els éssers humans estableixen regles convencionals que regulen aquestes accions recreatives. El **joc** contribueix al desenvolupament de la personalitat i a la formació d'hàbits, habilitats i capacitats, alhora que esdevé una forma possible de l'ensenyament. El **joc** té importància heurística de gran valor.

En la societat industrial el **joc** d'apostes es converteix en indústria de lleure amb finalitats lucratives que arruïna una gran quantitat de petits propietaris i assalariats i destrueix la seva personalitat. D'aquesta manera, aquesta activitat de lleure es transforma en un vici social.

JUSTÍCIA

(Del ll. *iustitia*, -ae deriv. de *ius*, -*iuris* 'dret').

1. Valor ètic que regula la vida espiritual i social de l'ésser humà; és la virtut social per excel·lència. És fonament del dret, la raó i l'equitat. Expressa la igualtat de les persones davant de la llei moral. Designa una de les quatre virtuts cardinals que dona a cadascú el que li correspon; designa també el conjunt de totes les virtuts que donen l'atribut de bo a qui les té. Des d'Aristòtil es distingeix: **justícia** commutativa, que regula la igualtat o proporció que ha d'haver entre les coses quan es donen o canvien unes per altres; **justícia** distributiva que arregla la proporció amb què s'han de distribuir les recompenses i els càstigs; **justícia** legal que obliga el súbdit a prestar obediència a les disposicions del superior; **justícia** ordinària, és a dir, la jurisdicció comuna per contraposició a la del fur i el privilegi. En les diferents cultures, en diversos períodes històrics, el contingut de la **justícia** varia. És diferent la interpretació de la **justícia** feta per diferents grups socials ètnics i religiosos de la mateixa societat. Molts valors que es consideraven justos pels bàrbars (celtes, germànics i eslaus) eren declarats injustos pels imperis romà i bizantí. Diversos valors de la Roma antiga van ser condemnats com a pagans pels romans després de l'adopció del cristianisme. El **Nou Humanisme** considera just tot acte que permet a l'ésser humà realitzar íntegrament les seves capacitats i formar la seva pròpia personalitat, sense perjudici dels altres. Alhora, considera injusta qualsevol acció que anul·la o restringeix la llibertat d'opció i altres drets essencials de l'home. És injust qualsevol acte que es volgués realitzar amb altres, però que no es realitzés cap a un mateix.

2. Sistema format històricament per normes i institucions jurídiques d'un Estat o d'una comunitat d'Estats. En aquest sentit, la **justícia** defensa el dret. Tota activitat legal està sota la protecció de la **justícia**. Aquestes normes jurídiques tenen caràcter obligatori i han de ser observades per tots els ciutadans sota pena de càstig per la seva infracció. En les

democràcies modernes tots els ciutadans tenen els mateixos drets polítics i socials, però els éssers humans es diferencien per la seva edat, sexe, salut, força física, intel·lectual, etc. Per això, una societat mitjanament justa tracta de compensar aquestes diferències pel que fa als deures socials, en alliberar alguns grups de determinades obligacions (nens, invàlids, malalts) i establir jubilacions (per a malalts, ancians, invàlids) i sistemes d'assegurances, atur, capacitació i recapacitació per als qui no han tingut o han perdut determinades oportunitats laborals. El **Nou Humanisme** presta atenció especial a aquests problemes, es pronuncia en contra dels privilegis de raça, classe, religió, etc. i a favor de la consideració de les diferències individuals tot calculant la compensació de les deficiències de manera socialment justa. Ja que la **justícia** com a sistema d'institucions estatals recorre amb freqüència a l'ús de mètodes violents, el **Nou Humanisme** adopta una actitud diferent respecte de diverses normes i decisions d'aquestes institucions. Així, per exemple, els humanistes condemnen la pena capital i exigeixen la seva abolició. En els conflictes socials i ètnics els humanistes expressen solidaritat amb les víctimes de tot tipus d'opressió i actuen a favor de la llibertat de consciència.

3. Poder judicial, ministeri o tribunal que exerceix justícia.

LEGISLACIÓ

Sistema de normes i regles que regula l'activitat i la conducta dels ciutadans i de les institucions estatals. Ordre jurídic. També s'entén per **legislació** la ciència de les lleis. La **legislació** és producte de la civilització. Sorgeix amb l'escriptura. En les albors de la civilització la **legislació** se sacralitzava, apareixia davant l'opinió pública com a revelació divina, obra d'un heroi cultural o d'un rei savi il·luminats per la deïtat corresponent. A la Grècia i la Roma antigues, la **legislació** era concebuda com a expressió de la voluntat col·lectiva dels ciutadans, els quals promulgaven les lleis a l'assemblea de ciutadans de la república, o mitjançant l'òrgan legislatiu electe (el Senat, per exemple). A l'Edat Mitjana les funcions legislatives eren atribuïdes als òrgans deliberatius formats per principi corporatiu i el príncep, rei o emperador executava la voluntat comuna dels estaments en forma de lleis. En els temps moderns s'afirma el principi de la divisió de poders i es forma el poder legislatiu (en els sistemes democràtics aquest poder és electe i es realitza mitjançant els representants).

En l'actualitat, al costat de la **legislació** nacional apareixen les normes internacionals establertes per l'ONU, i normes regionals, aprovades per organismes regionals, que són ratificades pels parlaments nacionals o mitjançant plebiscits, realitzats a nivell nacional en els estats que formen part de l'organització regional.

LEGITIMISME

(Del ll. *legitimus, -a, -um* 'conforme a la llei').

Principi presentat pel diplomàtic francès Charles Maurice de Talleyrand en el Congrés Internacional de les potències europees de Viena el 1814-15, per tal de defensar els objectius de la dinastia dels Borbons francesos, dinastia destronada el 1792 i restaurada el 1814 i 1815, i considerada governant legítima de França pels cercles monàrquics.

Segons aquest principi no es pot disposar d'algun territori si el seu posseïdor legítim no n'abdica; les possessions que han estat espoliades han de ser retornades al seu sobirà legítim.

Després de la revolució del juliol del 1830 a França, els partidaris dels Borbons enderrocats en el curs de la revolució es proclamaren "legitimistes", en oposició al rei Lluís Felip d'Orleans (1830-1848). Durant la Segona República a França (1848-1852), els legitimistes junt amb els orleanistes formaren el "partit de l'ordre", de caràcter monàrquic i clerical.

Ara, el terme "legitimista" designa el partidari d'un príncep o d'una dinastia, per creure que té potestat legítima per regnar.

LEGITIMITAT

(Del ll. *legimitas, -atis*).

Qualitat de genuí, autèntic. S'assoleix mitjançant la legitimació, per l'acció de legitimar. O sigui, provar o justificar la veritat d'una cosa o la qualitat d'una persona o cosa conforme a les lleis vigents.

Es tracta del reconeixement públic d'alguna acció, personalitat política, esdeveniment o procediment. Això freqüentment es combina amb la legitimació, o sigui, la justificació jurídica de l'autoritat o de l'acte concret sobre la base de la Constitució política i de la llei. La **legimitat** infon confiança als ciutadans, garanteix l'obediència conscient i la concòrdia social i política.

La **legimitat** està vinculada a l'esfera sentimental i intel·lectual i també a l'esfera del Dret. L'autoritat posseeix força quan es recolza en les lleis i disposa de justificació moral per part del poble, és a dir del reconeixement expressat per procediment legal, per exemple, mitjançant el procés electoral. Quan el poder legal perd la seva **legimitat** està condemnat al fracàs. En molts estats el poder i la política oficial no disposen de **legimitat**, cosa que dona testimoni de la crisi de la societat. La crisi de la legitimitat obre camí a canvis socials i polítics profunds. És el poble i no l'Estat el protagonista de la **legimitat**. Durant algun temps es pot aixafar aquest sentiment del poble, però ningú té la força per privar-lo de la seva capacitat d'elaborar pel seu compte la seva actitud espiritual i moral davant del poder concret.

LIBERALISME

Doctrina política que es remunta a J. Locke (1632-1704), un dels seus teòrics més importants. Diu Locke: "La llibertat significa que cada home depèn de la llei de la naturalesa i no de la voluntat d'un altre home... La llibertat no és la 'llicència' sinó que consisteix en obeir la llei natural". D'acord amb això, Locke estableix dos drets: un, el de la seva llibertat, i l'altre, el de castigar aquells que el volen danyar tot violant la llei natural. Reflexiona i explica que el treball és l'origen de la propietat. Fins on s'estén el dret de propietat? Fins on se'n pot "gaudir".

La simbiosi entre **liberalisme** i social-darwinisme ha estat un pas important en la justificació de la concentració econòmica i el poder polític en mans dels "més aptes en la lluita per la supervivència". Aquests estan dotats per les lleis de la naturalesa davant d'altres que no hi han estat afavorits. I, lògicament, si es tracta de respectar les lleis "naturals" és gairebé una obligació moral el sosteniment de les desigualtats entre els éssers humans. Com es pot apreciar, el **liberalisme** en la seva postura radical constitueix un cas d'antihumanisme pur. Tanmateix, des del vessant històric, se li deuen nombrosos progressos en la lluita contra les restes del feudalisme, contra el clericalisme i contra l'absolutisme monàrquic.

El **liberalisme** ha comptat amb nombrosos expositors entre els qui destaquen A. Smith, A. de Tocqueville, J. Stuart Mill, K. Popper, L. von Mises, F. A. Hayek i, més recentment, J. Rawls i R. Nozick (*Neoliberalisme* [*]).

LÍDER

(De l'angl. *leader*, deriv. de *to lead* 'conduir').

Director, cap o conductor d'un partit polític, d'una fracció parlamentària, d'un grup social o d'una altra col·lectivitat; aquell que encapçala una competició esportiva. Aquest terme s'estengué a l'esfera política i a la sociològica de l'àrea esportiva.

La psicologia social destaca dins de cada petit grup el **líder** natural o informal a qui els altres segueixen o imiten voluntàriament, sense procediment jurídic per formalitzar aquesta qualitat.

El **líder** carismàtic disposa de la legitimitat, és a dir, del reconeixement emocional i racional (per part d'altres persones) de la seva direcció. Aquesta legitimitat pot ser adquirida i perduda de manera ràpida i per circumstàncies accidentals.

LLEI

(Del ll. *lex, legis* 'unir, obligar').

Regla obligatòria o necessària, acte de l'autoritat sobirana; relació necessària entre els fenòmens de la naturalesa. La **lleï** és norma jurídica a diferència dels costums, la tradició o la fe. El conjunt de les lleis forma el sistema de les normes jurídiques (*Legislació* [*]) i representa l'esfera del Dret.

En la societat les lleis expressen la voluntat i els interessos dels éssers humans i regulen l'activitat social i privada dels ciutadans. El contingut de les lleis depèn del nivell cultural de la societat corresponent. La **lleï** com a acte jurídic no pot canviar el potencial geoestratègic d'un Estat, el seu nivell cultural, etc., encara que contribueix al seu desenvolupament en tal o tal direcció. Com demostra l'experiència històrica, la violació grollera de les normes culturals i socials per part dels règims tirànics i totalitaris condueix a catàstrofes, no tan sols d'escala nacional sinó també internacional (guerres mundials del segle XX).

LLIBERTAT

Valor suprem i essencial de la vida humana.

En la consciència religiosa, la **llibertat** és concebuda com un do espiritual atorgat a l'ésser humà que li permet escollir entre el bé i el mal, el pecat o la bondat. Alguns teòlegs com ara Böhme i Berdiàiev deriven el concepte de la llibertat del no-res a partir del qual Déu creà el món. En la filosofia existencialista (*Existencialisme* [*]) la llibertat i l'existència es consideren com conceptes molt propers.

Els partidaris del determinisme, és a dir del reconeixement de la prioritat absoluta de les causes i lleis de tots els fenòmens, col·loquen la **llibertat** com a quelcom que depèn de la necessitat. Pel contrari, els indeterministes absolutitzen la **llibertat** i neguen qualsevol dependència de l'ésser humà respecte de les lleis del desenvolupament de la naturalesa. En la realitat la **llibertat** i la necessitat no són conceptes autoexcloents. En partir d'un quadre rígidament determinista de l'univers, Spinoza definia la **llibertat** com una necessitat conscient, com una opció de l'home de fer accions que no infringeixin les lleis naturals i les dependències determinades per la naturalesa, per les condicions de la vida i les possibilitats reals. Les forces espontànies de la naturalesa com ara l'eclipsi de sol, les marees, els terratrèmols, etc. no es poden sobrepassar, però es poden comprendre per tal de comportar-se d'una manera raonable i lliure dins dels marcs naturals i, per descomptat, les lleis es poden utilitzar conscientment en l'activitat pràctica per a profit de l'ésser humà.

En les concepcions contemporànies sobre l'univers amb els seus principis de complementarietat, indefinició, temps irreversible, no s'eliminen determinades constants que fixen límits rígids (velocitat de la llum, zero absolut, lleis de termodinàmica, fletxa de temps, etc.), però alhora els arcs de l'opció lliure s'amplien considerablement, sobretot amb motiu de la sortida de l'home al cosmos, dels assoliments de la informàtica, de la fabricació de substàncies amb propietats noves, de la selecció genètica i la producció d'organismes

corresponents. S'amplien substancialment els marcs de l'opció lliure en l'esfera sociopolítica i en el terreny de l'obra artística.

En els períodes de crisi l'espai de l'opció lliure (i conseqüentment la mesura de responsabilitat personal per les decisions preses) és molt més ampli que en els períodes de desenvolupament estable de la societat.

La **llibertat** de l'ésser humà sempre té continguts precisos i es manifesta en diferents esferes. En l'economia, l'home pot ser lliure si disposa d'alguns mitjans de producció, mitjans de vida com ara terra, habitatge, diners. L'ésser humà pot ser alliberat de qualsevol propietat privada, però això esdevé perquè tal propietat resta en mans d'altres amos. Però avui dia la possibilitat que els mitjans i fonts de producció siguin *propietat dels treballadors* (*) inaugura una nova etapa en el camp de la **llibertat** econòmica. En la política, la **llibertat** significa possessió de tots els drets cívics, coparticipació en la gestió i possibilitat de determinar independentment els seus interessos i accions. En l'esfera de la cultura es tracta de la **llibertat** de creació i independència dels gustos i voluntat dels altres. En l'esfera espiritual la **llibertat** significa dret a tenir o no tenir determinades creences socialment acceptades i possibilitat de practicar l'ateisme o una determinada fe sense coacció.

La **llibertat** d'un no pot infringir la **llibertat** de l'altre, però això vol dir que han d'existir regles de conducta comunes, responsabilitat comuna, obligacions i drets simètrics. Fins i tot l'anarquisme que es pronuncia per la **llibertat** absoluta de la persona i contra l'autoritat, reconeix la interdependència i la solidaritat com a condicions indispensables de la **llibertat** personal, és a dir, com autolimitació natural i normal de la **llibertat**.

La **llibertat** de l'ésser humà és sobretot la capacitat de determinar per ell mateix i sense pressió externa, les seves conductes i decisions.

La **llibertat** moral no és igual a l'amoralisme i el nihilisme, encara que aquestes categories han de ser considerades com a manifestacions de la **llibertat** humana. La **llibertat** moral és una actitud creadora, innovadora, personal, davant les tradicions, els tabús i els càstigs vinculats a la coacció moral.

Arbitrarietat no és sinònim de **llibertat** sinó d'alienació perquè es manifesta de manera antihumana en coaccionar la intenció dels altres. L'autèntica **llibertat** de l'ésser humà no pot estar limitada a ell mateix, sinó que suposa, invariablement, la presència de la **llibertat** en els altres.

M

MANIPULACIÓ

(Deriv. de manipular i aquest del ll. *manipulare* 'es pot operar amb la ma').

Acció i efecte d'enganyar o d'obligar moralment. Sistema de pressió psicològica per introduir coaccions en el comportament dels altres. La metodologia de la **manipulació** és molt diversa i va des de l'explotació de les necessitats més elementals i dels temors més irracionals fins a la creació d'expectatives enganyoses que es plantegen dins d'un sistema de no opció. L'ús dels mitjans de comunicació de masses (premsa, ràdio, TV, cinema, etc.), sempre té el caràcter de **manipulació** si no es dona l'opció d'interactuar-hi. En el moment actual, les limitacions a la **manipulació** per part dels mitjans de comunicació venen donades pel "ràting", però aquest, al seu torn, sol estar manipulat de diferents maneres. El **Nou Humanisme** considera la **manipulació** com un mètode inhumà que viola la llibertat d'opció.

MAQUIAVEL·LISME

Doctrina política de l'escriptor italià Nicolau Maquiavel (1469-1527), que aconsella l'ús de la mala fe quan sigui necessari per sostenir la política d'un Estat. És coneguda la seva postura que diu: "el fi justifica els mitjans". També es considera com **maquiavel·lisme** la manera de procedir en la diplomàcia amb astúcia, falsia i perfídia. El **maquiavel·lisme**, en tenir només en compte la utilitat dels resultats, és considerat com una varietat del pragmatisme.

MARGINALITAT

(Deriv. de marginal del ll. *marginalis-is* 'relatiu al marge').

Aquesta paraula s'utilitza en la sociologia contemporània per qualificar un grup social gran. Aquest grup està integrat per persones que han deixat de pertànyer a les castes o estaments de la societat tradicional, però que no s'han integrat a les classes o capes de la societat moderna. Conserven una posició intermèdia i mantenen lligams familiars, econòmics, socials i culturals amb els grups tradicionals de la seva procedència.

Per "marginal" s'entén aquell que es troba en el límit de possessió de drets comuns a la resta de les persones i que pateix condicions socials d'inferioritat.

De vegades, en la sociologia el concepte "capes marginals" s'identifica amb el parasitisme social. Aquesta interpretació no és correcta. Per regla general els marginals s'ocupen de l'activitat productiva, però ocasional, perquè no tenen professió, mitjans econòmics propis, casa decent, etc. Tampoc no es pot considerar com a "capes marginals" el conjunt d'habitants dels barris o zones de pobresa, perquè en aquestes últimes s'observa una

diferenciació social gran: no només hi viuen els marginals, sinó també obrers, empleats, professionals, comerciants amb recursos modestos i fins i tot delinqüents que s'ocupen de l'activitat criminal.

MARXISME LENINISME

Es considera el marxisme com una teoria iniciada per Carles Marx. La majoria dels expositors d'aquest corrent tendeixen a formar un cos doctrinari conegut com **marxisme leninisme**, que es va anar articulant amb les aportacions d'autors diferents. D'aquesta manera existiria un marxisme corresponent a la pròpia autoria de Marx, i un **marxisme leninisme**, o escola marxista, que inclou a més de l'autor inicial, Engels, Lenin i d'altres. En el **Nou Humanisme** es té en compte aquesta ideologia com a corrent, encara que se la pugui analitzar detalladament per autor o per diverses posicions crítiques. (*Humanisme marxista, Humanisme filosòfic i Antihumanisme filosòfic* [*]).

No hem de considerar el **marxisme leninisme** d'acord al punt de vista del **Nou Humanisme**, sinó segons l'apreciació dels seguidors d'aquesta ideologia tal com fou presentada oficialment a l'URSS. Transcrivim alguns dels punts de l'article "*marxisme leninisme*" del *Diccionari del Comunisme Científic*, publicat a Moscou el 1985.

"El **marxisme leninisme** és un sistema científicament fonamentat de conceptes filosòfics, econòmics i politicosocials; és la ciència del coneixement i de la transformació del món, de les lleis del desenvolupament de la societat, la naturalesa i el pensament humà, de les vies per a la supressió revolucionària del règim d'explotació i de la construcció del comunisme, de la cosmovisió de la classe obrera i de la seva avantguarda: els partits comunistes i obrers.

El marxisme sorgí als anys 40 del segle XIX. Les necessitats d'un progrés social que havia posat al descobert els vicis radicals del règim capitalista, de tot el sistema d'explotació, el despertar del proletariat a les lluites polítiques, els grans descobriments de les ciències naturals i el nivell de les investigacions històriques i socials, plantejaren davant del pensament social la tasca d'elaborar una nova teoria, veritablement científica, que pogués respondre a les qüestions apressants, cardinals, suscidades per la vida. Aquesta madura tasca històrica fou complida per Marx i el seu company d'armes, Engels. Lenin, que començà la seva activitat científica i revolucionària en la divisió dels segles XIX i XX, en l'època de l'enfonsament del capitalisme que havia passat a la seva darrera fase: l'imperialisme, en l'època del sorgiment de la societat socialista, defensà el marxisme contra els atacs dels seus enemics, generalitzà els assoliments més recents de la ciència i la nova experiència dels combats classistes i elevà la teoria marxista a un nivell de desenvolupament qualitativament nou".

MATERIALISME

(Deriv. de material, del ll. *materialis, -is* 'relatiu a la matèria').

Doctrina filosòfica que considera allò material com l'única realitat constitutiva del món real. Segons aquest punt de vista, la matèria en les seves formes superiors (matèria orgànica) és capaç de canviar i desenvolupar-se. Per tant, la sensació, la consciència i les idees no són més que expressions de la matèria més organitzada. L'existència material és allò primari, mentre que la consciència és allò secundari.

La divisió antagònica entre "materialistes" i "idealistes" (*Idealisme* [*]) fou molt acceptada pel relat de la modernitat, atesa la seva simplicitat. Actualment, amb les noves concepcions de l'ésser humà i la ciència, aquestes postures es troben sotmeses a una forta revisió.

Pel que fa a les ciències humanes i socials, molts materialistes consideren el paper rector dels factors econòmics en el desenvolupament de la societat, que determinen interessos i possibilitats dels éssers humans i organitzen la vida i els seus fets. Per a aquests expositors, els conceptes materialistes de l'Estat i la propietat, de la guerra i el progrés de les nacions, de les classes i la lluita classista, coadjuven a descobrir les raons de les oposicions i conflictes i ofereixen orientacions en la pràctica política. Al mateix temps, el **materialisme** vulgar pren per absolut el poder dels factors econòmics i parteix del principi de determinisme i condicionalitat causal de tots els fenòmens.

El terme **materialisme** començà a usar-se des del segle XVII com a doctrina física sobre la matèria i des del segle XVIII com a antònim de l'idealisme filosòfic. A la filosofia grega antiga, pel concepte de matèria primera s'entenia la substància que no podia ser dividida fins a l'infinit. A l'Edat Mitjana, el tomisme veia en la matèria el principi potencial i passiu que, juntament amb la forma substancial, constitueix l'essència de tot cos i roman en les transmutacions substancials sota cadascuna de les formes que se succeeixen. Per matèria segona es considerava el compost substancial de matèria primera i forma, o sigui, un subjecte apte per rebre una determinació accidental. En el temps modern, fins a l'aparició de la d'Einstein, la matèria era concebuda com tot allò que obeïa les lleis de gravitació. Després, en la física moderna els conceptes de matèria i energia s'apropen i de vegades s'identifiquen.

En la filosofia de la història la concepció del **materialisme** s'aplica a les doctrines que interpreten el procés històric reduint-lo a les causes materials i que consideren que l'estructura social ve determinada sobretot per les necessitats i lleis econòmiques.

MEDI

En general s'utilitza aquesta paraula per designar una *estructura* (*) integrant dels sistemes vitals.

METALINGÜÍSTICA

Estudi de les interrelacions entre la llengua i la cultura d'un poble determinat.

METALLENGUATGE

1. Llenguatge especialitzat que s'utilitza per descriure una llengua natural. 2. Llenguatge formal que utilitza símbols especials, usat per descriure la sintaxi dels llenguatges de programació.

MÈTODE

(Del ll. *methodus, -us* i aquest del grec *methodus* 'camí amb una finalitat precisa' format per *meta* 'més enllà, després' i *hodos* 'camí').

Via d'investigació, coneixement, mode d'assolir un objectiu. Conjunt d'operacions del coneixement pràctic o teòric de la realitat; procediment que se segueix en les ciències per tal de verificar una concepció i per ensenyar-la. Conjunt ordenat dels principals elements d'un art. Acadèmicament, es distingeixen el **mètode** analític, que significa resoldre allò complex per arribar a allò simple, i el **mètode** sintètic, que porta una direcció oposada. Freqüentment, ambdues direccions s'imbriquen i s'enriqueixen per l'aplicació de judicis deductius o inductius i experimentals. També es considera com **mètode** l'aportació dels procediments matemàtics estadístics per determinar certes constants o tendències que no poden ser observades en casos individuals.

Cadascuna de les ciències, en establir el seu específic mode d'investigació, també elabora el seu propi **mètode** d'estudi o metodologia. La metodologia és una doctrina sobre l'estructura, l'organització lògica i els mitjans d'una activitat; és també un conjunt de mètodes que se segueixen en una investigació científica o en una exposició doctrinal.

MOBILITAT SOCIAL

Canvi de l'estat social d'una persona o d'un grup dins de l'estructura social. La mobilitat "horitzontal" es manifesta en el trànsit de les persones d'una esfera a una altra, mantenint alhora el mateix nivell social (per exemple, el pas de l'obrer d'una fàbrica a una altra, el trasllat d'una ciutat a una altra). La mobilitat "vertical" va lligada a l'ascens o descens en l'estatus social, amb l'abandonament d'una categoria social i l'ingrés a una altra degut a l'elevació de la qualificació, adquisició d'una nova professió o recapacitació, canvis polítics, crisis econòmiques, etc.

El procés de la **mobilitat social** es realitza constantment i subministra dinamisme a tot el desenvolupament social, és conseqüència d'aquest desenvolupament. En l'aspecte personal

això pot significar l'èxit, l'ascens o la frustració i el fracàs; en l'aspecte social pot expressar-se en l'empobriment o l'elevació de l'estat social.

La migració i la immigració és a dir el desplaçament geogràfic de la població d'un territori a un altre pot estar acompanyat per la **mobilitat social**, també en sentit vertical, però aquests processos, encara que poden coincidir en part, no són idèntics.

MODERNITZACIÓ

(Deriv. de modern i aquest del ll. *modernus*, -a, -um, 'present, d'ara', derivat de *modo* 'només fa un instant').

Manera de donar a quelcom forma moderna o aspecte modern. Perfeccionar, canviar quelcom en correspondència amb les exigències i gustos moderns.

En la sociologia contemporània s'entén per **modernització** el procés de transformació de la societat tradicional, tancada i immòbil, poc propensa als canvis, en una societat oberta, amb comunicacions intensives i gran mobilitat social, incorporada a la comunitat internacional d'una manera orgànica, no en qualitat d'apèndix marginal, sinó com a subjecte actiu, amb plenitud i igualtat de drets en les relacions internacionals. De vegades, la **modernització** (grollerament interessada) es representa com extensió de la "cultura occidental" a altres àrees amb el consegüent desplaçament de les cultures i llengües vernacles. El procés de la **modernització** es deu no tant a factors externs com a les necessitats internes de progrés de les societats tradicionals, que busquen mobilitzar les seves reserves per a un desenvolupament accelerat i per eliminar el seu endarreriment no només tecnològic, sinó també social i informatiu. Aquestes societats tracten de superar la seva marginalitat integrant-se en el procés universal.

MOMENT HISTÒRIC

Tota situació social es troba en un determinat **moment històric** en què coexisteixen diverses generacions. Un **moment històric** es diferencia d'un altre quan apareix una generació de ruptura que disputa el poder a la generació que el té. Un cop donada la ruptura, en el nou **moment històric** es troben condicions per processar una etapa de més amplitud, o a fi que la simple mecànica de la dialèctica generacional continuï. El **moment històric** apareix com el *sistema* (*) mínim d'una *estructura* (*) conformada per les *generacions* (*) que coexisteixen en relació amb l'estructura del seu corresponent *medi* (*) sociocultural (*Paisatge* [*]). L'apreciació d'aquest sistema mínim és necessària per a la comprensió d'un procés històric. En altres paraules: les generacions coexistents i el seu paisatge circumstancial són les estructures dinàmiques del sistema mínim anomenat **moment històric**.

MOMENT HUMANISTA

Situació històrica en què una generació més jove lluita amb la generació assentada en el poder i modifica l'esquema antihumanista dominant. Freqüentment, s'identifica aquest moment amb la revolució social. El **moment humanista** adquireix significació plena si inaugura una etapa en què generacions successives poden adaptar i aprofundir les propostes de fundació d'aquest procés. Freqüentment, el **moment humanista** és cancel·lat per la mateixa generació que havia arribat al poder amb la intenció de produir un canvi d'esquema. També esdevé que la generació que obre el **moment humanista** fracassa en el seu projecte. Alguns han volgut veure en la *consciència social* (*) de distintes cultures l'aparició de moments humanistes, representats per una persona o un conjunt de persones que tracten d'institucionalitzar-los des del poder (polític, religiós, cultural, etc.) i d'una manera elitista i "descendent". Un dels exemples històrics destacables és el d'Akhenaton a l'antic Egipte. En tractar d'imposar les seves reformes, la reacció de la generació desplaçada fou immediata. Tots els canvis estructurals iniciats foren destruïts i això motivà, entre altres noves circumstàncies, l'èxode de pobles que partiren de les terres d'Egipte enduent-se els valors d'aquell **moment humanista**. Fins i tot en cultures poc conegudes en profunditat s'ha pogut observar aquest fenomen representat, per exemple, en la Mesoamèrica precolombina per la figura del governant tolteca de la ciutat de Tula, Topiltzin, al qual s'adjudica la instauració de l'*actitud humanista* (*) anomenada "toltecatoytl". El mateix esdevingué amb el governant de Chichén Itzá i fundador de la ciutat de Mayapan, anomenat Kukulcan. També amb Nezahualcōyotl, a Texcoco, s'observa l'obertura d'un **moment humanista**. En l'Amèrica del Sud precolombina, la mateixa tendència apareix en l'Inca Kusi Yupanqui, que rebé el nom de Pachacútec, "reformador", i en Túpac Yupanqui. Els casos es multipliquen a mesura que les cultures són més conegudes i, per suposat, es discuteix el relat històric lineal del segle XIX.

D'altra banda, s'ha interpretat l'acció dels grans reformadors religiosos i dels herois culturals com l'obertura d'un **moment humanista**, seguit d'una nova etapa i fins i tot d'una nova civilització en la qual, finalment, la direcció inicial s'acaba desviant i anul·lant.

En la configuració de la civilització global tancada (*Mundialització* [*]) que avui s'està desenvolupant, ja no és possible un nou **moment humanista** que pugui inaugurar-se "descendent" des del cim del poder polític, econòmic o cultural. Hom suposa que això esdevindrà com a conseqüència del creixement del desordre en el sistema tancat i serà protagonitzat des de la base social que, tot i patint la *desestructuració* (*) general, es trobarà amb la possibilitat de fer créixer organitzacions autònomes mínimes impulsades per les seves necessitats immediates. Aquestes accions puntuals avui estan en condicions de convertir-se en *efecte demostració* (*) gràcies a l'escurçament de l'espai que ofereixen el desenvolupament tecnològic i, particularment, l'increment de les comunicacions. La sincronització mundial contestatària d'una petita capa generacional en les dècades dels 60 i

part dels 70 fou un símptoma d'aquests tipus de fenòmens. Un altre cas és el dels desbordaments socials capaços de sincronitzar-se entre punts geogràfics molt separats.

MOVIMENT ANTIBÈL·LIC

Moviment contra les guerres o contra una guerra concreta efectiva o eventual. En l'antiguitat les religions universals i els sistemes ètics comencen a condemnar les guerres com a institució contrària a la voluntat divina i perjudicial per a la societat i que corromp la persona i dissol la societat. En l'Edat Mitjana diversos moviments populars religiosos tenien un contingut antibèl·lic i expressaven la protesta popular, sobretot la dels vilatans i camperols contra les devastacions pròpies de les guerres entre els feudals.

El **moviment antibèl·lic** internacional modern neix en el segle XIX i s'amplia en vigílies de la Primera Guerra Mundial. Quan es realitzaven conferències i congressos nacionals i internacionals sorgien organitzacions antibèl·liques que tractaven d'impedir l'esclat d'una guerra mundial i condemnaven les anomenades guerres colonials de rapinya. Aquests moviments obligaren la diplomàcia internacional a elaborar una sèrie de normes i aprovar documents sobre determinats procediments que limitaven les dimensions dels conflictes internacionals i les conseqüències de les accions militars per a la població civil, regularitzaven la prestació d'ajuda mèdica als ferits, establien regles sobre presoners de guerra, etc. Tanmateix, el **moviment antibèl·lic** no va poder prevenir les dues guerres mundials.

Després de la Segona Guerra Mundial, el **moviment antibèl·lic** s'amplià i plantejà la necessitat del desarmament, sobretot la prohibició i eliminació de les armes atòmiques, biològiques, químiques, etc. i també d'armaments comuns; la dissolució dels blocs militars; la clausura de les bases militars a l'estranger i l'evacuació de les tropes. Aquest moviment assolí els seus objectius, tot i que només parcialment. La fi de la "guerra freda" provocà la crisi del **moviment antibèl·lic**.

MOVIMENT DELS NO-ALINEATS

Moviment d'Estats que proclamaren que el principi de la seva política exterior es basava en la no participació en blocs d'agrupacions militars i polítiques. Aquest moviment condemnà el colonialisme, el neocolonialisme i el racisme, defensà la independència i la sobirania de tots els països, es pronuncià per la coexistència pacífica, el desarmament nuclear i la reorganització de les relacions econòmiques internacionals.

La primera conferència de 25 estats no alienats es realitzà el setembre de 1961 a Belgrad (Iugoslàvia). En la conferència de 1989 participaren 102 Estats no-alineats.

El moviment sorgí com a protesta contra la divisió del món en dos blocs politicomilitars, contra la intervenció en la vida dels països neutrals o no bel·ligerants arrossegats per la

“guerra freda” de les grans potències. La seva influència internacional disminuí considerablement després de la dissolució de l’Organització del Pacte de Varsòvia (1991) i el col·lapse de l’URSS. Aquest moviment continua les seves activitats, encara que els seus objectius estan lluny de realitzar-se.

MOVIMENT HUMANISTA

S’anomena així el conjunt de persones que participen de les propostes del *Nou Humanisme* (*). Aquestes propostes, en el sentit més ampli, es troben plasmades en el *Document del Moviment Humanista* (*Humanista, Document* [*]). El **Moviment Humanista** no és una institució encara que doni lloc a nombroses agrupacions i organitzacions. El **Moviment Humanista** no pretén hegemonitzar els diversos corrents humanistes i humanitaristes (*Humanitarisme* [*]) i se'n diferencia molt clarament de tots. En tot cas, estableix relacions puntuals amb totes les agrupacions progressistes prenent com a base criteris de no discriminació, reciprocitat i convergència de la diversitat.

MUNDIALITZACIÓ

Es diferencia radicalment del concepte de globalització. Aquest últim concepte es correspon amb el corrent homogeneïtzador que impulsen l’imperialisme, els grups financers i la banca internacional. La globalització s’estén a costa de la diversitat i l'autonomia dels Estats nacionals i de la identitat de les cultures i subcultures. Els mentors de la globalització pretenen muntar un sistema mundial (*Nou Ordre* [*]) basat en l’economia “oberta” de mercat. El **Nou Humanisme** advoca per la **mundialització**, procés cap al qual tendeixen a convergir les diferents cultures sense perdre per això el seu estil de vida i la seva identitat. El procés de **mundialització** tendeix a passar per les federacions nacionals i les regionalitzacions federatives i s’apropa finalment a un model de confederació mundial multiètnica, multicultural i multiconfessional, és a dir: a una nació humana universal.

N

NACIÓ

(Del ll. *natio,-onis* 'naixement, raça, nació', deriv. de *natus,-a,-um*, participi de *nasci* 'néixer').

Conjunt dels habitants d'un país regit pel mateix govern; territori d'aquell mateix país; conjunt de persones que generalment parlen un mateix idioma i estan lligades per una història comuna. Es distingeix de les ètnies que agrupen les persones d'un mateix origen comú. La nació moderna és polifònica. Es forma en el procés de l'estructuració del mercat i de les cultures nacionals, sobre la base del sorgiment de la societat civil en un territori determinat. Nacions diferents poden parlar el mateix idioma (els casos d'Anglaterra, EUA, Irlanda; Alemanya i Àustria; Espanya i les nacions llatinoamericanes hispanoparlants; els estats àrabs, etc.).

El terme "nació" en el sentit modern aparegué durant les guerres d'independència de les colònies angleses i espanyoles a Amèrica i durant la revolució francesa. Les Nacions Unides reconegueren el dret de les nacions a l'autodeterminació, cosa que contribuí a la descomposició del sistema colonial i a l'aparició d'un centenar de nous estats-nacions després de la Segona Guerra Mundial.

L'Humanisme Universalista (*) dona suport a les reivindicacions dels grups de persones que se senten pertanyents a nacions; a l'autonomia nacional cultural; a l'educació en el seu idioma vernacle; a l'ús lliure de la seva llengua en les relacions amb les institucions oficials. Alhora, els humanistes fan una crida per resoldre els conflictes nacionals mitjançant les negociacions, sense recórrer a la violència, i per respectar les fronteres reconegudes per la comunitat internacional.

NACIONALISME

Pertanyent o relatiu a una nació. Doctrina i moviment que exalten la personalitat nacional o allò que proclamen com a tal els seus partidaris; doctrina de les reivindicacions polítiques, econòmiques i culturals de les nacionalitats oprimides.

La politologia moderna distingeix la cosa nacional, que reflecteix els interessos legítims de cada nació sense perjudici de les altres nacions i la cosa nacionalista que encobreix amb el mantell nacional els interessos i pretensions egoistes de les capes opressores i provoca conflictes amb altres nacions. En aquest últim cas el **nacionalisme** es transforma en xovinisme i asserveix els drets d'altres nacions i minories nacionals oprimides.

El **Nou Humanisme** dona suport a les demandes justes de les nacions i ètnies oprimides, però es pronuncia en contra de l'exageració dels sentiments nacionals que infringeix els drets humans, contraposa unes persones a d'altres pel criteri nacional, ètnic o

etnoconfessional i humilia la dignitat humana d'altres persones. No es poden trepitjar els drets d'una persona apel·lant a la suposada superioritat dels interessos nacionals.

NACIONALSOCIALISME

Nom adoptat per l'antic Partit Obrer Alemany, a Munic el 1920. La ideologia nazi (apòcope de *Nationalsozialistische*) és similar a la de l'autoritarisme romàntic de dretes, pròpia del feixisme (*). Quan A. Hitler es convertí en cap del **nacionalsocialisme**, imposà la seva ideologia i la seva pràctica antisemita. El **nacionalsocialisme** és la concepció antihumanista més pura dels darrers temps.

NEOCOLONIALISME (Nou Colonialisme).

Segona onada colonial (*Colonialisme* [*]) dels segles XIX i principis del XX. En aquelles èpoques, països com Bèlgica, Estats Units, Itàlia, Japó i Rússia varen seguir el procés iniciat per algunes potències europees del segle XV. Avui dia es discuteix la diferència entre **neocolonialisme** i *imperialisme* (*). El **Nou Humanisme** qualifica el **neocolonialisme** de colonialisme tardà i reserva la designació d'“imperialisme” a les activitats de domini exercides per potències globalitzadores o superpotències. En les darreres dècades ha aparegut una estratègia neocolonial en la qual països formalment independents es troben de fet subjectes a les fluctuacions d'un mercat dominat per les grans potències.

NEOLIBERALISME (Nou Liberalisme).

Reformisme social progressiu dels governs liberals a partir del 1908. Els seus principals exponents foren D. Lloyd George i W. Churchill. El **neoliberalisme** actual admet moltes variants que van des d'una obertura de mercat sense restriccions, la submissió extrema a les suposades lleis “naturals” de l'oferta i la demanda, el monetarisme més absolut, a un cert intervencionisme, el subsidi a la producció nacional, l'estímul de la despesa pública i l'orientació de l'economia cap a certes àrees productives. En aquests moments, els teòrics del **neoliberalisme** plantegen la necessitat de disciplinar les societats i eliminar les reivindicacions de seguretat social, drets de salut, d'educació gratuïta i atur, sense generar noves fonts de treball. A la retallada de la despesa pública i a l'acomiadament massiu l'acompanyen mesures impositives creixents. Paral·lelament, tracten d'involucrar tota la societat en un sistema d'endeutament gràcies al crèdit usurari. Actualment, el **neoliberalisme** és la millor eina amb què compta la penetració imperialista en la seva tasca de demolició de l'Estat nacional.

NIHILISME

1. Negació sistemàtica de la vida. 2. Negació dels valors humanistes. 3. Antihumanisme.

Aquest terme fou utilitzat per primera vegada per Turguènev el 1862, en la seva novel·la *Pares i fills*. La designació de "nihilistes" va fer al·lusió a les activitats violentes d'una societat revolucionària russa que publicà un manifest després de l'assassinat del tsar Alexandre II el 1881.

NO-VIOLÈNCIA

La **no-violència** sol abastar adés el sistema determinat de conceptes morals que neguen la violència, adés el moviment de masses encapçalat per Mahatma Gandhi que es desenvolupà a l'Índia en la primera part del segle XX, així com la lluita pels drets civils del negres als EUA sota la direcció de M. L. King i l'activitat desenvolupada per Kwame Nkrumah a Ghana. També poden esmentar-se les intervencions civils d'A. Soljenitsin, A. Sàkharov, S. Kovalev, i altres famosos dissidents contra el totalitarisme soviètic.

La idea de la **no-violència** està exposada a *La Bíblia* i en escrits d'altres religions en la crida "no matis". Aquesta idea fou desenvolupada per molts pensadors i filòsofs. Els escriptors russos Lleó Tolstoi i Fiodor Dostoievski la formularen amb gran profunditat. La fórmula de Tolstoi que promulga la supremacia de l'amor i el "no ús de la violència davant la maldat", en altres paraules la impossibilitat de lluitar contra una maldat amb una altra, adquirí ressonància mundial i engendrà una secta singular de "tolstoians".

Mahatma Gandhi (1869-1948) formulà a la seva manera l'ètica de la **no-violència** basant-se en el principi de l'*ahimsa* (rebuig a exercir qualsevol forma de violència contra l'individu, la natura, l'insecte o la planta) i en la "lleï del sofriment". Gandhi assolí organitzar la *satyagraha*, moviment anticolonial no-violent i unir-hi molts milions de persones. Aquest moviment es posà de manifest amb la insubordinació civil massiva i perllongada a les autoritats angleses, la negació a col·laborar-hi i la defensa de la seva singularitat i la seva llibertat, però sense recórrer als mètodes violents. El poble anomenà Gandhi "Mahatma" (ànima gran) pel seu valor i la seva inflexibilitat en l'acció sobre el principi de la **no-violència**. El moviment de la **no-violència** disposà el terreny perquè Gran Bretanya renunciés a la seva supremacia a l'Índia, tot i que el mateix Gandhi fou assassinat per un sicari. Malauradament, més tard, el principi de l'*ahimsa* caigué en l'oblit. El desenvolupament polític de l'Índia i Pakistan es va veure tenyit amb els tons sagnants de la més franca violència.

La lluita de M. L. King també concloué sense triomfar, ell també fou assassinat mentre feia ús de la paraula en un míting massiu.

Malgrat tot, el concepte de la **no-violència**, incloses formes no-violentes de protesta, segueixen vives i desenvolupant-se en el món. Les intervencions diàries i massives de les capes més baixes de treballadors, mítings i manifestacions de protesta, vagues, moviments

femenins i estudiantils, manifestacions de camperols, edicions de fulls, volants i diaris, intervencions per ràdio i TV, tot això constitueixen les formes de l'ètica i la pràctica de la **no-violència**.

El **Nou Humanisme** s'esforça en minimitzar la violència al màxim, en superar-la completament prenent una altra perspectiva i en encaminar tots els mètodes i formes de resoldre oposicions i conflictes sobre els rails de la **no-violència** creadora.

Freqüentment s'ha homologat **no-violència** i *pacifisme* (*), quan en realitat aquest últim no és un mètode d'acció ni un estil de vida sinó una denúncia constant contra l'armamentisme.

NO-VIOLÈNCIA ACTIVA

Estratègia de lluita del **Nou Humanisme** consistent en la denúncia sistemàtica de totes les formes de violència que exerceix el sistema. També, tàctica de lluita aplicada a situacions puntuals en les quals es verifica qualsevol tipus de discriminació.

NORD-SUD

(Problema de relacions). Aquest terme s'utilitza per caracteritzar les relacions entre els països industrialment i tècnicament desenvolupats (Nord) i els països en vies de desenvolupament (Sud), concentrats majoritàriament en l'hemisferi meridional. En cert grau el concepte "Sud" també inclou els països de l'Orient, excepte el Japó, Corea del Sud i alguns altres països asiàtics com Singapur, etc. Així, aquest problema pot ser interpretat com el problema de relacions injustes, de dependència i d'explotació entre el centre i la perifèria.

La injustícia d'aquestes relacions fou reconeguda per l'Assemblea General de l'ONU en una resolució especial de 1974. Des de la Conferència de París (1975-1977) i la reunió de Cancun (1981) es realitza el diàleg permanent entre els representants oficials d'ambdós grups de països. En els marcs de l'ONU i les seves institucions especialitzades foren creats certs mecanismes per compensar, encara que fos mínimament, aquesta injustícia i contribuir al desenvolupament economicosocial i cultural dels països en vies de desenvolupament, destinant-hi no menys de l'1% del producte intern dels països desenvolupats. Però la cursa armamentista, els conflictes locals i el creixement de la desocupació no permeteren assolir ni tan sols aquest objectiu modest. I ni parlar de la necessitat de reestructurar les relacions econòmiques internacionals i eliminar alguns dels seus elements injustos que frenen el desenvolupament del Sud.

NOU HUMANISME

Els representants d'aquest corrent han fixat la seva posició en relació amb el moment històric actual. Per a ells és imprescindible l'elaboració d'un humanisme que contribueixi al millorament de la vida, que faci front a la discriminació, al fanatisme, a l'explotació i a la violència. En un món que es globalitza veloçment i que mostra els símptomes del xoc entre cultures, ètnies i regions proposen un *Humanisme Universalista* (*), plural i convergent; en un món en què es desestructuren els països, les institucions i les relacions humanes impulsen un humanisme capaç de produir la recomposició de les forces socials; en un món en què es perdé el sentit i la direcció en la vida, destaquen la necessitat d'un humanisme apte per crear una nova atmosfera de reflexió en què ja no s'oposin d'una manera irreductible allò que és personal a allò que és social ni allò que és social a allò que és personal. Aquests expositors, intèrprets i militants encoratgen cap a un humanisme creatiu, no un humanisme repetitiu; un humanisme que tingui en compte les paradoxes de l'època i aspiri a resoldre-les.

El **Nou Humanisme** tendeix a la modificació de l'esquema de poder amb l'objectiu de transformar l'actual estructura social que es dirigeix cap a un sistema tancat (*Mundialització* [*]) on van predominant les actituds pràctiques i els "valors" teòrics de l'*antihumanisme* (*).

NOU ORDRE

1. Expressió hitleriana que es referia a una Europa econòmica i políticament centralitzada sota el control d'Alemanya. 2. Expressió que comença a posar-se en voga a partir de la presidència de R. Reagan. Es refereix a l'organització de les relacions internacionals prenent com a base un model econòmic i un tipus d'hegemonia militar exercida pels Estats Units. 3. **Nou Ordre** Econòmic Internacional. Posició defensada pels *països en vies de desenvolupament* (*). Algunes de les mesures proposades són les següents: sobirania nacional sobre els recursos naturals; escurçament de la bretxa entre preus de productes bruts i manufacturats; regulació de preus internacionals de les matèries primeres; ampliació de les preferències en la relació comercial amb els països desenvolupats; normalització del sistema monetari internacional; estímul a l'exportació industrial dels productes dels països en vies de desenvolupament.

NOUS POBRES

Categoria de treballadors formada com a resultat de la reestructuració econòmica deguda a la revolució científicotècnica. La integren els empleats, enginyers, tècnics i obrers qualificats que no troben feina; els graduats de centres docents sense feina; els grangers arruïnats; els habitants de les zones industrials tancades; els jubilats amb pensions per sota del mínim vital. La major part dels **nous pobres** perden aviat els drets de disposar de facilitats pròpies dels desocupats.

Els **nous pobres** es veuen obligats a treballar com a jornalers o treballadors eventuais sense qualificació i sense contractes laborals.

Per combatre la "indigència tecnològica" és necessari crear el sistema internacional de recapacitació, contribuir a la desestatització de l'economia i traslladar esforços cap al nivell comunal i municipal a fi de crear nous centres de capacitació, treball, lleure i cultura.

NOVA DRETA

Corrent ideològic i polític sorgit en els països desenvolupats a finals dels anys 60 i començament dels 70.

Al principi es tractava de grups d'intel·lectuals d'esquerres desil·lusionats i desorientats degut a la fallida del mite sobre la suposada propera victòria mundial del comunisme. Aquests intel·lectuals passaren del comunisme al tradicionalisme perquè els estereotips de la conducta, les simpaties estètiques i la cultura de la violència d'ambdós són bastant propers, encara que semblen ser incompatibles. Després s'adheriren a aquest corrent alguns ideòlegs filofeixistes que pensaven legitimar d'aquesta manera les seves concepcions sobre el neopaganisme davant l'opinió pública i guanyar adeptes entre els joves.

La **nova dreta** condemna la hipocresia i altres vicis de la civilització contemporània, critica la seva "cultura de masses" i la seva "desnacionalització"; apel·la als suposats "valors de raça" i als instints primitius i zoològics; enalteix l'etnocentrisme i el racisme; cultiva l'odi, la xenofòbia i la violència. La base social d'aquest corrent la formen certs grups d'intel·lectuals i d'estudiants, sobretot de professions tècniques i pedagògiques, de les capes mitjanes arruïnades per la reestructuració industrial i tècnica, militars professionals espantats per la perspectiva del desarmament i per la reducció dels exèrcits després de la fi de la guerra freda.

El **Nou Humanisme** lluita contra les concepcions fonamentalistes, xovinistes i racistes de la **nova dreta** que ara representen el perill principal en l'esfera ideològica i política, com a llavor dels conflictes etnoconfessionals i de les guerres locals, i que formen el tipus d'assassí professional que protagonitza aquestes guerres.

NOVA ESQUERRA

Designació del conjunt d'agrupacions heterogènies per les seves concepcions filosòfiques i la seva orientació política, que sorgiren els anys 60 i 70 del segle XX. En la seva majoria està integrada per estudiants i intel·lectuals i es nodreix dels "nous pobres".

Aquests grups fan la crítica de la desigualtat social, l'esclafament de la personalitat, l'explotació creixent, el consumisme i la degradació moral propis dels països desenvolupats. Alhora, critiquen els comunistes per la seva burocratització, antihumanisme i corrupció.

Una part de la **nova esquerra** abraçà els mètodes de la violència i practicà el terrorisme. Certs grups es desviaren cap al nacionalisme, el racisme i el fonamentalisme religiós i fins i tot s'aliaren amb les bandes neonazis.

Una altra part va cercar la sortida de la crisi global en el ressorgiment de l'anarquisme. Alguns grups s'incorporaren als partits socialistes i socialdemòcrates, d'altres a les organitzacions i moviments ecologistes, feministes i juvenils.

O

OCI

(Del ll. *otium*, -ii 'descans, lleure').

Diversió o ocupació reposada, especialment en obres d'enginy, que forma i desenvolupa la personalitat humana. Es tracta del temps lliure de l'activitat de produir béns materials indispensables per a la subsistència. En l'**oci** no s'inclou el temps utilitzat per a treball, transport, neteja personal, tasques domèstiques i son. L'**oci** abasta el temps que s'utilitza per satisfer diferents interessos personals, com ara la diversió, l'esport, el joc, l'art, la comunicació social, la lectura, el turisme, l'artesanía i altres *hobbies*.

Es distingeix l'**oci** actiu, quan algú realitza una activitat creativa i desenvolupa d'una manera polifacètica les seves capacitats, de l'**oci** passiu, vinculat al consum de béns culturals creats per altres. Aquesta última forma també contribueix a la formació de la personalitat i a la socialització. No obstant això, amb el sorgiment de la indústria de l'**oci** i l'anomenada "cultura de masses", els valors culturals són reemplaçats per diferents substituïts que deshumanitzen la vida, deformen la personalitat i disminueixen el nivell cultural de la societat.

El **Nou Humanisme** considera que cal augmentar el volum de l'**oci** i omplir el temps lliure amb activitats creatives, amb l'elevació del nivell cultural, el descans i la diversió. El problema de la humanització de l'**oci** i de l'elevació del seu contingut és una de les tasques primordials de les actuals generacions.

OPCIÓ

(Del ll. *optio*, -onis 'facultat d'escollir').

1. Capacitat humana de prendre decisions lliures amb el coneixement de les circumstàncies, el plantejament de l'objectiu de l'acció i els mitjans idonis del cas. Reflecteix el nivell de la llibertat de l'ésser humà i de la societat a què pertany. D'aquesta manera, determina l'autenticitat de l'acció o la seva falsedat. El **Nou Humanisme** contribueix a l'elaboració d'hàbits pràctics de vida per tal de realitzar opcions d'una manera conscient i sense pressions externes. 2. Sistema de lleis polítiques i socials presentades pel Partit Humanista a diversos països (**opció** plebiscitària, servei militar optatiu, **opció** de maternitat, **opció** sexual, etc.). 3. Dret a un ofici.

OPINIÓ PÚBLICA

(Del ll. *opinio*, -onis deriv. de *opinari* 'conjecturar, expressar una opinió').

Parer o estimació en què coincideixen la generalitat de les persones sobre assumptes determinats. Expressa l'interès públic (o els interessos) i exerceix influència sobre la conducta individual, la posició dels grups socials i sobre la política nacional i internacional.

L'**opinió pública** exerceix un paper important en la formació de l'organització col·lectiva. En diversos casos això condueix a la manipulació de la consciència col·lectiva mitjançant el control governamental sobre els mitjans informatius, els procediments burocràtics, la falsificació dels resultats de les enquestes, etc.

L'estudi general de l'**opinió pública** s'especialitza en el mesurament quantitatiu d'opinions; en la investigació de les relacions entre opinions individuals i col·lectives sobre un problema determinat; en la descripció del paper polític de l'**opinió pública** i en l'estudi de la influència dels mitjans informatius i altres actors sobre la formació de l'**opinió pública**.

La formació de la societat informativa crea condicions tecnològiques per acabar amb la manipulació i falsificació de l'**opinió pública**, però per això és necessària l'activitat cívica conscient de tots els ciutadans de bona voluntat.

El **Nou Humanisme** protesta contra la manipulació de l'**opinió pública** i el monopoli dels mitjans informatius, lluita contra aquestes polítiques vergonyoses, les denuncia en casos precisos i brega per la llibertat de consciència.

Els contactes interpersonals, les revistes electròniques, les publicacions de barri, els anuaris i altres publicacions d'orientació humanista són una aportació important a la formació de l'**opinió pública** lliure i democràtica.

OPORTUNISME

(D'oportú i aquest del ll. *opportunus*, -a, -um 'ben situat, còmode').

Conducta personal o actitud política que prescindeix, en certa mesura, dels seus principis morals i s'adapta a l'opinió predominant en el moment donat i per això, en correspondència, rep favors i facilitats del poder del moment.

En la lluita política contemporània és freqüent l'acusació, entre adversaris, de pràctica oportunista per desacreditar l'oponent davant dels ulls dels electors. Per això els qualificatius corresponents han de ser considerats amb cura i verificats amb la pràctica per no caure en la politiqueria fàcil.

En la vida política dels segles XIX i XX les acusacions recíproques d'**oportunisme** van ser pràctica comuna en gairebé totes les campanyes polítiques i processos electorals. En el moviment comunista es va observar un gust especial per encunyar aquestes acusacions. Stalin qualificava tots els seus adversaris, reals o suposats, d'oportunistes ara de dreta, ara d'esquerra. En alguns casos, Stalin parlava fins i tot dels "monstres oportunistes de dreta-esquerra" i estigmatitzava els "centristes". Aquest últim qualificatiu era utilitzat pels comunistes russos com el *súmmum* de l'**oportunisme**, l'insult més gruixut. Les víctimes de

l'estalinisme tenien etiqueta d'“oportunistes” si abans del seu arrest havien estat membres del Partit Comunista o del Komsomol (organització juvenil comunista).

OPOSICIÓ

(Del ll. tardà *oppositio, -onis*, 'acció i efecte de posar-se en contra').

1. Contraposició de criteris, concepcions, polítiques pròpies, a la política i concepcions dominants. Resistència no-violenta a aquesta política i presentació de les alternatives a la política oficial. 2. En els òrgans deliberants, minoria que s'oposa a la política del govern i de vegades forma "el gabinet a l'ombra". Aquesta forma d'**oposició** porta el nom d'**oposició** parlamentària. 3. Minoria o minories que es pronuncien en contra del curs polític i de les mesures organitzatives i d'una altra índole dins d'un partit polític.

En general es tracta de l'**oposició** al voltant de qüestions tàctiques i organitzatives, però de vegades s'estén als problemes polítics cardinals i condueix a la divisió del partit o a la seva dissolució. Així es van autodissoldre diversos partits conservadors i comunistes d'Europa, Amèrica i Àsia. En molts casos aquesta minoria forma la seva pròpia fracció amb centre organitzatiu, finances i mitjans de difusió propis, però en els marcs del programa (plataforma) i estatuts del partit. D'aquesta **oposició** se'n diu "**oposició** interna" dins d'un partit.

OPRESSIÓ

(Del ll. *oppressio, -onis*, 'oprimir, donar pressa, pressionar')

Aquest fenomen social repugnant i estès té arrels històriques profundes i es manifesta quan una persona o un grup privilegiat s'apropia del producte del treball d'altres i els obliga a servir, a complir les seves pretensions. L'**opressió** és producte de la violència.

Es distingeixen l'**opressió** familiar, racial, nacional, religiosa, de classe, etc. Des de l'antiguitat l'ésser humà lluita contra totes les formes d'**opressió**. Des del seu sorgiment l'humanisme ha condemnat l'**opressió** i ha inspirat la defensa de la dignitat humana.

ORGANITZACIONS NO GOVERNAMENTALS

Organitzacions internacionals, nacionals i locals, creades per iniciativa d'alguns ciutadans, amb objectius privats comuns de caràcter social, polític, confessional, cultural, científic, esportiu, d'oci, etc.

Les **ONG** formen el fonament i l'estructura de la societat civil, base del règim democràtic. En l'actualitat aquestes organitzacions es dediquen sobretot a la protecció del medi ambient, a tasques de beneficència, a la defensa dels drets humans, a la contribució a l'arranjament dels conflictes etnoconfessionals i socials, al desarmament i a la recerca de sortides de la

crisi global que plana sobre la humanitat. A causa de la participació activa de científics i professionals el seu potencial intel·lectual és molt gran.

La conferència de l'ONU a San Francisco, el 1945, va establir en l'art. 71 dels seus estatuts que les **organitzacions no governamentals** farien consultes al Consell Econòmic i Social sobre problemes de la seva competència. El 1950 es va institucionalitzar la Conferència d'organitzacions consultives no governamentals que abasta tres categories, que mantenen contactes permanents amb el Comitè corresponent del Consell Econòmic i Social de l'ONU.

La conferència es realitza cada tres anys i tria el seu buró amb seu a Nova York (EUA) i Ginebra (Suïssa). Diverses **organitzacions no governamentals** col·laboren amb les organitzacions especialitzades de l'ONU. Així, funciona la Conferència d'organitzacions internacionals no governamentals admeses per la UNESCO en el Benefici d'arranjaments consultius, creada el maig de 1950 a Florència (Itàlia). Se celebra cada dos anys i la seva seu és a París (França).

ORGANITZACIONS SOCIALS DE BASE

Organitzacions que sorgeixen per iniciativa dels veïns als barris populars, pobles, campus universitaris i altres centres d'habitació. La seva instal·lació es deu a interessos comuns, coincidència d'intencions, simpaties i preferències. Són organitzacions informals, no tenen caràcter tancat, militància permanent, ni estatuts fixos. Estan obertes a tots els veïns.

A diferència de les organitzacions dels partits polítics, no treballen electoralment però poden donar apreciacions morals a uns o altres esdeveniments polítics que afecten la vida dels barris, defensen els drets humans i sempre destaquen el dret a la vida i la lliure expressió d'opinions.

De vegades, quan ho permeten les circumstàncies, editen publicacions del barri o del campus que reflecteixen la vida local. Es preocupen pels problemes veïnals, la protecció al medi ambient, les qüestions humanitàries i la vida artística. Conreen oficis, arts i lletres.

Formen la base de la societat civil i cooperen en la instauració i el desenvolupament del sistema democràtic en els seus països respectius i en la cooperació internacional, basant-se en la igualtat i el respecte mutu.

El **Nou Humanisme** respecta la sobirania d'aquestes organitzacions, participa en les seves activitats i els dona suport en tots els sentits. Freqüentment, tendeix a la formació de coordinadores entre diferents organitzacions de base.

ORTODÒXIA

(Del gr. *orthodoxia* 'opinió recta').

Conformitat amb l'opinió considerada oficialment com a veritable. Rectitud dogmàtica en agrupacions polítiques o socials.

Església Ortodoxa: nom oficial de les esglésies cristianes de ritus orientals (de Síria, Egipte, Grècia, Turquia, Sèrbia, Bulgària, Romania, Rússia, Ucraïna i altres països). Des de 1054, quan es van separar les esglésies cristianes de Roma i Constantinoble, aquest procés centrífug es va accentuar. Des de 1961 es realitzen les conferències de la majoria de les esglésies ortodoxes autoacèfales que reconeixen l'autoritat moral del patriarca de Constantinoble (hi participaren quinze esglésies ortodoxes oficials). Però hi ha diverses esglésies ortodoxes a cada país. Només a Rússia, a més de l'església oficial que compta amb el suport obert del govern, actuen quatre esglésies ortodoxes de ritu antic i no menys de sis esglésies ortodoxes d'altres ritus.

P

PACIFISME

(Del ll. *pax, pacis* 'pau').

Principi moral i polític que reconeix la vida humana com a valor social i ètic suprem i que veu el seu ideal suprem en el manteniment de la pau entre els grups ètnics, religiosos i socials i entre les nacions i blocs d'Estats. Inclou el respecte de la dignitat de la persona humana, dels grups i pobles i dels drets humans en general. Contribueix a la comprensió mútua de gents de cultures i generacions diferents. Rebutja la desconfiança, l'odi i la violència.

El **pacifisme** és una actitud de negació de la guerra i l'armamentisme. Des de la Primera Guerra Mundial molts tribunals, en diferents indrets del món, han reconegut el dret d'objecció de consciència i han eximit del servei militar a pacifistes i membres de confessions religioses que s'oposen a les armes i als instruments bèl·lics. També els objectors de consciència han promogut campanyes mitjançant les quals proposen que el percentatge impositiu que es destina a la defensa derivi cap a l'educació i la salut pública. Les idees de desarmament i desmilitarització han inspirat nombrosos moviments antibèl·lics que, freqüentment, no han assolit un acord per les seves concepcions diverses de la realitat social i, de vegades, per divergències puntuals en l'aplicació de les seves tàctiques de lluita. Els grups pacifistes es troben avui en condicions d'organitzar fronts autònoms de base en relació amb altres que propicien el canvi social (*Front d'acció* [*]).

PAISATGE DE FORMACIÓ

La ubicació personal en qualsevol moment de la vida s'efectua per representació de fets passats i de fets més o menys possibles en el futur, de tal manera que confrontats amb els fenòmens actuals permeten estructurar el que se sol anomenar la "situació present". Aquest procés inevitable de representació davant dels fets fa que en cap cas puguin tenir en si mateixos l'estructura que se'ls atribueix. Quan es parla de **paisatge de formació** es fa al·lusió als esdeveniments que va viure un ésser humà des del seu naixement i en relació amb un medi. La influència del **paisatge de formació** no ve donada simplement per una perspectiva temporal intel·lectual formada biogràficament i des d'on s'observa l'actualitat, sinó que es tracta d'un ajustament continu de situació prenent com a base la pròpia experiència. En aquest sentit, el **paisatge de formació** actua com un rerefons d'interpretació i d'acció, com una sensibilitat i com un conjunt de creences i valoracions amb les quals viu un individu o una generació (*Generacions* [*]).

PAISATGE EXTERN

Configuració de la realitat que es correspon amb la percepció dels sentits externs ponderada pels continguts propis de la consciència. Atès que la consciència és una estructura activa i no un reflex de la realitat "externa", la realitat "externa" apareix com a "paisatge" estructurat, però de cap manera com una suma de percepcions, ni com una estructura aïllada de les percepcions dels sentits externs. El **paisatge extern** s'experimenta en la postura de la consciència "cap a fora" i té com a referència el registre perifèric tàctil-cenestèsic (*Paisatge intern* [*]).

PAISATGE HUMÀ

Configuració de la realitat humana prenent com a base la percepció de l'altre, de la societat i dels objectes produïts amb significat intencional. El **paisatge humà** no és simple percepció d'objectes, sinó desvelament de significats i intencions en els quals l'ésser humà es reconeix a si mateix.

PAISATGE INTERN

Configuració de la realitat que es correspon amb la percepció dels sentits interns ponderada per les dades de la memòria i per la postura intencional de la consciència que varia segons l'estat de son, de vigília, d'emoció, d'interès, etc. Des del punt de vista psicosocial, l'estudi del **paisatge intern** d'una societat permet comprendre el seu sistema de tensions bàsiques en una situació donada i la configuració d'imatges articulades com creences i com mites. El **paisatge intern** s'experimenta en la postura de la consciència "cap a dins" i té com a referència el registre intern del límit tàctil-cenestèsic (*Paisatge extern* [*]).

PAÏSOS DESENVOLUPATS

Grup de països d'Amèrica, Àsia, Oceania i Europa que destaquen per l'alt producte nacional brut *per càpita*; longevitat mitjana de la població; baixa mortalitat infantil; alta qualitat de l'ensenyament (gairebé 14 anys d'instrucció de cada persona ocupada); alt nivell de la productivitat del treball i del volum de la riquesa. Aquests països compten amb la possessió de la major part dels invents i les patents, descobriments científics i inversions en ciència; amb el predomini de despeses en informàtica en l'estructura d'acumulació; amb el predomini de mercaderies d'ús perllongat i de serveis pagats en l'estructura de consum familiar. En l'estructura economicosocial d'aquests països predominen les societats anònimes, sobretot les grans corporacions transnacionals que controlen el mercat. Aquest grup no és homogeni. Entre aquests països al costat dels més avançats s'observen els menys desenvolupats, per exemple Grècia.

El 1960 es va fundar l'Organització de la Cooperació Econòmica i el Foment, amb seu a París. Es tracta d'una organització intergovernamental integrada per 24 Estats, principalment europeus, que coordina la seva cooperació econòmica.

Des del 1975 es realitzen trobades anuals dels caps d'Estat i governs dels països més rics: França, EUA, Anglaterra, Alemanya, Japó, Itàlia i Canadà (des del 1977 en les trobades participa el representant de la Comunitat Europea i des del 1995, amb certes restriccions, el president de Rússia).

Des del 1996 s'efectuen trobades asiaticoeuropees dels líders de 15 Estats d'Europa occidental i de 10 Estats asiàtics, com ara Japó, Xina, Corea del Sud, Singapur, Tailàndia, Malàisia, Indonèsia, etc.

PAÏSOS EN VIES DE DESENVOLUPAMENT

El grup de països en què predomina la societat tradicional o que realitzen la transició de l'economia preindustrial a l'economia industrial i postindustrial. La majoria d'aquests països són a l'Àfrica, l'Amèrica Llatina i Àsia, en l'hemisferi meridional. Allà viu el 70% de la població mundial i només està concentrat el 30% de la renda global. Això testifica la injustícia de les relacions econòmiques internacionals i l'endarreriment econòmic i social de les relacions socials i del nivell tecnològic de la societat en aquests països. La responsabilitat per aquest endarreriment no sols recau en el capital transnacional que explota aquests països, sinó també en les elits que hi governen, que frenen el desenvolupament i obstaculitzen el procés de modernització de la societat. Però alhora és necessari reconèixer que la productivitat de treball en els països en desenvolupament és baixa per l'analfabetisme de gran part de la població adulta, pel nivell d'inferior qualificació dels treballadors, per l'endarreriment tecnològic i per l'absència o debilitat de la base científica pròpia. Els Estats d'Àfrica, Amèrica Llatina i Àsia tracten de cooperar en aspectes regionals i a nivell internacional per tal d'accelerar col·lectivament el seu desenvolupament mitjançant el diàleg amb el "Nord".

La VII Conferència dels líders dels Estats i governs dels països no-alineats (1983) aprovà la declaració sobre el suport col·lectiu en les pròpies forces dels països en desenvolupament i el programa d'accions sobre la cooperació econòmica.

En el marc de la conferència de l'ONU sobre el comerç i el desenvolupament, fundada el 1964, actua el Comitè de la cooperació econòmica entre els països en desenvolupament. El Grup 77, creat el 1964 pels països d'Àfrica, Amèrica Llatina i Àsia, realitza des del 1977 reunions dels ministres de relacions exteriors durant les sessions de l'Assemblea General de l'ONU.

Al Japó es realitzà el 1996 el seminari de 10 països llatinoamericans i asiàtics (Argentina, Brasil, Colòmbia, Xile, Mèxic, Malàisia, Tailàndia, Hong-Kong, Corea del Sud i Japó) que

examinà els problemes del desenvolupament de les relacions econòmiques entre Àsia i Amèrica Llatina.

PAPER SOCIAL (rol social)

(Del fr. *papier* 'part de l'obra dramàtica que ha de representar cada actor'. Rol, del fr. *rôle*, deriv. del ll. *rulus* 'cilindre'. En l'original castellà es fa esment de la influència del català en l'evolució del terme).

Caràcter o funció amb què s'intervé en els assumptes de la societat.

El **paper social** té aspectes psicològics i sociològics. Cada individu interpreta un paper determinat, segons la seva posició en l'estructura social, segons el seu estatus social. La seva conducta no només està relacionada amb les seves característiques personals, sinó també amb el seu estatus social, demandes de situació i circumstàncies. Dins del seu grup social cadascú interpreta un determinat paper (o papers). Aquests papers es modifiquen amb els canvis de l'estatus i de les circumstàncies. Cada paper té les seves funcions, obligacions i facilitats i exigeix la correspondència amb altres, és a dir, està subjecte a determinades normes i expectatives i té el seu valor moral. Aquestes normes regulen les relacions interpersonals i contribueixen a la socialització de la conducta personal i a la solució dels conflictes dins del grup social i dins de la societat. Així, el **paper social** pot considerar-se com un segment de la cultura. Amb el progrés social es realitza la diversificació dels papers socials i cada ciutadà interpreta els papers més nombrosos i complexos no només durant la seva vida, sinó també durant cadascun dels seus períodes, cosa que li permet desenvolupar multifacèticament la seva personalitat, superar l'uniformisme de determinat rol i sortir-se'n.

Des del punt de vista de la *Psicologia humanista* (*), el joc de rols és el sistema d'estructures de comportament d'un individu que forma les diferents capes de la seva personalitat.

PARTIT POLÍTIC

(De partir i aquesta del ll. *partiri* 'dividir, partir, repartir').

Unió entre els qui segueixen un mateix interès o opinió. És una forma d'organització política que lluita per obtenir posicions determinants en l'exercici del poder estatal. Les condicions de l'activitat dels partits polítics depenen del règim polític existent en un país donat.

El sistema partidista està determinat pel sistema electoral de l'Estat. El sistema partidista modern es forma en els Estats d'Europa occidental i d'Amèrica en els segles XIX i XX i abasta pràcticament tots els estats del món.

En els estats totalitaris el sistema del partit únic (monopartidisme) és utilitzat com a instrument principal de la mobilització social i de la repressió. En alguns estats autoritaris els partits polítics estan prohibits, en altres tenen una vida efímera i insegura.

La democratització de la vida política i social ve acompanyada per l'ampliació de les funcions dels partits polítics, la democratització de la seva organització interna i el seu funcionament. Tanmateix, el pluripartidisme no pot ser considerat com el criteri decisiu del democratismes del règim polític, encara que n'és un dels trets característics necessaris. En els estats democràtics els partits polítics, per regla general, afilien tot just el 5% dels ciutadans. La majoria dels electors no milita en cap partit i les seves simpaties polítiques varien d'una elecció a una altra.

Actualment, la crisi de la democràcia també afecta els partits i s'acompanya pel desinterès i l'abstenció dels ciutadans en la participació en eleccions. En la societat informativa les funcions del **partit polític** es van reduint i cedeixen el seu lloc als clubs i altres formes d'organització que es caracteritzen per l'absència d'afiliació fixa i de disciplina partidària rígida.

Els trets específics del partit són: conducta política, doctrina, principis i normes d'organització, estil i mètodes d'activitat. Tot això queda reflectit en el programa, la plataforma i els estatuts del partit. Els partits disposen de símbols específics, himnes inclosos. Per regla general tenen els seus òrgans de difusió.

PATERNALISME

(De patern i aquest del ll. *paternus, -a, -um* 'propi del pare')

Doctrina que considera els empresaris i assalariats com a socis de la mateixa empresa i recomana tot un seguit de mesures administratives, socials, econòmiques, tècniques, culturals, psicològiques, etc. per garantir la "pau social" i presentar la patronal com a únic garant d'aquesta pau. Entre aquestes mesures es presta una atenció especial a la participació dels assalariats en els beneficis de l'empresa mitjançant la distribució entre ells d'accions minoritàries sota algunes condicions específiques. Una altra mesura important consisteix en la recapacitació sistemàtica gratuïta del personal per augmentar la productivitat del treball i la qualitat de les mercaderies i així incrementar la competitivitat de l'empresa en el mercat. El **Nou Humanisme** critica l'enfoc unilateral d'aquesta doctrina i el seu egoisme de classe, des de les posicions del principi de la solidaritat, que veu en tots els actors socials la seva qualitat humana amb drets iguals i deures corresponents (*Propietat del treballador* [*]).

Els assalariats tenen el dret de participar efectivament en la gestió de la seva empresa i controlar-ne l'activitat, en els marcs de la seva competència, a més de la participació en els seus guanys. Els assalariats, igual que els empresaris, tenen dret a organitzar-se lliurement

i defensar els seus interessos. Per això el **Nou Humanisme** rebutja la doctrina i pràctica del **paternalisme** com una varietat de la discriminació social, encara que admet alguns procediments concrets que tendeixen a l'assoliment del pacte social entre els empresaris, els assalariats i l'Estat, amb l'observança de les normes internacionals.

PATRIARCAT

(De patriarca i aquest del gr. *patriarkhes* 'cap de família' format per 'jo governo' i 'raça, llinatge')

Organització social primitiva en què l'autoritat l'exerceix un baró cap de la família, el poder del qual s'estén als parents fins i tot llunyans d'un mateix llinatge. També s'entén per **patriarcat** el període en què predomina aquest sistema. A diferència del matriarcat, sota aquesta organització el parentiu ve determinat per la línia paterna.

Aquest sistema s'afirma amb el desplaçament de la dona de l'esfera de la producció dels béns i la concentració dels seus esforços en les tasques domèstiques. Això coincideix amb el pas de la tecnologia adaptativa a la tecnologia transformadora, a l'ús del coure i la divisió entre l'agricultura, la ramaderia i la separació de l'artesania. En totes aquestes feines el pes físic principal recau sobre els homes, cosa que condueix al canvi de les formes de família. Posteriorment, el **patriarcat** és substituït per la civilització quan l'època del bronze cedeix el seu lloc a l'època del ferro, quan sorgeixen l'escriptura i l'Estat. Tanmateix, continua l'estructura de dominació per part dels homes, en discriminar la dona en allò que fa a la gestió i decisió laboral i estatal. En aquest sentit, la societat actual continua amb trets netament patriarcals precivilitzadors.

PATRIOTISME

(Del fr. *patriotisme* deriv. del fr. *patriote* i aquest del gr. *patriotes* 'compatriota')

Sentiment d'afecte respecte del territori natiu i disposició a defensar-lo dels atemptats externs.

En la base d'aquest sentiment hi ha la tendència biològica de marcar el territori de l'habitació i defensar-lo de la intromissió aliena. En el període de formació dels estats nacionals a l'Europa Occidental, al segle XIX, aquest sentiment, humanitzat pels moviments d'alliberament nacional i social, contribuï a la consolidació dels estats nacionals. Però al seu torn, moltes vegades va degenerar i es va convertir en el xovinisme que es va manifestar, per exemple, en les guerres napoleòniques, en algunes guerres balcàniques, en la guerra de la Triple Aliança entre Argentina, Brasil i Uruguai contra Paraguai o en la guerra del Pacífic entre Xile, Bolívia i Perú. Després, aquest sentiment patriòtic de les masses va ser explotat pels imperialistes durant la primera i la segona guerres mundials. Aquesta especulació amb els fins més baixos es va revelar en les conquestes imperials i altres crims dels règims de

Mussolini, Hitler i Stalin. Ara, el sentiment patriòtic moltes vegades encobreix els crims més abjectes comesos en els "conflictes locals" en els territoris de l'Índia, Etiòpia, Somàlia, ex-Iugoslàvia i ex-URSS.

Els humanistes estimen les seves pàtries, però condemnen les especulacions i la *manipulació* (*) del sentiment patriòtic, que condueixen a la xenofòbia, el nacionalisme i el racisme i que acaben semblant conflictes sagnants.

PERCEPCIÓ

(Del ll. *perceptio,-onis* 'accio i efecte de capturar del tot les coses').

Acció i efecte de copsar un fenomen per via sensorial sigui per part de sensors externs com per sensors de l'intracòs. Els sensors externs configuren els sentits de la vista, l'oïda, el gust, l'olfacte i el tacte extern; els sensors interns configuren la cenestèsia, la cinestèsia i el tacte intern. La psicologia atomista va pretendre descompondre les percepcions en sensacions i va considerar la consciència com un receptor passiu d'estímuls arribats des del món extern. Avui, la *Psicologia humanista* (*) considera la **percepció** com una estructura dinàmica de sensacions en què la consciència organitza activament les dades rebudes per via sensorial.

La *Psicologia humanista* (*) distingeix entre la **percepció** del *paisatge* (*) i les simples percepcions. En tota **percepció** ja existeixen fenòmens d'actitud, valoració i preferències enfront de l'estímul donat. Això permet considerar la **percepció** del paisatge com a interacció que supera l'atenció exclusiva a allò cognitiu i d'experiència.

En la Psicologia Social del **Nou Humanisme** el concepte de "paisatge" permet elaborar i aplicar el mètode més ric de coneixement sobre les diferents cultures i les seves maneres de percebre el món.

PERSONALISME

(De personal del ll. *personalis,-i* 'relatiu a la persona' i aquest del ll. *persona,-ae* 'màscara d'actor, personatge teatral').

És una teoria filosòfica que comprèn l'ésser humà i la seva llibertat com el valor espiritual superior. La noció del **personalisme** com a tal és molt més àmplia que algunes de les manifestacions particulars o que el mode de comportament d'una persona. En realitat, l'aspecte personalista és part integrant de totes les ciències socials, religioses, psicològiques, així com de les concepcions ideològiques o polítiques i domina també en la cultura i en l'art.

La clau de la filosofia del **personalisme** la constitueixen els problemes següents: el de convertir l'individu en una personalitat; el de l'individu i el del col·lectiu; l'individu, la societat, la llibertat humana i la seva responsabilitat davant altres éssers humans. En el corrent religiós del **personalisme** es presta l'atenció més gran al problema de l'individu i

Déu, cosa que va trobar el seu reflex en les variants de l'Existencialisme religiós (*Existencialisme* [*]).

L'individu, segons molts personalistes, és una categoria biològica-natural, mentre que la personalitat és una categoria històrica i social. Un individu és part integrant de la societat, d'un grup, classe, clan o nació. Una personalitat constitueix allò sencer; no és una categoria orgànica. La personalitat comprèn la presència de certes qualitats intel·lectuals i espirituals, la seva combinació estable, així com una estructura d'orientacions fermes, superindividualistes i valedores. La potència i el caràcter d'aquestes qualitats és el que diferencia una persona d'una altra. Tot ésser humà és individu, però no tot individu resulta una personalitat. Molta gent viu mecànicament, adaptant-se passivament a l'ambient o contraposant-se a la societat.

Segons el **personalisme**, l'ésser humà és lliure i es troba per sobre de l'Estat, la nació i la família. Però la vida espiritual i moral d'una persona està entrelaçada amb la vida social, per això la personalitat corre el perill de trobar-se alienada per la societat i els seus requeriments (*Alienació* [*]).

El que preocupa més que res als personalistes és que l'ésser humà perdi la seva independència i se sotmeti a la voluntat i els interessos aliens: Partit, Església o Estat. Un ésser despersonalitzat és el pecat més gran de tota una societat o de tota organització humana, per la qual cosa l'objectiu del **personalisme** consisteix a defensar l'autosuficiència i la independència de la personalitat, la seva plena llibertat de viure la seva pròpia sort. Però també, i en el dia d'avui, hi ha una suposada "llibertat de consciència" quan en realitat s'obeeix a les valoracions manipulades com si fossin opinions pròpies. El **personalisme** conrea ideals propers als del **Nou Humanisme**, tot i que se'n diferencia per menyscar el significat del col·lectivisme solidari i per deixar-se arrossegar per l'individualisme, tot aïllant-se del procediment actiu i preferint digressions purament filosòfiques i abstractes.

El **Nou Humanisme** supera el **personalisme** i contribueix al fet que les persones s'autodesenvolupin en el procés de crear la seva pròpia vida en unió i concordança amb altres, fins arribar a produir una societat lliure i solidària en què sigui possible realitzar l'ideal del **personalisme**.

POBLE

(Del ll. *populus*, -i 'conjunt dels habitants d'un lloc, regió o país').

1. Tota la població d'un país. 2. Diferents formes de les comunitats històriques (tribu, nació, etc.).

Des de l'antiguitat es tractava de limitar el concepte de **poble** atorgant-li una interpretació etnocentrista o classista. Per exemple, en la *polis* antiga grega, els esclaus, marins, artesans i immigrants d'altres ciutats gregues eren exclosos de la categoria de **poble**. El mateix succeïa amb les castes inferiors a l'Índia i al Japó en l'antiguitat i en l'Edat Mitjana i fins als

finals de la Segona Guerra Mundial. En l'Edat Mitjana europea els servents eren exclosos de la designació de **poble**. En l'imperi de Rússia, els qui no tenien pares d'origen rus eren declarats "*inorodsi*" (gent de llinatge aliè) i, junt amb els qui no professaven la religió oficial, fins i tot si mantenien ritus cristians orientals antics, eren privats dels drets civils i no eren considerats oficialment com a parts del **poble** de Rússia.

Des de la revolució anglesa s'exclou l'aristocràcia del concepte de **poble**. En la literatura revolucionària europea dels segles XIX i XX a l'aristocràcia s'afegeix també, en aquest sentit, la burgesia. En la literatura soviètica els intel·lectuals i dissidents, fins i tot quan pertanyien a les capes obreres i camperoles, no eren considerats part del **poble**.

PODER

(Del ll. *potere* al seu torn del ll. clàssic *posse* 'tenir la potestat de fer alguna cosa')

Tenir facultat, temps o lloc per fer una cosa. Facultat i jurisdicció que hom té per manar o fer alguna cosa; autorització per executar alguna cosa; forces d'un Estat; suprema potestat rectora i coactiva d'un Estat. A la vida política es denomina així un grup de líders econòmics, socials i polítics que formen la classe dirigent d'un Estat. En l'antiguitat el terme **poder** s'emprava com a sinònim d'influència, autoritat, gestió, força, imperi; al començament del segle XX s'entenia com la capacitat d'un d'imposar la seva voluntat als altres. En l'actualitat, el **poder** és definit en termes de relacions de dependència d'unes unitats socials respecte de les altres.

Els poders de l'Estat, basats en la teoria de la divisió de poders, són: el **poder** constituent que correspon a l'Estat per organitzar-se, en dictar i reformar les seves constitucions mitjançant una assemblea constituent de representants o mitjançant un referèndum; el **poder** legislatiu que resideix en la potestat de fer i reformar les lleis i que correspon al Parlament; el **poder** executiu que té al seu càrrec governar l'Estat i fer observar les lleis i que correspon al Govern format pel monarca o el president i/o el Parlament d'un Estat; el **poder** judicial és aquell que exerceix l'administració de justícia i que correspon al sistema judicial. També es considera un **poder** moderador aquell que exerceix el cap suprem de l'Estat.

El **poder** i la por donen fonament a l'autoritat irracional que s'exerceix quan es prohibeix tota crítica i es construeix sobre la desigualtat. En els despotismes orientals i en els règims totalitaris moderns, el **poder** estatal ha estat omnímode i oprobios.

Els pensadors més profunds sempre han somiat acabar amb tot **poder** imposat als éssers humans a qui els reserva només el poder sobre les coses. Avui l'exercici del **poder** no es reserva només a l'Estat, sinó que aquest apareix com un simple intermediari o executor de les intencions de les grans concentracions econòmiques (Paraestat). D'altra banda, la teoria que explica el sorgiment, desenvolupament, transferència i desarticulació del **poder** no es limita a una visió sociopolítica tradicional, sinó que considera els diferents "nínxols" de

poder, com ara la tecnologia, les comunicacions, la distribució humana en camps i ciutats, la ubicació de les poblacions en les perifèries o en els centres decisoris i la manipulació de la "cultura" en general (llenguatge, usos socials, religió, ciència, art i esbargiment).

POPULISME

(Del ll. *populus*, -i 'conjunt de persones que formen una comunitat').

Moviment o corrent social dels segles XIX i XX que apel·la a masses àmplies. Els seus trets característics són la creença en la possibilitat de la solució ràpida, simple i fàcil dels problemes socials; l'igualitarisme social; l'antiintel·lectualisme; l'etnocentrisme (nacionalisme); la xenofòbia i la demagògia.

El **populisme** propaga la instauració de la "democràcia directa" manipulada pel Partit o el líder en lloc de la democràcia representativa, propicia la concentració del poder en mans d'un cap carismàtic i flagel·la la corrupció i el burocratisme de les institucions oficials. Així, el **populisme** és un corrent molt heterogeni que pot servir a diverses forces polítiques i amb diferents objectius.

PROBLEMA DE L'ALIMENTACIÓ

O problema de la fam. És un dels problemes globals contemporanis més aguts, que afecta més de mil cinc-cents milions d'éssers humans a tot el món, però especialment en els *països en vies de desenvolupament* (*) i, sobretot, en els 26 països africans menys desenvolupats i a Haití, Nicaragua, Albània, Índia, Xina i Corea del Nord. Anualment, més de cinquanta milions de persones moren de fam.

De vegades el factor principal del problema de la fam s'observa en la desproporció entre els recursos alimentaris limitats i el creixement demogràfic no regulat, sobretot en els països en vies de desenvolupament. Per exemple, durant els anys 70 i 80 el ritme de l'increment anual de la producció alimentària era del 2,8%, mentre que el creixement demogràfic anual era de l'1,8%. Així, els factors principals de la fam radiquen en els vicis de la nostra civilització, estan determinats per les deficiències d'organització social a nivell nacional i internacional, són fruit de la distribució injusta de la riquesa social i de la indigència de centenars de milions d'éssers humans: del pauperisme, la desocupació massiva, l'analfabetisme i la baixa productivitat del treball en els països subdesenvolupats, producte de l'herència colonialista i dels maldestres experiments socials. El **problema de l'alimentació** és part integrant del subdesenvolupament i no pot ser solucionat sense la reestructuració del sistema productiu; la modernització de la vida social; l'eliminació de les zones de pobresa i la reorganització del sistema de relacions econòmiques internacionals. Solament pot ser superat mitjançant la distribució mundial del progrés social, científic, ecològic i espiritual. En suma, mitjançant la humanització de la nostra Terra.

PROBLEMA GLOBAL

(*Mundialització* [*]). S'anomena així el conjunt de problemes que afecta tots els habitants de la Terra, és d'interès de tots els pobles i la seva solució exigeix accions mancomunades de tots els estats del món i organitzacions internacionals.

Entre aquests problemes cal destacar la protecció del medi ambient a nivell global; les garanties efectives dels drets humans en totes les esferes; les garanties per al desenvolupament lliure de totes les cultures i igualtat de drets de tots els estats i nacions; el garantiment de la pau i el desarmament; la prevenció del conflicte termonuclear i de les guerres locals; l'equilibri entre el creixement demogràfic i la utilització dels recursos alimentaris, energètics i de matèries primeres per al seu manteniment; l'ús dels recursos de l'oceà mundial i de l'espai còsmic; l'eliminació de la indigència i la superació del subdesenvolupament.

Els diversos problemes globals tenen naturalesa comuna perquè són resultat del progrés social, de les lluites seculars del desenvolupament de la humanitat i la seva solució pot ser només sistèmica i conjunta, com a resultat de la cooperació efectiva internacional de tots els estats, institucions, organitzacions i moviments.

La solució d'aquests problemes suposa la formació d'una mentalitat global sistèmica, capaç de contrarestar i vèncer l'egoisme nacional i grupal, i de manifestar alhora el respecte per la diversitat cultural, la sobirania nacional i els drets humans, i d'antuvi el dret a la vida decorosa.

PROBLEMA NACIONAL

Conjunt de relacions culturals, econòmiques, jurídiques, socials i lingüístiques establertes en un mateix territori o en els contigus. El **problema nacional** existeix entre diferents grups etnoconfessionals que tenen autoconsciència nacional i defensen els seus interessos comuns en oposició als interessos d'altres col·lectivitats.

En l'Antiguitat i l'Edat Mitjana, amb el predomini de l'economia natural, la intensitat de relacions entre els éssers humans pertanyents a un o altre grup ètnic o confessional era relativament baixa i es compensava amb la supeditació a un o altre governant que utilitzava la coacció extraeconòmica com a mètode principal per conservar o estendre els seus dominis que, per regla general, eren poliètnics i moltes vegades policonfessionals.

Només en els temps moderns amb la formació de mercats nacionals i com a resultat de les revolucions anglesa i francesa, s'inicia l'època de formació dels estats nacionals, en els quals predominen una religió i una llengua oficials. Els conceptes "Estat" i "nació" es fusionen definitivament. Després de la disgregació dels imperis medievals, arran de la Primera Guerra Mundial, el principi nacional en la construcció dels estats europeus i asiàtics va ser acceptat fins i tot per comunitats poliètniques (Europa Oriental, l'URSS, Turquia, Xina).

Com a conseqüència de la victòria sobre el feixisme en la Segona Guerra Mundial i de

l'ampliació del moviment d'alliberament nacional en els continents d'Àsia, Àfrica i les zones del Carib i d'Oceania, el nombre dels estats va augmentar de mig centenar a gairebé dos-cents. Aquests països, majoritàriament poliètnics, també van adoptar aparentment la forma d'Estat nacional (per exemple, l'Índia va adoptar aquest criteri nacional) juntament amb el criteri del manteniment de les fronteres heretades de l'època del colonialisme. Això va permetre minimitzar les dimensions dels conflictes interètnics i interconfessionals, però no va poder erradicar-los.

Els casos de Iugoslàvia, Pakistan, Sudan, Etiòpia, Somàlia, Angola, Rwanda i Burundi, les repúbliques postsoviètiques, etc. demostren l'agudesa del **problema nacional** en el nostre temps.

Els conflictes nacionals d'avui són, en gran mesura, resultat del colonialisme en diferents manifestacions, perquè els imperis colonials administraven els seus territoris atiant uns grups etnoconfessionals contra els altres. Ara aquests grups i clans volen garantir els seus privilegis, mentre els grups, clans i comunitats que pateixen la seva desigualtat són utilitzats per les potències estrangeres i agrupacions aventureres i arribistes natives per sembrar accions armades, actes terroristes i suprimir així els estats joves i ofegar la seva independència. D'aquesta manera, el **problema nacional** s'ha convertit en una de les dificultats mundials més urgents del nostre temps.

El **Nou Humanisme** considera que els drets humans universals tenen prioritat respecte als valors excloents d'una ètnia, confessió, clan, tribu, raça, casta o qualsevol altre grup social. Els ciutadans han de tenir els mateixos drets independentment del seu origen ètnic, confessional, racial, etc. La discriminació nacional ha de ser prohibida i els seus actes han de ser erradicats. Els criminals de guerra, autors d'actes d'etnocidi i terror religiós, han de ser lliurats als tribunals internacionals. Cal eliminar la vergonyosa herència colonialista i crear les condicions necessàries per a la vida decorosa de tots els pobles del món.

PROPIETAT

(Del ll. *proprietas, -atis* 'qualitat de disposar un mateix').

Atribut o qualitat essencial d'una persona o cosa; exactitud i precisió amb què s'executa un treball o s'expressa una persona; domini, dret o facultat que hom té sobre les coses que li pertanyen, per usar i disposar-ne lliurement.

Les formes de **propietat** varien segons les diferents cultures i èpoques històriques. Alguns teòrics de l'*anarquisme* (*) fan una crida a acabar amb qualsevol forma de **propietat**. El *marxisme leninisme* (*) veu en la **propietat** privada l'origen de l'explotació de l'home per l'home i exhorta a substituir-la per la **propietat** col·lectiva. El **Nou Humanisme** té en compte l'experiència històrica pel que fa a l'establiment de diferents formes de regulació social de la **propietat** a diferents nivells, des de baix cap a dalt, per tal d'humanitzar-la. Però allò essencial en el plantejament humanista rau en el qüestionament de la **propietat**

en general (*Empresa-societat* [*]) i en la instauració d'un sistema de *propietat del treballador* (*).

PROPIETAT DEL TREBALLADOR

Forma de *propietat* (*) en la qual el treballador d'una empresa participa no només del salari sinó també dels beneficis i sobretot de la *gestió* (*). Això admet gradacions que van des de la tinença d'accions minoritàries fins a les majoritàries i, en el millor dels casos, a la tinença total del paquet d'accions i a la decisió total en el maneig de l'empresa. Des de les primeres èpoques del cooperativisme, la **propietat del treballador** ha tingut avenços i retrocessos i ha passat per la intermediació de la burocràcia estatal o les formes més diverses d'encobriment de la propietat real que, a la pràctica, s'ha conservat en mans de grups capitalistes. El factor juridicopolític és decisiu a l'hora de dur a la pràctica la **propietat del treballador** perquè la possibilitat del seu desenvolupament depèn de l'abast de les lleis vigents. En un sistema politicosocial de caire humanista, l'objectiu primari és incentivar i estendre a la totalitat de la població la **propietat del treballador**. L'evolució o *revolució* (*) política humanista tendeix a l'estructuració d'una societat en què predomini la **propietat del treballador**.

El tema s'inscriu en un de més ampli, el de les noves formes de relacions de producció, tècniques i socials, que comencen a desenvolupar-se en l'economia mundial i es corresponen amb l'elevació del paper i del poder dels treballadors en el procés de producció, que combina els ideals de justícia social amb la promesa d'eficiència econòmica (*Humanista, document* [*]).

En un estudi recent del Centre d'Estudis Nacionals per a un Desenvolupament Alternatiu (Xile), del 1996, Manuel Riesco i Paola Parra estableixen antecedents i comparacions de la **propietat del treballador** en diferents llocs del món. En una part de l'informe diuen: "La **propietat del treballador** en les empreses és un fenomen que ha adquirit importància en el món durant les últimes dècades. En pocs anys desenes de milions de treballadors han adquirit percentatges significatius de la propietat de desenes de milers d'empreses al voltant del món, en les regions i els països més diversos. El procés té fonts variades, i una de les més significatives és la que té lloc als EUA on, en un període de fortes reestructuracions, la **propietat del treballador** s'ha transformat en un important mitjà de finançament d'empreses privades i ha comptat amb l'estímul estatal mitjançant mecanismes de subsidi a través d'exempció tributària. Aquesta experiència tendeix a créixer i consolidar-se, i forma part de la tendència general a atorgar més poder als treballadors com a forma de millorar la posició competitiva de les empreses. Un altre fenomen que ha tingut incidència en l'augment experimentat per la **propietat del treballador** ha estat l'onada de privatitzacions que ha envaït la major part del món. La majoria dels països que han portat endavant programes massius de privatització han utilitzat la **propietat del treballador** com un mitjà per neutralitzar la forta oposició que aquests processos han trobat de part de

treballadors de les empreses afectades. Com a resultat del procés anterior, els treballadors han adquirit, en alguns casos i transitòriament, nivells molt elevats de propietat de les seves empreses. És així com a Rússia, per exemple, el 91% de les empreses privatitzades són de propietat majoritària dels seus treballadors i els executius tenen una porció minoritària del 9% restant. Ràpidament, però, s'ha verificat que els treballadors perden la seva propietat sobre les empreses privatitzades i al cap de pocs anys aquestes queden en poder de grups capitalistes, els quals no poques vegades corresponen als ex-executius de les mateixes empreses". Aquesta és, per tant, una de les formes de pervertir el sentit de la **propietat del treballador**.

A la Xina, l'experiència ha motivat interès no solament en el govern, sinó també en els sindicats, representats per la FSTCH, que l'ha adoptat com l'estratègia preferida per a la reforma de 400.000 empreses estatals (EE) i altres 400.000 col·lectius urbans afiliats, especialment 20.000 EE i 100.000 col·lectius urbans que estan sota control directe de la FSTCH. El destí global del procés de reforma a la Xina sembla bastant clar, encara que les formes no estan encara definides. Només donada la magnitud de l'economia xinesa, l'impacte sobre l'experiència mundial de **propietat del treballador** sembla probable que serà molt gran.

Al Regne Unit, en el curs de només tres anys (1978-1981) el percentatge del producte nacional brut representat pel sector de propietat estatal de la indústria va caure d'un 11% a un 2%. No obstant això, aquestes privatitzacions no van correspondre plenament al trasllat de la propietat estatal a les mans dels treballadors, cosa que en aquest cas va significar un augment de la propietat capitalista sobre la **propietat del treballador**.

Als EUA el 1995 va ser un any important en el creixement de la **propietat del treballador**. La formació de nous plans de propietat accionària de treballadors va aconseguir el seu nivell més alt des de finals dels anys 80, abans de la crisi recent. En el seu conjunt, si es consideren només els diversos plans de propietat directa, és a dir, s'exclouen les inversions dels fons de pensions, els treballadors nord-americans són actualment propietaris d'uns cinc-cents mil milions de dòlars, sobre el 6% del patrimoni total d'empreses d'aquell país. Les empreses amb propietat significativa dels seus treballadors superen les 10.000. La més gran compta amb més de 190.000 treballadors i entre les deu més grans sumen 780.000 treballadors. Les companyies més grans en què els treballadors posseeixen més d'un 51% de les accions són: Publix Super Markets (95.000 treballadors); United Airlines (75.000); Science Applications (17.000); Avis, lloguer de cotxes, (12.500) i Amsted Industries (8.000). Els treballadors involucrats en diferents plans de propietat són al voltant de quinze milions. La quantitat és significativa si recordem que els treballadors de la indústria manufacturera als EUA són al voltant de vint milions. Aquestes xifres han estat experimentant un creixement ràpid al llarg dels últims vint anys, a partir de la promulgació, el 1974, de la legislació que reglamenta i estimula els plans de propietat accionària dels treballadors (ESOP).

Diu l'informe que comentem: "A Jamaica, la legislació inspirada en les ESOP nord-americanes constitueix un dels casos més moderns i complets del món. Aquesta legislació, aprovada a l'abril de 1995, està orientada cap al sector privat, tot i que no deixa de banda el seu ús potencial per privatitzar funcions governamentals. Els objectius del govern són aconseguir en menys d'un any que entre un 3% i un 5% dels treballadors s'enrolin en les ESOP. La llei estimula la participació dels treballadors de diferents maneres. Poden comprar accions i descomptar-les dels seus propis impostos o bé la companyia pot comprar en nom dels treballadors, amb facilitats donades mitjançant diferents mecanismes. S'ofereixen diversos incentius tributaris a les empreses que estableixen ESOP. Per exemple, si la companyia presta diners als seus treballadors per a compra d'accions a un interès menor que el mercat, després pot descomptar anualment dels impostos l'equivalent a les amortitzacions del préstec. Si els treballadors participen en el directori, el termini d'amortització a efectes de descomptar-ho d'impostos pot reduir-se a dos anys. Si la font dels recursos és un préstec extern, la companyia pot deduir d'impostos un 25% de les seves amortitzacions i un 100% dels interessos. Si una empresa fa donacions als seus treballadors per adquirir accions seves, aquesta companyia pot deduir dels seus impostos el 100% de la donació tant de les amortitzacions com dels interessos del préstec esmentat. Finalment, l'ESOP mateix pot demanar diners prestats per comprar accions, amb garantia donada per l'empresa, de la mateixa manera que en el sistema nord-americà. En tot cas, les accions es mantenen en un fons fiduciari (*trust*) en benefici exclusiu dels seus participants. Les regles d'assignació i adquisició (*vesting*) gradual de drets individuals plens sobre les accions són similars a les nord-americanes. L'èmfasi de la llei consisteix a estimular la propietat accionària laboral de llarg termini, cosa que s'expressa en una sèrie d'estímul, però hi ha també disposicions que permeten als empleats vendre part de les seves accions, fins a un cert límit, a partir del tercer any i obliguen la companyia a recomprar-les. D'aquesta manera, l'ESOP jamaicà es visualitza com un fons de retir al mateix temps que un mecanisme d'estalvi. Els dividendes percebuts pels treballadors són lliures d'impostos. Existeix també una opció que permet, al cap de tres anys, diversificar fins al 50% de les accions en altres instruments financers. La llei és altament participativa i les accions de l'ESOP tenen drets plens, i els administradors del fons fiduciari (*trustees*) han de votar segons les instruccions dels treballadors. Un directori d'almenys tres administradors (*trustees*) dirigeix el pla, un d'ells triat pels empleats, un altre per l'empresa i un tercer de comú acord. Les accions poden ser venudes a altres treballadors de l'empresa, després d'adquirir els drets individuals plens (*fully vested*), amb l'aprovació prèvia dels administradors del pla. Poden participar en el pla empleats de jornada parcial, temporers i fins i tot persones externes a l'empresa que 'hi mantenen una relació econòmica significativa', per exemple, proveïdors. El principal objectiu de la llei és promoure una distribució més equitativa de l'ingrés, a més de desenvolupar el mercat accionari. La llei ha estat recolzada pels sindicats, que han decidit incorporar la demanda de conformar les ESOP

en les seves properes negociacions col·lectives. El programa ESOP jamaicà va rebre suport del Banc Interamericà de Desenvolupament (BID)".

A Espanya, les cooperatives Mondragón del País Basc constitueixen un dels casos de **propietat del treballador** més reeixits del món. Sobre aquesta experiència l'informe comenta: "El grup Mondragón comprèn més de cent cooperatives. Avui és un dels dotze grups empresarials més grans d'Espanya i dona feina a més de 26.000 persones. El 1984 el patrimoni de Mondragón va arribar als vuit mil nou-cents milions de dòlars, amb guanys consolidats de més de dos-cents setanta milions de dòlars. El grup comprèn més de vuitanta cooperatives industrials, una de crèdit, dues de distribució i tres agrícoles. També hi ha cinc centres d'estudi: quatre d'universitaris i un de secundària politècnica; tres centres d'investigació i sis cooperatives de serveis, com ara neteja, consultoria, seguretat social, disseny i assegurances. A Espanya, Mondragón és líder en pràcticament tots els sectors en què opera: aparells domèstics; components automotrius; màquines-eines; controls numèrics computacionals; estructures per a la construcció. D'altra banda, les seves vendes tenen una elevada proporció exportable de fins a un 60% en alguns productes. Les seves exportacions es dirigeixen principalment als països de la Unió Europea, tot i que també són importants els mercats d'EUA, Xina, Hong-Kong i Amèrica Llatina. En aquest terreny la seva estratègia d'internacionalització ha aprofitat les facilitats per a la inversió a l'estranger. D'aquesta manera s'ha instal·lat, per exemple, al Marroc amb una fàbrica de refrigeradors; a Mèxic i Holanda amb aparells domèstics; a Tailàndia amb semiconductors; al Regne Unit amb acoblament i manteniment d'elevadors; a França amb serveis d'informàtica i a la Xina amb construcció de vagons. Les empreses són administrades democràticament sobre la base d'un treballador un vot. Estan dividides en tres grups: financer, industrial i comercial. Cada un d'ells opera independentment sobre la base d'una estratègia comuna. De cent tres cooperatives Mondragón formades entre 1956 i 1986, només cinc van fracassar en aquell període. D'aquestes, tres van fer fallida, una es va dissoldre i les altres dues van optar per transformar-se en empreses capitalistes convencionals (Tseo, 1995). El grup principal de cooperatives s'ubica en el cor del País Basc, on han existit cooperatives en funcionament almenys des de 1870, cosa que certament és rellevant en l'èxit de l'experiència".

PSICOLOGIA HUMANISTA

Segons Fernand-Lucien Mueller "La influència de la fenomenologia de Husserl i de la filosofia de Heidegger que se'n deriva ha estat molt considerable en les ciències psicològiques; una influència, alhora directa i diferent, de la qual, breument, només es pot donar un indici. La fenomenologia ha donat un desmentiment singular als promotors de la 'nova' psicologia que pretenien relegar la filosofia al museu de les antiguitats".

Són nombrosos els autors que pertanyen a aquest corrent. Gairebé tots ells van rebre la influència de Franz Brentano i del mètode fenomenològic de Husserl. Les obres de Jaspers, Merleau-Ponty, Sartre i Binswanger són conegudes universalment. Com a corrent

psiquiàtric, la "Tercera Escola de Viena" de Frankl s'inscriu en aquest corrent. També hi ha mètodes de treball psicològic com l'exposat per L. Ammann en el seu sistema d'*Autoalliberament*. Moltes obres de **psicologia humanista** s'orienten cap a la psicologia social.

Q

QUALITAT DE VIDA

El criteri més abstracte i complex del *bé social* (*) dels ciutadans, real o esperat. Inclou índexs de nivell de vida, salut, situació ecològica, condicions de treball, nivell d'educació, desenvolupament de la cultura, i també apreciació del sentit general i l'interès per la vida.

En cada civilització i en cada etapa de la història es conforma la comprensió de la **qualitat de vida** com una estructura complexa de l'existència social, com a llibertat personal i com a nivell de la humanització general. La **qualitat de vida** no es pot apreciar simplement amb l'ajuda d'índexs quantitius ja que en moltes ocasions és observable una desproporció entre alt nivell de vida i **qualitat de vida**.

QÜESTIÓ FEMENINA

S'anomena així, en termes generals, el conjunt de problemes derivats de la situació de desigualtat, injustícia i submissió de la dona en les societats contemporànies. La lluita contra la *discriminació* (*) que s'efectua en aquestes societats "patriarcals" ha pres el caràcter de feminisme i ha constituït un avenç en l'assoliment de reivindicacions immediates i en l'aplicació de lleis d'igualtat, lleis que no existien abans d'aquestes protestes i accions, o que si existien es mantenien formalment sense aplicació concreta.

El **Nou Humanisme** planteja el desenvolupament de la **qüestió femenina** com a imprescindible en el procés d'humanització de la societat. La **qüestió femenina** no pot romandre dins de l'àmbit d'organitzacions més o menys humanitàries, sinó prendre caràcter de *front d'acció* (*) sobre la base de les seves característiques pròpies i amb enllaços múltiples amb altres fronts antidiscriminatoris.

R

RADICALISME

(De radical i aquest del ll. *radicalis, -is* 'pertanyent a les arrels vitals' deriv. del ll. *radix, -icis* 'arrel')

Corrent que pretén reformar profundament l'ordre polític, científic, moral i religiós i s'oposa a la posició possibilista. En la vida política dels països europeus i americans dels segles XIX i XX es distingeixen els partits radicals històrics, que ocupaven el flanc de l'esquerra dins del moviment democràtic i els liberals que es consideraven com el flanc de la dreta. Els radicals defenien els principis republicans del sufragi universal, l'educació laica, la legislació social avançada i altres drets humans. Els radicals varen prendre part en diverses revolucions polítiques, van formar aliances polítiques amb els socialistes i van participar activament en la lluita contra el feixisme i el totalitarisme en general i van bregar per la modernització de la societat. En la politologia contemporània, el terme **radicalisme** s'utilitza per destacar la propensió d'una força política a les accions enèrgiques extralegals. Així, cal diferenciar el **radicalisme** de dretes (feixisme, fonamentalisme) i el **radicalisme** d'esquerres (anarquisme, comunisme).

RECIPROCIAT

Té lloc entre dues o més persones o grups, de tal manera que l'acció realitzada equival a la rebuda. El **Nou Humanisme** explicita el principi de **reciprocitat** en la relació amb altres organitzacions, partits i grups amb què estableix objectius per a la realització d'activitats puntuals.

REFORMISME

(Del ll. *reformare* 'tornar a donar forma a alguna cosa')

Corrent que pretén realitzar reformes socials, polítiques i religioses. Aquest corrent polític es proposa realitzar la modernització de la societat no mitjançant revolucions, sinó a través de reformes i canvis graduals. Considera les reformes socials com un mètode de canvi menys dolorós. Propicia el progrés social i exclou la violència i les guerres civils.

El **Nou Humanisme** coincideix amb aquest corrent en la valoració de les reformes i en el rebuig de l'extremisme, però assenyala l'estretor històrica del **reformisme** que absolutitza les formes legals i té la seva raó de ser en les societats democràtiques, però s'estavella contra el mur del totalitarisme, el despotisme i el colonialisme. A més, el **reformisme** subestima el moviment i les iniciatives de les bases i les seves formes de lluita no-violentes, com ara la desobediència i la resistència civil.

REFORMISME SOCIAL

És una tendència política dins del moviment obrer i dels partits social-demòcrates. Aquest corrent nega la inevitabilitat de la lluita de classes i la revolució socialista. Els reformistes propaguen la idea de la col·laboració social entre el treball i el capital, es pronuncien contra la revolució, per les reformes socials en interès dels treballadors, per la creació de la "societat del benestar general" i del "capitalisme popular". Aquest corrent s'afermà en el moviment obrer dels països democràtics d'Europa i Amèrica, però no prosperà en els països dominats per règims totalitaris i autoritaris.

El **reformisme social** sorgí dins del moviment obrer europeu a la segona meitat del segle XIX i principis del XX. Es nodria del socialisme ètic i de la revisió de la doctrina de Marx. Lluitava contra el paper absolutista de la revolució política i de la violència en la història i considerava les reformes socials com un instrument molt important de la classe obrera en la transformació de la societat. Els seus ideòlegs més representatius eren Lassalle, Bernstein, Kautsky, Jaurès i Iglesias. La Primera Guerra Mundial trencà alguns postulats d'aquest corrent i enfortí les posicions del moviment revolucionari social, del qual nasqué el moviment comunista internacional.

El **reformisme social** fou una de les fonts històriques de la social-democràcia de la postguerra i de la Internacional Socialista després de la Segona Guerra Mundial.

El **Nou Humanisme** aprecia l'esperit antibèl·lic i el repudi a la violència propis del socialreformisme, la seva aportació a la legislació laboral i a la pràctica de la sindicalització i el cooperativisme, però alhora critica l'estretor classista i el reduccionisme econòmic dels seus teòrics.

RÈGIM

Manera de governar-se o regir-se en una cosa; constitucions o pràctiques d'un govern. Es tracta d'un determinat tipus de poder i de gestió social fora de l'etapa del desenvolupament socioeconòmic i de la naturalesa social de l'Estat. És una forma històrica del poder, del seu mecanisme entès com el procés de la gestió. Cal distingir els règims democràtics (presidencials i parlamentaris), autoritaris i totalitaris.

La mateixa forma d'Estat (monarquia i república) pot tenir en diferents períodes de la seva existència diferents règims polítics, des del parlamentari fins al dictatorial. Així, el concepte de **règim** posseeix un dinamisme cabdal. La naturalesa social de l'Estat pot mantenir-se sense canvis i, tanmateix, variar el **règim** polític.

REGLA D'OR

Principi moral, molt difós entre diversos pobles, revelador de l'*actitud humanista* (*). Tot seguit donem alguns exemples. Rabí Hillel: "El que no vulguis per a tu, no ho facis al teu proïsme". Plató: "Que em sigui donat fer als altres el que jo voldria que em fessin a mi". Confuci: "No facis a un altre el que no t'agradaria que et fessin a tu". Màxima jainista: "L'home ha d'esforçar-se per tractar totes les criatures com a ell li agradaria que el tractessin". En el cristianisme: "Totes les coses que voldríeu que els homes fessin amb vosaltres, feu-les també vosaltres amb ells". Entre els sikhs: "Tracta els altres com tu voldries ser tractat". L'existència de la **regla d'or** fou comprovada per Heròdot en diferents pobles de l'antiguitat.

Per al **Nou Humanisme** la **regla d'or** constitueix la base ètica de tota acció personal i social.

RELIGIÓ

(Del ll. *religio*, -onis 'acció i efecte de lligar amb força').

En termes molt amplis pot dir-se que la **religió** es basa en la creença en éssers espirituals. Tanmateix, això no pot aplicar-se plenament als budistes originals ni als confucians per als qui la **religió** és un codi de conducta i un estil de vida. Pel que fa a la descripció dels seus déus, cels, inferns, etc. les religions mostren allò que existeix en els seus *païsatges de formació* (*) respectivament. Irrompen en un moment històric i se sol dir que llavors Déu es "revela" a l'home, però quelcom ha passat en aquell moment històric perquè s'accepti tal "revelació". Enfront d'això s'aixeca tota la discussió al voltant de les condicions socials d'aquell moment. Aquesta forma de considerar el fenomen religiós té la seva importància, però no explica com és el registre intern que en aquell moment tenen els membres d'una societat que s'encamina cap a un nou moment religiós. Si la **religió** es basa en un fenomen psicosocial correspon estudiar-la també des d'aquesta perspectiva (*Religiositat* [*]).

Es pot parlar de l'"externalitat" de les religions quan s'estudia el sistema d'imatges projectat en icones, pintures, estàtues, construccions, relíquies (propi de la percepció visual), o en els càntics i oracions (propi de la percepció auditiva), o en els gests, postures i orientacions del cos (propi de la percepció cinestèsica i cenestèsica) (*Percepció* [*]).

Des de l'"externalitat" d'una **religió** es poden estudiar la seva teologia, els seus llibres sagrats i sacraments, també la seva litúrgia, la seva organització, les seves dates de culte i la situació dels creients pel que fa al seu estat físic o edat per efectuar determinades operacions.

Per últim, també des de l'"externalitat" religiosa, és interessant advertir amb quanta freqüència s'ha caigut en errors en la descripció i en el pronòstic. Així, gairebé res del que s'ha dit sobre les religions no pot mantenir-se avui dempeus. Si alguns pensaven de les religions que eren adormidores de l'activitat política i social, avui s'hi enfronten pel seu

poderós impuls en aquests camps; si uns altres les imaginaven imposant el seu missatge, es troben que el seu missatge ha canviat; els que creien que romandrien per sempre, avui dubten de la seva "eternitat" i aquells que suposaven la seva desaparició a curt termini, assisteixen amb sorpresa a la irrupció de formes místiques manifestes o larvades. Res del que s'ha dit sobre les religions no pot mantenir-se avui dempeus atès que els qui han fet apologia o detracció s'hi han emplaçat externament sense adonar-se del registre intern, del sistema d'ideació de les societats. I, lògicament, sense entendre l'essència del fenomen religiós, tot pot resultar meravellós o absurd, però quasi sempre inesperat.

Solen considerar-se religions universals aquelles que parteixen d'un territori més o menys delimitat, o d'una ètnia particular, i posteriorment s'estenen a d'altres territoris i ètnies. Tanmateix, allò que caracteritza aquestes religions és l'impuls a la conversió de nous membres sense limitacions territorials, lingüístiques o, en general, sense limitacions culturals. Exemples d'aquestes religions universals són el Budisme, el Cristianisme i l'Islam. Cal observar, però, que totes elles apareixen inicialment com heretgies en un medi cultural on predomina una religió local. Amb el temps també apareixen diferents moviments herètics a l'interior d'aquestes religions universals, que originen diverses sectes (hinayana, mahayana, lamaisme, etc. en el Budisme; catolicisme, protestantisme, ortodòxia, etc. en el Cristianisme; sunnisme, xiisme, etc. en l'Islam).

Tret de la gran divisió entre religions universals i locals o nacionals, cal admetre l'existència d'un sistema de creences i pràctiques, més o menys disperses universalment, que es consideren dins de l'animisme i el xamanisme. El fet que aquestes religions no comptin amb una literatura sistematitzada no invalida ni el fet ni el caràcter de la seva categoria de **religió**.

Per el **Nou Humanisme** l'adscripció o no a una determinada **religió**, així com l'adhesió a l'ateisme, es redueix a un problema de consciència personal. En qualsevol cas, el **Nou Humanisme** no pot partir, en l'elaboració de la seva teoria o pràctica, de la creença o no en qüestions religioses. El punt de partida de tota la concepció del **Nou Humanisme** arrenca de la comprensió de l'estructura de la vida humana. Aquest punt marca diferències importants amb els humanismes anteriors.

RELIGIOSITAT

Sistema de registre intern mitjançant el qual un creient orienta els seus continguts mentals en una direcció transcendent. La **religiositat** està molt lligada a la fe i pot orientar-se d'una manera ingènua, d'una manera fanàtica o destructiva, o d'una manera útil (des del punt de vista de les referències) en la seva relació amb un món on els estímuls canviants o dolorosos tendeixen a la *desestructuració* (*) de la consciència.

La **religiositat** no comporta necessàriament la creença en la divinitat, tal és el cas de la mística budista originària. Des d'aquesta perspectiva es pot comprendre l'existència d'una

“**religiositat** sense religió”. Es tracta, en tot cas, d’una experiència de “sentir” dels esdeveniments i de la vida humana. Aquesta experiència tampoc no pot reduir-se a una filosofia, a una psicologia o, en general, a un sistema d’idees.

RENAIXEMENT

Acció de renéixer. La paraula **renaixement** ens remunta a la renovació espiritual i moral que s’observà a Europa en els segles XV i XVI, i que s’efectuà mitjançant la restauració de la tradició cultural humanista del Món Antic, especialment de la cultura hel·lènica i romana, i de l’afirmació del paper decisiu de les llengües vives nacionals (italià, francès, anglès, alemany, castellà, portuguès, txec, polonès, hongarès, etc.). L’invent de la impremta permeté divulgar àmpliament aquesta herència cultural i els assoliments de les literatures nacionals joves. L’expansió del gravat feu les obres d’art accessibles al poble.

Aquest corrent emprengué la lluita contra l’escolasticisme medieval i contribuí a l’afirmació de la ciència experimental, el desenvolupament i expansió de la moral i l’educació laiques, l’economia mercantil monetària i l’art i la literatura humanistes.

En aquell moment l’humanisme aparegué com tota una concepció del món que afirmà el valor suprem de l’ésser humà, de la seva vida. La preocupació pel benestar personal i social i la defensa de la llibertat i dels drets humans marcaren clarament la inspiració dels criteris ètics humanistes.

En el **Renaixement** sobresortiren els esforços de científics, artistes, poetes, filòsofs i polítics genials. El cèlebre artista, científic, enginyer, arquitecte i escriptor italià Leonardo da Vinci és un símbol del **Renaixement**. El científic polonès Nicolau Copèrnic i el matemàtic i físic italià Galileo Galilei crearen, sobre la base d’experiments i observacions astronòmiques, el sistema heliocèntric, i varen patir persecucions per part de l’Església. L’astrònom alemany Johannes Kepler formulà les lleis fonamentals dels moviments planetaris.

El filòsof i polític anglès Francis Bacon fou un dels creadors del mètode experimental que contribuí de manera decisiva a la fallida de l’escolàstica. El filòsof i moralista francès Michel de Montaigne denuncià la vanitat del dogmatisme. El cèlebre jurista i diplomàtic holandès Hugo de Grotius publicà el tractat *El dret de la guerra i de la pau*. L’historiador, escriptor i polític italià Niccolò Machiavelli fonamentà la idea de l’Estat nacional i va contribuí a l’estudi de les regularitats de l’activitat política.

En la literatura i en l’art l’atenció principal es prestà a l’ésser humà i el seu món intern; al paper de la personalitat (*Personalisme* [*]) en la vida social.

Aquí destaquem els noms del poeta italià Petrarca, el dramaturg anglès William Shakespeare, l’escriptor espanyol Miguel de Cervantes Saavedra, l’escriptor francès François Rabelais.

L'humanisme cívic renaixentista es convertí en el pilar de totes les concepcions humanistes occidentals posteriors. En generalitzar les tradicions de la filosofia clàssica grega i la seva ètica, i empalmar-les amb els assoliments de les ciències naturals i l'experiència pràctica de la vida, l'humanisme renaixentista formulà una sèrie de criteris fonamentals ètics, definí la llibertat de la persona com a un valor principal, revelà la bellesa i grandesa de l'ésser humà i, per primera vegada, establí la prioritat de la personalitat i dels seus interessos quan demostrà el lligam entre les necessitats personals i les socials.

REPRESSIÓ

(Del ll. *repressio*, -onis deriv. de reprimir del ll. *reprimere* 'fer recular, contenir, rebutjar').

Sistema de sancions i discriminació vers els adversaris interns i de vegades externs del règim existent, que els considera com a elements subversius i deslleials. La **repressió** s'exerceix també contra determinats grups ètnics o religiosos, contra els estudiants, contra els intel·lectuals, contra certs grups socials.

La **repressió** és una sanció discriminatòria que es distingeix de les sancions judicials i les mesures administratives, que persegueixen els delinqüents comuns segons el dret penal i tendeixen a defensar la seguretat dels ciutadans. Malgrat això, en molts casos les lleis nacionals, i sobretot les mesures administratives, violen els drets humans i tenen característiques repressives marcades. La corrupció regnant en el sistema judicial i en els òrgans administratius i cossos de seguretat, els prejudicis socials etnocèntrics, racistes, religiosos, etc. transformen la lluita contra la delinqüència en campanyes repressives dirigides contra els pobres, contra els dissidents, contra les minories, etc.

Les mesures repressives són molt àmplies: des del cop que dona un guàrdia fins al judici, empresonament, deportació violenta i eliminació física dels adversaris.

REVENGISME

(Deriv. de revenja, del fr. *revanche* i aquest de *vengier*, alteració del ll. *vindicare* 'venjar').

Política orientada cap a la recuperació del territori, l'estatut, o el poder perduts. El **revengisme** utilitza qualsevol mitjà, fins i tot el més radical i violent, per assolir els seus objectius.

En la política exterior, el **revengisme** engendra guerres que condueixen a la tragèdia nacional dels pobles, com succeí amb Alemanya després de la Primera Guerra Mundial o amb Iugoslàvia després de la descomposició del règim de Tito. En la política interna el **revengisme** genera contrarevolucions, cops d'estat, i fins i tot guerres civils.

El **revengisme** és propi de les forces extremistes, que tracten de recuperar posicions perdudes mitjançant la violència. És perillós perquè pot mobilitzar àmplies capes populars

sota la bandera del patriotisme i la defensa dels interessos de la nació. És capaç de crear una amenaça real a la democràcia, la pau i la seguretat internacional.

REVOLUCIÓ

(Del ll. *revolutio*, -onis 'girada, capgirament')

És un canvi sobtat i profund que implica la ruptura d'un model anterior i el sorgiment d'un de nou. Cal distingir diferents tipus de revolucions: socials, polítiques, culturals, científiques, tecnològiques. En la vida social destaquen les revolucions socials, nacionals, anticolonials, etc. Les revolucions socials es diferencien dels cops i pronunciaments polítics perquè condueixen a transformacions profundes de tota l'estructura social, econòmica i política d'un sistema, al sorgiment d'un nou tipus de cultura politicosocial.

La **revolució** significa canvi ràpid i radical, assolit generalment mitjançant la violència. Tanmateix, aquesta no és l'essència de la **revolució**. Així, es pot concebre una **revolució** no-violenta tal com la planteja el **Nou Humanisme** (*Propietat del treballador* [*]).

Freqüentment, les revolucions s'acompanyen de guerres civils, destruccions massives de la riquesa acumulada, empobriment i fam de la major part de la població, cosa que tendeix a provocar el retrocés i el triomf de la contrarevolució.

RIURE

(Del ll. *ridere* 'acció de riure').

Propietat fisiològica i conductual exclusivament humana. Moviment de la boca i d'altres parts del rostre que demostren alegria d'una persona o grup.

El riure és el títol d'un assaig sobre el significat d'allò que és còmic que H. Bergson publicà el 1899. Aquest treball és particularment interessant perquè, tret d'un desvelament estètic, es referma en una funció cognoscitiva ajustada a la vida real encara que oposada a la funció conceptual. El **riure** representa una reacció contra el mecanisme de l'aparença instal·lat en una situació, però que no està profundament incorporat sinó que és simplement acceptat. Quan es fan ressaltar detalls de les desproporcions d'aquestes aparences es produeix la ruptura de l'encobriment dels defectes. Aquesta ruptura té diverses conseqüències, una d'elles és el **riure**. En la sàtira literària això és particularment evident. El **riure** és un instrument agut en la lluita politicosocial. El **riure** permet posar a la picota els opressors, ridiculitzar-los i obtenir-ne la victòria moral.

En moltes de les seves publicacions i activitats socials el **Nou Humanisme** practica la ironia i la sàtira per combatre l'obscurantisme i l'opressió, per defensar la dignitat i les llibertats humanes.

S

SEGURETAT

(Del ll. *securitas, -atis* i aquest del ll. *securus, -a, -um* 'sense preocupacions').

Sistema de garanties per defensar els drets humans, sobretot el dret a la vida; manteniment de l'estabilitat social; prevenció de catàstrofes socials i perturbacions violentes; defensa de la sobirania nacional; compliment de les obligacions internacionals.

Cal distingir la **seguretat** ecològica, econòmica, social, civil, nacional, internacional, etc.

La **seguretat** és un dels mitjans principals de la realització de la política sobirana que respon als interessos de cada persona i de tota la societat en general, de tot un país en les seves relacions amb d'altres països i amb la comunitat internacional. La **seguretat** inclou la pau i el desenvolupament estable i progressiu de la personalitat i de la societat.

Els règims despòtics, totalitaris i autoritaris capgiren l'orientació de la **seguretat** i li atorguen el sentit contraposat de conservació del statu quo per qualsevol mitjà. Això s'expressà en la mal anomenada "doctrina nacional" que tractà de justificar els seus crims i violacions dels drets humans contraposant-los artificialment a la sobirania nacional. Els mentors de la "doctrina de la **seguretat** nacional" van encobrir amb aquest eslògan els interessos dels grups dominants i van atiar els prejudicis, la xenofòbia i el militarisme. Per això el **Nou Humanisme** rebutjà i rebutja la concepció repressiva de la **seguretat** nacional posada al servei de les dictadures.

SEGURETAT SOCIAL

Conjunt de mesures legislatives i institucions corresponents que protegeixen o cobreixen els riscos que corre el ciutadà, bàsicament pel que fa al treball i a la salut.

Aquestes mesures foren establertes a Europa Occidental a finals del segle XIX i començaments del segle XX; a Amèrica Llatina, després de la Primera Guerra Mundial; als EUA, en els anys 30.

SEPARATISME

(De l'angl. *separatism*, de *to separate* 'separar', ll. *separare*).

Doctrina i moviment polític que propugna la separació d'algun territori per assolir la independència de la seva població o unir-se a un altre Estat.

Expressa la voluntat cap a l'autodeterminació nacional quan es trepitgen els drets de les minories ètniques, religioses, culturals, etc., o quan empitjoren les condicions econòmiques en determinades regions del país, la qual cosa normalment s'acompanya de violacions dels drets humans i arbitriariats de tot tipus.

Quan aquest afany d'autogovernar-se és aixafat per la força s'engendra, generalment, la reacció per part dels oprimits. Així sorgeix el cercle viciós de les violències recíproques, com succeeix a Txetxènia, al Kurdistan, al País Basc, a Còrsega, a Irlanda del Nord, al Tibet, a Yucatán i a d'altres indrets del món d'avui.

Un cas important en la generació de conflictes separatistes el constitueix el burocratisme i les arbitrietats administratives del poder central respecte dels punts afectats.

Es presenta un fenomen de naturalesa diferent quan un determinat punt, o regió, o província d'un país pren distància de la resta en raó del seu desenvolupament més accelerat. En aquest cas, quan no hi ha pel mig la manca d'equitat ni les traves burocràtiques, el **separatisme** reflecteix l'ambició de certes capes de la població per constituir el seu propi poder aïllant-se del conjunt. No pot tampoc descartar-se l'acció de camarilles oligàrquiques que tracten d'alliberar-se d'un conjunt, o d'annexionar-se a d'altres països per al seu propi benefici.

El problema és delicat i exigeix un debat ampli, de manera que la decisió final quedi en mans del poble. Aquesta decisió s'assoleix pel plebiscit transparent i no per simple resolució dels dirigents ocasionals de la franja separatista. En tot cas, s'ha de preveure un conjunt d'acords amb la minoria plebiscitària que ha estat arrossegada a la separació.

El **Nou Humanisme** condemna l'etnocidi, el genocidi i la repressió, es pronuncia pel reconeixement de l'autonomia cultural de les minories i considera que el cercle viciós de la violència pot ser trencat mitjançant l'elevació del nivell de vida, l'eliminació de les zones de pobresa, la modernització de regions i països endarrerits, el respecte als drets humans, la desburocratització i la democratització. De qualsevol manera, el fenomen del **separatisme** tendeix a desenvolupar-se en el procés de desestructuració dels estats nacionals del món actual i únicament pot prendre un altre curs si es va posant en marxa el sistema federatiu real en el qual les regions afectades disposin d'autonomia i sobirania. La concepció del federalisme real com a substitució dels estats nacionals encara xoca amb la sensibilitat de capes àmplies de les poblacions. Malgrat tot, les noves generacions compten avui dia amb la percepció dels conflictes creats per la centralització de l'Estat nacional.

SILOISME

Sistema d'idees exposat per Silo, pseudònim literari de M. Rodríguez Cobos. El **siloisme** es un *humanisme filosòfic* (*), però també és una actitud que participa dels valors del *Nou Humanisme* (*).

SINDICALISME

(De sindical, deriv. de síndic del ll. *syndicus*, -i i aquest del gr. *syndikos* 'advocat i representant d'una ciutat').

Associació formada per a la defensa dels interessos professionals i econòmics comuns a tots els associats. Sistema d'organització dels assalariats basat en el sindicat.

Nasqué a Anglaterra el 1824. El dret dels obrers per formar llurs associacions fou reconegut el 1868. Després s'estengué per diversos països d'Europa i Amèrica i en el segle XX abastà tot el món.

De vegades el moviment sindical aconsegueix un paper polític important i participa en la lluita pel poder (per exemple, el moviment "Solidaritat" a la Polònia dels anys 80). Els sindicats i la ideologia sindicalista reflecteixen l'agudesa de la confrontació social, però en condicions econòmiques favorables serveix de base per a la col·laboració entre el treball i el capital. Això ho demostra l'exemple de l'AFL-CIO als EUA.

En els règims autoritaris, la ideologia sindicalista s'usa per a la manipulació de les masses per part dels buròcrates sindicals i dels partits únics, en profit de l'elit governant. Això es veu en l'exemple dels sindicats oficials a l'URSS i els seus hereus a la Rússia d'avui, en les relacions entre els sindicats oficials i els presidents de Mèxic i d'Argentina o en els sindicats verticals sota el règim de Franco a Espanya.

A finals del segle XIX, i començament del XX, l'anarcosindicalisme i el sindicalisme revolucionari tenien força, però actualment la desestructuració sindical va cedint el pas a les agrupacions autònomes fragmentades i ocasionalment coordinades per a un reclam puntual.

SISTEMA ELECTORAL

(Del ll. tardà *systema*, -*atis* i aquest del gr. *systema* 'conjunt', deriv. de *synistemi* 'reunir').

Un dels components del mecanisme oficial i legítim de la realització de la democràcia, de la participació dels ciutadans en la gestió mitjançant la instauració de les eleccions i del sufragi. Es tracta de la gestió de l'Estat, municipis, societats i organitzacions públiques i de l'elecció dels seus funcionaris, així com del control de les seves activitats.

Les eleccions poden ser directes i indirectes, la votació pot ser secreta o oberta. Existeixen diferents mètodes d'escrutini dels vots i distribució dels llocs en el Parlament (sistemes majoritaris o proporcionals).

Els règims autoritaris substitueixen les eleccions efectives per l'aclamació, el plebiscit fraudulent i d'altres subterfugis, per tal de legitimar el seu poder. Així han procedit Mussolini, Stalin, Hitler, Nasser, Pinochet, Sukarno, Mao Zedong, Saddam Hussein i altres dictadors.

Fora d'això, la tecnologia electrònica aplicada al sistema electoral no només permet accelerar el recompte de vots sinó també posar el ciutadà en contacte immediat amb les iniciatives legislatives o els decrets del poder executiu i pressionar amb la seva opinió directa (per via informàtica) d'un mode quasi-plebiscitari. Aquesta possibilitat de relació instantània entre iniciatives i acords o desacords crea condicions d'interacció totalment

noves. Per descomptat, no s'ha de confondre aquesta tècnica amb l'enquesta que està subjecta a la manipulació de l'Estat o de l'empresa encarregada de recollir, processar i subministrar els resultats obtinguts.

El **Nou Humanisme** proposa un complement del sistema electoral que ha de venir donat per un conjunt de lleis de responsabilitat política que contribueixi al control popular de la gestió dels governants. El judici polític, el desafur, la destitució i altres mesures, com també els seus mecanismes d'implementació, han de ser clars per a la seva aplicació immediata. Tal sistema és important no només per al control de les irregularitats, sinó per anar escurçant el marge de traïció al votant que, freqüentment, s'expressa com el no acompliment de les promeses electorals. Amb el pretext d'esperar a la realització de futures eleccions per determinar si el ciutadà està o no d'acord amb allò que s'ha fet, es posterga la decisió del poble en qüestions que poden ser d'urgència especial.

En el moment actual, en què s'incrementa intensament la velocitat del fet social, tal lentitud es totalment desproporcionada i exigeix una revisió profunda. Fins ara, la traïció a l'electorat ha estat el mètode favorit usat pels dirigents que s'emparen en la conclusió del seu mandat per just, en aquell moment, comprovar si l'aplicació de les seves mesures són acceptades o rebutjades pel poble.

SOCIALDEMOCRÀCIA

Moviment internacional ideològic i polític, integrat per partits polítics, agrupacions juvenils, feministes, sindicats i cooperatives. Aquest moviment sorgí a mitjans del segle XIX a Alemanya, com a moviment polític dels treballadors assalariats contra el capital, i experimentà la influència de les idees de Marx, Lassalle, Proudhon, Bernstein, Kautsky i altres.

Als anys 70 del segle passat se separaren d'aquest moviment els anarquistes i, durant la Primera Guerra Mundial, els comunistes, que formaren sengles internacionals. A finals del segle XIX i a la primera meitat del segle XX, aquesta agrupació de partits obrers era coneguda sota el nom de Segona Internacional.

Després de la Segona Guerra Mundial, en els anys 50, els partits socialdemòcrates i socialistes s'agruparen en la Internacional Socialista, que funciona fins avui, amb Londres com a seu.

Els partits socialdemòcrates assimilaren els principis del socialisme ètic. No reconeixen la lluita de classes com a força motriu del procés històric, encara que defensen els interessos i drets dels assalariats; són partidaris de la política social forta; es pronuncien a favor de la regulació de les relacions entre el capital i el treball, no només mitjançant els convenis corresponents entre els sindicats i la patronal, sinó també per l'Estat. També es pronuncien per la legislació antimonopolista, pels drets de les minories, per les facilitats econòmiques i

socials a favor dels més necessitats, per certa redistribució de la riquesa social a costa dels més rics, etc. La **socialdemocràcia** està a favor de la pau, la cooperació internacional i la independència de les colònies. Finalment, defensa la idea del socialisme humà com a model de la societat del futur.

SOCIALISME

Sistema social en el qual no existeixen divisions econòmiques, sinó una aproximació a la societat sense classes amb els mitjans de producció sota el control de la societat. Existeixen les escoles socialistes més variades. Cap al 1848, amb L. Blanc, el **socialisme** sorgí com a poder polític a Europa, però la intervenció de Marx (*Marxisme leninisme* [*]) introduí el **socialisme** en una via diferent de lluita de classes i revolució. A Europa han aparegut diversos partits socialdemòcrates, com ara el laborista britànic, que creuen possible assolir el **socialisme** sense revolució.

SOCIETAT

(Del ll. *societas, -atis* 'companyia').

Agrupació de persones, natural o pactada, que constitueix una unitat diferent de cadascun dels seus individus. És una forma o sistema de coexistència mancomunada dels éssers humans i una determinada etapa de llur autoorganització. No es tracta de la suma dels individus sinó de la seva autoorganització.

En períodes diferents de la història universal i a regions distintes existien models específics de **societat**: segons la seva estructura, de les relacions de família, de la comunitat, de les institucions polítiques, de la seva cultura, ideologia, etc. Una **societat** pot estar integrada per centenars i milers de comunitats, organitzades d'acord a algun criteri: religiós, sexual, laboral, familiar, de residència o d'interessos comuns.

La **societat** té vida dinàmica, igual que la persona que és la portadora i creadora del tot social.

SOCIETAT POSTINDUSTRIAL

Es designa així la societat avançada, des del punt de vista tecnològic, que ha superat o està superant l'etapa tradicional del desenvolupament extensiu i intensiu de la indústria, les comunicacions i les grans ciutats. Aquesta societat desplega la seva activitat tecnicoeconòmica, social i política sobre la base àmplia i eficaç de la informatització, sobretot dels sistemes de comunicacions electròniques mitjançant els ordinadors, que s'usen en les operacions financeres i en el desenvolupament de la producció. Les formes anteriors

de la vida i de l'economia no s'eliminen sinó que es modernitzen substancialment amb l'ús dels nous coneixements científicotecnològics.

L'avenç de la informatització marca un canvi important en el paper i la força de l'intel·lecte humà. Així, des dels anys 50 es produeix el canvi general en el desenvolupament de la civilització, en la mentalitat i el sistema de valors, en la tecnologia i el treball, en les relacions socials i la gestió, en la cooperació internacional, en les capacitats creadores del mateix ésser humà. Aquesta tendència té caràcter universal, però marxa amb velocitat i intensitat diferents en regions i països diferents, cosa que augmenta les desproporcions entre ells. La informatització no contradiu la humanització de la vida, sinó que contribueix a aquest procés quan la societat i les personalitats concretes plantegen aquest objectiu i actuen conscientment en aquesta direcció.

SOFRIMENT

En el **Nou Humanisme** els problemes del dolor i el **sofriment** són de molta importància. Cal distingir entre dolor (com a resposta psicofísica a les injúries corporals, tant si provenen des de fora com des de l'intracòs) i **sofriment** que correspon a una posició mental davant problemes suposats o reals. Una vegada establerta aquesta diferència, es diu que el motor de l'acció humana és la superació del dolor físic i la cerca consegüent de plaer corporal. L'activitat del procés civilitzador va encaminada en aquesta direcció. Així, el desenvolupament de la ciència i de l'organització social es correspon amb les solucions que es van donant a aquest problema. La mateixa organització social parteix de la finitud temporal i espacial de l'ésser humà com a individu i aquesta finitud que mostra el dolor i la indefensió s'enfronta amb el treball social. La fam, la manca de refugi i protecció davant les inclemències naturals, la malaltia i tot tipus de dificultat corporal es combaten gràcies a l'avenç de la ciència. Tanmateix, el **sofriment** és mental i no correspon a la insatisfacció de les necessitats immediates ni apareix com a resposta corporal davant estímuls físics dolorosos. El temor a la malaltia, la soledat, la pobresa i la mort no poden ser resoltes en termes físics, sinó mitjançant una posició existencial davant la vida en general. Malgrat tot, se sofreix per vies diverses com la percepció, el record i la imaginació. Però no per la percepció d'estímuls físics dolorosos sinó per la percepció d'estímuls de situacions que no s'arriben a assolir o que generen desesperació quan no s'assoleixen, etc. Les vies del record i de la imaginació presenten també les seves pròpies característiques. Però, en definitiva, la consciència és estructural i totalitzadora, de manera que la distinció en diferents vies només serveix a efectes d'anàlisi i quan se sofreix, això passa globalment, es tracta de la consciència que sofreix, encara que es puguin distingir alguns aspectes sobresortints en cada cas. La superació del dolor i el **sofriment** és la prioritat de l'activitat dels humanistes i d'aquesta concepció parteix la seva visió de la necessitat del treball social conjunt a favor de la ciència, la justícia social i en contra de tota violència i discriminació. D'altra banda,

l'humanisme també té molt a aportar respecte al problema del sentit de la vida, a l'emplaçament davant d'ella i al desenvolupament de l'ésser humà per superar el **sofriment** mental.

SOLIDARITAT

(Deriv. de solidari del ll. *solidarius, -a, -um*, cpt. de *solidus* 'sòlid' i el sufix *-arius* que indica pertinença).

Comprensió del conjunt de sentiments, interessos i ideals o objectius comuns i accions corresponents. En la societat dividida en grups antagònics aquest sentiment té característiques grupals o corporatives, uneix a les persones de determinada ètnia, raça, professió, classe o capa, nació, partit. Alhora, i com a defecte, contraposa uns als altres, divideix la societat i provoca hostilitat i fins i tot ressentiments. Es presenta com a força motriu i principi moral de l'acció conjunta de determinats moviments socials, polítics, religiosos, etc., per a la solució d'objectius comuns i es materialitza en la creació de les organitzacions i institucions solidàries. Actualment es manifesta cada vegada més com un imperatiu moral per a l'ajuda i suport col·lectiu a les víctimes de cataclismes naturals i socials i a víctimes de tot tipus d'injustícies i violències. Aquesta és la interpretació de la **solidaritat** en la consciència humanista contemporània que no separa uns dels altres, sinó que tendeix a unir tots els éssers humans i a motivar-hi accions solidàries.

SUPERACIÓ D'ALLÒ QUE ÉS VELL PER ALLÒ QUE ÉS NOU

Tendència general del desenvolupament de les estructures vitals, de la societat i de la consciència. Si es pren la vida no com un cas aïllat i singular, sinó com un pas de més complexitat de l'estructura de la naturalesa, aleshores pot considerar-se l'univers mateix desenvolupant-se en una direcció irreversible (seguint la fletxa del temps) en què les estructures simples tendeixen a superar la seva condició inicial, en interactuar, agrupar-se i, en definitiva, en assolir una complexitat creixent sobre el moment anterior. Si, en canvi, es considera la vida com un cas aïllat i també l'univers com un altre fenomen singular, no es pot parlar de la tendència a la **superació d'allò que és vell per allò que és nou**, però al mateix temps no es pot fer ciència general (no hi ha ciència d'allò que és singular i irreplicable). Tant les cosmologies com la biologia d'èpoques precedents optaren per la predisposició a imaginar un univers que tendeix a perdre energia i ordre. D'aquesta manera, les organitzacions de complexitat creixent aparegueren com casos singulars, com fenòmens d'atzar.

Per al **Nou Humanisme** la **superació d'allò que és vell per allò que és nou** és una tendència general del desenvolupament universal. En el cas de la societat aquesta tendència s'expressa en la dialèctica generacional en la qual acaben prevalent les *generacions* (*) més

joves; en la consciència s'expressa en la dialèctica temporal en la qual preval el temps futur; en la història s'expressa com la superació dels moments actuals per altres més complexos que avancen cap a un futur irreversible. És en la *desestructuració* (*) de qualsevol sistema on es verifica la ruptura de la **superació d'allò que és vell per allò que és nou**. Tanmateix, els elements més progressius de l'etapa anterior s'incorporen al nou pas evolutiu i es refusen els elements que no s'adapten al canvi de situació.

T

TÈCNICA

(Del ll. *technicus*, -i i aquest del gr. *tekhnikos* 'relatiu a una art tècnica', deriv. de *tekhne* 'art, habilitat')

No s'ha de confondre la *ciència* (*) amb el conjunt de las aplicacions pràctiques que se'n deriven i que s'anomena **tècnica**. Tanmateix, la ciència i la **tècnica** s'impliquen i realimenten. Actualment, s'utilitza aquest mot per referir-se al conjunt de mitjans que tendeixen a perfeccionar els sistemes d'obtenció o elaboració de productes. D'acord amb la velocitat i qualitat del canvi experimentat es pot parlar d'evolució o revolució **tècnica**. Al seu torn, s'entén per tecnologia l'estudi dels mitjans, de les tècniques i dels processos emprats en les diferents branques de la producció en general i de la indústria en particular. Per al **Nou Humanisme** el desenvolupament de la **tècnica** no només depèn de l'acumulació anterior de coneixements i pràctiques socials, sinó de la direcció del procés d'una societat donada que, d'altra banda i en el moment actual, es troba en relació amb la societat mundial (*mundialització* [*]). Independentment de les condicions materials, les idees de previsió i planificació del futur influeixen decisivament en els desenvolupaments tecnològics del moment present. Així és com davant un mateix mitjà material es pot optar per diferents línies de desenvolupament tècnic amb resultats també diferents. Les tecnologies alternatives s'imposen cada dia amb més força atès el límit a què han arribat certs avenços materials que no han tingut en compte la renovació de recursos, cosa que fa difícil sustentar aquesta direcció sense provocar una deterioració irrecuperable del medi ambient que, en definitiva, tendeix a frenar el progrés tecnològic mateix.

TEMPS

(Del ll. *tempus*, -oris 'moment, ocasió propícia').

És un dels conceptes més generals que caracteritzen l'univers. En diverses cultures el **temps** es concep i es mesura d'un mode diferent. La noció del **temps** sorgeix en l'antiguitat com **temps** cíclic que mesura el ritme dels processos de la naturalesa i de l'ésser humà com una de les seves parts. El calendari basat en moviments del sol, la lluna i els planetes va servir per mesurar aquests processos cíclics. L'extensió del Cristianisme va contribuir a la introducció de la noció del **temps** unilineal per mesurar els períodes de la història sagrada, des de l'acte de la creació de l'univers fins al judici final com procés de salvació de la humanitat. Aquest principi s'estengué a la mateixa història civil, mentre que la naturalesa era considerada com un fenomen atemporal. Amb el sorgiment de la ciència, l'ús del rellotge mecànic, del telescopi i del microscopi, la noció de **temps** lineal, irreversible i ascendent va permetre formular la teoria evolucionista per explicar els fenòmens de la natura i després aplicar aquesta teoria als fenòmens de la societat i la cultura.

Per mesurar els processos polítics s'introdueix el concepte de **temps** polític i s'elabora la teoria de cronopolítica sincrònica i diacrònica. La primera s'usa en la politologia i la segona en la història universal i en la futurologia.

TESIS

Propostes doctrinals del Partit Humanista aprovades en la primera *Internacional Humanista* (*). La tesi 4 és particularment descriptiva de la visió política del partit. Diu així: "La contradicció social és producte de la violència. L'apropiació del tot social per una part és violència i aquesta violència rau en la base de la contradicció i el sofriment. La violència es manifesta com despullar l'altre de la seva intencionalitat (i, per cert, de la seva llibertat); com acció de submergir l'ésser humà, o els conjunts humans, en el món de la naturalesa. És per això que les ideologies dominants han considerat els nadius subjugats com a 'naturals', els obrers espoliats com a 'força de treball'; les dones relegades com a simples 'procreadores'; les races asservides com a zoològicament 'inferiors'; els joves desposseïts dels mitjans de producció com a només projecte, caricatura, 'imaduresa' d'homes complets; els pobles postergats com a 'subdesenvolupats'. Això últim en un esquema naturalista groller en el qual es dona per suposat que el 'desenvolupament' comporta un model únic representat precisament pels explotadors a qui s'atribueix la plenitud de l'evolució, no només en termes objectius sinó també subjectius atès que, per a ells, la subjectivitat és un simple reflex de les condicions objectives".

TIRANIA

(De tirà, del ll. *tyrannus*, -i i aquest del gr. *tyrannos* 'reietó, sobirà local').

Govern exercit per un tirà, individu o grup petit que obté el poder absolut mitjançant la violència i contra el dret establert. La **tiranía** exerceix el poder sense justícia i a mida de la seva voluntat.

El fonament de la **tiranía** és la força nua, el terror i el cinisme que han de provocar, en els altres, la por i l'obediència cega. Generalment sorgeix en el període de transició del sistema tradicional a un altre de nou, quan la vella elit política i social està desacreditada i la nova està en procés de formació. És un regim cruel, però fràgil, que provoca trastorns polítics violents.

Té molts trets en comú amb el despotisme, perquè utilitza diversos mecanismes que n'ha heretat, però se'n diferencia per la manca de legitimitat, d'una base social més o menys estable i per la ruptura amb la tradició, amb la societat tradicional.

TOLERÀNCIA

(De tolerar i aquest del ll. *tolerare* 'suportar, sostenir').

Qualitat moral que expressa una actitud atenta i respectuosa d'una persona, grup, institució o societat, amb relació als interessos, creences, opinions, hàbits i conducta aliens. Es manifesta en l'afany d'arribar a la comprensió mútua i a la conciliació d'interessos i opinions divergents mitjançant la persuasió i les negociacions. L'enfoc de la **tolerància** efectuat per algunes religions va admetre la no resistència al mal mitjançant la violència. Aquest enfoc fou desenvolupat per Tolstoi i Gandhi en una doctrina política i moral. En qualsevol cas, no s'ha de confondre la **tolerància** amb la *caritat* (*) o compassió.

En la societat moderna, la **tolerància** assegura la llibertat espiritual de cada persona. Des del segle XVIII s'aplicava preferentment a l'esfera religiosa amb el reconeixement del permís per professar confessions diferents de l'admesa oficialment. En l'actualitat, la **tolerància** es converteix en una condició necessària per a la supervivència de la humanitat perquè permet realitzar el diàleg entre cultures i corrents diferents sobre la base del respecte mutu i la igualtat de drets.

La **tolerància** és el fonament de la democràcia moderna perquè assegura el pluralisme religiós, ideològic i polític, dona garantia a les minories enfront de les majories i assegura la sobirania de la personalitat.

El **Nou Humanisme** considera la **tolerància** com condició indispensable de l'estil de vida humanista i de la cooperació nacional i internacional com a base per a l'aplicació efectiva dels drets humans universals.

TOLSTOIANISME

Corrent ideològic dels deixebles de l'escriptor i pensador rus Lleó Tolstoi (1828-1910), que propagava les idees de no-violència i d'amor a l'ésser humà, de la superació de l'alienació i de l'autoperfeccionament moral de la personalitat mitjançant la seva unió amb Déu sense la mediació ferotge de l'Església oficial. Segons Tolstoi, l'Estat, la propietat privada i l'Església formal obstaculitzen la realització d'aquest ideal.

Els tolstoians, que han creat les seves sectes a diversos països, idealitzen la vida rural, el treball camperol i la comunitat agrícola. Es pronuncien en contra de la desigualtat social i l'opressió, i a favor de la germanor de tots els éssers humans. Les concepcions de Tolstoi sobre la no-violència i l'amor s'encarnaren de modes diferents en l'activitat de Gandhi a l'Índia, Schweitzer a l'Àfrica, Nkrumah a Ghana, Luther King als EUA.

La línia humanista de Tolstoi fou tergiversada per alguns dels seus seguidors i anà declinant. Avui el **tolstoianisme** pràcticament no existeix com a corrent social organitzat, tot i que en alguns indrets sobreviuen petites comunitats agrícoles.

TOTALITARISME

(Deriv. de totalitat del ll. *totalitas, -atis* 'qualitat de complert').

1. Ideologia que pretén subordinar l'ésser humà al domini complet i total de l'Estat omnipotent mitjançant la manipulació sociopsicològica i ideològica de la conducta de les masses, el control repressiu de tota la vida pública i privada de cada ciutadà i a través del terror quotidià. 2. Sistema i règim sociopolític, varietat del model mobilitzador que destaca pel control repressiu total, burocràtic, imposat violentament per l'Estat totpoderós i terrorista a tota la societat i a cadascun dels seus habitants. Avui dia aquest control i la repressió corresponent es realitzen amb la utilització de les tecnologies informàtiques de la civilització postindustrial.

El règim totalitari explota en escala creixent el treball forçat organitzat industrialment. Utilitza la imatge de l'enemic per mantenir el domini psicològic de les masses; inhibeix les intencions humanes, les envileix, i degrada i destrueix la personalitat; transforma l'individu en instrument primitiu de la maquinària burocràtica i de l'Estat. Es caracteritza per la militarització total de la vida pública i elimina la societat civil.

Existeixen diverses formes i manifestacions del **totalitarisme**, basades en les idees de feixisme, nacionalisme, corporativisme, comunisme, etc.

El **Nou Humanisme** condemna totes les manifestacions del **totalitarisme** com a règim i ideologia violentes i opressives i crida a la lluita contra l'aixafament de la dignitat humana. L'humanisme és antípoda del **totalitarisme** i crea un ambient de resistència a aquest sistema inhumà, corroeix els seus fonaments i assenyalava els mètodes per combatre'l.

U

UBICACIÓ PERSONAL

Actualment es discuteix tot allò que dona referències personals tant en l'acció com en l'emplaçament psicològic davant aquest món canviant. La crisi de "models" de vida fa al·lusió a aquest problema. En una de les seves *Cartes als meus amics*, Silo presenta l'extracte de les observacions que ha efectuat anteriorment. Malgrat el risc de ser insuficient en matèria d'explicació, és pertinent presentar l'extracte en aquest article. Diu així: " 1. Hi ha un canvi veloç en el món, motoritzat per la revolució tecnològica, que xoca amb les estructures establertes i amb la formació i els hàbits de vida de les societats i els individus. 2. Aquest desfasament genera crisis progressives en tots els camps i no hi ha per què suposar que s'anirà detenint sinó, al contrari, tendirà a incrementar-se. 3. Allò inesperat dels esdeveniments impedeix preveure quina direcció prendran els fets, les persones que ens envolten i, en definitiva, la nostra pròpia vida. 4. Moltes de les coses que pensàvem i creïem ja no ens serveixen. Tampoc s'albiren solucions que vinguin d'una societat, unes institucions i uns individus que pateixen el mateix mal. 5. Si decidim treballar per fer front a aquests problemes haurem de donar direcció a la nostra vida i cercar coherència entre allò que pensem, sentim i fem. Atès que no estem aïllats, aquesta coherència haurà d'arribar a la relació amb altres, tractant-los del mode que volem per a nosaltres. Aquestes dues propostes no poden ser complides rigorosament, però constitueixen la direcció que necessitem, sobretot si les prenem com a referències permanents i hi aprofundim. 6. Vivim en relació immediata amb d'altres i és en aquest medi on hem d'actuar per donar direcció favorable a la nostra situació. Aquesta no és una qüestió psicològica, una qüestió que es pugui arranjar en el cap aïllat dels individus, aquest és un tema relacionat amb la situació en què es viu. 7. Essent conseqüents amb les propostes que tractem de portar endavant, arribarem a la conclusió que allò positiu per a nosaltres i el nostre medi immediat ha de ser ampliat a tota la societat. Juntament amb altres que coincideixen en la mateixa direcció, implementarem els mitjans més adients per tal que una nova solidaritat trobi el seu rumb. Per això, tot i actuant tan específicament en el nostre medi immediat, no perdrem de vista una situació global que afecta tots els éssers humans i que requereix del nostre ajut, així com nosaltres necessitem l'ajut dels altres. 8. Els canvis inesperats ens porten a plantejar seriosament la necessitat de donar direcció a la nostra vida. 9. La coherència no comença i acaba en un mateix, sinó que està relacionada amb un medi, amb d'altres persones. En aquest sentit, considerem la solidaritat com un aspecte de la coherència personal. 10. Però és necessari que les accions tinguin proporció, que s'estableixin prioritats d'acció de manera que no es desequilibrin. 11. L'oportunitat de l'accionar té en compte el retrocedir davant una gran força i avançar amb resolució quan aquesta es debilita. Aquesta idea és important a l'efecte de produir canvis en la direcció de la vida si som sotmesos a contradiccions que ens

mantenen en una situació recurrent. 12. És tan inconvenient la desadaptació en un medi sobre el que no podem canviar res com l'adaptació decreixent en la qual ens limitem a acceptar les condicions establertes. L'adaptació creixent consisteix en l'augment de la nostra influència en el medi i en una direcció coherent.”

UTOPIA

(Del ll. modern *utopia*, -ae 'lloc que no existeix', mot creat per l'humanista angl. Thomas Moro, cpt. a partir del gr. *ou* 'no' i *topos* 'lloc').

Terme pres del llibre *Utopia* (1516) del polític i escriptor anglès Thomas Moro, que descrivia una república imaginària ideal. Es tracta del sinònim del somni sobre la fundació artificial d'un paradís terrenal, de l'alt ideal social.

En l'actualitat l'utopisme és propi de diverses escoles filosòfiques de tendència humanista, perquè reflecteix les aspiracions d'un món millor, de la felicitat, igualtat i benestar. Aquest factor aconsegueix cert paper positiu en la mobilització de l'energia creadora de l'ésser humà, contribueix al desenvolupament de la seva intencionalitat com estímul real del progrés social i com norma moral.

Però en la vida real les temptatives artificials de realitzar l'ideal utòpic "aquí i ara", sense tenir en compte circumstàncies precises i tendències del desenvolupament de determinades societats, han generat molts abusos de poder i nombroses víctimes humanes. Aquesta trista experiència es reflecteix en la literatura crítica sota la forma de les "antiutopies".

V

VIOLÈNCIA

(Del ll. *violentus*, -a, -um 'el que actua amb molta força' cpt. de *vis* 'força' i *olentus* 'abundància').

És el mode més simple, freqüent i eficaç per mantenir el poder i la supremacia, per imposar la pròpia voluntat als altres, per usurpar el poder, la propietat i fins i tot les vides alienes. Segons Marx, la **violència** és la "llevadora de la història", és a dir: tota la història de la humanitat, inclòs el progrés, resulta de la **violència**, de guerres, apropiacions de les terres, complots, homicidis, revolucions, etc. Aquest autor afirma que tots els problemes importants en la història s'acostumen a resoldre per la força. La intel·ligència, les raons o les reformes juguen un paper subordinat. En aquest sentit Marx té raó; tanmateix, no la té quan absolutitza el paper de la **violència** i nega els avantatges de l'evolució sense **violència**. Tampoc no té raó en justificar la **violència** com una finalitat noble (malgrat que ell mateix, moltes vegades, mostrava reserves dient que cap bona raó pot excusar els mitjans malvats per assolir-la). Els violents de tot tipus justifiquen la **violència** com a mitjà per assolir resultats "bons" o "útils". Aquest enfocament és perillós i equívoc, atès que porta a l'apologia de la **violència** i al rebuig dels mitjans no-violents.

S'acostuma a diferenciar la **violència** directa, individualitzada (autoritat del pare sobre el seu fill), de la indirecta (permutadora), "codificada" usualment per les institucions socials i la política oficial (guerres, domini del dictador, poder monopartidista, monopoli confessional); també hi ha violències físiques, psicològiques, franques i emmascarades. En la societat es veuen altres gradacions més precises de la **violència**: a nivell de la família, de la nació, de la política mundial, així com de la relació de l'ésser humà amb la naturalesa, amb altres espècies animals, etc. Arreu podem veure els diferents elements, manifestacions o estats de la **violència** que actuen per resoldre problemes o assolir resultats desitjats a costa de perjudicar i fer patir un altre individu. La **violència** no s'orienta cap a un enemic determinat (encara que també succeeix), sinó cap a obtenir certs resultats concrets i per això es considera necessària i útil. Sovint qui violenta creu que actua d'una manera justa. D'aquí sorgeix el concepte segons el qual la **violència** es divideix en "blanca" (justificada) i "negra" (injustificada).

La **violència** és multifacètica. En la major part dels casos se la considera com a categoria ètica, com un mal o un "mal menor". La **violència** ha penetrat en tots els aspectes de la vida: es manifesta constantment i quotidianament en l'economia (explotació de l'home per l'home, coacció de l'Estat, dependència material, discriminació del treball de la dona, treball infantil, imposicions injustes, etc.); en la política (el domini d'un o diversos partits, el poder del capítost, el totalitarisme, l'exclusió dels ciutadans en la presa de decisions, la guerra, la revolució, la lluita armada del poder, etc.); en la ideologia (implantació de criteris oficials,

prohibició del lliure pensament, subordinació dels mitjans de comunicació, manipulació de l'opinió pública, propaganda de conceptes amb un rerefons violent i discriminador còmodes a l'elit governant, etc.); en la religió (sotmetiment dels interessos de l'individu als requeriments clericals, control sever del pensament, prohibició d'altres creences i persecució d'heretges); en la família (explotació de la dona, dictat sobre els fills, etc.); en l'ensenyament (autoritarisme de mestres, càstigs corporals, prohibició de programes lliures d'ensenyament, etc.); en l'exèrcit (autoritarisme de caps, obediència irreflexiva de soldats, càstigs, etc.); en la cultura (censures, exclusió de corrents innovadors, prohibició d'editar obres, dictats de la burocràcia, etc.).

Si analitzem l'esfera de vida de la societat contemporània, sempre topem amb la **violència** que restringeix la nostra llibertat; per això resulta pràcticament impossible determinar quina classe de prohibicions i aixafament de la nostra voluntat són realment racionals i útils i quines tenen un caràcter hipòcrita i antihumà. Una tasca especial de les forces autènticament humanistes consisteix a superar els trets agressius de la vida social: propiciar l'harmonia, la no-violència, la tolerància i la solidaritat.

Quan es parla de **violència**, generalment es fa al·lusió a la **violència** física, atès que és l'expressió més evident de l'agressió corporal. Altres formes com la **violència** econòmica, racial, religiosa, sexual, etc., de vegades poden actuar amagant el seu caràcter i desembocar, en definitiva, en l'asserviment de la intenció i la llibertat humanes. Quan aquestes formes de **violència** es posen de manifest s'exerceixen també mitjançant la coacció física. Tota forma de **violència** guarda una relació estreta amb la *discriminació* (*).

XOVINISME

Varietat radical, extremista, del nacionalisme de les potències que tracta de justificar davant l'opinió pública les guerres de rampinya, les conquestes, el pillatge, les "neteges ètniques" i altres crims comesos pels conqueridors. Proclama la superioritat del vencedor sobre el vençut, del fort sobre el feble, de l'explotador sobre l'explotat, etc. En la majoria dels casos té caire racista i proclama la superioritat d'una raça sobre les altres. El nom d'aquest fenomen es deu a Nicolas Chauvin, sergent de l'exèrcit napoleònic del primer imperi, al començament del segle XIX.

L'humanisme actual desemmascara i condemna el **xovinisme** com a ideologia i pràctica antihumana que col·loca la nació i la raça damunt de l'ésser humà, que esperona uns homes contra uns altres i que enalteix la violència com a mètode per resoldre els conflictes.

GLOSSARI DE MOTS I LES SEVES RELACIONS

1. (*): veure l'article assenyalat per l'asterisc.
2. *Mencions*: el mot actual apareix en d'altres articles.
3. *Referències*: noms d'autors, personatges o obres que se citen en cada article.

A

ACCIÓ

(*) Psicologia humanista.

Mencions: Administració; Agressió; Autogestió; Centres de comunicació humanista; Col·lectivisme; Consciència social; Consens; Cooperació; Desocupació; Dignitat; Discriminació; Educació; Ésser humà; Estratificació social; Estructuralisme; Evolució; Exèrcit; Feixisme; Front d'acció; Humanisme antropocèntric; Humanisme cristià; Humanisme existencialista; Humanisme marxista; Humanisme prerenaixentista; Humanista, document; Idealisme; Immigració; Internacional humanista; Joc; Justícia; Legitimitat; Moment humanista; No-violència; Opció; Oposició; Opressió; Pacifisme; Paisatge de formació; Qüestió femenina; Reciprocitat; Regla d'or; Repressió; Revolució; Sofriment; Solidaritat; Tesis; Ubicació personal.

ACTITUD ANTIHUMANISTA

(*) Actitud humanista.

ACTITUD HUMANISTA

(*) Moment humanista.

Mencions: Actitud antihumanista; Consciència social; Humanisme; Humanisme empíric; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanisme històric, situació de l'; Humanisme universalista; Humanista; Regla d'or.

ADAPTACIÓ

(*) Estructura; Medi; Superació d'allò que es vell per allò que és nou.

Mencions: Alienació; Ecologia; Ésser humà; Humanisme cristià; Ubicació personal.

ADMINISTRACIÓ

Mencions: Burocràcia; Economia; Poder.

AGRESSIÓ

(*) Violència.

Mencions: Coalició; Espai; Exèrcit.

ALIENACIÓ

(*) Adaptació creixent; Propietat del treballador.

Mencions: Deshumanització; Igualtat.

Referències: Feuerbach; Hegel: *Fenomenologia de l'Esperit*; Marx: *Manuscrits econòmics i filosòfics*.

ALTRUISME

(*) Reciprocitat; Solidaritat.

Referències: Comte.

AMOR

(*) Solidaritat.

Mencions: Caritat; Existencialisme; Filantropia; Fraternitat; No-violència; Tolstoianisme.

ANARQUISME

(*) Autogestió.

Mencions: Llibertat; Nova esquerra; Propietat; Radicalisme.

Referències: Bakunin; Gandhi; Kropotkin; Nietzsche; Proudhon; Stirner; Tolstoi.

ANTIHumanisme

(*) Discriminació; Violència.

Mencions: Antihumanisme filosòfic; Darwinisme social; Liberalisme; Nova esquerra.

ANTIHumanisme Filosòfic

(*) Ciència; Ésser humà.

Referències: Althusser; Foucault; Heidegger; Lévi-Strauss; Marx; Nietzsche.

ATEISME

Mencions: Humanista, document; Llibertat; Religió.

AUTOGESTIÓ

Mencions: Alienació; Anarquisme.

AUTORITARISME

Mencions: Nacionalsocialisme.

B

BÉ SOCIAL

Mencions: Qualitat de vida.

BURGESIA

(*) Globalització.

Mencions: Capitalisme; Classe; Cosmopolitisme; Poble; Humanisme històric, situació de l'.

BUROCRÀCIA

Mencions: Conformisme; Propietat del treballador; Violència.

C

CAPES MITJANES

(*) Xovinisme.

Mencions: Classe; Nova dreta.

CAPITALISME

(*) Burgesia.

Mencions: Feudalisme; Marxisme leninisme; Reformisme social.

CARITAT

(*) Humanitarisme; Tolerància.

CASTA

Mencions: Despotisme; Fraternitat; Problema nacional.

CENTRE MUNDIAL D'ESTUDIS HUMANISTES

(*) Fòrum humanista.

CENTRES DE COMUNICACIÓ HUMANISTA

(*) Fronts d'acció.

CENTRES DE LES CULTURES

(*) Clubs humanistes.

CENTRISME

CIÈNCIA

(*) Tècnica.

Mencions: Ateisme; Centre mundial d'estudis humanistes; Consciència social; Creença; Deshumanització; Dogmatisme; Ecologia; Economia; Educació; Espai; Evolució; Humanitat; Humanisme universalista; Legislació; Marxisme leninisme; Materialisme; Països desenvolupats; Poder; Renaixement; Sofriment; Superació d'allò que és vell per allò que és nou; Temps.

CLASSE

Mencions: Burocràcia; Capitalisme; Existencialisme; Fraternitat; Grup social; Justícia; Marxisme leninisme; Opressió; Paternalisme; Personalisme; Poder; Reformisme social; Solidaritat; Violència.

CLUBS HUMANISTES

(*) Humanista, document.

Mencions: Grup social.

Referències: Document del Moviment Humanista.

COALICIÓ

COL·LECTIVISME

Mencions: Personalisme.

COLONIALISME

(*) Imperialisme; Neocolonialisme.

Mencions: Democràcia; Gandhisme; Moviment dels no-alineats; Problema nacional; Reformisme.

COMUNISME

(*) Marxisme; Marxisme leninisme; Socialisme.

Mencions: Anarquisme; Nova dreta; Radicalisme; Totalitarisme.

Referències: Engels; *Manifest comunista*; Marx.

COMUNITAT PER AL DESENVOLUPAMENT HUMÀ

(*) Centre mundial d'estudis humanistes; Centres de comunicació humanista; Centres de les cultures; Clubs humanistes; Fòrum humanista; Internacional Humanista; Moviment Humanista; Siloisme.

Referències: Silo.

CONFORMISME

(*) Burocràcia.

CONSCIÈNCIA SOCIAL

(*) Actitud humanista; Generacions; Moment humanista.

Mencions: Ciència; *Humanista, document*.

CONSENS

Mencions: Autogestió; Capes mitjanes; Cosmopolitisme.

CONSERVADORISME

Mencions: Dogmatisme.

CONSUMISME

(*) Alienació.

Mencions: Nova esquerra.

CONTRACTE SOCIAL

Mencions: Il·lustració.

Referències: Rousseau.

COOPERACIÓ

Mencions: Caritat; Consens; Contracte social; Feixisme; Gandhisme; Internacionalisme; Organitzacions socials de base; Països desenvolupats; Països en vies de desenvolupament; Problema global; Socialdemocràcia; Societat postindustrial; Tolerància.

CORPORATIVISME

Mencions: Democràcia; Totalitarisme.

Referències: Salazar; Vargas.

COSMOPOLITISME

(*) Imperialisme; Internacionalisme; Xovinisme.

CREENÇA

(*) Ciència; Generacions.

Mencions: Estructuralisme; Populisme; Religió; Religiositat.

CRÍTICA

Mencions: Antihumanisme filosòfic; Cosmopolitisme; Dogmatisme; Estructuralisme; Nova esquerra; Poder; Utopia.

CULTURA POLÍTICA

D

DARWINISME SOCIAL

(*) Antihumanisme.

Referències: Darwin.

DEMAGÒGIA

Mencions: Populisme.

DEMOCRÀCIA

Mencions: Autogestió; Burocràcia; Democràcia cristiana; Democràcia revolucionària; Feixisme; Humanista, document; Imperialisme; Internacionalisme; Marxisme leninisme; Partit polític; Populisme; Reformisme social; Revengisme; Sistema electoral; Socialdemocràcia; Tolerància.

DEMOCRÀCIA CRISTIANA

(*) Humanisme cristià.

Referències: J. Maritain; Papa Lleó XIII.

DEMOCRÀCIA REVOLUCIONÀRIA

DEPENDÈNCIA

Mencions: Deshumanització; Esclavitud; Estratificació social; Humanista, document; Imperialisme; Llibertat; Nord-Sud; Poder; Violència.

DESESTRUCTURACIÓ

(*) Estructura; Superació d'allò que és vell per allò que és nou.

Mencions: Alienació; Dogmatisme; Front d'acció; Generacions; Moment humanista; Religiositat; Separatisme; Sindicalisme.

DESHUMANITZACIÓ

(*) Alienació; Ciència; Darwinisme social; Marxisme leninisme; Moment humanista.

DESOCUPACIÓ

Mencions: Capitalisme; Estratificació social; Humanista, document; Nord-Sud; Problema de l'alimentació.

DESPOTISME

Mencions: Reformisme; Tirania.

Referències: Hitler; Mao; Stalin.

DICTADURA

Mencions: Comunitat per al desenvolupament humà; Democràcia.

DIGNITAT

Mencions: Alienació; Autoritarisme; Corporativisme; Crítica; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Despotisme; Dictadura; Esclavitud; Fraternalitat; Humanisme existencialista; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Immigració; Nacionalisme; Opressió; Pacifisme; Riure; Totalitarisme.

DIPLOMÀCIA

Mencions: Jesuïtisme; Maquiavel·lisme; Moviment antibèl·lic.

DISCRIMINACIÓ

Mencions: Actitud humanista; Antihumanisme; Burgèsia; Estratificació social; Humanisme universalista; Humanista, document; Humanitat; Immigració; Internacionalisme; Moviment humanista; No-violència activa; Nou Humanisme; Paternalisme; Problema nacional; Qüestió femenina; Repressió; Sofriment; Violència.

DOCUMENT DEL NOU HUMANISME

(*) Humanista, document.

Mencions: Clubs humanistes; Economia; Humanisme universalista; Internacional humanista; Moviment humanista; Propietat del treballador.

DOGMATISME

(*) Desestructuració.

Mencions: Autoritarisme; Humanisme cristià; Renaixement.

E

ECOLOGIA

(*) Ecologisme.

Mencions: Cosmopolitisme; Ecologisme.

Referències: Haeckel; Lamarck; Treviranus.

ECOLOGISME

Mencions: Ecologia; Humanista, document.

ECONOMIA

(*) Humanista, document; Propietat del treballador.

Mencions: Alienació; Burgèsia; Esclavitud; Guerra freda; Llibertat; Marxisme leninisme; Mundialització; Neoliberalisme; Nous pobres; Països en vies de desenvolupament; Problema nacional; Renaixement; Societat postindustrial; Violència.

Referències: Document del Nou Humanisme.

EDUCACIÓ

(*) Paisatge extern.

Mencions: Bé social; Centre mundial d'estudis humanistes; Ciència; Classe; Conformisme; Crítica; Família; Jesuïtisme; Nació; Neoliberalisme; Pacifisme; Qualitat de vida; Radicalisme; Renaixement.

Referències: Silo: *Humanitzar la Terra*.

EFFECTE DEMOSTRACIÓ

(*) Mundialització.

Mencions: Front d'acció; Moment humanista.

EL TEMA MÉS IMPORTANT

(*) Ubicació personal.

ELECCIÓ

(*) Llibertat.

Mencions: Autogestió; Democràcia; Humanisme; Humanisme existencialista; Humanista, document; Partit polític; Sistema electoral.

ELIT

Mencions: Conservadorisme; Consumisme; Sindicalisme; Tirania; Violència.

EMANCIPACIÓ

EMPRESA-SOCIETAT

(*) Humanista, document; Poder; Propietat.

Referències: Montero de Burgos: *Empresa i societat, bases d'una economia humanista.*

ESCLAVITUD

Mencions: Alienació; Consumisme; Emancipació; Feudalisme.

Referències: Espàrtac; Toussaint Louverture; Hitler; Stalin; Mao.

ESPAI

Mencions: Alienació; Estat; Llibertat; Moment humanista; Problema global.

ÉSSER HUMÀ

Mencions: Actitud humanista; Alienació; Anarquisme; Antihumanisme filosòfic; Ateisme; Casta; Ciència; Col·lectivisme; Consumisme; Cosmopolitisme; Darwinisme social; Desocupació; Despotisme; Dictadura; Dignitat; Dogmatisme; Ecologia; Ecologisme; Economia; Educació; Emancipació; Esclavitud; Estructura; Estructuralisme; Existencialisme; Feudalisme; Fraternalitat; Grup social; Humanisme; Humanisme antropocèntric; Humanisme cristià; Humanisme existencialista; Humanisme filosòfic; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanisme prerenaixentista; Humanista, document; Humanitarisme; Igualtat; Il·lustració; Individualisme; Iniciativa; Intenció; Joc; Justícia; Llibertat; Materialisme; Opció; Opressió; Paisatge de formació; Paisatge humà;

Personalisme; Renaixement; Societat postindustrial; Sofriment; Tesis; Temps; Tolstoianisme; Totalitarisme; Utopia; Violència; Xovinisme.

Referències: Silo: *Contribucions al pensament, Discussions Historiològiques, Psicologia de la imatge.*

ESTAT

Mencions: Administració; Alienació; Ateisme; Bé social; Ciència; Colonialisme; Conservadorisme; Democràcia; Emancipació; Ésser humà; Estat; Exèrcit; Fe; Generacions; Humanista, document; Justícia; Legislació; Llei; Maquiavel·lisme; Mobilitat social; Paisatge intern; Poder; Problema nacional; Religió; Renaixement; Totalitarisme; Ubicació personal.

ESTIL DE VIDA

Mencions: Mundialització; No-violència; Religió; Tolerància.

ESTRATIFICACIÓ SOCIAL

(*) Discriminació.

ESTRUCTURA

(*) Ésser humà.

Mencions: Adaptació; Burocràcia; Capes mitjanes; Capitalisme; Consciència social; Democràcia; Desestructuració; Estat; Estructuralisme; Humanisme cristià; Humanisme filosòfic; Humanisme històric, situació de l'; Humanisme marxista; Iniciativa; Innovació; Materialisme; Medi; Mètode; Mobilitat social; Moment històric; Nou Humanisme; Organitzacions no governamentals; Paisatge de formació; Paisatge extern; Països desenvolupats; Paper social; Patriarcat; Percepció; Personalisme; Qualitat de vida; Religió; Revolució; Societat; Superació d'allò que és vell per allò que és nou.

Referències: Husserl.

ESTRUCTURALISME

(*) Creença; Estructura; Generacions; Paisatge.

Mencions: Antihumanisme filosòfic.

Referències: Althusser; Barthes; Foucault; Husserl; Lacan; Lévi-Strauss; Saussure: *Curs de lingüística general.*

EVOLUCIÓ

(*) Revolució.

Mencions: Capitalisme; Darwinisme social; Humanisme cristià; Humanisme marxista; Propietat del treballador; Tècnica; Tesis; Violència.

Referències: Prigogine.

EXÈRCIT

(*) Agressió.

Mencions: Violència; Xovinisme.

EXISTENCIALISME

Mencions: Estructuralisme; Humanisme existencialista.

Referències: Berdiaev; *Don Quixot*; Hegel; Heidegger; Husserl; Jaspers; Kierkegaard; Nietzsche; Ortega y Gasset; Sartre; Unamuno.

F

FAMÍLIA

Mencions: Dependència; Estil de vida; Fraternitat; Grup social; Patriarcat; Personalisme; Societat; Violència.

FE

(*) Creença.

Mencions: Ateisme; Existencialisme; Humanisme existencialista; Humanista, document; Llei; Llibertat; Maquiavel·lisme; Religiositat.

FEIXISME

(*) Nacionalsocialisme.

Mencions: Coalició; Democràcia; Democràcia cristiana; Espai; Grup social; Immigració; Problema nacional; Radicalisme; Totalitarisme.

Referències: Mussolini.

FEMINISME

(*) Qüestió femenina.

FEUDALISME

Mencions: Internacionalisme; Liberalisme.

Referències: Marx.

FILANTROPIA

FÒRUM HUMANISTA

(*) Comunitat per al desenvolupament humà.

FRATERNITAT

(*) Solidaritat.

FRONT D'ACCIÓ

(*) Desestructuració; Efecte demostració.

Mencions: Qüestió femenina.

G

GANDHISME

Referències: Gandhi.

GENERACIONS

(*) Desestructuració; Moment històric; Paisatge de formació; Superació d'allò que és vell per allò que és nou.

Mencions: Consciència social; Creença; Educació; Estil de vida; Estratificació social; Estructuralisme; Humanitat; Moment humanista; Oci; Pacifisme.

Referències: Drerup; Dromel; Lorenz; Mannheim; Ortega y Gasset; Petersen; Pinder; Wechsler.

GESTIÓ

(*) Administració.

Mencions: Alienació; Cooperació; Democràcia; Despotisme; Dictadura; Estat; Feixisme; Humanista, document; Llibertat; Paternalisme; Patriarcat; Poder; Propietat del treballador; Règim; Sistema electoral; Societat postindustrial.

GRUP SOCIAL

Mencions: Autoritarisme; Elit; Estil de vida; Fraternitat; Líder; Marginalitat; Paper social; Problema nacional.

GUERRA

Mencions: Coalició; Contracte social; Democràcia cristiana; Democràcia revolucionària; Esclavitud; Feixisme; Guerra civil; Guerra freda; Humanisme existencialista; Humanisme marxista; Humanitat; Imperialisme; Marxisme leninisme; Materialisme; Moviment antibèl·lic; Moviment dels no-alineats; Nació; Nova dreta; Pacifisme; Patriotisme; Poble; Problema nacional; Reformisme social; Renaixement; Revengisme; Seguretat social; Socialdemocràcia; Violència.

GUERRA CIVIL

GUERRA FREDA

Mencions: Democràcia revolucionària; Moviment antibèl·lic; Moviment dels no-alineats; Nova dreta.

H

HISTORIOLOGIA

(*) Paisatge de formació.

Mencions: Humanista.

HUMANISME

(*) Actitud humanista; Nou Humanisme.

Mencions: Acció; Actitud humanista; Antihumanisme filosòfic; Col·lectivisme; Cosmopolitisme; Democràcia cristiana; Dignitat; Document del Nou Humanisme;

Dogmatisme; Esclavitud; Estructuralisme; Feudalisme; Guerra; Humanisme; Humanisme antropocèntric; Humanisme cristià; Humanisme empíric; Humanisme existencialista; Humanisme filosòfic; Humanisme històric; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanisme històric, situació de l'; Humanisme marxista; Humanisme nou; Humanisme prerenaixentista; Humanisme teocèntric; Humanisme universalista; Humanista, document; Il·lustració; Iniciativa; Opressió; Renaixement; Siloisme; Sofriment; Totalitarisme; Xovinisme.

HUMANISME ANTROPOCÈNTRIC

(*) Nou Humanisme.

HUMANISME CRISTIÀ

(*) Humanisme antropocèntric ; Humanisme filosòfic; Humanisme teocèntric.

Mencions: Democràcia cristiana; Humanisme existencialista; Humanisme teocèntric.

Referències: Aristòtil; Bergson; Darwin; Descartes; Freud; Hegel; Kant; Lleó XIII: *Rerum novarum*; Maritain: *Humanisme Integral*; Marx; Nietzsche; Puledda: *Interpretacions de l'Humanisme*; Rousseau; T. d'Aquino.

HUMANISME EMPÍRIC

(*) Actitud humanista.

HUMANISME EXISTENCIALISTA

(*) Existencialisme; Humanisme filosòfic.

Referències: Dostoievski; Heidegger; Husserl; Sartre: *L'existencialisme és un humanisme, Rebel·lar-se és just*.

HUMANISME FILOSÒFIC

(*) Existencialisme.

Mencions: Antihumanisme filosòfic; Humanisme cristià; Humanisme existencialista; Humanisme marxista; Siloisme.

HUMANISME HISTÒRIC

Mencions: Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanisme històric, situació de l'; Humanisme prerenaixentista; Humanista, document.

HUMANISME HISTÒRIC, desenvolupament de l'

(*) Actitud humanista.

Referències: Lotario; Manetti: *De dignitate et excellentia hominis*; Petrarca; Valla: *De voluptate*.

HUMANISME HISTÒRIC, situació de l'

Referències: M. Polo.

HUMANISME MARXISTA

(*) Antihumanisme filosòfic; Humanisme filosòfic; Marxisme leninisme; Materialisme.

Referències: Bloch; Engels; Fromm; Garaudy; Marcuse; Marx: *Manuscripts economicofilosòfics, Ideologia alemanya, Crítica del dret de Hegel, Teories de la plusvàlua, El capital*; Mondolfo; Shaff.

HUMANISME NOU

(*) Nou Humanisme.

HUMANISME PRERENAIXENTISTA

HUMANISME TEOCÈNTRIC

(*) Humanisme cristià.

Mencions: Humanisme cristià.

HUMANISME UNIVERSALISTA

(*) Actitud humanista; Humanista, document; Moment humanista; Nació; Nou Humanisme.

Referències: *Document del Moviment Humanista*.

HUMANISTA

(*) Actitud humanista; Moviment humanista.

Mencions: Acció; Actitud antihumanista; Altruisme; Antihumanisme filosòfic; Caritat; Centres de comunicació humanista; Col·lectivisme; Comunitat per al desenvolupament humà; Consciència social; Consens; Deshumanització; Estil de vida; Exèrcit; Existencialisme; Fòrum humanista; Humanisme; Humanisme cristià; Humanisme empíric; Humanisme existencialista; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanisme

històric, situació de l'; Humanisme marxista; Humanisme universalista; Humanista, document; *Manifest humanista I*; *Manifest humanista II*; Idealisme; Il·lustració; Immigració; Internacional humanista; Jesuïtisme; Moment humanista; Moviment humanista; Opinió pública; Paper social; Percepció; Propietat; Propietat del treballador; Psicologia humanista; Regla d'or; Renaixement; Solidaritat; Tolerància; Tolstoianisme; Utopia.

HUMANISTA, document

(*) Internacional humanista; Fòrum humanista; Nou Humanisme.

HUMANISTA I, manifest (*Humanist Manifesto I*)

Referències: Dewey; *Humanist Manifesto II*.

HUMANISTA II, manifest (*Humanist Manifesto II*)

Referències: *Humanist Manifesto I*; Lamont; Monod; Sàkharov; Skinner.

HUMANISTA, paraules afins

Referències: Campana: *The Origin of the Word 'Humanist'*; Niethammer; Rüegg.

HUMANITARISME

(*) Altruisme; Filantropia.

Mencions: Caritat.

HUMANITAT

Mencions: Alienació; Ateisme; Darwinisme Social; Esclavitud; Guerra; Humanisme cristià; Humanista, document; Internacionalisme; Marxisme leninisme; Organitzacions no governamentals; Problema global; Temps; Tolerància; Violència.

I

IDEALISME

(*) Materialisme.

Mencions: Humanisme cristià; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanisme marxista.

IGUALTAT

Mencions: Actitud humanista; Bé social; Dependència; Emancipació; Fraternitat; Humanista, document; Injustícia; Organitzacions socials de base; Problema global; Qüestió femenina; Tolerància; Utopia.

IL·LUSTRACIÓ

Mencions: Ateisme; Bé social; Contracte social; Humanisme; Humanista; Justícia; Nou ordre; Religió; Renaixement; Societat; Solidaritat.

Referències: Condillac; Descartes; Diderot; Goethe; Leibniz; Locke; Montesquieu; Newton; Rousseau; Schiller; Spinoza; Voltaire.

IMMIGRACIÓ

IMPERIALISME

(*) Colonialisme; Neocolonialisme.

Mencions: Cosmopolitisme; Internacionalisme; Marxisme leninisme; Mundialització; Neocolonialisme.

INDIVIDUALISME

Mencions: Anarquisme; Col·lectivisme; Humanisme cristià; Personalisme.

Referències: Bakunin; Protàgores; Stirner.

INICIATIVA

Mencions: Agressió; Cooperació; Humanisme existencialista; Organitzacions no governamentals; Organitzacions socials de base.

INNOVACIÓ

Mencions: Crítica.

INTENCIÓ

(*) Existencialisme.

Mencions: Acció; Actitud antihumanista; Actitud humanista; Caritat; Centre mundial d'estudis humanistes; Deshumanització; Educació; Ésser humà; Estil de vida; Grup social; Humanisme existencialista; Humanista, document; Idealisme; Llibertat; Moment humanista; Violència.

Referències: Brentano; Husserl.

INTERNACIONAL HUMANISTA

(*) Tesis; Humanista, document.

Referències: Tesis doctrinals, Declaració de principis, Bases d'acció política, Estatuts, Document Humanista.

INTERNACIONALISME

(*) Mundialització; Nacionalisme.

Mencions: Cosmopolitisme.

J

JERARQUIA

Mencions: Democràcia cristiana; Jesuïtisme.

JESUÏTISME

Referències: Clement XIV; I. de Loyola; Molière: Tartuf; Pius VII; T. de Chardin; Viera.

JOC

JUSTÍCIA

Mencions: Il·lustració; Poder; Propietat del treballador; Sofriment; Tirania.

Referències: Aristòtil.

L

LEGISLACIÓ

LEGITIMISME

Referències: Ll. F. d'Orleans; Talleyrand.

LEGITIMITAT

Mencions: Líder; Tirania.

LIBERALISME

(*) Neoliberalisme.

Mencions: Conservadorisme; Humanisme cristià.

Referències: Hayek; Locke; L. von Mises; Nozick; Popper; Rawls; Smith; Stuart Mill; Tocqueville.

LÍDER

Mencions: Gandhisme; Populisme; Propietat del treballador.

LLEI

(*) Legislació.

Mencions: Dictadura; Feixisme; Humanista, document; Igualtat; Justícia; Legitimitat; Liberalisme; No-violència; Propietat del treballador.

LLIBERTAT

(*) Existencialisme; Propietat dels treballadors.

Mencions: Acció; Actitud antihumanista; Actitud humanista; Alienació; Anarquisme; Ateisme; Autoritarisme; Bé social; Burgesia; Col·lectivisme; Contracte social; Crítica; Democràcia; Dependència; Deshumanització; Elecció; Emancipació; Esclavitud; Estil de vida; Estructuralisme; Feudalisme; Fraternalitat; Humanisme; Humanisme cristià; Humanisme existencialista; Humanisme universalista; Humanista, document; *Manifesto humanista I*; Igualtat; Individualisme; Iniciativa; Justícia; Liberalisme; Manipulació; No-violència; Opció; Opinió pública; Personalisme; Qualitat de vida; Renaixement; Tesis; Tolerància; Violència.

Referències: Böhme; Berdiàiev; Spinoza.

M

MANIPULACIÓ

Mencions: Alienació; Autoritarisme; Comunitat per al desenvolupament humà; Conformisme; Opinió pública; Patriotisme; Poder; Sindicalisme; Totalitarisme; Violència.

MAQUIAVEL·LISME

Referències: Maquiavel.

MARGINALITAT

Mencions: Modernització.

MARXISME LENINISME

(*) Antihumanisme filosòfic; Humanisme filosòfic; Humanisme marxista.

Mencions: Antihumanisme filosòfic; Humanisme filosòfic; Humanisme marxista.

Referències: *Diccionari del Comunisme Científic*; Engels; Lenin; Marx.

MATERIALISME

(*) Idealisme.

Mencions: Humanisme marxista; Idealisme; Marxisme leninisme.

Referències: Einstein: *Teoria de la relativitat*.

MEDI

(*) Estructura.

Mencions: Adaptació; Administració; Alienació; Autoritarisme; Darwinisme social; Demagògia; Desestructuració; Deshumanització; Dictadura; Ecologia; Ecologisme; Economia; Ésser humà; Feixisme; Feudalisme; Gandhisme; Guerra; Guerra civil; Humanisme antropocèntric; Humanisme prerenaixentista; Humanista, document; Legislació; Legitimitat; Marxisme leninisme; Moment històric; Nació; Opinió pública; Organitzacions no governamentals; Organitzacions socials de base; Paisatge de formació; Països en vies de desenvolupament; Paternalisme; Poder; Problema global; Problema nacional; Propietat del treballador; Reformisme; Religió; Renaixement; Revengisme; Revolució; Seguretat; Separatisme; Sistema electoral; Socialdemocràcia; Tècnica; Tolerància; Tolstoianisme; Totalitarisme; Ubicació personal; Violència.

METALINGÜÍSTICA

METALLENQUATGE

MÈTODE

Mencions: Ciència; Consens; Cooperació; Crítica; Democràcia revolucionària; Dictadura; Estructura; Estructuralisme; Existencialisme; Feixisme; Intenció; Manipulació; Marxisme leninisme; No-violència; Percepció; Problema nacional; Psicologia humanista; Reformisme; Renaixement; Xovinisme.

MOBILITAT SOCIAL

MODERNITZACIÓ

Mencions: Feudalisme; Innovació; Països en vies de desenvolupament; Problema de l'alimentació; Radicalisme; Reformisme; Separatisme.

MOMENT HISTÒRIC

(*) Estructura; Generacions; Medi; Paisatge; Sistema.

Mencions: Generacions; Nou Humanisme; Religió.

MOMENT HUMANISTA

(*) Actitud humanista; Consciència social; Desestructuració; Efecte demostració; Mundialització.

Mencions: Deshumanització.

Referències: Akhenaton; Kukulcan; Kusi Yupanqui; Nezahualcóyotl; Topiltzin; Túpac Yupanqui.

MOVIMENT ANTIBÈL·LIC

Mencions: Guerra; Guerra freda.

MOVIMENT DELS NO-ALINEATS

MOVIMENT HUMANISTA

(*) Humanista, document; Humanitarisme; Nou Humanisme.

Mencions: Moviment humanista.

Referències: Document del Moviment Humanista.

MUNDIALITZACIÓ

(*) Nou Ordre.

Mencions: Burgèsia; Efecte demostració; Internacionalisme; Mundialització.

N

NACIÓ

(*) Humanisme universalista.

Mencions: Agressió; Colonialisme; Grup social; Humanista, document; Internacionalisme; Mundialització; Nacionalisme; Personalisme; Poble; Problema nacional; Revengisme; Solidaritat; Violència; Xovinisme.

NACIONALISME

Mencions: Cosmopolitisme; Feixisme; Internacionalisme; Nova esquerra; Patriotisme; Populisme; Totalitarisme; Xovinisme.

NACIONALSOCIALISME

(*) Feixisme.

Referències: Hitler.

NEOCOLONIALISME

(*) Colonialisme; Imperialisme.

Mencions: Imperialisme; Moviment dels no-alineats.

NEOLIBERALISME

Referències: Churchill; Lloyd George.

NIHILISME

Mencions: Llibertat.

Referències: Alexandre II; Turguènev: *Pares i fills*.

NO-VIOLÈNCIA

(*) Pacifisme.

Referències: Dostoievski; Gandhi; King; Kovalev; *La Bíblia*; Nkrumah; Sàkharov; Soljenitsin; Tolstoi.

NO-VIOLÈNCIA ACTIVA

NORD-SUD

NOU HUMANISME

(*) Antihumanisme; Humanisme universalista; Mundialització.

Mencions: Document del Nou Humanisme.

NOU ORDRE

(*) Països en vies de desenvolupament.

Mencions: Anarquisme; Feixisme; Il·lustració.

Referències: Hitler; Reagan.

NOUS POBRES

Mencions: Nova esquerra.

NOVA DRETA

NOVA ESQUERRA

O

OCI

Mencions: Joc.

OPCIÓ

Mencions: Feudalisme; Justícia; Llibertat; Manipulació; Propietat del treballador.

OPINIÓ PÚBLICA

Mencions: Centres de les cultures; Legislació; Nova dreta.

OPORTUNISME

Mencions: Marxisme leninisme.

Referències: Stalin.

OPOSICIÓ

Mencions: Democràcia; Feixisme; Individualisme; Legitimisme; Problema nacional; Propietat del treballador.

OPRESSIÓ

Mencions: Emancipació; Humanisme existencialista; Humanista, document; Justícia; Riure; Tolstoianisme.

ORGANITZACIONS NO GOVERNAMENTALS

Mencions: Democràcia.

ORGANITZACIONS SOCIALS DE BASE

ORTODÒXIA

Mencions: Religió.

P

PACIFISME

(*) Front d'acció.

Mencions: No-violència.

PAISATGE DE FORMACIÓ

(*) Generacions.

Mencions: Generacions; Historiologia; Separatisme.

PAISATGE EXTERN

(*) Paisatge intern.

PAISATGE HUMÀ

PAISATGE INTERN

(*) Paisatge extern.

PAÏSOS DESENVOLUPATS

Mencions: Desocupació; Nord-Sud; Nova dreta; Nova esquerra.

PAÏSOS EN VIES DE DESENVOLUPAMENT

Mencions: Nord-Sud; Problema de l'alimentació.

PAPER SOCIAL

(*) Psicologia humanista.

PARTIT POLÍTIC

Mencions: Líder; Oposició.

PATERNALISME

(*) Propietat del treballador.

PATRIARCAT

PATRIOTISME

(*) Manipulació.

Mencions: Cosmopolitisme; Revengisme.

Referències: Hitler; Mussolini; Stalin.

PERCEPCIÓ

(*) Paisatge; Psicologia humanista.

Mencions: Acció; Ésser humà; Estructura; Paisatge extern; Paisatge humà; Paisatge intern; Religió; Separatisme; Sofriment.

PERSONALISME

(*) Alienació; Existencialisme.

POBLE

Mencions: Burocràcia; Comunisme; Demagògia; Democràcia; Dependència; Estat; Fraternitat; Humanista, document; Legitimitat; Metalingüística; No-violència; Renaixement.

PODER

Mencions: Alienació; Antihumanisme; Autogestió; Autoritarisme; Burgèsia; Burocràcia; Ciència; Classe; Conformisme; Conservadorisme; Contracte social; Corporativisme; Democràcia; Democràcia cristiana; Democràcia revolucionària; Deshumanització; Despotisme; Dictadura; Ecologia; Elecció; Estat; Feixisme; Front d'acció; Generacions; Humanisme antropocèntric; Humanisme existencialista; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanista, document; Humanitarisme; Internacional humanista;

Internacionalisme; Legislació; Legitimitat; Liberalisme; Marxisme leninisme; Moment històric; Moment humanista; Nou Humanisme; Oportunisme; Partit polític; Patriarcat; Populisme; Propietat del treballador; Règim; Revengisme; Separatisme; Sindicalisme; Sistema electoral; Socialisme; Tirania; Utopia; Violència.

POPULISME

PROBLEMA DE L'ALIMENTACIÓ

(*) Països en vies de desenvolupament.

PROBLEMA GLOBAL

(*) Mundialització.

PROBLEMA NACIONAL

PROPIETAT

(*) Anarquisme; Empresa-societat; Marxisme leninisme; Propietat del treballador.

Mencions: Alienació; Anarquisme; Burguesia; Burocràcia; Capitalisme; Classe; Comunisme; Cooperació; Economia; Família; Humanista, document; Igualtat; Liberalisme; Llibertat; Materialisme; Tolstoianisme; Violència.

PROPIETAT DEL TREBALLADOR

(*) Gestió; Humanista, document; Propietat; Revolució.

Mencions: Alienació; Economia.

Referències: Centre d'Estudis Nacionals per a un Desenvolupament Alternatiu; *Document Humanista*; Parra; Riesco.

PSICOLOGIA HUMANISTA

Mencions: Acció; Percepció; Psicologia humanista.

Referències: Ammann; Binswanger; Brentano; Frankl; Heidegger; Husserl; Jaspers; Merleau-Ponty; Mueller; Sartre.

Q

QUALITAT DE VIDA

(*) Bé social.

QÜESTIÓ FEMENINA

(*) Discriminació; Front d'acció.

R

RADICALISME

Mencions: Capes mitjanes; Classe.

RECIPROCIAT

Mencions: Altruisme; Fraternitat; Moviment humanista.

REFORMISME

Mencions: Marxisme leninisme; Reformisme social.

REFORMISME SOCIAL

Referències: Bernstein; Iglesias; Jaurès; Kautsky; Lassalle; Marx.

RÈGIM

Mencions: Capitalisme; Casta; Conservadorisme; Corporativisme; Dictadura; Estat; Feixisme; Feudalisme; Fraternitat; Humanisme històric, situació de l'; *Manifesto humanista I*; Marxisme leninisme; Organitzacions no governamentals; Partit polític; Repressió; Sindicalisme; Totalitarisme.

REGLA D'OR

(*) Actitud humanista.

Referències: Confuci; Heròdot; Hillel; Plató.

RELIGIÓ

(*) Paisatge de formació; Percepció; Religiositat.

Mencions: Alienació; Anarquisme; Ateisme; Consciència social; Discriminació; Estil de vida; Grup social; Humanisme existencialista; Justícia; Poble; Poder; Problema nacional; Religiositat; Violència.

RELIGIOSITAT

(*) Desestructuració.

Mencions: Humanista, document.

RENAIXEMENT

(*) Personalisme.

Referències: Bacon; Cervantes; Copèrnic; Da Vinci; Galileo; Grotius: *El dret de la guerra i de la pau*; Kepler; Machiavelli; Montaigne; Petrarca; Shakespeare; Rabelais.

REPRESSIÓ

Mencions: Partit polític; Separatisme; Totalitarisme.

REVENGISME

Referències: Tito.

REVOLUCIÓ

(*) Propietat del treballador.

Mencions: Burgèsia; Ciència; Classe; Conservadorisme; Democràcia revolucionària; Estratificació social; Evolució; Fraternalitat; Guerra civil; Legitimisme; Marxisme leninisme; Moment humanista; Nació; Nous pobres; Poble; Reformisme social; Socialisme; Tècnica; Ubicació personal; Violència.

RIURE

Referències: Bergson: *El riure*.

S

SEGURETAT

Mencions: Bé social; Contracte social; Dictadura; Espai; Família; Fe; Neoliberalisme; Propietat del treballador; Repressió; Revengisme; Seguretat social.

SEGURETAT SOCIAL

Mencions: Bé social; Neoliberalisme; Propietat del treballador.

SEPARATISME

SILOISME

(*) Humanisme filosòfic; Nou Humanisme.

Referències: Silo.

SINDICALISME

Mencions: Anarquisme; Front d'acció.

Referències: Franco.

SISTEMA ELECTORAL

Mencions: Partit polític.

Referències: Hitler; Hussein; Mao Zedong; Mussolini; Nasser; Pinochet; Sukarno; Stalin.

SOCIALDEMOCRÀCIA

Referències: Bernstein; Kautsky; Lassalle; Marx; Proudhon.

SOCIALISME

(*) Marxisme leninisme.

Mencions: Comunisme; Cooperació; Feixisme; Humanisme cristià; Humanista, document; Reformisme social; Socialdemocràcia.

Referències: Blanc; Marx.

SOCIETAT

Mencions: Alienació; Anarquisme; Bé social; Burgesia; Burocràcia; Capes mitjanes; Capitalisme; Casta; Classe; Col·lectivisme; Comunisme; Conformisme; Consens; Consumisme; Cooperació; Corporativisme; Crítica; Democràcia; Desocupació; Dignitat; Dogmatisme; Economia; Elit; Ésser humà; Estat; Estil de vida; Estratificació social; Estructura; Exèrcit; Feudalisme; Generacions; Grup social; Guerra; Guerra civil; Guerra freda; Humanisme cristià; Humanisme existencialista; Humanisme històric; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanista, document; Il·lustració; Iniciativa; Innovació; Joc; Justícia; Legitimitat; Llei; Llibertat; Marginalitat; Marxisme leninisme; Materialisme;

Modernització; Moviment antibèl·lic; Nació; Neoliberalisme; Nihilisme; Oci; Opció; Opinió pública; Organitzacions no governamentals; Organitzacions socials de base; Paisatge humà; Paisatge intern; Països en vies de desenvolupament; Paper social; Partit polític; Patriarcat; Personalisme; Propietat del treballador; Qüestió femenina; Radicalisme; Reformisme; Reformisme social; Religió; Seguretat; Socialdemocràcia; Socialisme; Societat postindustrial; Sofriment; Solidaritat; Superació d'allò que és vell per allò que és nou; Tècnica; Temps; Tirania; Tolerància; Totalitarisme; Ubicació personal; Violència.

SOCIETAT POSTINDUSTRIAL

SOFRIMENT

Mencions: Ésser humà; Existencialisme; Humanista, document; No-violència; Superació d'allò que és vell per allò que és nou; Tesis.

SOLIDARITAT

Mencions: Altruisme; Amor; Autogestió; Ciència; Col·lectivisme; Consens; Darwinisme social; Dependència; Desocupació; Filantropia; Fraternitat; Grup social; Humanisme; Humanista, document; Humanitarisme; Il·lustració; Justícia; Llibertat; Ubicació personal.

SUPERACIÓ D'ALLÒ QUE ÉS VELL PER ALLÒ QUE ÉS NOU

(*) Desestructuració; Generacions.

Mencions: Adaptació; Generacions.

T

TÈCNICA

(*) Ciència; Mundialització.

Mencions: Alienació; Ciència; Educació; Humanisme existencialista; Innovació; Nous pobres; Nova dreta.

TEMPS

Mencions: Adaptació; Alienació; Burguesia; Comunitat per al desenvolupament humà; Creença; Dependència; Despotisme; Ecologia; Estratificació social; Estructuralisme; Existencialisme; Feudalisme; Fraternitat; Generacions; Humanisme existencialista; Humanisme històric, desenvolupament de l'; Humanisme marxista; Humanista, document;

Legitimitat; Llibertat; Marxisme leninisme; Materialisme; Modernització; Oci; Oportunisme; Poder; Problema nacional; Propietat del treballador; Religió; Superació d'allò que és vell per allò que és nou.

TESIS

(*) Internacional humanista.

Mencions: Anarquisme; Darwinisme social; Humanisme existencialista; Internacional humanista; Jesuïtisme.

TIRANIA

Mencions: Estat; Humanista, document.

TOLERÀNCIA

(*) Caritat.

Mencions: Violència.

Referències: Tolstoi; Gandhi.

TOLSTOIANISME

Referències: Gandhi; King; Nkrumah; Schweitzer; Tolstoi.

TOTALITARISME

Mencions: Humanisme cristià; No-violència; Radicalisme; Reformisme; Violència.

U

UBICACIÓ PERSONAL

Mencions: Paisatge de formació.

Referències: Silo: *Cartes als meus amics*.

UTOPIA

Referències: Moro: *Utopia*.

V

VIOLÈNCIA

(*) Discriminació.

Mencions: Actitud humanista; Agressió; Alienació; Anarquisme; Antihumanisme; Autogestió; Autoritarisme; Burgesia; Capes mitjanes; Democràcia revolucionària; Dependència; Despotisme; Dictadura; Estat; Estil de vida; Exèrcit; Feixisme; Gandhisme; Guerra; Guerra civil; Humanisme universalista; Humanista, document; Nació; No-violència; No-violència activa; Nou Humanisme; Nova dreta; Nova esquerra; Opressió; Pacifisme; Reformisme; Reformisme social; Revengisme; Revolució; Separatisme; Sofriment; Tesis; Tirania; Tolerància; Tolstoianisme; Xovinisme.

Referències: Marx.

X

XOVINISME

Mencions: Capes mitjanes; Cosmopolitisme; Nacionalisme; Patriotisme.

Referències: Chauvin.